

A rendszerváltás utáni erdélyi magyar politika története

írta Borbély Zsolt Attila

1. Bevezető

A trianoni békediktátum a történelmi Magyarország területének kétharmadával együtt idegen uralom alá kényszerítette a Kárpát-medencei magyarság közel egy harmadát, beleértve a kb. 1,6 millió lelket számláló erdélyi magyarságot is. A két világháború közötti korszakban az erdélyi magyarság politikai önartikulációja igen intenzív volt. Érdekes módon, valamennyi ekkor tevékenykedett politikai erő megmaradt az alkotmányos megoldások pázmáján, kerülte az erőszakot. Ennek természetesen nemcsak a politikai elit demokratikus elkötelezettsége, hanem a román megtorlástól való félelem is oka lehetett. Ezzel együtt az elmúlt 80 év arra utal, hogy a Kárpát-medencei magyarság politikai paradigmája nem foglalja magában a nemzetközi síkon a szuverenitásért (vagy szuverenitásrészt) folytatott harc jellegzetes terrorista eszközeit.

A második világháború utáni korszak legfontosabb magyar érdekképviseleti szervezete, a Magyar Népi Szövetség eleve a Román Kommunista Párt fiókszervezetéből, a Magyar Dolgozók Szövetségéből jött létre 1944. október 16-án. Fennállása alatt sikerrel monopolizálta a magyar érdekképviseletet. A magyarság szavazatait még azután is begyűjtötte, hogy a szervezet „százás” intézőbizottsága 1945. november 15-18-i marosvásárhelyi ülésén a közvélemény tekintélyes része szerint elárulta a képviselt közösséget azzal, hogy emlékezetes nyilatkozatában az erdélyi magyarság sorsproblémáinak megoldásából kizárta a határok megváltoztatásának lehetőségét. Akkor, a békeszerződés megkötése előtt azok számára akik szavaztak, a nyilatkozat akár ügydöntőnek is tűnhetett. Nem véletlenül írták pár hétre rá az „ötök” Márton Áronnal az élen azt a memorandumot¹, mely kihangsúlyozza, hogy az MNSZ nem képviseli az egész erdélyi magyarságot és a határrevíziós megoldás mellett teszi le a voksot. Az MNSZ történetére röviden visszatekinteni azért is tanulságos, mert nemcsak a laikusok vélnek analógiákat felfedezni a dolgozat tárgyát képező Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) politikai magatartása és a második világháborút közvetlenül követő időszakban tevékenykedett elődje között.²

1947. május 22-én Luka László a Román Kommunista Párt egyik vezéralakja „A romániai magyarság útja”³ című programadó írásában szembefordul az MNSZ addigi „nemzet-centrikus” politikájával, azt „elvtelen magyar egységként” bélyegzi meg és a Szövetség osztályharcos elvi alapra helyezésének szükségességét hangsúlyozza. Luka felfogásában az MNSZ-nek önfeljelentő gépezetté kellene átalakulnia egy, melynek célja nem a magyar érdekek képviselete, hanem a Román

¹ Lásd: Vincze Gábor: A romániai magyarság kisebbség történeti kronológiája, 1994, Budapest-Szeged, 39.o.

² Vincze Gábor, akinek több könyve jelent meg a témában, a következőket mondja 1999. nyarán: „Egy kolozsvári történész-újságíró ismerősömmel hallgattuk a (z RMDSZ-, kiegészítés tőlem, D.K.) kongresszuson elhangzott elnöki, alelnöki beszédeket és összenéztünk. Azt mondtuk: hát bizony-bizony, mintha 1946-ban, a Népi Szövetség székelyudvarhelyi kongresszusán lennénk”. In.: „Könyvem nem egy szegedi történésznek kellett volna írnia”, Daczó Dénes beszélgetése Vincze Gáborral, (Romániai Magyar Szó, 1999. augusztus 8-9.)

³ Az írás a kolozsvári Igazságban jelent meg.

Kommunista Párt politikájának érvényesítése a magyar közösségen belül, a reakciós elemek kiszűrése és semlegesítése. Az érdekképviseltek funkciójáról alkotott klasszikus kommunista „hajtószíj”-elképzelés ritkán fogalmazódott meg ilyen egyértelműen és világosan. Az MNSZ vezetői felsorakoztak Luka cikke mellett, de ez csak keveseket mentett meg a későbbi koncepciós perekben meghozott börtönbüntetéstől. Az MNSZ formálisan 1953-ban fejezte be pályafutását.

A kommunista rendszer idején (beleértve ebbe az MNSZ formális működése által jellemzett 1948-1953-as időszakot is) semmi esély nem volt bármiféle olyan politikai érdek intézményes artikulációjára, mely a legkisebb mértékben is ütközött volna a párt irányvonalával. A hivatalos szervek még a diákok önképzőköröire, amatőr színjátszócsoporthoz, a spontán szerveződő táncházakra is lecsaptak.

1989. decembere hozott radikális változást az erdélyi magyarság életében. Sok vita folyik a rendszerváltás kategóriájának használatával kapcsolatban, mind Magyarországon, mind Romániában. S nemcsak a „váltás” utótag a vita tárgya, hanem az is, hogy a rendszer változott-e meg. Magam úgy vélem, hogy valamennyi kelet-európai országban rendszerváltásról beszélhetünk, mivel a „rendszer” fogalmát elsősorban alkotmányjogi síkon tartom definiálhatónak. Az pedig ténykérdés, hogy a társadalmi élet játékszabályai, a politikai intézményrendszer, az érdekkonfliktusok lemenedzselésének módszertana teljes mértékben megváltozott. Még akkor is, ha továbbra is él a múlt rendszerből átörökölt kapcsolati háló, akkor is, ha a titkosrendőrség és a pártaktíva – Romániában legalábbis - a társadalmi kulcspozíciók nagy részét uralja, még akkor is, ha a régi elitnek sikerült politikai hatalmát gazdaságira konvertálni, sőt a politikai hatalom nagy részét is sikerült átmentenie. A rendszerváltás ugyanis nem feltétlenül jelent elitváltást. Egyébként ami az elitváltást illeti, a politikum szférájában, ha nem is tűnt le a régi elit, de kialakult egy új, alternatív elit, olyanok kerültek be nagy számban a politikába, akiknek korábban soha nem volt közük ahhoz, illetve olyanok is, akik még a kommunista hatalomátvétel előtt politizáltak a történelmi pártok színeiben.

1989. decemberében több helyi kezdeményezés is megelőzte a központi RMDSZ nyilatkozat kibocsátását. Így, Temesváron, Kolozsváron is szervezkedett a magyarság. A bukaresti csoport nyilatkozatát követően a legtöbb magyarlakta helységben spontán módon megalakult RMDSZ-szervezetek elismerték a bukarestiek informális elsőbbségét, elfogadták, hogy ők képviseljék az erdélyi magyarságot a vezetőség demokratikus megválasztásáig.

A szervezet elnevezése, mely a bukarestiek elmeszüleménye volt, eleve balszerencsésnek mondható a magyar történelmi önkép, a magyar öntudat s nemzeti érdekképviselő szempontjából. Összehasonlíthatatlanul indokoltabb lett volna a létrejött szervezetet *erdélyiként* definiálni, mint a romániaságot illeszteni a szervezet neve elé.⁴ A névváltoztatásra a bukarestiek által kitalált név bejáratódása már nem adott lehetőséget. A szervezet létrehozta belső szerveit, konszolidálódott, neve bejegyzést nyert. Elnyerte, és mindmáig megőrizte az erdélyi magyarság érdekképviselőtének monopóliumát, még sikeresebben, mint annak idején az MNSZ.

⁴ Találón írta Szócs Géza a Korunk által kezdeményezett RMDSZ vitában 1994-ben: „Csángók. Hányszor hivatkoztak rájuk álnokul, mikor arról folyt a vita: erdélyi magyarságra vagy romániai magyarságra kell hivatkoznunk. Mintha egy hetven éves Romániához tartozás és néhány száz Bukarestben élő magyar funkcionárius többet nyomhatna a mérlegen mint egy ezer év alatt kialakult erdélyiségtudat.” (Ld.: Korunk, 1994/3, 41. o.)

Ebben természetesen több dolog közrejátszott, s ezúttal nem csak külsődleges tényezők.⁵

Izgalmas kérdésnek ítélem, hogy az RMDSZ kifelé mutató egységének felhámja mögött mit találhatunk. Hogy lehet-e a klasszikus törésvonal-elméletet alkalmazni az RMDSZ-re, és ha igen, milyen mértékben? Kötetünk második részében erre a kérdésre is választ igyekszünk adni, felrajzolva azokat az elméleti törésvonalakat, melyek egyáltalában szerepet játszhatnak az RMDSZ-politika alakulásában, majd ütköztetjük ezeket a valósággal. Számba kívánjuk venni az intézményes síkon megjelenülő szervezeteket is, a pártokat és platformokat, melyeknek léte és funkciója elválaszthatatlan az RMDSZ belső szervezetének fejlődésétől, egyfajta virtuális politikai kompetíciótól. Virtuális, mert az 1993-as programba-vétel dacára a platformoknak mindmáig nem volt alkalmuk lemérni politikai erejüket, mivel a vezetés nem írta ki a belső választásokat. Így a politikai verseny leginkább az 1990 előtti magyar parlamenthez hasonlítható, némi korrekcióval, persze⁶. A platformokat nem elsősorban az *érdek* tartja egyben, hisz az erdélyi magyar politikai közeg eléggé platformellenes. Az az egyetlen hely, melyet a platformok a Szövetségi Képviselők Tanácsán belül birtokolnak, kevés ahhoz, hogy érdekalapon magyarázzuk a szerveződések létrejöttét. A platformokat - megítélésem szerint - az őszinte jobbító szándék hozta létre, s a baráti szálakon túl, a fennálló struktúrák tehetetlensége, illetve a reménybeli verseny tartja életben.

Elsőként azt kívánjuk megvizsgálni, hogy miként jelent meg az RMDSZ önkormányzati jellege, hogyan működik ez az önkormányzat, milyen belső logika határozza meg azt a politikai erőteret, melyben az előbb említett platformok és a platformokhoz nem tartozó politikai vezetők mozognak. Ez tulajdonképpen az RMDSZ első három évének története, majd végigpergetnénk az eseményeket egészen a Szatmárnémetibe kiírt kongresszusig. Ezek után rajzolnám meg az egyes törésvonalakat, melyeknek egyben hatókörét is igyekezni fogok bemérni. Bemutatnám a belső pluralizmus intézményes síkját,

Az első kongresszus előzményei

Az RMDSZ több mint tíz éves történetének korszakai - habár a kérdés egyik elemzője egy x vállalatot tömörítő holdinghoz hasonlította a megyei szervezetek szerinte túlzott autonómiája miatt⁷, - úgy vélem, hogy az első számú vezető által képviselt politikai stílus és politikai jövőkép által jellemezhetőek. Még akkor is így

⁵ Az MNSZ és általában a Román Kommunista Párt elfogadottsága a magyarság körében mindenekelőtt annak volt tulajdonítható, hogy a nyugati demokrácia modelljét többé-kevésbé elfogadó ún. történelmi pártok „megoldási javaslatai” a magyar kérdésre vonatkozóan a kollektív kitelepítéstől Maniu-gárdák garázdálkodásáig terjedt. Az MNSZ kommunistákhoz való kötődése előny inkább volt a közösségen belül, mint hátrány. Kevesen láttak át a szitán.

⁶ Legfőbb különbség, hogy az SZKT egy teljesen új struktúra, s így nem áll a párhuzam a kommunista magyar országgyűléssel. De az is tény, hogy míg egyes ellenzéki szervezetek komoly tömegbázissal rendelkeztek és egy szabad választáson sejtethető volt, hogy kiütik a régi rendszer híveit, addig az RMDSZ-en belül mindmáig az önmagukat ideológiailag besorolni nem hajlandók vannak többségben s a platformok nem jelentenek tömeget. A platformokat egy listás választási rendszer bejáratása juttathatta volna komoly szerephez s automatikusan szervesítette volna azokat bizonyos fokig.

⁷ Székely István: A belső választások és az RMDSZ hatalmi szerkezetének összefüggései, Magyar Kisebbség, 2000/1, Székely, aki önkormányzati alelnök volt a „második Markó ciklusban”, RT-s kapcsolatainak köszönhette lefokozását. Az RMDSZ palettáján egyéni szint képviselő szakértő e tanulmánya sem illeszthető bele a klasszikus kétpólusú diskurzusba. Részint túlértékeli a kormányzati szerepvállalás eredményeit, másik oldalról viszont a Markó-tábor által nem támogatott közvetlen belső választás mellett teszi le a voksot.

van ez, ha a Markó-korszak nem homogén. Markó ugyanis 1995 után politikáján érezhetően változtatott. 1993-tól 1995-ig még ha bizonyos fontos kérdésekben nem is ért el előrelépést, de egy autonomista, magyar érdekek mentén megfogalmazódó politikát követett. 1995-1996-ban ennek vége szakadt. Szöcs Géza, az RMDSZ első három évének egyik meghatározó politikusa szerint a szervezet addigi alapvető belülről vezéreltségét, kívülről való irányítottság váltotta fel.⁸ De bármiként is jellemezzük a Markó-korszakot, az első időszak, az első három év, melyben Domokos Géza volt az RMDSZ elnöke, felmutat homogén vonásokat. Ilyen a Bukarest-centrikusság, a konfliktuskerülés, a román politika legitimálása a Nyugat irányában, ami ellen az autonóm magyar erőket képviselő Szöcs Géza és a mögötte felsorakozók folyamatos harcot vívtak, míg a Kolozsvári Nyilatkozat elfogadásával elvi síkon kiütéses győzelmet nem arattak. Domokos politikája messzemenően valószínűsíti azt, amit Katona Ádám állít, tételesen, hogy Domokos Gézát Iliescu találta ki.⁹

De ne gondoljuk, hogy csak a román sajtó által szélsőségesként elkönyvelt Katona Ádám vélekedik így az RMDSZ megalakulásáról. Ráduly Róbert középvasutas képviselő például így ír 2000 elején a tíz évvel korábbi eseményekről: *„Az 1989 decemberében életre hívott Romániai Magyar Demokrata Szövetség számos vonatkozásban az egykori Román Kommunista Párt etnikai alapon szerveződött hasonmása volt. Először, mivel életre hívói a közösségi önrendelkezésről keveset tudtak/tudhattak, másodsor, mert azokban a zavaros pillanatokban alig voltak olyan személyek, akik a kérdést másként, például az 1918-as gyulafehérvári nyilatkozat számonkérésével tudták volna feltenni, harmadszor, mivel érdekes módon az erdélyi magyar közösség politikai érdekképviseletét Bukarestben, a hagyományos keresztény értékrenden alapuló erdélyi szellemiség hatásától távol alakították meg.”*¹⁰

Ami tény, hogy az RMDSZ 1989. december 25-én kiadott első nyilatkozatának több mint a fele foglalkozik a *„népi forradalom győzelmének stabilizálásával”*¹¹ és a Nemzeti Megmentési Front iránti hűségi fogadalommal, míg a erdélyi magyarság nemzeti programja számára a fennmaradt részben öt szűk bekezdés (a teljes szöveg kb. egy negyede) jut. A szöveg pozitívuma, hogy leszögezi: *„a Romániai Magyar Demokrata Szövetség a romániai magyarság önrendelkezési jogának elvi alapján áll, mindazzal együtt ami ebből következik.”* Ugyanakkor a nyilatkozat megfogalmazói siettek azt is hozzátenni, hogy az RMDSZ az erdélyi magyarság jogérvényesítését *„a szabad és demokratikus Románia területi épségének és szuverenitásának tiszteletben tartásával kívánja elérni”*.¹² Az ötpontos nemzeti program általánosságokat tartalmaz, nem említi az autonómia-igényt, viszont szükségesnek nevezi *„kollektív nemzetiségi jogaink alkotmányos szavatolását s ezek*

⁸ Szöcs Géza előadása a Károli Gáspár Református Egyetemen, 1999. november 17.

⁹ *„Mivel abban az időben Iliescut is kinevezték az ország élére, így került az RMDSZ vezetői posztjára Domokos Géza is. Őt Iliescu tette oda. Több évtizedes ifjúkori kebelbarátság fűzte őket össze: együtt jártak Moszkvában pártfőiskolára.”* Merre tart az RMDSZ? Hajdú Demeter Dénes interjúja Katona Ádámmal, Magyar Fórum, 1997. január 2.

¹⁰ Ld: Ráduly Róbert: A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig, In.: Magyar Kisebbség, 2000/1

¹¹ Az RMDSZ Intéző Bizottságának felhívását lásd a Magyar Kisebbség 1995/1 számában.

¹² E megfogalmazásban különösképpen a szuverenitás tiszteletben tartása volt vészjósló. Hiszen nem lehet egyszerre – az akár belső – önrendelkezés elvi alapján állni, ergo autonómiát követelni az erdélyi magyarságnak a román nemzetállam szuverenitásának sérelme nélkül. Éppenséggel e szuverenitás egy részének a magyar nemzeti közösség számára való leadásában látja a hivatalos RMDSZ program a romániai magyarság jövőjét.

biztosítását a törvényekben a végrehajtási utasításokban és a gyakorlatban”. Az első nyilatkozat tehát nem sok jót ígért, ugyanakkor viszont a mozgásteret is csak igen csekély mértékben csökkentette: e nyilatkozattól függetlenül lehetett volna akár a kezdet kezdetétől autonóm politikát folytatni. (Erdélyben mindmáig nem jelent meg egyetlen politikai erő sem, mely nyíltan felvállalta volna a határrevízió programját.) A Szövetség önépítkezési elvei, programja, csak Nagyváradon, az első kongresszus által elfogadott dokumentumokban kristályosodtak ki.

A Domokos-korszak RMDSZ vezetésének politikai filozófiáját híven ábrázolja a lassan feledés homályába merülő közös nyilatkozat¹³ a Nemzeti Liberális Párt elnökével.

„Abból a meggyőződésből kiindulva, hogy ezeket a provokációkat egyrészt azok szervezik, akik belföldön veszélyben forogni látják a letűnt diktatúra által biztosított kiváltságokat, másrészt pedig azok a külföldi reakciós körök, amelyek magyar részről az irredentizmus, román részről pedig a szélsőséges román nacionalizmus hívei, mindkettőtől teljes meggyőződéssel elkülönítjük magunkat;”

Az RMDSZ ezzel hitelesítette azt a máig tartó román rágalmat, hogy léteznek olyan magyar „reakciós” körök, melyek provokációkat szerveznek Romániában s egyben tápot adott a „kétoldali szélsőségesek” hamis sztereotípiájának¹⁴. Ezek után már nincs mit csodálkozni azon, hogy ismét megjelenik az RMDSZ, mint a román állam határainak és szuverenitásának védelmezője: *„A román állam nemzeti szuverenitása, jelenlegi határai és egységes kerete tiszteletben tartásával, a különböző etnikumok közötti viszony kölcsönös tiszteleten alapuló rendezésével, a nemzeti kisebbségek kulturális személyiségének tiszteletben tartásával, közös szándékaink kétségbevonhatatlanságának bizonyítása céljából kijelentjük:”*

S ami ezután következik az némiképpen mellbeverő: 1990-ben vagyunk még, cseppfolyós helyzetben, amikor az erdélyi magyarság számára megadatott a lehetőség, hogy követelései maximumát meghatározza, vagyis megjelölje azt a pontot, ahonnan a politika logikájából és a többségi nemzet magyarellenességéből kifolyólag már csak hátrálni fog. A mércét pedig igen alacsonyra állították. A nyilatkozat ugyanis leszögezte, hogy *„Az államban a hivatalos nyelv a román.”*, holott a magyarság legtermészetesebb követelése lehetett volna saját nyelvének második hivatalos nyelvként való elismertetése. De azt is leszögezi a nyilatkozat, hogy *„A magyar nemzetiségű román állampolgárok, akiket a Romániai Magyar Demokrata Szövetség képvisel, nem kívánják Erdély valamely részének autonómiáját.”* Jelzem ugyanakkor, hogy az első, már idézett és Kós Károly Kiáltó Szó c. felhívásához¹⁵ vagy akár az Ellenpontok Ceausescu-korszakban megfogalmazott koncepciójához képest tartalmilag elég üres nyilatkozatban még az

¹³ A nyilatkozatot Bukarestben írta alá 1990. március 22-én a Nemzeti Liberális Párt részéről Radu Câmpeanu főtitkár, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség részéről Domokos Géza elnök. A Nyilatkozat a kolozsvári Szabadságban jelent meg, 1990. március 23-án.

¹⁴ „A „két oldali szélsőségesek” motívuma már az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának 1990. január 5-i sajtóértekezletén megjelenik, melyen bejelentik, hogy az RMDSZ jelölteket állít a választásokon. Idéznék a Romániai Magyar Szó 1990. január 7-i számának beszámolójából. *„Domokos Géza azt hangsúlyozta, hogy voltak és vannak nacionalista megnyilvánulások románok és magyarok részéről egyaránt, s a bizalmatlanság jelei is megmutatkoztak*”. Holott a helyzet az, hogy az erdélyi magyar nemzeti közösség máig nem válaszolt nacionalizmussal a nacionalizmusra. (Már amennyiben a kifejezést a Domokos Géza által használt, intoleráns, xenofób nacionalizmus értelemben használjuk.)

¹⁵ A Kós Károly „Kiáltó szó” c. klasszikus művét lásd például a Magyar Kisebbség 1995/1 számában.

önrendelkezés elve is szerepel. A „belső” tompító jelző nélkül. A következő passzus sem szívet melengető. Hiszen épp elég, hogy egyetlen erdélyi közszereplő sem artikulálta Erdély elcsatolásának igényét, a szüntelen (s az uszító elemek által egyébként is figyelmen kívül hagyott) elhatárolódás önmegalázás. *„A Romániai Magyar Demokrata Szövetség képviselte magyar nemzetiségű román állampolgárok nem kívánják Erdély Magyarországhoz csatolását, épp ellenkezőleg, a magyar nemzeti kisebbség beilleszkedését óhajtják a holnap Európája felé tartó Románia gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális átalakításába.”*

Kérdés, hogy mit kapott mindezért az RMDSZ? Nyilatkozatszintű elismerését az erdélyi magyarság anyanyelvű oktatáshoz való jogának.

„A kulturális személyiség tiszteletben tartása véleményünk szerint azt jelenti, hogy jogos az anyanyelv használata az oktatásban, amit a Románia új Alkotmányával összhangban elfogadásra kerülő Tanügyi törvény fog szentesíteni, s hogy biztosított a nemzeti kisebbségek joga saját művelődési és vallási intézményeikhez.”

Autonómia helyett pedig közigazgatási decentralizálásról beszél a nyilatkozat.

„A közigazgatási decentralizálás – amelybe beleértendő az anyanyelv párhuzamos használata is – egyike Románia liberális szellemű újjáalakítása fontos eszközeinek. Közös történelmünket az igazság szellemében újra kell írni, megszüntetve bármiféle torzítást, amelyet a totalitáris (sic) rendszer okozott Romániában és Magyarországon egyaránt.”¹⁶

A legfőbb kérdés, ami megfogalmazódik az olvasóban e nyilatkozat kapcsán, az hogy lehet-e egy *ellenzéki, meg sem méretett* párt elnökének bizonyos nyilatkozatszintű engedményei fejében egy közösség nevében olyan sorsdöntő kérdéstről nyilatkozni, mint az autonómia? De ha a nemzeti kisebbségek iránt valamiféle nyitottságot mutató Nemzeti Liberális Párttal még le is lehetett ülni tárgyalni s egy (taktikusabb tartalmú, kevésbé mozgástérszűkítő) nyilatkozat kiadását nem lehetett elvileg kifogásolni, ugyanezt a Vatra Romaneasca vonatkozásában már nem lett volna szabad megtenni. De bizony az RMDSZ leült tárgyalni és közös nyilatkozatot adott ki azzal a Vatraval is, mely az elsősorban felelős a vásárhelyi tragikus eseményekért. A nyilatkozattal Domokosék megadták a Vatanak a lehetőséget, hogy RMDSZ által elismerten elhatárolódhassék saját maga által keltett indulatok végeredményétől s a felelősséget bizonyos „szélsőséges elemekre” hárítsa. *„Amennyiben a szélsőséges elemek tovább folytatják provokatív és szubverziós tevékenységüket, amelyek rendbontó és erőszakos cselekményekre ösztökélnek, az államhatalom, a kormány és a helyi hatóságok arra hivatottak, hogy minden törvényes intézkedést megtegyenek bármilyen olyan konfliktushelyzet megelőzéséért, amelynek beláthatatlan következményei lehetnek a polgári biztonságra, a közrendre és nyugalomra, valamint az ország stabilitására nézve.”*-mondja a közös nyilatkozat.¹⁷

2.1. Az első kongresszus, 1990. április 21-22., Nagyvárad

¹⁷ Az RMDSZ központi vezetősége és a Vatra Românească Szövetség között 1990. április 3-án született megállapodás. Megjelent a kolozsvári Szabadság, 1990. április 6-i számában.

Az első kongresszuson nyert elfogadást az RMDSZ két meghatározó dokumentuma, az első hivatalos program s az alapszabályzat. A program első pontja meghatározza az RMDSZ-t mint az erdélyi magyarság országos tetőszervezetét: „*A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) a romániai magyarság közképviselői és érdekvédelmi szervezete, amely összefogja a társadalmi önszerveződés különböző formáit.*”¹⁸ A következő mondatban a szervezet céljaként jelöli meg olyan jogi keretek kialakítását, „amelyek szavatolják nemzetiségi viszonyaink rendezését az európai demokráciában megvalósult legjobb modellek szerint, biztosítják az egyéni és kollektív nemzetiségi jogok szabad érvényesítését, az önrendelkezést.” A program, mint az várható volt, hitet tesz az európai értékek, a demokrácia, s a szociális piacgazdaság mellett. Kiemelendő száraz tényként, minden negatív vagy pozitív konnotáció nélkül, hogy az RMDSZ-t román részről mindmáig érő váddal ellentétben, mely szerint a szervezet kizárólag a magyar kisebbség problémáival foglalkozik, a program az egész román társadalom megreformálására kíván útmutatást nyújtani.

Számunkra legfontosabb a program 66 pontja közül a 13., mely a „politikai alapelvek” fejezetbe illeszkedik, s mely a kollektív jogok s az önrendelkezés gyakorlásának mikéntjéről ad valamilyen mértékben eligazítást: „*A különféle személyi és kollektív kisebbségi jogok gyakorlásának legmegfelelőbb biztosítóka a helyi önkormányzati rendszer kialakítása.*” A továbbiakban minden fontosabb kisebbségpolitikai célkitűzést ebbe próbál belepreéslni.

„*Ezeken a kiépítendő kereteken belül lehetőség nyílik a szabad nyelvhasználatra, az államnyelv mellett más nyelv megválasztására a közigazgatásban és a közéletben, az anyanyelvi oktatás megszervezésére az óvodától az egyetemig, a közművelődési intézmények és egyesületek autonóm működtetésére, az önálló gazdasági és pénzügyi élet kibontakoztatására, az anyanemzettel fenntartott kapcsolat tartalmának és formájának a meghatározására, vagy akár a kisebbségek lakta területek etnikai arculatának a megváltoztatására irányuló központi törekvések gátlására és ellensúlyozására.*”

A program következő, 14. pontja már előrevetíti az 1993 utáni RMDSZ struktúrát, az állam-modellt¹⁹: „*Hosszabb távon az RMDSZ támogatja az önkormányzati rendszer csúcsszervként működő, a különböző politikai platformokat, érdekvédelmi, gazdasági, kulturális, felekezeti és tudományos egyesületeket tömörítő kisebbségi Parlament tervét és elgondolását, amely a kisebbségi társadalom koordinálását, önszervezését és önvédelmét hivatott biztosítani.*” Valóban hosszabb távon szándékozhatott az RMDSZ mindezt megvalósítani, mert az alapszabályzat erősen pártelvűre sikeredett.²⁰ A szervezet legfőbb testülete a kongresszus volt, mely saját tagjai sorából választotta a 101 tagú választmányt, majd a választmány választotta meg az elnökséget. Az elnökség jelölése alapján választotta a kongresszus az elnököt s a főtitkárt, majd ezek javaslatára az elnökség választotta meg a három alelnököt és a három titkárt. A kongresszus összetételének meghatározását a választmányra bízta az alapszabályzat, pusztán annyit szögezett le, hogy annak a taglétszám

¹⁸ Lásd: RMDSZ program, 1990, In.: Az RMDSZ első kongresszusa, az RMDSZ Bihar megyei szervezetének kiadványa, Nagyvárad, 1990

¹⁹ V.ö.: 10.,16.,19. o.

²⁰ Ld. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Alapszabályzatát, III fejezet, 7 pont, In.: Az RMDSZ első kongresszusa ...

függvényében kell történnie. Szó sincs tehát még platformokról, belső megmértetetről „kisebbségi parlamentről”, a dokumentum nem jobb, s nem rosszabb egy átlagos párt-alapszabályzatnál.

Ezzel együtt, a program idézett passzusaira támaszkodva leszögezhetjük, hogy elvi síkon nem állt rosszul a szervezet, még akkor sem, ha bizonyos megfontolások amellet szóltak volna, hogy az első program tartalmazza a legszélesebb körű követeléseket, majd abból esetleg lehetett volna engedményeket tenni, nem pedig fordítva, a követéseket szélesíteni, majd amikor azok elérték egy olyan elméleti keret szintjét, mely megvalósulása esetén valóban az erdélyi magyarság hosszú távú megmaradásával és gyarapodásával kecsegtetne, akkor félretenni az egészet és folytatni a domokosi „apró lépések politikáját” kormányról majd konstruktív ellenzékéből. A lényeg az, hogy e programból kiindulva már a következő kongresszusra elő lehetett volna készíteni a belső reform tervezetét és megspórolni két évet az autonomista önépítkezés számára. A program és az alapszabályzat viszont eleve a két tábor kompromisszumaként született. A nagyváradi kongresszuson már egymásnak feszült „az RMDSZ két szárnya”, amely akkor a múlt és a jövő ütközésének tűnt.

Egyik tábor vezéralakja és elnökjelöltje Domokos Géza volt, az ideiglenes elnök, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának egykori póttagja, aki a Kriterion könyvkiadó vállalat élén számos, a Ceausescu-rendszerben bölcsnek mondható kompromisszum megkötésével komoly respektust vívott ki mind a rendszerhű, mind pedig a rendszerhez nem lojális lapító értelmiség körében. Vele szemben Szöcs Géza volt a „radikálisok” prominense, a Securitate által meghurcolt ellenzéki, az egykori Ellenpontok c. folyóirat szerkesztője. A kongresszus végül is nem választott közülük, hanem azt alapszabályzat szintjén talált megoldást: Domokos Gézát megerősítette elnöki tisztségében, Szöcs Gézát pedig főtitkárrá választotta.

Az Országos Elnökség tagjai: rajtuk kívül: Béres András, Markó Béla, Formanek Ferenc, Szilágyi Zsolt, Cs. Gyimesi Éva, Csutak István, Bodó Barna, Kántor Lajos, Zonda Attila, Toró T. Tibor, Eröss Péter, Nagy Béla, Verestóy Attila, Sylvester Lajos, Vida Gyula, Kolumbán Gábor és Káli István.

1990. május 20-án megtartják Romániában az első szabad választást. A Nemzeti Megmentési Front elnyeri a szavazatok kétharmadát, az RMDSZ 7%-ot kap. Parlamenti küszöb híján bejut a törvényhozásba a Nemzeti Liberális Párt, a Nemzeti Keresztény és Demokrata Parasztpárt valamint a Románok Nemzeti Egységpártja is. Az RMDSZ Domokos Géza és Szöcs Géza eltérő politikai filozófiájának köszönhetően egyenetlen politikát folytat. Egyetlen eklatáns példát kiragadva: tartózkodik az alkotmány első cikkelyének megszavazásánál, de végül magát a dokumentumot elutasítja. A kétféjű RMDSZ hatalom végére a következő kongresszus tesz pontot.

2.2. A második kongresszus, 1991. május 24-26., Marosvásárhely

A második, marosvásárhelyi kongresszus demokratizálta valamennyire az alapszabályzatot, közelebb hozta a közösségi önkormányzati modellhez.²¹ Az új

²¹ Lásd az RMDSZ II. Kongresszusán 1991. május 24-26-án elfogadott alapszabályzatot, In.: RMDSZ CD ROM/Dokumentumok

alapdokumentum 4. pontja a szervezet célkitűzéseiről szóló második fejezetben említi, hogy „*A szövetség a romániai magyarságot felölelő szervezetek érdekegyeztető, közképviselési és érdekvédelmi koalíciója, amely a hazai demokratikus társadalom kialakítása érdekében minden szinten ösztönzi nemzetiségünk önszerveződését és összehangolja az érdekvédelmi szempontokat.*” A következő pontban, még a platformok megalakulása előtt (!) kodifikálást nyer a „platformszabadság”: (5.) „*A belső demokratizmus és pluralizmus jegyében platformszabadságot biztosít a koalíció tagjainak.*”²² A két kongresszus közötti legfelső testületet Küldöttek Országos Tanácsára (KOT) keresztelték át s tagjait immáron nem a kongresszus választotta, hanem az egyes területi szervezetek, továbbá „alanyi jogon” a Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetségének (MISZSZ), mint a legfontosabb, utánpótlást biztosító társszervezetnek fenntartottak 15%-nyi helyet, amit az ifjúsági szervezetek tetőszervezete a maga belátása szerint tölthetett fel. A KOT-nak továbbá tisztségükből kifolyólag tagjai voltak a parlamenti csoportok frakcióvezetői, az Országos Elnökség tagjai valamint a tagszervezetek elnökei. Az Országos Elnökség tagjait közvetlenül a kongresszus választotta, akik ilymódon (nem számítva a szóba sem kerülő, tagság általi közvetlen választást) a lehető legnagyobb legitimitációval rendelkeztek.

A programba²³ a társnemzeti koncepcióról szóló vita²⁴ eredményeképpen bekerült a fogalom körülírása: a dokumentum második pontjának második mondata leszögezi, hogy az erdélyi magyarság „*önmagát mint közösséget államalkotói tényezőnek, önálló politikai alannak, s mint ilyen, a többségi nép – nemzet – egyenjogú társának tekinti.*” Az idézett öndefiníció programszintű kodifikációját felemás sikerként könyvelhette el mind Borbély Imre (aki, javaslatevőként, mint jeleztem visszalépett a társnemzeti önmeghatározás szavazásra bocsátásától), mind Szöcs Géza, akinek kisebbségi törvénytervezetét nem tette magáévá a kongresszus, hanem átadta azt egy bizottságnak, mely csendben „meghalasztotta”. Szöcs Géza beszédének ugyanis egy markáns része éppen az önmeghatározás körül forgott: „*Helyzetünket két definíció tömöríti viszonylag pontos fogalmazásban.*” – mutatott rá az RMDSZ főtitkára – „*Egyik – és ez a radikálisabb – Borbély Imre temesvári kutató és forradalmár konklúziója: mely szerint Romániában a magyarság társnemzet s mint ilyen, államkonstituáló tényező.*”

A másik konklúzió mérsékeltebb, amennyiben a társnemzeti státust a többséget alkotó románság ilyen értelmű és ezt szavatoló elismerésétől teszi függővé. Amíg ez nem történik meg, addig a magyarság társnépnek tekinti magát Romániában.

E konklúziót annak a nemzetiségi törvénycsomagnak (...) melyet alapdokumentumként szeretnék elfogadtatni az RMDSZ-szel. A szöveg így szól:

²² Az idézett két elvi kinyilatkoztatást szó szerint rögzíti az 1991-es Program első pontja is.

²³ Lásd az RMDSZ II. Kongresszusán 1991. május 24-26-án elfogadott programot, In.: RMDSZ CD ROM/Dokumentumok

²⁴ Borbély Imre, temesvári küldött „*Merre vigyük végzetünk*” című tanulmányát szétosztotta a küldöttek között azzal a céllal, hogy a kongresszus nyilvánítsa az erdélyi magyarságot a román nemzet társnemzetévé. Mivel a kérdésében vita alakult ki, Borbély Imre lemondott a javaslat megszavaztatásáról mivel álláspontja szerint, amit ki is fejtett a küldöttek előtt, egy ilyen gesztust csak egyöntetűséggel, fesztív módon lehet megtenni. A kezdeményezés profitja végül a program szintjén való önmeghatározásbeli előrelépés volt. Az erdélyi magyarság ezen öndefiníciója egyébként szó szerint belekerült, más programbeli passzusokkal együtt az RMDSZ Kolozsvári Nyilatkozatába. (Az említett tanulmány megjelent a Hítel 1991/13-14 számában)

Önmeghatározás: „A Romániában, elsősorban Erdélyben élő magyar közösség kinyilvánítja: történelmi, nyelvi és kulturális azonosságát tekintve a magyar nép olyan része, amely román állami keretek között él, és saját magát mint testületet önálló politikai alanyként, s mint ilyent, egyenjogú társnépnek tekinti.”²⁵ A nép versus nemzet vitát végül a kongresszus megkerülte, az önmeghatározás a két megközelítésben közös lényegét tartalmazta végül, Tőkés László elvi iránymutatásával összhangban.²⁶

A saját önálló magyar társadalom megteremtése szempontjából komoly előrelépésként értékelhető, hogy az új program immár nem kívánja „belegyömöszölni” minden fontosabb célkitűzését a helyi autonómia követelésébe, hanem nevében nevezi a „kulturális autonómiát”. Az első fejezet (Alapelvek) 3. pontja rögzíti, hogy az erdélyi magyarságnak *„Mint nemzeti kisebbségnek legfőbb érdeke, hogy nemzeti identitásának háborítatlan megtartásához minden szükséges feltétele meglegyen, beleértve a szükségleteinek megfelelő saját intézményrendszerét.*

*– a kisebbségi önszerveződés biztosítása oly módon, hogy a belső életét érintő valamennyi kérdésben – a helyi önkormányzat elve alapján – a kisebbség maga döntsön (közvetlenül vagy képviselői révén), és döntéseit mindenki tartsa tiszteletben – a romániai magyarság kisebbségi társadalommá való összefogása olyan önkormányzati intézményes keretben, amely egyszerre tesz eleget a **személyi és kulturális autonómia** (kiemelés tőlünk) követelményeinek, s amely ennél fogva megnyugtatóan rendezzi a szórványokban élők helyzetét.”*

A program harmadik fejezetének bevezetője ugyanakkor elhatárolódik a területi autonómia követelésétől viszont megmondja, hogy a kulturális autonómia alatt a kulturális célokra szánt költségvetési tételekből való arányos részesedést érti. *„Művelődési életünk biztosítója a kulturális autonómia és eszköze a kisebbségi önszerveződés. Az önszerveződés normái a koppenhágai záródokumentum által is javasolt önkormányzat elvére épülnek. Nem külön magyar területi autonómiára gondolunk, hanem az arányos részesedés elvének az alkalmazására.”*

A nyolcadik s egyben utolsó fejezet (Intézményes kapcsolatok) 6. pontjában a Magyarok Világszövetségéhez való csatlakozási szándék kodifikálásában felsejlik a határon átívelő magyar integráció évezredvégi gondolata. *„Nemzetrészként szoros kapcsolatot tartunk fenn anyanemzetünkkel, a más országokban élő magyar kisebbségekkel, a nyugati magyarsággal, illetve annak mindenkori demokratikus szervezeteivel, a Romániában élő többi kisebbséggel, Európa más kisebbségeivel. Az RMDSZ csatlakozni kíván a Magyarok Világszövetségéhez.”*

A Domokos-korszakban egyfajta törést jelentett a marosvásárhelyi kongresszus. Ekkor ugyanis egy olyan elnökség került a szervezet élére, melyben az elnöknek, Domokos Géának nem volt többsége, s így nem tudta akarátát s politikáját korlátok nélkül érvényesíteni. Az elnökség többsége Szócs Géza politikai táborához tartozott. Minden bizonnyal az önálló erdélyi magyar társadalomban és magyar autonómiában gondolkodó politikusok elnökségbe kerülése is befolyásolta a belső erjedést,

²⁵ Szócs Géza felszólalása az RMDSZ II. kongresszusán, rövidített szöveg, megjelent a Romániai Magyar Szó 1991. május 29-i számában.

²⁶ Az RMDSZ tiszteletbeli elnöke „Bátorság, egység, radikalizmus” c. köszöntő beszédében a következőképp fogalmazott: *„Teljes nemzeti emancipációra kell törekednünk. Nem akarhatunk a többségi nemzet kisebbségei maradni, hanem a románság egyenjogú partnereivé kell válnunk közös hazánkban.”* (Kiemelés tőlem, D.K.) Ld.: Romániai Magyar Szó, 1991. május 28.

melynek eredményeképpen 1992. elején megalakult az RMDSZ első két platformja. (Ezekről a belső szerveződésekkel foglalkozó részben részletesen is szólni fogok.) Az elnökségnek tagja lett a tiszteletbeli elnök Tőkés László, politikai alelnökként Szöcs Géza, szervezési alelnökként Kolumbán Gábor, Toró T. Tibor akkori MISZSZ-elnök, Patrubány Miklós, Borbély Imre, a társnemzeti koncepció megfogalmazója, Csapó József, több memorandum és későbbi autonómia-statum szerzője. Domokos Géza vonalát egyedül Tokay György képviselte teljes határozottsággal. A többi elnökségi tag (Béres András, Takács Csaba és Beder Tibor) szavazatai hol egyik oldalra estek, hol a másikra.

Az 1991-es kongresszuson az elnök személyéről szóló mindkét szavazás igen szoros volt²⁷, azt lehetett érezni, hogy a Domokos Géza neve által fémjelzett konfliktuskerülő, alkudozó politikának és a korábbi nyílt ellenálló Szöcs Géza képviselte, gyökeres megoldásokat kereső irányzatnak a támogatottsága a Szövetségen belül kiegyensúlyozott. Voltaképpen e két irányzat kötélhúzása határozta meg mindmáig a Szövetségen belüli folyamatokat.

Az elnökkel szembenálló többséggel rendelkező elnökség több alapvető fontosságú elvi határozatot hozott, még akkor is, ha Domokos Géza az autonomista szárny következetes nyomása dacára sem adott helyet az elnökségi munka során az önrendelkezéssel kapcsolatos kérdés-komplexum elvi megvitatásának. Ezen kulcsfontosságú határozatok közül kiemelném Horvátország és Szlovénia szuverenitásának elismerését. A Nyilatkozat kimondja, hogy „*az RMDSZ 1991. július 6-án a KOT ülése nyomán kiadott állásfoglalásában sikraszállt Szlovénia és Horvátország önrendelkezési jogának, s az ebből fakadó függetlenségének tiszteletben tartásáért. (...) Az RMDSZ meglelégedéssel vette tudomásul, hogy az Európai Közösség Szlovénia és Horvátország állami függetlenségének elismerésével hitet tett a népek önrendelkezésének sérthetetlen joga mellett.*”²⁸ Az áthallás nyilvánvaló, nem is igényel részletezést.

A Domokos-korszak e második szakaszában alakultak meg az első platformok, mint az erdélyi magyar közéleten belüli klasszikus ideológiai mintákat követő csoportosulások. Az RMDSZ-en belüli pluralizmus formális keretekben történő megjelenése hatására adták közre Domokos Géza hívei az emlékezetes egységnyilatkozatukat²⁹, mely nemlétező ellenséggel szemben védi az RMDSZ egységét. A platformok ugyanis a kezdet kezdetétől fogva az RMDSZ-en belüli szerveződésként határozták meg önmagukat. Ráadásul az 1991-ben elfogadott alapszabályzat expressis verbis rögzítette a „platformszabadságot”. Érdekes fintora a történelemnek, hogy a platformok mellett pont az a Cs. Gyimesi Éva szállt síkra igen határozottan, aki később a Kolozsvári Nyilatkozat és eszmei képviselői ellen támadt. Azok ellen, akiknek javaslatára és akik következetes kiállításának eredményeképpen születtek meg a platformoknak helyet és szerepet biztosító brassói kongresszusi határozatok. Cs. Gyimesi Éva rámutat: „*Az RMDSZ parlamenti képviselőinek és*

²⁷ Az első szavazás eredményét, melynek értelmében Szöcs Gézát választották elnökké, Tokay György indítványára megsemmisítették, arra való hivatkozással, hogy az urnából hiányzik néhány szavazat. Második nekifutásra Domokos Géza került ki győztesen a megmérettetésből.

²⁸ Az RMDSZ Országos Elnökségének 1992. január 16.-i nyilatkozata Szlovénia és Horvátország önrendelkezési jogának tiszteletben tartásáról, Szabadság, 1992. január 17.

²⁹ 25 RMDSZ-képviselő és –szénátor 1992. március 10-i felhívása az egységre, Romániai Magyar Szó, 1992. március 11.

vezetőségének egy része (...) olyan felhívást intéztek a magyarsághoz, amely vészterhes hangon szólít fel az egységre. Ezzel a jelszóval akarják a romániai magyarság tájékozatlanabb részét a platformosodás ellen fordítani. Holott a platformok mindegyike egyfajta kiütkeresés abból a válságból, amelyben vagyunk (...) Valakik úgy hiszik, hogy ők birtokában vannak az egyedül üdvözítő megoldásnak. Ez kommunista szemléletre vall (...).”³⁰

2.3. A Kolozsvári Nyilatkozat (Az RMDSZ nyilatkozata a nemzeti kérdéstről) - 1992. október 25.

A Domokos-korszakot lényegében a Kolozsvári Nyilatkozat³¹ zárta le. 1992 október 25-én az RMDSZ Küldötteinek Országos Tanácsa és az RMDSZ parlamenti csoportja nyilatkozatban fejezte ki az erdélyi magyarság belső önrendelkezési igényét és azt a Szövetség parlamenti képviselői és szenátorai a Szent Mihály templomban esküvel erősítették meg.

Az ellenszavazat nélkül elfogadott nyilatkozat tagadása volt a Domokosi retorikának és politikai vonalvezetésnek, s tulajdonképpen eldöntötte az elnök további sorsát. A Kolozsvári Nyilatkozat cezúra jellegét még Markó Béla is kissé körülményesen, de elismerte 1994-ben, az Interconfessio Társaság által a Nyilatkozat két éves évfordulója alkalmából rendezett konferencián. *„Nem akarok vitatkozni Tőkés Lászlónak azzal a megfogalmazásával, hogy a Kolozsvári Nyilatkozat előtti RMDSZ politika ebbe³² beilleszthető-e. Én most azt hiszem, hogy egyet kell értenünk, legalábbis részben mindenképpen, hogy nem illeszthető be, tehát, hogy a Kolozsvári Nyilatkozat egy cezúra, egy váltás és – persze azelőtti gesztusok kiteljesítése de - bizonyos értelemben éles fordulat is.”*³³

A cezúra jelleget, mint láthattuk, nem elsősorban az RMDSZ addigi dokumentumaival való szembefordulás adta, hiszen akár úgy is felfoghatjuk e Nyilatkozatot, mint szerves koncepcionális fejlődés eredményét, mint a hivatalos programból következő szükségszerű lépést. A Kolozsvári Nyilatkozatban foglalt hivatkozások és követelések mindegyike már megfogalmazást nyert RMDSZ dokumentumokban. Mind a Gyulafehérvári határozat nemzeti autonómiát ígérő pontjára való hivatkozás, mind az önrendelkezés elve. Sőt, az önrendelkezést itt látták el a „belső” jelzővel Eckstein Kovács Péter javaslatára, azt jelendő, hogy az erdélyi magyarság nem gondolkodik elszakadásban. (Ma már igencsak kétséges, hogy érdemes volt-e megkötni ezt a súlyos kompromisszumot.)

A Kolozsvári Nyilatkozat cezúra jellegét az adta, hogy nem lehetett immáron - éppenséggel a nyilvánosság előtt zajló elvi vita s a feszítv eskütétel miatt úgy tenni, mintha mi sem történt volna és ugyanazt a politikát folytatni, mint addig. Habár, mint jeleztem, az RMDSZ hivatalos dokumentumai addig is rögzítették e követeléseket, de ezek *nem határozták meg* az RMDSZ-nek a román társadalom irányában megfogalmazott üzenetét. A Kolozsvári Nyilatkozatot kísérő román

³⁰ Vaklárma a platformok közül, Feischmidt Margit interjúja Cs.Gyimesi Évával, Beszélő, 1992. április 4.

³¹ „Az RMDSZ nyilatkozata a nemzeti kérdéstről”, In.: Magyar Kisebbség, 1995/1

³² Markó Béla az előző bekezdésben arról szólt, hogy az erdélyi magyar közösség ösztönösen jó irányban, az önrendelkezés irányába indult el, mihelyt lehetősége volt rá.

³³ In.: Markó Béla beszéde az említett konferencián, In.: Péntek-Borbély: Magyar Jövőkép/Egy minőségi magyar paradigma, az MVSZ és a Vörösmarty Társaság közös kiadványa, 1996 Székesfehérvár, 22.o.

sajtóérdeklődés lehetlenné tette e nyilatkozat képviselőjének teljes elszabotálását, a nyilatkozat kommunikációs „elsikkasztását”.

Az RMDSZ működésében a parlamentáris elveket csak egy eszmei gátszakadás után lehetett érvényesíteni. Mindaddig, amíg a kollektív cselekvési prioritáslistát meghatározó módon befolyásolja a várható román nem-tetszés, addig nyilvánvalóan még megvitatásra sem kerülhet az állammodell-elvű önépítkezés, a belső önrendelkezés elve mentén való politizálás, a többszintű autonómiarendszer. A Domokosi kurzus összeegyeztethetetlen volt a politikának autonomista elvi alapokra helyezésével. Szükség volt tehát egy olyan, minél magasabb fórum által elfogadott kollektív nyilatkozatra, mely egyértelműen leszögezi azt, ami félszavakban utalásokban már addig is szerepelt az RMDSZ dokumentumaiban: a Szövetség politikájának elvi fundamentumát a belső önrendelkezés joga adja, fő célkitűzése pedig egy olyan jogilag garantált autonómiarendszer kiépítése, mely biztosíthatja hosszútávon is az erdélyi magyarság fennmaradását Románián belül. A történelmi jelentőségű nyilatkozat egyöntetű elfogadását - mely a Szövetség politizálásában éles cezúraként jelentkezett - csak az előzmények ismeretében lehet megérteni.

Az 1992-es választási kampány több síkon is megváltoztatta a helyzetet az önrendelkezés szempontjából. Részint az elnökség tagjai, köztük a jelenleginél is nagyobb tekintéllyel és befolyással bíró Tőkés László meggyőződhetek arról, hogy a Domokos-vonal, ha kiszorulni látja főbb képviselőit a kulcspozíciókból, akkor gondolkodás nélkül felrúgja a belső játékszabályokat.³⁴ Másrészt viszont az autonómia-program addigi ellenzői a pillanatnyi helyzet valamint a Kárpát-medencei konjunktúra, a többi nemzetrész autonómia-elvű politizálásának nyomására több olyan kijelentést tettek, melyek azt sugallták, hogy a célokat illetően nincs immár ellentét a két tábor között.³⁵

Tőkés László számára egyértelmű lehetett: itt van az áttörési lehetőség pillanata, elérkezett kimondás gesztusának az ideje. A Küldöttek Országos Tanácsának (KOT) 1992. október 24-25-i ülésén Borbély Imre vetette fel egy egyértelmű *önrendelkezési nyilatkozat* elfogadásának szükségességét. Tőkés László felkarolva az ötletet elvállalta egy szövegjavaslat elkészítését. Az értekezlet második napján az elkészült szövegtervezet vitáján a felszólalók szinte minden hangot leütöttek s szinte minden érvet felsorakoztattak pro és kontra. A magát mérsékeltek nevezőtábor ismét a "román barátaink"-ra hivatkozott, akikkel előbb egyeztetni kellene, az apokaliptikus víziókra fogékonyabbak Jugoszláviát emlegették, Tokay György, frissen megválasztott frakcióvezető a pulpitust csapkodta a román alkotmánnyal. A véres látomásokkal küszködők nem tudták meggyőzni a jelenlevőket: a vészmadarat játszó küldöttek szövegének hitelességét nagymértékben csökkentette az akkor még egységes VMDK háborús viszonyok közepette elkészült autonómiakoncepciója.

A nyilatkozat megszavazása mellett fellépő küldöttek viszont az egy-két inkább érzelmekre apelláló fűtött hangú felszólalást leszámítva megmaradtak a higgadt érvelés talaján: egyenként cáfolták a közbevethető ellenérveket. Mi tagadás, könnyebb dolguk volt ellenfeleiknél, ők őszintén elmondhatták gondolataikat, nem kellett ügyelniük arra, nehogy kiéرزődjön a hatalomnak való megfelelési igyekezet

³⁴ Ld. a már említett Hargita megyei listahamisítást.

³⁵ Verestóy Attila, Domokos Géza jobbkeze pl. úgy fogalmazott az egyik választási gyűlésen, hogy "az önrendelkezés Isten adta jogunk". (ld. a Kolozsvári Nyilatkozat vitájának első napi jegyzőkönyvét, 1992. okt. 24., Ügyvezető Elnökség archívuma, Orbán Balázs Kulturális Egyesület gyűjteménye)

retorikájukból, ráadásul a korszellem s az objektív tények is az ő oldalukat erősítették: egyelőre - a határmódosításra nem lévén reális esély - az önrendelkezés-elvű többszintű autonómia-rendszernek nincs koncepcionális konkurrense.

Az egyöntetű elfogadásnak viszont előfeltétele volt a szöveg mintegy gesztusértékű finomítása, melyben a Nyilatkozatot ellenzők a küldöttek teljes egyetértésével közreműködhettek. A második szövegváltozatot tapsvihar fogadta s a KOT egyetlen tartózkodás mellett fogadta el.

A Nyilatkozat elfogadását követte az RMDSZ képviselőinek és szenátorainak a Szent Mihály templomban az önrendelkezésre tett ünnepélyes esküje.

A Kolozsvári Nyilatkozat³⁶ szövegével kapcsolatban kiemelendő, hogy megismétli a társnemzeti önmeghatározást, majd a kiutat a *belső önrendelkezésben* jelöli meg. A további szövegrészek egyértelművé teszik: a közösségek autonómiájának kiteljesítése a Nyilatkozat megfogalmazói számára is szinonimája a belső önrendelkezési elv érvényesítésének:

*"A romániai magyarság politikai alanyként államalkotó tényező, s mint ilyen, a román nemzet egyenrangú társa"(...) "Kötelességünk felmutatni azt a megoldást, amely számunkra és az ország számára is kiút ebből a válságból." (...) "Állítjuk, hogy ez az út a belső önrendelkezés útja. A belső önrendelkezési elv ugyanakkor egyetemlegesen előre is mutat, hiszen számos, már létrejött vagy most alakuló közösségi önkormányzat utal erre."*³⁷

Az eskü szövegének tengelyében ugyancsak a belső önrendelkezés kategóriája áll. Legsúlyosabb mondatában egyedüli megoldásként jelöli azt meg: *"Hű magyarként szolgálni fogom népemet, mely bizalmával felhatalmazott, hogy érdekeit képviseljem, harcoljak teljes egyenjogúságáért, közösségi jogaiért és szabadságáért, küzdjek fennmaradásáért, melynek egyetlen szilárd biztosítéka a belső önrendelkezés."*³⁸

A Nyilatkozat elfogadása és az ünnepélyes eskü megteremtette azt az elvi alapot, mely kiindulópontját képezhette volna a valódi önépítésnek. Hogy az események mégis más fejlődési irányt vettek, annak alapvetően két oka volt: az egyik a Tőkés-ellenes bal-liberális értelmiség ellenállása és ringbeszállása, a másik a kialakult nómenklátúra pozícióőrzési törekvése. A Kolozsvári Nyilatkozat után természetes lett volna, hogy a döntési kulcspozíciókba azok kerüljenek, (vagy legalábbis a politika-alkító tényezők körében erőteljesen képviseltessék magukat), akik az önrendelkezés-elvű politizálás hívei voltak már több éve, csak a Domokos-i vezetés minden eszközzel megakadályozta törekvéseik érvényesülését.

2.3.1. Megkérdőjelezett konszenzus

A Kolozsvári Nyilatkozat megszavazását egy, az erdélyi nyilvánosságban eladdig ismeretlen, jól megszervezett sajtókampány követte, mely sajátos módon nem a nyilatkozatban foglaltak valóra váltásának módozatait taglalta, nem a nyilatkozat társadalmasítását szolgálta, hanem épp ellenkezőleg: több-kevesebb nyíltsággal a nyilatkozat visszavonását és osztársadalmi vitára bocsátását (ennek technikai-illetve

³⁶ A nyilatkozat több sajtóorgánumban megjelent, közli például a Magyar Kisebbség 1995/1 száma is.

³⁷ In.: Magyar Kisebbség, 1995/1, 17-18. o

³⁸ Uo.

alapszabály vonatkozásairól nem szóltak a protestálók) követelte egy ideológiailag is eléggé jól körülhatárolható csoport. Sorban jelentek meg az RMDSZ vezetésének „radikális”-ként számon tartott részét megbélyegző, őket voluntaristának, dilettánsnak beállító cikkek és nyilatkozatok az erdélyi magyar és az anyaországi sajtóban. A kampányolók aláírásgyűjtéssel is próbálkoztak, de mivel olyan kevés aláírás gyűlt össze³⁹, hogy a kudarc beismerése lett volna a kibővített listával a nyilvánosság elé lépni, a szervezők nem közölték a kongresszusig összegyűlt aláírók névsorát.

A nemzeti oldal – egy-két kivételtől eltekintve - nem reagált. A kivételek között van az első számú célpont, Tökés László, aki a „Akciózás és feyezés kolozsvári módra” címmel adta közre válaszat a Romániai Magyar Szóban. Ebben felhívja a figyelmet arra, hogy míg a haladó román értelmiség nem várt nyitottsággal fogadta a Nyilatkozatot, aközben egy magyar értelmiségi csoport ellene akciózik: *„a román ellenzék (...) a várhatónál nagyobb megértést tanúsított. Nicolae Manolescu a centralizmus megszüntetésének irányában helyezte el a Kolozsvári nyilatkozatot, Emil Constantinescu meglegedett az állásfoglalás pontosabb kifejtésének igényével, Corneliu Coposu pedig egyenesen a „demokratizálódási folyamat szerves részeként” értékeli azt. És ekkor érkezik az akciózó „liberális közép”, és a sokat hivatkozott román ellenzék kétkedő megértését is figyelmen kívül hagyva rálicitál az ellenséges sovinizták türelmetlen értetlen magtartására.”*⁴⁰

Mester Zsolt, aki a kampány első cikkére írt választ, majd azt egy utóirattal látta el az időközben nyilvánosságot látott aláírásgyűjtés után, az utóiratban mutat rá: *„az aláírók általam ismert jó része semmivel sem professzionálisabb diplomata vagy gazdasági szakember, mint azok, akik jelenleg vezetnek. Így számomra ez csak egy másik szűk kör, amely az előbbtől át akarja venni és kisajátítani a döntés jogát vagyis a vezetést.”*⁴¹ Hogy mennyire így volt, azt az is mutatja, hogy miután e kör pozícióhoz jutott az új vezetésben (az ügyvezető elnökségben), elhalkult az ellendrukker kórus. Mester arra is rávilágít, hogy mekkora hiba a történelemalakító jobbító szándékot voluntarizmusként megbélyegezni és a pragmatizmust helyébe állítani, majd így fejezi be cikkét *„Ha történelmünk folyamán eleink csak úgy gondolkoztak volna, ahogyan azt most Cs. Gyimesi Éva sugallja, akkor nem lettek volna azok a nagyjaink, akik előtt ma a legnagyobb tisztelettel hajtjuk meg a fejünket (...) nem lett volna Rákóczi és nem lettek volna kurucok sem. Csak labancok lettek volna. Akik, sajnos, ma is akadnak bőven.”* (Uo.)

Érdekes, hogy arra egyikük sem mutat rá, hogy a balliberális offenzíva fő alakja, és ideológusa, Cs. Gyimesi Éva és társai pont azoknak támadnak neki, akik a jeles író által korábban ismételt monolit egységet akarták felváltani egy olyan struktúrával, mely lehetővé teszi a belső pluralizmus artikulálódását s mely a balliberális írásokban rendre referenciapontot jelentő Csík-platform központi gondolatának valóra váltását, az erdélyi magyar társadalomnak megteremtését célozza. E támadássorozat döntő hatással volt a továbbiakra. Azok, akik a Nyilatkozatot meggyőződésük ellenére szavazták öngazolásra tudták felhasználni a

³⁹ Borbély Imre (az egyik célpont) szóbeli közlése. Igazságtartalma vélelmezhető, hiszen egy sajtóbeli felhívás útján kezdeményezett aláírásgyűjtésnek az aláírások valamikori nyilvánosságra hozatala a nyilvánvaló célja. Ez pedig mind a mai napig nem történt meg.

⁴⁰ Lásd: Tökés László: Össztűz avagy akciózás és „feyezés” kolozsvári módra, Romániai Magyar Szó, 1993. január 15.

⁴¹ Mester Zsolt: Nemcsak kenyérrel él az ember, Erdélyi Napló, 1992. december 24., 12.o.

ballib csoport által elmondottakat, ahelyett, hogy magukévá tették volna az új politika irányelveit és igyekeztek volna a régen várt elvi egység jegyében cselekedni. Érdeemes ezt a módszertanában páratlanul tisztességtelen (rágalmazó, csúsztató), következményeiben pedig tragikus akciót részletesen, elméleti keretbe ágyazva is megvizsgálni.

Értelmiségi kultúra Magyarországon és Erdélyben

Mint már előrebocsátottam, az anyaországi politikai elit 1995-re kiépítette azokat a transzmissziós szíjakat, melyek segítségével a Kossuth tér 4. szám⁴² alatti elképzelések megvalósítására lehet ösztökélni az egyes határon túli magyar szervezeteket. Az ösztökélés sikere nagymértékben függ attól, hogy a befolyásolás iránya egybeesik-e az adott ország többségi hatalmának korrumpáló igyekezetével vagy éppenséggel ellentétes azzal. Ha egybeesésről van szó, akkor nagy valószínűsége van a sikernek. A határon túli magyar szervezetek egy komplex erőterben mozognak, melyben öt fontos tényezőt különíthetünk el. Ezek közül négy - a román politikai elit nyomása, a magyar politikai elit elvárásrendszere, a nyugati politikum

A következőkben az erdélyi magyarság fogadókészségének előfeltételeiről ejtünk szót s egy sajátos, Magyarországon meghatározó erővel bíró társadalmi deviancia, a Pokol Béla által párizsi entellektuell-nek nevezett értelmiségi típus erdélyi megjelenését és a RMDSZ végrehajtó hatalmába való beépülését kívánjuk leírni.

Elméleti keretként elfogadva Pokol Béla megállapításait a magyarországi értelmiségi elit összetételéről, kialakulásáról, érdemes az általa vázolt képet összevetni az erdélyi állapotokkal. Pokol szerint a magyar társadalomfejlődés egyik kedvezőtlen sajátossága az, hogy nem következett be az egységes értelmiségi kultúra belső differenciálódása. Ennek következménye, hogy a liberális demokrácia egyes peremfeltételei Magyarországon nem teljesülnek: *“egy saját intézményrendszerrel rendelkező médiaértelmiségi értékelési mechanizmus folyamatosan és hatékonyan felül tudja bírálni a mindenkori kormánypart döntéseit.”* Hogy ez a közel homogén médiaértelmiség létrejöhetett, az a sajátos magyar történelemfejlődésnek köszönhető, mely nemcsak, hogy nem segítette elő az egységes értelmiségi kultúra kibomlását, hanem kifejezetten növelte az egységes jelleg “kijegecesedését”.

Az erdélyi magyar társadalomban talán még könnyebben észlelhető az az általános meggyőződés, hogy a humán-értelmiségi elithez tartozók, jelesül az írók, költők erkölcsi kötelessége a számukra morálisan elfogadhatatlan politikai döntések ellen kiállni. Ez részben arra vezethető vissza, hogy Ceausescu alatt az irodalom volt jóformán az egyetlen ösztársadalmi szintű kommunikációs forma, mely közvetít(h)ette a rendszerellenes politikai üzenetet. Az önmagukat - egyébként joggal - az erdélyi magyarság autentikus képviselőinek tartó⁴³ s a rendszerrel valamelyest szemben álló írók-költők politikai szerepvállalása 1989 után magától értetődőnek tűnt s annak tűnik ma is az RMDSZ politikai professzionalizáció irányában tett

⁴² A FIDESZ kormány hivatalba lépéséig a Kossuth tér 4 szám alatt volt a Határon Túli Magyarok Hivatala.

⁴³ Annyi bizvást kijelenthető, hogy Szócs Géza vagy akár a kommunista indíttatású Sütő András az erdélyi magyar nemzeti közösség hiteles és legitim (amennyiben elismerjük a legitimitás elfogadottsághoz való kötését) képviselőjének volt tekinthető formális választási procedúra híján is, míg a rezsím díszmagyarjai Fazekastól Takácsig aligha.

lépései dacára. Amiben viszont különbözik az erdélyi magyar értelmiség az anyaországitól az a viszonylag kiegyensúlyozott belső politikai tagoltság.

Ennek okát többek között abban látom, hogy Erdélyben a mindennapi emberek s az értelmiség Ceausescu rendszerhez való elutasító viszonyulása egyértelmű volt. Itt nem lehetett bármit is remélni a belső reformoktól, a morális alapállású egyénnek nem lehetett a rendszerrel cinkosságot vállalni. Így a rendszer képtelen volt végső soron az egyes egyén tudatát olymódon preformálni, mint ahogy azt a kádár-aczéli tervszerű nemzeti öntudatpusztítás képes volt megtenni. A Ceausescu rezsim hasonló törekvései a magyar közösség nagy részében a megcélzottal ellentétes hatást értek el. Ugyanígy Romániában a 89-ben letűnt rendszernek nem volt egy tudatosan támogatott s az értelmiségi elit körében fokozatosan elterjedő "alternatív ideológiája". Nagyrészt ennek köszönhető, hogy a ma Magyarországon regnáló baloldali liberális gondolkodásnak Erdélyben meglehetősen csekély a támogatottsága.

Az viszont tény, hogy a maroknyi dogmatikus szociál-liberális értelmiségi reálsúlya fölött szerepel a sajtóban és közéleti pozícióit határozottan segíti az internacionalista szocializációjú megbízható elvtársakból kozmopolita szociáldemokratává vedlő publicisták működése. E csoportnak kulcsszerepe volt az RMDSZ megszelídítésében, s az anyaországi, majd a vele egy irányba mutató román kormányrúdhöz való odaddresszírozásában.

Az önrendelkezés-ellenes bal-liberális offenzíva

Még az el nem kötelezettnek tekinthető elemző, Tánczos Vilmos is rámutat, "*az autonómianyilatkozat elfogadása után a szabadelvű liberális tábor szabályos sajtóháborút indított az RMDSZ vezetőségének akkori "radikális fővonala", a Tókécs László-Patrubány Miklós-Szőcs Géza-Borbély Imre tengely ellen*".⁴⁴

A már említett Cs.Gyimesi Éva emblematikussága mellett egyben az RMDSZ önrendelkezési nyilatkozata ellen fellépő klikk legaktívabb figurája is volt. Az ő e témában írott cikkeinek rekonstrukciójából hámozható ki talán legkönnyebben az autonómia-célkitűzés ellen támadó liberálisok politikai mondanivalója és szándéka.

Alapszövegnek a szerző négy újságban is megjelent⁴⁵ "*Új kollektívizmus avagy a nemzet iránti szeretet*" című írását tekintem, mely az összes e témában született gondolatmenet közül a legtartalmasabb sőt, a koherencia belső igényét sugallja. Ahol nem jelölöm meg a forrást, ott e szöveg különböző passzusait idézem.

Az írás **címzettjei** azok a romániai magyar politikusok, akiknek "*az aktív politizálás mellett nem sok idejük maradt az elemzésre, önreflexióra*" s akikkel szembeni fő elvárása a szerzőnek, hogy "*irracionális, gyakran érzelmi indítékú személyes cselekvés helyett*" "*a bonyolult társadalmi valóság ismeretére alapozó, jól átgondolt, ésszerű és szakszerű intézményes stratégiát*" kövessenek. Már itt jelezni kívánom, hogy ez a szöveg egyetlen nevet nem tartalmaz, végig az "*RMDSZ vezetés egy részéről*" illetve "*fősoдрáról*" (valamint időnként - feltehetőleg önmagáról

⁴⁴ Tánczos Vilmos: "Konszenzusorientált" vagy "többségi" demokrácia az RMDSZ-ben?, (kézirat, JATE archívum, 2.o.)

⁴⁵ Szabadság (napilap, Kolozsvár), Erdélyi Napló (országos terjesztésű hetilap, Nagyvárad), Magyar nemzet, Új Magyarország.

megfelelően - az egész RMDSZ-vezetéséről) beszél. Valódi célpontjai csak a háttér ismeretéből hámozhatók ki: ha valaki csak felszínes ismeretekkel rendelkezik az RMDSZ belső viszonyait és történetét illetően, épp a szerző által védeni kívánt Domokos-féle vonalat sejtheti a “fősodor” mögött, hiszen ennek politikája volt ésszerűtlen, átgondolatlan, improvizáló, eseménykövető és stratégia-nélküli.

A vádak

Sajátos fonák helyzet ugyanis az, hogy a magukat liberálisként definiáló értelmiségiek azoknak olvassák a fejére vádjaikat, akik az általuk körvonalazott célok megvalósításának irányába irányába próbáltak lépni.

Az egyes vádpontok logikai láncolatot képeznek ugyan, de a világos, szöveghelyekre építő rekonstrukció érdekében külön-külön idézem őket. Mindenekelőtt azokat a helyenként ügyesen elrajzolt félígazságokat vagy nem releváns igazságokat sorakoztatnám fel, melyeknek látszólag van némi alapja, majd ezután a teljességgel alaptalan gyanúsítgatásokat gyűjtöm csokorba.

“Helytelen valóságérzékelés”

Az egyes szövegek kiindulópontja, hogy az RMDSZ vezetőség egy része képtelen felfogni a teljes valóságot, illetve annak árnyaltságát, elvont absztrakciókban gondolkodik, ködképeket kerget. Valóságérzékelési képtelensége szorosan összefügg messianisztikus hajlamával és voluntarizmusával. E kifejezések egymás mellé illesztése teszi egyértelművé a támadássorozat fő célpontját, akit egy esetben konkrétan is nevesít Cs.Gyimesi Éva, igaz, másik két “ködképkergető” mellett.⁴⁶

A fő célpont ugyanis Tőkés László a autonomista vonal mindmáig legerősebb bástyája, aki a Kolozsvári Nyilatkozat egyik atyja és a Nyilatkozat szellemének őrzője mindmáig. Ő és fegyvertársai azok, akik a szerző szerint nem veszik tudomásul, hogy “*helyes politikai stratégiát csak a valóság helyes ismeretére (...) lehet alapozni*” akiket az “*önreflexió teljes hiánya*” jellemez, akiknek köszönhető, hogy “*a legfontosabb döntések mögül (...) hiányzik az árnyalt valóságsszemlélet, az információ és az elemzés*”, akik “*nem kívánnak szembenézni*” (...) a saját maguk által tételezetten kívül “*más valóságképekkel*”.

A legfőbb probléma ugyanis Cs.Gyimesi szerint, hogy “*fősodor*” “*olyan sematikus valóságképre épít, melyből teljesen hiányzik a társadalom s ezenbelül a magyar kisebbség belső tagoltságának és dinamizmusának tudomásulvétele*”, “*arctalan közösséget feltételező döntéseket hoz*”, holott “*a romániai magyarság nem arctalan tömeg*”.

“Felkészületlenség”

⁴⁶ *Mi történt a forradalommal?* (Szabadság), illetve *Ma sincs igazság Mátyás városában* (Magyar Hírlap). S a keresztneven emlegetett “László” mellett a másik két elmarasztalt (Szöcs) “Géza” és (Patrubány) “Miklós”. Teljes neveket a szerző csak egy januári interjújában mond, (*Ismét: felhívás nyílt párbeszédre*, RMSZ) ebből megtudhatjuk, kik azok, akik felelősek “*az RMDSZ rajtaütésszerű, indokolatlan döntéseierért*”, “*a rögtönzések sorozatáért*”: “*ezekben*” ugyanis “*elsősorban Borbély Imre, Csapó József, Patrubány Miklós, Szöcs Géza, Tőkés László voltak felelősek*”

A „fősodorra” jellemző *“teljesen irracionális, már-már misztikus küldetéstudatot talán a politizáláshoz szükséges szociológiai és gazdasági ismeretek, valamint az elméleti tájékozottság hiánya magyarázza”*. (kiemelés az eredeti szövegben(!))⁴⁷
Ez feltehetőleg összefügg azzal, hogy *“egyik-másik politikusnak az alapképzettsége mérnök, nincs érzéke az emberi természet iránt”*. Egyébként tagadhatatlan: a sajátos román történelemfejlődés elrisztotta az igazságorientált embereket a ceausizmussal átítatott tananyagú, csak nevükben társadalomtudományi felsőoktatási intézményektől s így igen sok, a társadalomtudományok területén autodidaktának számító mérnök vagy fizikus került a politikába 1989 után. Az országos elnökségben Toró T. Tibor, Borbély Imre, Patrubány Miklós a természettudományok területéről jött, de ez elmondható olyan jeles, ma már (kiérdemelten) politológusnak számító gondolkodókról is, mint Bakk Miklós, Kolumbán Gábor, akik a valódi liberális közélet képviselik az erdélyi magyar politikai palettán. De olyan *“mérsékelt”* prominensek is érkeztek a vegyiparból mint Verestóy Attila vagy Varga Gábor. E kérdést annak mögötteseinek kibontása nélkül ide cibálni s a mechanisztikus gondolkodás légből kapott vádját minden konkrétum említése nélkül a megtámadottak fejére olvasni intellektuálisan és morálisan egyaránt megkérdőjelezhető eljárás.

“Monologizálás, kommunikációképtelenség”⁴⁸”

Jó technika olyasmit állítani, amit bármikor bármely politikusnak fel lehet róni. A politikai cselekvésnek ugyanis a görögök óta sajátos és nélkülözhetetlen tartozéka az expozé, ha úgy tetszik, monológ.

A legtöbb esetben a párbeszéd az egyes ideológiák képviselői között valóban lehetetlen, mivel ezek egyaránt koherens, de eltérő premisszákból, értéktételezésekből építkező paradigmán belül mozognak. Az erdélyi magyar politikai diskurzus krónikusan nem a legfontosabb kérdéstről szól, tételesen arról, hogy van-e az erdélyi magyar politikai aktoroknak egy közös motivációs értékbázisa és ebből eredő közös célrendszere vagy nincs. Ha van és úgy tűnik, hogy mindenki számára latens premissza, hogy van, (e vita lefolytatásának hiányában csak indirekt következtetéseket vonhatunk le az egyes közszereplők nyilatkozataiból, és viselkedéséből) akkor a konszenzusorientált demokráciaépítés a modell, éppen az, melynek létrehozását a brassói kongresszus megkezdte.

Ha viszont nincs, akkor nem lehet mást tenni, a többségi elvet kell érvényesíteni s nagyobb támogatottságú irányzat fogja meghatározni a szövetségi politikát. Az tény, hogy a *“liberális közép”* által megfogalmazottak belső inkoherenciájuknál, egy már eldöntött testületi döntés revidálásának követelésével nem képezhették alapját egy tartalmas, s a közösségi célok megfogalmazására irányuló konstruktív párbeszédnek. Következésképpen szintiszta demagógia párbeszédképtelenséggel vádolni egy politikuscspopotot, mely egy konstruktív együttgondolkodás eredményeképpen

⁴⁷ Jó taktika, hogy nem a talánt emeli ki a szerző, hanem az üzenet lényegét: a vezetést szerint az elméleti tájékozottság hiánya jellemzi, a *“talán”* ügyesen beiktatott diplomatikus, de a kiemelt rész által elhalványított szócseke marad.

⁴⁸ Néhány idézet: *“A dialógusra való készség hiánya félelmetes”*. *“Az RMDSZ-vezetés kedvelt műfaja a monológ”*, *“A valóság alapos ismeretét nélkülöző, a szakszerűtlenséget nagyképűséggel ellensúlyozó politikai irány tovább monologizál a sajtóban, a politikai életben”* (Ismét: felhívás nyílt párbeszédre)

elfogadott, maximális belső legitimitással bíró dokumentum megsemmisítéséről nem ült le tárgyalni egy vehemens ideológiai kommandóval.

Eljátszva a gondolattal: elvben Brassóban vissza lehetett volna táncolni, de annak semmi értelme nem lett volna. Ismételt kihangsúlyozást érdemel, hogy mindazon célokat, melyek jegyében a Cs.Gyimesi Éva által “liberális közép”-nek nevezett csoportosulás az autonomista program ellen fellépett, éppen e programon keresztül lehet(ne) elérni. Egy Brassói visszalépés pontosan azoktól az elvárásoktól távolította volna az erdélyi magyar közösséget, melyeket liberálisaink oly nagy hévvel megfogalmaztak. Egyetlen konkrét példával élve: ha szövegkörnyezetéből kiemelve próbáljuk értelmezni pl. a következő kardinális Cs.Gyimesi Éva féle megállapítást: “*A különböző érdekeltségek dinamikus egyensúlya lehet csak igazán a nemzetet alkotó emberek ösztársadalmi érdeke.*”, akkor az az érzésünk támad, hogy ezt a gondolatot a Domokos Géza által favorizált monolitikus, centralista RMDSZ-modell bírálatainak szánták s az autonomisták állam-modell elvű önépítkezésének védelmében vetették papírra.

Csúsztatások

Cs.Gyimesi Éva tényekként állít hadrendbe szubjektív feltételezéseket és értelmezéseket: a jelenlegi RMDSZ vezetés fősodra úgy tekinti elméleti kiindulópontjukat “*mint cselekedni gyáva értelmiségiek kibúvóját a cselekvés alól, mondvacsínált érvet a jelenlegi stratégia megkérdőjelezésére*”. A vezetés “*kísértetiesen emlékeztet azokra a struktúrákra, amikkel 89-ben szakítani akartunk*”. (Ez nem mindennapi demagógia. Annak idején még nem alakult ki középszinten egy bizonyos politikai irányvonal folytatásában érdekelt káderállomány, mely a végtelenségig képes lett volna újraválasztani önmagát. Sőt, eladdig, leszámítva az 1992-es, épp az ellentábor, tehát a Domokos-Verestóy vonal által lemenedzselte Hargita megyei listahamisítási csalást, választási visszaélésekről sem kaptunk hírt, sem RMDSZ-es alapszinten, sem az országos választások jelöltjeit kiválasztó megyei választmányi szinten.) A vezetés nagy hibája, hogy “*kísérletli nyúlnak tekinti a társadalmat*”, s csak rosszabbítja a helyzetet az, hogy “*figyelmen kívül hagyja a román felet.*” Ezek jobbra a Domokos-párti sajtó által kreált s minden valós alapot nélkülöző sztereotípiákra épülő demagóg beállítások. Alkalmazásuk ügyes, mert kellően előkészített talajra épít.

A Cs.Gyimesi Éva szövegekben többször említést nyer, hogy a vezetést “*Most vagy soha*”-hevélet jellemzi. Ez már nem túl ügyes csúsztatás. A szó szoros értelmében féligazságok alapul: a “*most*” ugyanis igaz. Az önrendelkezési igényt egyszer be kellett jelenteni. Románia demokratizálódására⁴⁹ várni - mint azt Bányai Pétertől Fey Lászlóig⁵⁰ a kampány többi részvevője sugalmazta - dőreség lett volna. A “*vagy*

⁴⁹ Főleg: mikor állapíthatjuk meg a román demokrácia kiépültét, amikor már követelhetjük jogos jussunkat? Milyen kritériumok döntik el, hogy itt van-e már a Kánaán? S ki határozza meg ezen kritériumokat? Ha egy nyugati működő demokrácia kialakulására várt volna az RMDSZ alighanem még várhatna pár évszázadot. Arról nem is szólva, hogy Montesquieu óta politológiai közhely az, hogy a társadalmi hagyományok valamint a politikai berendezkedések nem minden esetben kompatibilisek. S nem teljesen egyértelmű, hogy a bizantin-ortodox kultúrkör országaiban szinte egyeduralgó jogkijátszó magatartásra ráépülhet-e egy, a jogkövető magatartás általánosságát eleve-feltételező, **működőképes** demokratikus alkotmányjogi konstrukció.

⁵⁰ Fey László: Kongresszus előtt, Interjú Bányai Péterrel, Romania Libera

soha” sehol, egyetlen “radikálisnak” a szövegében nem jelent meg. Sőt élesen ellentétes politikai felfogással, mely az autonómia időben szükségszerűen elhúzódó, de módszeres, konokul következetes kiharcolását állítja programjuk középpontjába.

Hangulati háttér

A liberális ösztűz hangulati aláfestését egy aláírásgyűjtő akció volt hivatott megteremteni, mely követelményeinek populista hangvétele és mondvacsináltsága⁵¹ a magyarországi Demokratikus Chartát idézte.

Bevezető szövege mintegy összefoglalását adja mindazon gyanúsítgatásnak és vádaskodásnak, amit az akció szereplői tanulmányaikban részletesen kifejtettek: *“az RMDSZ vezetőség egy részének”(…) nincs áttekinthető irányvonala, döntéseit rögtönzés jellemzi. Egyre nyilvánvalóbb, hogy nem támaszkodik a valóság alapos ismeretére, nem veszi figyelembe a romániai magyarok összes rétegeinek és csoportjainak mindennapi érdekeit, nem számol a romániai társadalom politikai éretlenségével. Sőt, inkább úgy tűnik, a közéleti kultúra hiányát arra használja fel, hogy politikai akaratát - akár a társadalom valós érdekeinek rovására - minden áron érvényesítse. Gondjaink egészét átfogó hiteles érdekvédelmet elhanyagolva, a mai vezetés egy része az RMDSZ-t saját homályos politikai ambícióinak eszközévé próbálja tenni. (...) a közelgő kongresszust a vezetőség szóban forgó része nem közös problémáink megvitatására, hanem arra kívánja felhasználni, hogy a maga számára végképp megtisztítsa a terepet mindazoktól, akik útjában állnak átláthatatlan politikai elképzeléseinek”*

A megváltók ezzel szemben azok a szakértők lennének, akik ideológiailag közel állnak a sajtókampány szervezőihez s akik feltehetőleg birtokában vannak az árnyalt valóságérzékelésnek, akik mentesek a misztikus küldetéstudattól, akiknek gondolkodását nem homályosítja a messianisztikus hév. Őket Cs. Gyimesi Éva Mester Zsoltnak írott válaszcikkében név szerint is felsorolja: *“Szilágyi N. Sándor, a csíkszeredai antropológusok, a kovásznai Fábrián Ernő, a sepsiszentgyörgyi Bíró Béla és Veress Károly”*⁵². Egy öt nappal később megjelent interjúba kiegészíti a listát Bányai Péterrel és saját magával.⁵³

Érdekes hangváltásnak lehetünk tanúi a január 6.-án megjelent Fél szárnyú madár c. esszéjét olvasva. Elmarad az intellektuális becsmérlés, kevesebb a címkézés, az esszé végső soron egy akár komolyan is vehető imperatívusz, mely arra hívja fel a figyelmet, hogy a gazdasági kérdésekre is oda kell figyelni, mert enélkül az RMDSZ fél szárnyú madár: azaz immáron nem vonja kétségbe az autonómia program létjogosultságát, csupán megvalósítási esélyeit kevesli.

A hangváltásnak több oka is lehet. Lehet egyszerű taktika. Az RMDSZ derékhad ugyanis nem kedveli a militáns hangvételt. Ha pedig a kongresszuson e csoport

⁵¹ A mondvacsináltság alatt azt értem, hogy olyasmit követelnek nagy hangozattal, ami eleve adott vagy olyasmit, ami bár jól hangzik, de megfosztva pejoratív fogalmazási forma-meghatározottságától abszurd követeléssé válik. Helyszüke miatt csak pár illusztratív példát idéznék a szövegből: *“ha tudod: sorsunk a Te szavadtól is függ, ha nem, akarod, hogy egy szűk kör kisajátítsa a döntés jogát, (...) ha azt akarod, hogy pártod ne legyen Tőled Idegen hatalom (...) ne félj kimondani és aláírásoddal itt igazolni mienkhez hasonló véleményedet!”*

⁵² Érvek és mentségek, Erdélyi Napló, 1993 január 7.

⁵³ Ismét: felhívás nyílt párbeszédre, Romániai Magyar Szó, 1993 január 12.

bármi konkrét - értsd megszavazandó, azaz voks-többséget igénylő - döntést ki akar csikarni, akkor a küldöttek szimpátiájára kénytelen építeni.

Lehet viszont azon a tanulmány megjelenésének hatása, melyet Cs.Gyimesi Éva egyetlenként nevesít (*“jelen pillanatban azonban szervezetünk csupán a nemzeti érdek megvalósításának, az önrendelkezésnek azt a Borbély Imre által kidolgozott programját⁵⁴ kínálja, mely önmagában imponálóan koherensnek mutatkozik, viszont nem veszi figyelembe...”* stb. itt a már ismert szöveg következik a valóságképekről). Tény, hogy ebben a szövegben - az összes többivel ellentétben⁵⁵ nem esik szó dilettantizmusról, favorizált szakértőkről. Elképzelhető, hogy a szerző meggyőződött arról: nem improvizálásról van szó a következetes autonomisták politikájában, hanem konzekvens és koherens koncepció alapuló program-politizálásról.

Végső soron, mint már szó esett róla a támadó szövegek nagy részét leírhatta volna bárki a Kolozsvári Nyilatkozat és a belőle levezetett alapszabályi módosítások védelmében is. A helyzet fonáksága éppen abból adódik, hogy Cs. Gyimesi Éva az RMDSZ vezetésén belül éppen azok ellen fordul, akik véget akartak vetni és részben - s főként formálisan - véget is vetettek az RMDSZ ellenőrizhetetlen prezidenciális rendszerének, akik a Domokos Géza-féle vezetési autokratikus stílust a belső demokrácia intézményes megalapozásával kívánták megfékezni.

Akiknek víziójában egy olyan RMDSZ struktúra jelent meg, mely szabad artikulációt biztosíthatott volna az erdélyi magyarság többértű érdekeinek, mely kellő tartalommal való feltöltődése után pontosan a Cs.Gyimesiék által fennen bíralt *“vezetői monológokat”* küszöbölhette volna ki a szervezet életéből egy demokratikus ellenőrzési rendszer létrehozásával.

Ugyanez a sajátos inverzió tapasztalható a másik vádponttal kapcsolatban is *“egyeseznek szüksége van arra”* - írja Cs. Gyimesi *“hogyminden baj okát a többség-kisebbség viszonyára, a “románokra” hárítsa”*. Az RMDSZ *“radikálisait”* pontosan azzal vádolják mindmáig, hogy nem veszik tekintetbe a kívülről jövő ösztüzet, hogy a nyilvánosság elé viszik a szervezet szennyését (CS. GYÍMESI ÉVA terminológiáját használva: felnőttként kezelik az erdélyi magyar közösséget s társadalmiasítják a problémákat.), hogy *“befeleglőnek ahelyett, hogy kifeleglőnének”*, hogy összeférhetetlenek, *“mindig csak vitatkoznának, mindig csak ellenkezének.”* (idézet Markó Béla jelentéséből, marosvásárhelyi SZKT ülés, 1997 február)

“Módszertan”

Mint látható, Cs.Gyimesi Éva szövegeinek technikája kísérteties rokonságot mutat a vele egyidőben Antall kapcsán Horthy-korszakot és keresztény kurzust emlegető anyaországi balliberális sajtó módszertanával. Részben féligazságok (feltehetőleg tudatos) torzításából, látszatigazságokból és teljességgel légbőlkapott vádakból építkeznek. Emellett nem nélkülözik az alá nem támasztott, hangulatkelző, minősítő jelzős szerkezeteket. (az RMDSZ élén *“zárt, tekintélyelvű párbeszédre képtelen voluntarista vezetés”* áll, melynek tevékenységében *“az önreflexió teljes hiánya, olyanfajta dilettantizmus mutatkozik meg”*, amiből arra lehet következtetni, hogy az

⁵⁴ Borbély Imre: A kolozsvári nyilatkozat néhány vetülete, Erdélyi Napló

⁵⁵ Ld. a három helyen megjelent s már idézett Új Kollektívizmust című szöveget vagy a két lapban is megjelent Mi történt a forradalommal címűt vagy CSGYÉ interjút vagy akár a *“felhívást a nyílt párbeszédre”*.

RMDSZ állók nincsenek tudatában annak, hogy önmagukon kívül kiket képviselnek.)

A vádak sok esetben testetlenek, kollektíve marasztalják el az RMDSZ fősodrát, az RMDSZ vezetés egy részét. (Kivétel Cs. Gyimesi Éva egy szövege, mely közvetlenül szól Tőkés Lászlónak, Patrubány Miklósnak és Szócs Gézáknak.) Kétségtelen, hogy még vitriolos tollú liberálisaink számára is durva dolog lett volna Tőkés Lászlót ismételten szembe ledilettánsózni stb. Ráadásul a nevesítés mellőzése kényelmetlen helyzetbe hozza a bírált személyt. Ha ugyanis reagál, rögtön kész a védekezés: „akinek nem inge, ne vegye magára”

A kampány lehetséges indítékai

A fentiek fényében minden oka megvan az elemzőnek, hogy a harsány kampány mögött a bevallottaktól eltérő indítékokat, szándékokat keressen.

Ez lehet a nemzetelvű világlátás zsigeri elutasítása. (Mint egyik szövegéből kiderül, CS. Gyimesi Éva még a gondolatát is elutasítja annak, hogy áldozatot vállalt a nemzetért, a közösségért - azért maradt otthon, Romániában, mert ez következett az ő **egyénileg** belső impulzusaiból⁵⁶.)

Másik lehetséges magyarázat a külső sugalmazás. Tőkés László ugyanis nem sokkal azelőtt állt ki a magyar médiaháborúban Chrudinákék mellett, hogy a rá fókuszált, koncentrált támadás megindult volna. Könnyen lehet, hogy a Mérleg utcából figyelmeztették püspököt arra, hogy hatóerejük túlterjed a határokon és ott is vereséget mérhetnek rá, ahol otthon érzi magát. Annál is valószínűbb e magyarázat legalábbis parciális igazsága, hogy a kampány vezéralakja később közismerten SZDSZ-es sugalmazásra lett oktatási alelnök Fischer Ildikó helyett, aki belépett a Tőkés Lászlót támogató Reform Tömörülés platformba.⁵⁷

A Kerekasztal tárgyalásai és a Brassói Kongresszus (1993. január 15-17.)

Az autonómia és az önrendelkezés gondolatának RMDSZ-en belüli kikristályosodási folyamatát a Kolozsvár-centrumú balliberális offenzíva nem tudta megzavarni. Az RMDSZ legkülönbözőbb irányzatait képviselő markáns személyek több mint kéthónapos műhelymunkát követően megegyeztek a „békés átmenet” főbb kérdéseiben, vagyis azon alapvető módosító indítványcsomagok tartalmában melyek a Kolozsvári Nyilatkozat által megszabott irányba voltak hivatottak átállítani a hivatalos RMDSZ dokumentumokat.

Az állam-modell következetes hívei belementek abba a bizalmi játékba, hogy a nemzeti kataszter összeállításának programját a hivatalos dokumentumok a „tagnyilvántartás egységesítése” címszó alatt tartalmazzák.⁵⁸ A nemzeti kataszter minden olyan erdélyi magyar polgár nevét és fontosabb adatait tartalmazta volna, aki

⁵⁶ Soha nem felejttem el 1990 decemberében Cs. Gyimesi egyik elvbarátjával, Bíró Annamáriával folytatott vitámat, aki úgy reagált mintha méh csípte volna meg, amikor azt mondtam, hogy szívem szerint „kinn” maradnék Budapesten, de úgy vélem, hogy a nemzetszolgálatban most itthon van rám szükség. Arról győzködött, hogy ilyen fajta áldozatokra nincs szükség, mindenki kövesse a maga érdekét. A Cs. Gyimesi-féle gondolatmenetek jó ideig azonosítatlan de ja vu élményt jelentettek akkor, amíg fel nem ötlött bennem az 1990-es polémia. (BZSA)

⁵⁷ Hogy ezt követően kik léptek CSGYÉ helyére az oktatási alelnöki poszton, az témánk szempontjából irreleváns.

⁵⁸ Ld.: Az RMDSZ III. Kongresszusán jóváhagyott Alapszabályzat-határozatok, Határozat szervezetünk önkormányzati modelljének alapelveiről, 2. pont, In.: RMDSZ Közlöny, 1993/1

rész kíván venni az RMDSZ személyelvű autonómiára épülő önkormányzatában vagyis kívánja, hogy az erdélyi magyar nemzeti önkormányzat védőernyője föléje is kiterjedjen. Az „egységesítésre” mindmáig nem került sor.

Ezzel együtt az 1993. január 15-én, az RMDSZ III., brassói kongresszusán elfogadott határozatok mérföldkövet jelentettek az RMDSZ életében. Még akkor is, ha négy évvel később, a kormányzati szerepvállalás előtt, alatt s után a szervezet önkormányzati jellege egyre gyengült, s a pártszerű működés elvei mind a gyakorlatban, mind papíron (lásd az 1997-es valamint az 1999-es kongresszusnak az állammodellben a Honvédelmi bizottság párhuzamát képviselő és mint ilyen *válságstábot* jelentő Operatív Tanács kompetenciáját erősítő módosításait). Az új alapszabályzat⁵⁹ radikálisan átformálta a szervezet belső struktúráját. Az építkezési minta a nyugati demokráciák államának modellje volt, egy adott társadalmi szervezetre vetítve természetesen.

A programba bekerült az autonómia követelése, igaz egy Frunda György által beterjesztett módosító indítványnak köszönhetően a területi autonómia „adminisztratív autonómiává” szelídült.

Nem nyert elfogadást a nemzeti közösségkénti önmeghatározás sem, azt végül csak a kolozsvári kongresszus fogadta el. Az erdélyi magyarság brassói dokumentumai a kongresszus vonatkozó határozata értelmében mindvégig „romániai magyar nemzeti kisebbségről” beszélnek.

A brassói kongresszusnak a jövőt talán leginkább meghatározó döntése nem elvi, hanem személyi döntés volt. A kongresszus tulajdonképpen csak rábólintott a két szárny konszenzusára, amellyel az elnöki székbe emelte az akkor még csak Maros megyei szenátorként és jó közepes költőként ismert Markó Bélát. A harc a színpalak mögött zajlott s ezúttal nem is annyira a két tábor között, mint inkább a radikálisok között. Minderről Borbély Imre, akkoron Hargita megyei parlamenti képviselő, a Kolozsvári nyilatkozat kezdeményezője ma a következőket írja: *„az autonomisták meghatározó részében az a meggyőződés élt a „mérsékeltokről”, hogy azok pusztán óvatosságból ellenzik az autonómia programba vételét, különben „jó magyarok” ők is. Jómagam is eme naivak közé tartoztam, ellentétben Katona Ádámmal és Patrubány Miklóssal, akik nem bíztak egy pillanatig sem a „labancok” jóhiszeműségében. Így a III. kongresszus idején 1993 januárjában az autonomista szárny egységes volt az elvi tét, az autonómia programba vétele ügyében, de megosztott a pozícióharc terén. A jóhiszeműek (köztük jómagam is) azt hitték, hogy elégséges egy kötelező érvényű jó program, a kulcspozíciók az azokra ácsingózó megélhetési politikusoknak bátran átengedhetők. Így nem csak a formális egység szavatolt, hanem megnyílik a lehetősége annak is, hogy „mérsékelték” saját ügyüknek érezhessék az autonómiát, ami elejét venné a különben lehetséges későbbi belső bomlasztásnak, szabotázsnek. Markó Béla e logika győzelmének köszönhetően lett megválasztva. A realistáknak lett igazuk: kecskére bíztuk a káposztát.”*⁶⁰

A brassói kongresszus mindezekén túlmenően leteremtette az erdélyi magyarság érdekképviseletét felvállaló szervezet elitjének a múlttal való szembenézési képességét. Szócs Géza írt Tokay Györgyről egy leleplező szöveget „politikai napló”

⁵⁹ Az alapszabályzatmódosító határozatokat közli az előbb idézett RMDSZ Közlöny első száma. Az RMDSZ Közlöny indítása is arra utalt, hogy az RMDSZ komolyan veszi az „állam az államban” szerepkörét s mintegy a hivatalos közlöny párhuzamaként jelenteti meg a saját belső normarendszerét ismertető RMDSZ-kiadványt.

⁶⁰ Lásd: Borbély Imre: Magyar alternatíva, Heti Válasz, 2003. január 10.

címmel⁶¹. Ebben felvezette a „napló” megírásának személyes motívumait⁶², hogy a Ceausescu korszakban egyáltalán nem volt kötelező akár újságíróként sem lihegve szolgálni a rendszert, aki pedig megtette, vagy meggyőződésből vagy megalkuvásból tette. Leszögezte azt is, hogy a Ceausescu korszak sem volt homogén, s hogy *„semmiképp nem eshetett azonos besorolás alá egy 1989-es cikk a kórusmozgalomról, kényszerkoppal az írás elején s egy olyan vezércikk, amely már 1969-ben a pártállamot és annak vezetőjét magasztalta”*. Az is megfontolandó szempont, hogy *„senki sem kényszerített senkit arra, hogy újságíró legyen”* (...) *Leginkább azok kerültek nehéz helyzetbe, akiket már az iskolapadokból vagy diákfejjel emeltek ki a sajtóba, biztosítva számukra a szocreál újságírói karriert. Ezek az emberek semmihez sem értettek, úgyhogy bizonyos értelemben kényszerpályán mozogtak. De ha valaki megbecsült mesterséggel a kezében⁶³ elitnek mondható szakma gyakorlójaként, önként szabad akaratából felnőtt fejjel⁶⁴ lép az újságírás mezejére, ezt nem értelmezhetjük másként, csak úgy: egyetértett a rendszerrel, azonosult vele és teljes erejéből szolgálni kívánta.”* Ezek után Szöcs Géza részletesen ismertette az Arad megyei képviselő hét éves pártújságírói tevékenységét. A kiválasztott idézetek lefedik ama bizonyos hét esztendőt és önmagukért beszélnek: *„fegyver az új Büntetőtörvénykönyv-tervezet, de olyan fegyver, amellyel a jog alkalmazói, az ügyészség, a bíróság, a nyomozóhatóság csak élhetnek, de visszaélni többé nem lehet vele”* *„A legfőbb biztosíték társadalmi rendszerünkben rejlik, abban a társadalmi rendben, amelynek vezetője a Román Kommunista Párt.”* Az RKP *„mindennapi gyakorlatával igazolta: ebben az országban a szocializmus és a törvényesség, a szocializmus és az emberi szabadságjogok elválaszthatatlanok.”* (Vörös Lobogó, 1968. május 7.) Nem akarom hosszúra nyújtani a szégyenletes idézeteknek a sorát, csak még egyet illesztenék ide 1975-ből. Tokay György a következőket írja Kambodzsa kapcsán *„a népáruló rendszer megbukott és az országban végre megkezdődhetett a politikai megoldások felkutatása.”* Miként Szöcs Géza is rámutat, a Vörös Khmerek által *„felkutatott megoldások”* a népirtások külön fejezetét képezik a világtörténelemben.

Az írás a következő konklúzióval zárul: *„Tokay György esetében két magyarázat lehetséges. Az egyik, hogy Tokay György pontosan tudta, miféle ügyet szolgál vezércikkeivel. Ez esetben morális okok alapján alkalmatlan közéleti tisztség betöltésére. A másik: Tokay György nem tudta, milyen ügyet szolgál. Ez esetben intellektuális szempontból alkalmatlan arra, hogy vezető legyen.”*

A kongresszus nem foglalt állást az ügyben, viszont miután Tokay György néhány kontextusából kiragadott részletet felolvasott a szövegből, s Szöcs Géza szót kért, a küldöttek egy része lehurrogtá a levezető elnök pedig közmegeledésre nem adott neki szót. Tokay György megmaradt frakcióvezetőnek, újraválasztották 1996-ban és 2000-ben parlamenti képviselőnek, s ő volt az RMDSZ első kisebbségügyi minisztere. (Egyébként pedig, minő véletlen, ő volt a hírhedt Neptun-gate egyik főszereplője.)

⁶¹ A szöveg csak több év elteltével jelent meg a sajtó hasábjain, a Kapu 1999/6-7 számában.

⁶² Miután Szöcs Géza Domokos Gézával együtt bejelentette, hogy nem kíván Küldöttek Országos Tanácsának 1992. decemberi ülésén szóba kerülni a

⁶³ Tokay György jogi diplomával a zsebében folytatta újságírói tevékenységét.

⁶⁴ 1968-ban Tokay György 29 éves volt. (lásd Romániai Magyar Ki Kicsoda 2000, az RMDSZ és a Scripta Kiadó közös kiadványa)

Egy Janus arcú korszak: 1993-1995

A brassói kongresszustól a kolozsvári kongresszusig terjedő korszak felfogható úgy is, mint az autonóm önépítkezés időszaka. Létrejött korporatív elvek mentén az ideiglenes SZKT, az RMDSZ „belső parlamentje” mely a Szövetség legfontosabb döntéshozó szervévé a lépett elő, még akkor is, ha a legfontosabb kérdésekben továbbra is a kongresszust illette meg a döntés. A testületnek tagja lett a két parlamenti frakció, a területi elnökök, minden platform egy-egy képviselője, a kongresszus által választott 21 személy⁶⁵, az önkormányzati konferenciák egy-egy képviselője valamint a testület létszámának 15%-át kitevő ifjúsági küldöttek.

A kormányt az RMDSZ új struktúrájában az Ügyvezető Elnökség helyettesíti. Az RMDSZ demokráciának némi kancellári jelleget ad, hogy az Ügyvezető elnök mindmáig bármikor leválthatja az ügyvezető alelnököket (a „minisztereket”) az SZKT megkérdezése nélkül. Az alelnökök tehát elsősorban az ügyvezető elnöknek felelősek.⁶⁶ A bírósági hierarchiát az Etikai és Ellenőrző bizottságok képviselik, míg az Alkotmánybíróságot a Szabályzatfelügyelő Bizottság. A civil szférát megjeleníteni hivatott kamarának Szövetségi Egyeztető Tanács felelt meg. E testületet a többenél később hozták létre⁶⁷ minden bizonnyal azért, mert Markóék nem akarták beváltani azon ígéretüket, hogy Szócs Géza legyen a „szenátus” elnöke.⁶⁸ Mire a testület létrejött, már szóba sem került Szócs Géza neve, nemhogy elnökként, de még a jeles értelmiségiek kategóriájába sem került bele vagyis tagságot sem nyert. A Szövetségi Egyeztető Tanácsba ugyanis Horthy Miklós kormányzó idejére emlékeztető módon Markó Béla nevezi ki illetve az alapszabályzat megfogalmazása szerint „hívja meg” az erdélyi közélet jeleseit.⁶⁹

Fontos esemény a Szövetség életében, hogy az európai konzervatív pártokat tömörítő Európai demokrata Unió (EDU) a 16-ik pártelnöki értekezleten állandó tagnak felveszi az RMDSZ-t. A csatlakozást Szócs Géza készítette elő diplomáciailag, akinek a keze alatt működő Erdélyi Híradó látta el az ügyben az RMDSZ részéről döntő nagyváradi SZKT ülést tájékoztató jellegű háttéranyagokkal.

A majdhogynem idilli harmóniát az új programnak megfelelő eszközrendszert el nem fogadó s a domokosi politikát folytató oldal különböző akciói rontották csak meg. Ezek közül legjelentősebb a Neptun-ügy s a Nagy Benedek-ügy.

A Neptun-ügy

⁶⁵ Az SZKT már 1993. február 19-20-i, gyergyószentmiklósi alakuló ülésén egy alapszabályzat-értelmezési dilemmával került szembe. A kongresszusi szavazás eredményeképpen ugyanis az SZKT-ba megválasztandó listáján a 21.-ik és 22.-ik jelölt azonos szavazatot kapott. Egyesek azt javasolták, hogy az SZKT döntsön, hogy melyiküket integrálja, mások amellet voltak, hogy mindkét személyt mandátumát igazolni kell. A testület így végül 134 tagú lett 133 helyett.

⁶⁶ Az SZKT-nak, majd 1999-től kezdve Szövetségi Egyeztető Tanácsnak és az SZKT-nak a közös gyűlése csak utólag kell megerősítse a kinevezett „minisztert”. Mindeddig nem volt példa arra, hogy akár az SZKT, akár a SZKT-SZET közös ülése elutasított volna egy ügyvezető alelnöki javaslatot.

⁶⁷ A Szövetségi Egyeztető Tanács a brassói kongresszus után másfél évvel (!) alakult meg, 1994 június 18-án. Lásd erről: „A Szövetségi Egyeztető Tanács megalakulása”, In.: RMDSZ Közlöny, 1994. augusztus (10.-11. szám)

⁶⁸ Szócs Géza szóbeli közlése, amit megerősített Borbély Imre és Toró T. Tibor is.

⁶⁹ A SZET-nek tagjai továbbá a társult civilszervezetek képviselői is, az SZKT által megszabott arányban. A SZET összeállítását lásd részletesen az RMDSZ Közlöny 1994. áprilisi, 9-es számában. (*Alapszabálymódosító határozat az Egyeztető Tanács megalakításáról és szerepéről*, jóváhagyta az SZKT 1994. február 27-i, csíkszeredai ülése)

Az RMDSZ mindmáig legnagyobb vihart kavará és még ma is indulatokat keltő belső válsága az úgynevezett Neptun-ügy kapcsán robbant ki. Az RMDSZ három tisztségviselője, Tokay György frakcióvezető, Borbély László frakcióvezetőhelyettes valamint Frunda György szenátor, Európa tanácsi küldött szövetségi mandátum nélkül részt vett a Project On Ethnic Relations nevű amerikai szervezet által 1993 július 15 és 16-án megrendezett tanácskozáson. E tanácskozás tulajdonképpen a román hatalom s az általa kiválasztott RMDSZ tisztségviselők között folyt le az erdélyi magyarság problémáiról. Az eseményről egy amerikai újságíró tudósított. A három RMDSZ-es politikus a nyíltan etnodiszkriminatív román hatalomnak bizonyos, részben máig sem megvalósult ígéreteket fejében alkalmat adott arra, hogy kisebbségbarát színben tűndököljön. Az ügyről a magyar közvélemény csak a tárgyalás után szerzett tudomást egy, a Romániai Magyar Szóban megjelent interjúból.⁷⁰

Az eset érthető felháborodást keltett. A Neptun-ügy legproblematisabb pontjaira a MISZSZ-frakció nyilatkozata mutatott rá kérdéssorozat formában:

„1. Hasznos-e politikailag és erkölcsileg egyaránt – tárgyalni, akár magánszemélyként is, egy szándékaiban és tetteiben bizonyítottan az általunk vallott értékek és érdekek körétől olyan távol álló, politikailag és erkölcsileg válságban levő hatalom legkorruptabbnak tartott képviselőjével?

2. Függetleníthető-e egymástól a magánszemélyi minőségben lefolytatott tárgyalás a hivatalostól ilyen fontos tisztségeket (...) viselő politikusok esetében?

3. Kihez lojális inkább az a vezérpolitikus, aki ilyen fontos és már két éve zajló tárgyalásokról nem tájékoztatja szervezetének legmagasabb szintű döntéshozó szerveit se?

4. Etikus-e és megengedhető-e visszaélni a pozícióból és információbirtoklásból eredő helyzeti előnnyel és szabad-e magánszemélyként lefolytatott tárgyalásokon meghozott titkos egyezményeknek megfelelő döntések irányában befolyásolni közösségünk legitim döntéshozó szerveit?

5. Szabad-e a „kiegyensúlyozott reálpolitika” és a „pragmatikus”, „apró lépések” politikai filozófiájának szellemében a tárgyalásokon a mércét ilyen alacsonyra leengedni és ezáltal – a számunkra kedvező tárgyalási pozíciót biztosító nemzetközi konjunktúra tényezőit (legnagyobb kereskedelmi kedvezmény megadása, ET tagság, stb.) figyelmen kívül hagyva – veszélyeztetni a Szövetség és a romániai magyarság alapvető célkitűzéseinek megvalósulását?

6. Szabad-e munkadokumentumnak elfogadni – még magántárgyaláson is – egy olyan kisebbségi törvénytervezetet, amelynek szelleme teljesen eltér a kolozsvári Nyilatkozatban megfogalmazott és a III. kongresszuson elfogadott vezérlőelvektől, a belső önrendelkezéson alapuló közösségi autonómia alap gondolatától?

7. Képviseleti-e hitelesen az RMDSZ-t különböző nemzetközi fórumokon olyan személy, aki a fenti elvet nem érzi sajátjának és csak a kulturális autonómiának bizonyos elemeiben hajlandó gondolkodni?⁷¹”

⁷⁰ „Csend vagy béke”, Gyarmath János interjúja Borbély Lászlóval és Tokay Györggyel, Romániai Magyar Szó, 1993. július 21.

⁷¹ Utalás Frunda György ET parlamenti Közgyűlés küldötti státuszára valamint az általa tett nyilatkozatokra.

Egy nappal később jelent meg Tökés Lászlónak „A Hatalom uszályában” című írása, mely részletesen összefoglalja az eset időbeli vonatkozásait, precíz hivatkozásokkal tudósít a korábbi találkozókról és elemzi a politikai mögötteseket és következményeket. Rávilágít arra, hogy a tárgyalóknak nem volt mandátuma a korábbi elnökségtől. (Később megtudjuk az Ügyvezető Elnökség valamint Markó Béla állásfoglalásaiból, hogy ők sem adtak mandátumot a tárgyalóknak.) Tökés László rámutat arra, hogy milyen abszurd hármak „védekezésének” fő iránycsapása, miszerint „magánemberként” vettek volna részt az egyezkedésben. *„Nem elfogadható az a beállítás, hogy Tokayék csoportja „magánszemélyi” minőségben tárgyalt volt a hatalommal. Nyilvánvaló, hogy amikor „megoldásokat” kerestek és „megegyezésre” törekedtek (az idézőjeles kifejezések a helyszínről tudósító David Bindertől származnak, lásd Irodalom, megjegyzés tőlünk, BZSA-SZK) partnereik az RMDSZ mértékadó képviselőit látták bennük, és mint ilyenekkel vitatkoztak és egyezkedtek. Erre vallanak az amerikai sajtó-értékelések is, amikor magyar-román „közeledésről” és „eredményekről” beszélnek.”*⁷²

A titkosság és mandátumnélküliség kérdésben a legkeményebben az Erdélyi Magyar Kezdeményezés frakciója fogalmazott: *„Erkölcsei szempontból nem a titkos tárgyalások ténye elfogadhatatlan, hanem a tárgyalásokon részt vevő delegáció legitimitásának hiánya. Titkos tárgyalásokat indokoltta tehet nemegyszer a politikai helyzet, ám ezeken a tárgyaló felek mindig megfelelő felhatalmazás birtokában vesznek részt. Aki legitim felhatalmazás nélkül – és titokban – egyezkedik, az árulást követ el.”* Az EMK nyilatkozata részletesen, pontról pontra szembeesíti az RMDSZ célkitűzéseit a neptuni tárgyalásokon „elért” ígéretekkel s megállapítja: *„az állítólagos eredmények a romániai magyarság jogos igényeinek minimális szintjének sem felelnek meg.”* A politikai haszon vonatkozásában is találóan fogalmaz: *(„hasznát mindebből kizárólag a jelenlegi hatalom bukaresti birtokosai húznak”),* majd összefoglalja a külpolitikai vonatkozások lényegét: *„Az európai integrációba való bekapcsolódás és az ország gazdasági prosperitása alapvető érdeke a romániai magyarságnak is. Érdekeinkkel ellentétes azonban, hogy ezt pusztán propagandisztikus látszatintézkedésekkel, áldemokráciával, az emberi és kisebbségi jogok biztosításának hiányában kapja meg Románia.”*

Az érintettek válaszukban azt hangsúlyozták, hogy tájékoztatták Markó Bélát előzetesen és az Ügyvezető elnökséget utólagosan (a mandátum kérdést ügyesen megkerülik), tagadják, hogy egyezség vagy egyezmény született volna (ez ellentétben áll minden sajtóértesüléssel és nyugodtan leszögezhetjük, a tényekkel is – mert ugyan minek nevezhetjük ama „neptuni engedményekre” tett kormányzati ígéretet a kétnyelvű tábláktól, melyek ugyan ma, 2003-ban sincsenek megnyugtatóan rendezve, elégészen addig, hogy a román hatalom elismeri, hogy „van erdélyi magyar kisebbségi kérdés”), és a tárgyalás magánjellegét hangsúlyozzák ismét. Önmagukkal is ellentmondásba keverednek, a cikk elején leszögezik, hogy nem kívánják kétségbe vonni Tökés László jóhiszeműségét, a vége felé viszont azt állítják, hogy *„a vádirat célja (...) csak az lehetett, hogy hármunkat diszkreditálja a közvélemény előtt.”* Vagyis a mindvégig elvi síkon maradó, elvi, és stratégiai problémákat boncolgató igen széleskörű dokumentációra alapozó írás tulajdonképpen csak három politikus hiteltelenítését célozná. A következtetés

⁷² Tökés László: A Hatalom uszályában, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 7.

egyívású azokkal a manipulatív állításokkal, melyek szerint az RMDSZ-en belül pozícióharc dúl, s ezt öltöztetik egyesek elvi köntösbe. Hogy mennyire nem így van azt éppen a Kolozsvári nyilatkozat után kiütéses győzelmet arató radikális szárny már leírt önkorlátozó visszahúzódása igazolja. A másik oldal e gesztust gyengességként értelmezte és folytatta nyomulását.⁷³

Az ügyet az SZKT zárta le a tárgyalók elítélésével. Az SZKT vonatkozó nyilatkozata kimondta, hogy a Neptun folyamat „jelentős politikai károkat okozott a Szövetségnek”, s hogy „lehetőséget teremtett a hatalomnak arra, hogy belső RMDSZ-irányzatok preferálásával kísérletet tegyen szervezetünk megosztására. Olyan politizálási stílus állandósulásának veszélye jelent meg az RMDSZ-ben, amely eltekint a legitim képviselet szabályaitól, a belső döntéshozói illetékességektől.”⁷⁴ Az SZKT nyilatkozat dacára az RMDSZ frakciók, melyben a „neptuni irányzat” birtokol többséget mindmáig, visszaválasztotta a tárgyalókat eredeti tisztségeikbe. A képviselőházi frakcióban az RMDSZ programjához és az elvszerűséghez ragaszkodó, kisebbségben maradt „kilencek” tiltakozó nyilatkozatot adtak ki.

Neptunnak egyfajta utóélete volt a következő évben megrendezett atlantai találkozót, melyet szintén a PER rendezett, de melyre az RMDSZ hivatalos delegációja utazott (melyben részt vett az autonomisták két prominense, Tőkés László és Csapó József is) s mely a legnagyobb nyilvánosság mellett zajlott. Ezzel együtt a neptuni hármakat védő tollnokok és politikusok azóta is megpróbálják Atlantát összemosni Neptunnal. Frunda György, miként arról még szó lesz, három évvel a dicstelen neptuni szereplése után arra próbálta felhasználni elnökjelölti státuszát, hogy a neptuni politikát visszafelemenőleg legitimálja. Több ízben nyilatkozta, hogy továbbra sem lát semmi kivetnivalót az akkori tárgyalásban, s azt is kifejtette, hogy Atlanta úgymond legitimálta Neptunt. Mintha legalábbis mindenkinek a PER-rel lett volna baja és nem a tárgyalás formájával és tartalmával.

Nagy Benedek Tőkés László elleni puccskísérlete

Az 1994-es év a "koaguláció"⁷⁵ éve volt, nemcsak Magyarországon, hanem az RMDSZ-en belül is. Feltehető, hogy ebben volt valamiféle szerepe a magyar kormányváltásnak is, (mely értelemszerűen a belső önrendelkezés kiteljesítési folyamata lassulásának irányában hatott) de a fejlemények magyarázhatónak tűnnek pusztán az RMDSZ-en belüli jelenségeket vizsgálva is. Megszilárdult ugyanis az RMDSZ élén egy többé-kevésbé zárt elit, melynek a pozícióban maradáshoz való egzisztenciális kötődése az idők folyamán egyre erősebbé vált. Nem volt érdekelt tehát a belső választások megtartását kikerülhetetlenként tételező autonómia program

⁷³ Lásd Borbély Ernő SZKT elnökségének kérdését, a Tőkés László elleni támadásokat valamint az Egyeztető tanács késedelmes megalakítását azzal a nyilvánvaló céllal, hogy kihagyhassák belőle Szöcs Gézát.

⁷⁴ Lásd: RMDSZ Közlöny, 1993. december (7.-8.)

⁷⁵ E találó kifejezést egymástól függetlenül alkalmazta az 1994-es magyarországi választások politikai fejleményeire Borbély Imre (Pendulare sau coagulare, Sfera Politicii 1994/6) valamint Gyurgyák János (Valahol utat vesztettünk, 2000, 1994/9)

megvalósításában, hiszen a választás a meglévő és önkonzerváló hatású túlhatalom⁷⁶ dacára szükségképpen magában hordozza az elitcsere lehetőségét is.

1994-ben szakadt végképp ketté a brassói kongresszus által megszabott lépésritmus és a szervezet valóságban megtett akadozó lépéssorozata. Az Önkormányzati Főosztály lényegében semmit nem végzett el a rárótt feladatok közül, a kataszter felállításának, a belső választásoknak az ügye semmit nem lépett előre. Sőt, az RMDSZ ölébe hullott adattár, a Szövetség Oktatási törvénytervezetét támogató közel félmillió⁷⁷ állampolgár névjegyzéke (állítólag nem szabotázs, hanem dilettáns mulasztás során) - nemhogy kompjuterizált nyilvántartás készítése nélkül, de fénymásolás nélkül került ki a Szövetség kezéből. Egyre nyilvánvalóbb lett: a kötélhúzás ezután a döntéshozó pozíciókat birtokló kerékkötők és a program megvalósítását "kívülről" szorgalmazó, Tökés László nevével fémjelzett tenniakarók között fog folyni.

A címben jelzett puccskísérlet azonban közvetlenül köthető a magyarországi fejleményekhez. Az 1994-es választásokat követően hatalomra került magyar vezetés első megnyilvánulásaiból a három pilléren nyugvó Antall-i külpolitikával való szakításra lehetett következtetni, a Horn-Kuncze kormány minden történelmi tapasztalat és geo- és aktuálpolitikai realitás dacára a jószomszédi kapcsolatok kialakítására helyezte a hangsúlyt. Horn Gyula elhatárolta magát Antall József emlékezetes kijelentésétől, mondván, hogy ő nem tizenötmillió magyar, hanem tíz és félmillió magyar állampolgár miniszterelnöke kíván lenni. Szóba került a HTMH és a DUNA TV megszüntetése. Napirendre kerültek az alapszerződések egy olyan politikai helyzetben, amikor a román és a szlovák politikum nap mint nap tanújelét adta annak, hogy nem a kisebbségi kérdés autonómia-elvű megoldása a célja, hanem az erőszakos asszimilációs kurzus "erősítése".

Tökés László, aki a körvonalazódó magyar külpolitikai orientáció ellen már a választások előtt felemelte a szavát, kifejezetten kényelmetlenné vált a román hatalom és a lassan, de biztosan a neptunista irányzat felé sodródó RMDSZ csúcsvezetés mellett immár az új magyar kormány számára is. Csak ezzel magyarázható az az ismételt, igen súlyos félretájékoztatás, mely alapot szolgáltatott Nagy Benedeknek, hogy megírja "*Mind nem vagyunk bűnösök*" című röpiratát. A kibontakozott sajtókampány, mely Tökés László "ügynökmúltját" tárgyalta, az újkori magyar történelem legabszurdabb "kabátlopási" esete volt. Politikai relevanciáját az RMDSZ-autonómia törekvéseinek szempontjából az adja, hogy mint a bevezetőben szó volt róla, 1994 végére már érzékelti lehetett: az RMDSZ csúcsvezetésének stabilizálódott a pozíciója, s ezt nem kívánja veszélyeztetni a brassói kongresszus által előírt programponatok teljesítésével, tétélesen a belső választások megszervezésével. Az RMDSZ azon erői pedig, akik az autonómia-gondolat hordozói voltak már a Kolozsvári Nyilatkozat előtt, akiknek így a program teljesítése iránti elkötelezettsége egyértelmű, fokozatosan kiszorultak a döntési pozíciókból. Az SZKT-ban egyes esetekben többséget szereztek ugyan, de az SZKT mint évente ötször ülésező testület nem biztosíthatott folyamatos kontrollt az Ügyvezető Elnökség és a Szövetségi Elnök program-elsikkasztó tevékenysége felett. Így vált a

⁷⁶ A Markó Béla által vezetett és pozíciójában hozzá kötött RMDSZ-gárda már 1994-ben élvezhette az erdélyi és magyarországi sajtó nagyrészének támogatását, a hivatalos erdélyi magyar politikai elit, jelesül az SZKT és a parlamenti frakció túlnyomó többségének bizalmát és az RMDSZ költségvetése fölötti ellenőrzést.

⁷⁷ Egész pontosan 492.380 támogató aláírást sikerült összegyűjteni. Ld. 5 éves az RMDSZ, 72.o.

tiszteletbeli elnök az egyetlen nem elhanyagolható hatású ellenőrző tényezővé. Ennek megszűnte az RMDSZ autonómiatörekvéseinek retorikai fenntartását és de facto helyben topogását jelentette volna. Ismét ki kell hangsúlyozni: az RMDSZ mindmáig nem töltötte ki azt a mozgásteret, melyet még a jelenlegi, etnokratikus román hatalom és jogrendszer biztosít számára. A romániai magyar kataszter felállítása és a belső választások megszervezése kizárólag az az erdélyi magyar politikai akarat és az anyagi eszközök függvénye. Az anyagi eszközök megvoltak/megvannak, de más célra használták/használgák fel azokat. Az a minimális mozgás, amit az önépítkezés terén tapasztalni lehetett, elsősorban szándékos szabotázs vádját megelőzni igyekvő látszat-tevékenység volt. Az SZKT által gyakorolt kontroll-mechanizmus csődöt mondott: András Imrének a kongresszusi menetrend betartását számon kérő interpellációjára adott választ az SZKT meggyőző többséggel elfogadta, mint egy legitimálva az önkormányzati főosztály krónikus semmittevését. Ily módon a lassan bebetonozódott elit számára Tőkés László jelentette az egyetlen bizonytalansági tényezőt.

Ebben a politikai környezetben játszódott le a decemberi eseménysor, melynek nyitánya a román sajtóban ismételten hangoztatott ügynök-vád hihetetlen erejű felélesztése és "hiteles dokumentumokkal" való alátámasztása volt. Ezt követően a Kossuth Rádió hírt ad arról, hogy Tőkés László a decemberi temesvári népfelkelésről való megemlékező ünnepség sajtótájékoztatóján beismerte, hogy együttműködött a Securitateval. December 20-án reggel Miklós Tibor példátlan hangnemben támadja meg Tőkés Lászlót a marosvásárhelyi rádióban, bedobva a "*mint mindenki más*" motívumot.

Nagy Benedek ugyanazon a napon képviselő frakciótársai között kioszt egy röplapot⁷⁸, mely készpénznek véve Tőkés László megrágalmazását többször is Márton Áronra hivatkozva, mintegy kiátkozza Tőkés Lászlót, a "*hűtlen kezelőnek*", "*gátlástalan puhánynak*", "*igazságot elhallgatónak*", az "*Ördög szolgájának*" nevezve őt, aki "*fülelő lelkiismerettel*" kívánja szolgálni embertársait. A szöveg a vastagon kiemelt "*mint mindenki más*" motívumra épül és azt inszinuálja, hogy a szerző, Nagy Benedek elhitte, hogy Tőkés László olyat nyilatkozott volna, hogy "*1975-től a Securitate-nak dolgozott, mint mindenki más*". A szöveg többes szám első személyben való megfogalmazása és az eredeti példányon az aláírás hiánya arra utal, hogy a szerző egyfajta kollektív nyilatkozatnak szánta a röplapot, esetleg aláírásokat kívánt gyűjteni: "*ezért vagyunk kénytelenek a legkevesebb másfél milliónyi nem kollaboráns erdélyi magyar nevében a leghatározottabban tiltakoznunk (a nyelvi helytelenység az eredeti szövegben) a volt Securitate-val való undok és becstelen együttműködés elbagatellizálása és egész hazai magyarságunkra való kiterjesztése ellen.*"

Borbély Imre Hargita megyei képviselő javasolja az akció azonnali megtárgyalását és a testületi elhatárolódást. Tokay György frakcióvezető ezt pozíciójával visszaélve megakadályozza, s megbízza Borbély Imrét, hogy tárgyalja meg az esetet a tiszteletbeli elnökkel. Tőkés László összehívja a tanácsadó testületét, s eldönti, hogy a nyilvánossághoz fordul. 1994. december 29.-én sajtótájékoztatót tart, ahol átadja a sajtó képviselőinek Nagy Benedek irományát. 1994. január 4.-én a központi magyar lapban, a Romániai Magyar Szóban megjelenik "*A Securitate markában*" című írás,

⁷⁸ A röpirat megjelent többek között a Bihari Napló 1995. január 6.-i számában.

melyben a megrágalmazott püspök résztelesen leírja, hogyan próbálnak az áldozatból hóhért csinálni. Az RMDSZ január elején tartott megemlékezésre Tőkés László, aki az RMDSZ felső vezetésében egyedül képviselt kontinuitást 1990 február 24.-étől mindmáig, az utolsó pillanatban kap meghívót, "mintegy véletlenül"⁷⁹.

1995 január 7.-én a Kossuth Rádió ismét ugyanabba a irányba, Tőkés László hitelroncsolásának irányába tájékoztat félre, hírt ad arról, hogy "az RMDSZ kongresszus Tőkés László múltjával foglalkozik", holott a rendezvényen szó sem esett erről a kérdéscsomagról. (Azt már csak zárójelben jegyzem meg, hogy nem kongresszust tartott az RMDSZ hanem jubileumi ünnepséget).

Az RMDSZ szövetségi elnökét, Markó Bélát 29 RMDSZ tisztségviselő levélben szólította fel még december végén az azonnali állásfoglalásra, aki továbbra is kivárára játszik, összehívja az Operatív Tanácsot, az RMDSZ válságstábját, mely az Etikai Bizottság elé utalja az ügyet.⁸⁰ A parlamenti frakció vezetői továbbra is szabotálják az ügy megtárgyalását, mígnem a Nagy Benedektől önmagukat elhatárolni kívánók kiadnak egy saját nyilatkozatot. Az ún. mérsékeltek minden elkövettek tehát, hogy a méreg, a nyilvánvaló rágalom minél jobban beigya magát a köztudatba, hogy Tőkés László hitelét az egyre tovább görgetett sajtókampány minél jobban roncsolja.

Az ügy második felvonása akkor kezdődött, amikor az SZKT elfogadva az Etikai Bizottság döntését, kizárta Nagy Benedeket az RMDSZ-ből. Beindult a sajtókampány a döntés ellen, Tőkés Lászlót ismételten megrágalmazzák, hogy inkvizítor módjára kizárta Nagy Benedeket⁸¹. Holott pont ennek a ellenkezője történt: Tőkés László azt kérte, hogy az SZKT mérsékelje az Etikai Bizottság által javasolt szankciót, azaz, ne zárja ki Nagy Benedeket az RMDSZ-ből, hanem fossa meg tisztségeitől. Erre azonban a vonatkozó szabályzati paragrafusok nem adott módot. Az ügy végére a Kolozsvári kongresszus tette pontot: hatálytalanítja a kizárást, de megvonja Nagy Benedek SZKT-tagságát.

2.12. Az 1995-ös kolozsvári kongresszus

Az 1995. május 26-28.-án megtartott Kolozsvári kongresszuson lényegében véget ért az elvi síkon zajló politikai harc az RMDSZ két szárnya között, a hivatalos dokumentumok immáron a következetes autonomisták programjának minden kitételét tartalmazzák: a nemzeti közösségként való önmeghatározást, a területi autonómia követelését, az általános, titkos, egyenlő és közvetlen választások megtartásának imperatívuszát. A hivatalos dokumentumokban végigkövethető folyamatnak ez végső soron a véglegesnek tűnő kifejlése. Innen kezdve a politikai viták már csak a konkrét politikai ügyekre koncentrálhatnak s a program betartatását célozhatják. Fordult tehát a helyzet: az első két évben Domokos Géza és a mögötte

⁷⁹ Sőt, mint Tőkés László írja, "az 1994 december 20-i diverzió nyomán a szövetség tiszteletbeli elnökét automatikusan ejtették a kolozsvári évfordulói rendezvények szónokainak listájáról". RMSZ, 1995. március 14.

⁸⁰ Ld. Borbély Imre: Nyílt levél Markó Bélához, 2. rész, December 20. (Kapu, 1995/6-7)

⁸¹ Ez volt az első eset, amikor 1993-as visszavonulása óta Domokos Géza hatalmas interjúban állást foglalt az RMDSZ-szel kapcsolatos politikai kérdésekben. Nagy Benedek kapocsán hevesese és indulatosan támadta az autonómiaelképzeléseket, a "radikálisokat" és Tőkés Lászlót, ezutóbbi többek között "meghurcolt ellenlábasa (N.B.) megsemmisítésével" vádolva meg. Tőkés László válaszában (Mire használjuk az eszünket? 1995 III. 14.) rámutatott D.G. logikai hibáira és tényállításainak hamisságára. felhívta ugyanakkor a figyelmet arra, hogy enyhítő javaslatán túl, még az etikai kivizsgálást sem ő kérte, hanem az Operatív Tanács.

állók többnyire azzal érveltek, hogy az RMDSZ programja nem tartalmazza sem a belső önrendelkezés, sem a háromszintű autonómia követelését, így ehhez kell tartsa magát minden operatív szerv.

A Kolozsvári kongresszuson az autonomisták által aratott eszmei győzelem, miként azt az elnökválasztás egyik vesztese, Borbély Imre a kongresszus kiértékelésében megfogalmazta: esély a politikai győzelemre. Politikai győzelem pedig az lesz, a szerző szerint, ha az erdélyi magyarság elmondhatja, hogy a pillanatnyilag rendelkezésre álló mozgásteret kitöltötte, hogy a következőkben e mozgástér fokozatos tágítására összpontosíthat, *"ha létrejön egy erdélyi magyar kataszter és annak részeként egy működőképes, multifunkcionális adatbank, ha megszületik egy realista, pragmatikus és ugyanakkor jövőbe mutató gazdasági koncepció, ha megtesszük az első lépéseket a tudásközpontú erdélyi magyar nemzetfejlesztésben."*⁸² Ehelyett mit tapasztalhattunk? Az RMDSZ csúcsvezetése a továbbiakban olyan irányt szabott a Szövetség hivatalos politikájának, mely szöges ellentétben állt bármiféle önállósodási törekvéssel, a magyar érdekekkel, az RMDSZ hivatalos programjával s mely legpontosabban a „Neptuni vonalvezetés” kifejezéssel írható le.

A neptuni úton

A Neptun-logika

Sokan úgy vélik, hogy ma, 2003 elején „Neptun” lerágott csont, s ennek megfelelően kifejezetten allergiásak az emlegetésére. Nemcsak azok, akik benne voltak az 1992/3-as Neptun-folyamatban vagy támogatták a tárgyalókat, hanem azok is, akik egyszerűen nem hajlandóak belegondolni abba, hogy Neptun nemcsak egy félresikerült tárgyalás volt, nemcsak egy, az erdélyi magyarságnak ártó politikai akció, hanem egyfajta, mára uralkodóvá vált *gondolkodásmód*, melynek elemzése elengedhetetlen e keretek között. Elengedhetetlen, mert eme gondolkodásmód határozta meg az általunk elemzett korszak egészét, ugyanazon érveket lehetett hallani az 1996-os kampányban, majd a kormányzati szerepvállalás idején, s végül ma a protokollum-politika korszakában, amit a neptuni tárgyalók ismételtettek a maguk védelmére.

A Neptun-logika lényegének megragadása céljából térjünk vissza a „kályhához”, a Kolozsvári Nyilatkozathoz és az RMDSZ autonómiaprogramjához. Előjáróban annyi leszögezhető, hogy olyan célkitűzésről van szó, mely a reálpolitikai megoldásokon belül egyedül kecsegtet rohamossá vált fogyásunk megállításával, s jó esetben e folyamatok visszafordításával.⁸³ A 2002-es népszámlálás által abszolút számokban is megadható drámai megfogyatkozásunkat⁸⁴ három okra szokás

⁸² Borbély Imre: Egy eszme győzelmének politikai és gyakorlati hozadéka. Orient Express, 1995. szeptember 19.

⁸³ Aligha tagadható, hogy egy, a nagyhatalmak által garantált, etnikai határokat követő területi rendezés hosszútávon biztosabb és stabilabb megoldást jelentene minden autonómiánál, de ez középtávon kivihetetlennek tűnik részben a magyar politika e kérdésbeni megosztottsága, részben a területi rendezéstől óvakodó nagyhatalmak „stabilitáspolitikája” miatt.

⁸⁴ Mint korábban említettem, felettébb kétséges a népszámlálás eredményeinek hitelessége, mindenki tucatjával tudna idézni ceruzás, rábeszélős eseteket, melyek azt igazolják, hogy volt egy központi utasítás, melyet a „megbízhatónak” ítélt számlálóbiztosok kaptak meg, ami szerint amennyire csak lehet, le kell szorítani a megszámlált magyarok számát. Ez azonban nem jelenti azt, hogy apadásunk mértékét ne adná meg aránylag pontosan az ideai népszámlálás és az 1992-es eredményeinek különbsége. Semmi okunk ugyanis azt feltételezni, hogy 1992-ben ne vetették volna be ugyanezeket

visszavezetni. A természetes fogyásra vagyis a gyermekvállalási hajlandóság csökkenésére, az elvándorlásra és az asszimilációra. Mindhárom folyamatot jó irányban befolyásolná a többszintű autonómia létrejötte.

Az autonómia célkitűzésének ellenzői elsősorban azzal érveltek, hogy a román fél semmilyen formában nem lesz hajlandó elfogadni az autonómia gondolatát. Tény s való, e program meghirdetésekor lényegében az egész román politikum ellenkezését kiváltotta. Megvalósítására tehát csak abban az esetben kerülhetett volna illetve kerülhet sor, ha sikerül a román politikai elitet meggyőzni szükségességéről és jogszerűségéről és/vagy rákényszeríteni annak elfogadására. Ha az RMDSZ csúcsvezetése komolyan vette volna az autonómia kiküzdését, akkor a román politikai elitet valamint a külföldi fórumokat célzó kommunikációjának középpontjába az autonómiát állította volna, azzal a céllal, hogy mind belföldön, mind külföldön világossá váljék, hogy az erdélyi magyarság sorsának egyetlen rendezési módja az autonómia, ebben a kérdésben az erdélyi magyarság nem alkuszik. Ahhoz, hogy egyáltalán szóba álljanak velünk eme központi célkitűzésünkkel kapcsolatban, nyilvánvaló módon el kellett volna érni azt a kényelmetlenségi küszöböt, amely az egységes román nemzetállam bűvöletében élő centralista etatista államhatalmat meghátrálásra kényszeríti. Ehhez egyébként az egységesedő Európa és Románia integrációs aspirációi kitűnő külpolitikai kontextust biztosítottak.

A Neptun-logika abban áll, hogy távlati céljainkat félretéve lemondjunk egyetlen valós politikai fegyverünkről, a külpolitikai nyomásgyakorlásról és segítsünk a fennálló állami rend demokratikus mivoltáról meggyőzni a Nyugatot. Mindezt cserébe pedig fogadjuk el a mindenkori hatalom által biztosított, a lényegét nem érintő engedményeket. Erről szólt a neptuni tárgyalás: az RMDSZ három, korábban az autonómia célkitűzésének meghirdetését ellenző tisztségviselője Románia Európa Tanácsi felvételének küszöbén a neptuni tárgyalással hozzájárult az etnokratikus román hatalom (Iliescu második mandátumáról van szó, 1993 nyarat írjuk) kisebbségbarát színben való feltüntetéséhez. Tették mindezt mandátum nélkül. A neptuni tárgyalás tulajdonképpen egy tárgyalás-sorozat része volt, melynek minden állomása hasonló PR szerepet töltött be a román hatalom szempontjából, de csak a Neptun-ügy 1993 nyarán történt kipattanását követően vett tudomást róla az RMDSZ belső nyilvánossága és az erdélyi magyar közvélemény⁸⁵. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy **a Neptun-logika mentén megfogalmazódó politika a kelet-**

a módszereket s azok akkor ne lettek volna ugyanolyan hatékonyak. A két népszámlálás adatai által megadott, s az elmúlt tíz esztendőre vonatkozó népességcsökkenés megítélésem szerint nagyságrendi szempontból hiteles.

⁸⁵ A Neptun-ügy sajtóanyaga kötetekre rúg, álljon csak itt néhány újságcikk címe az amerikai sajtóból: „Románia kezdeményező lépéseket tesz a magyar kisebbség felé” (Washington Post, 1993. április 3.) „Románok és magyarok erősítik egymás között a bizalmat” (New York Times, 1993. július 20.), „Románia bővíti a magyar kisebbségi jogokat” (International Herald Tribune, 1993. július 21.) S azok megnyugtatóra, akik szerint az erdélyi magyarság jeles és elhivatott képviselőit a román hatalom „csöbbe húzta”, s tulajdonképpen fel sem fogták, hogy milyen játszmába mennek bele, hadd idézzem fel, hogy Tökés László Az RMDSZ PERe c. írásában (szétosztott a Neptun ügyet tárgyaló SZKT-n, később megjelent Tökés László *Remény és valóság* c., általam másutt is idézett kötetében) több passzust is lefordított a nyugati sajtóban megjelent nyilatkozatokból. Hadd vegyük ezeket is szemügyre: „Frunđa György: „Ki fogom hangsúlyozni az itt megnyilvánult tiszteletet, toleranciát és bizalmat”; Tokay György: „El fogom mondani népemnek, hogy konstruktív előrehaladást valósítottunk meg, hogy megmutassuk: Románia nem Jugoszlávia”. Szintén Tökés László idézi Tokay Györgynek rá vonatkozó és az erdélyi magyarság érdekeit aligha szolgáló, ugyanebből az időből való nyilatkozatát: „Tökés pap, biblikusán gondolkodik és néha apokaliptikus látomásai vannak. Hibázik.” (Washington Post, 1993. IV. 3)

középeurópai térség minden hatalmi tényezőjének messzemenően megfelel, egyedül az eltűnéssel fenyegetett erdélyi magyarság ellenérdekelt benne.

Megfelel ugyanis tökéletesen a román politikumnak, mely számára középtávon elérhetővé válik az 1923-ban alkotmányszinten kodifikált célprogram, az egységes, etnikailag homogén nemzeti állam.

Megfelel a nyugati politikumnak is, mely e térség vonatkozásában a hatalmi és gazdasági érdekeit előbbre valónak tartja mindegyféle humanitárius megfontolásnál. (Megkockáztatnám, hogy a koszovói beavatkozásnak is a stabilitás mielőbbi biztosítása volt a célja s nem a szerb hatalom szankcionálása és/vagy a halálra illetve elűldözésre szánt albánok megsegítése.)

Megfelel végül az anyaországi balliberális politikai- és sajtóelitnek, mely jobb esetben teljes érzéketlen a nemzeti problémák iránt, rosszabb esetben pedig kifejezetten ellenséges a nemzet törekvésekkel szemben. Erről beszélt tulajdonképpen Tőkés László az RMDSZ V. kongresszusán, midőn a Horn-Kuncze kormány regnálásának idején leszögezte: *„A Bukarest, Budapest és a Nyugat hármasszorításába kerülő RMDSZ-re nagy nyomás nehezedik, hogy nehezen kiküzdött, önálló magyar érdekeinket képviselő és nemzeti megmaradásunkat egyedül szavatolni látszó belső önrendelkezési programját feladja, vagy legalábbis kisebbségi engedménypolitikára váltsa.”*⁸⁶

Arról akkor még nem szólt, nem szólhatott Tőkés László, hogy eme neptuni engedmény-politika mennyire **megfelel az erdélyi magyar politikai „érdekképviselő” csúcsvezetésének** is, hiszen akkor még nem dőlt el, hogy az autonómiaprogram elvi kiteljesítése (s területi autonómia követelésének programba kerülése) illetve a nemzeti közösségként öndefiníció elfogadása után mi fogja meghatározni a Szövetség mozgását: az előbb ecsetelt nyomás és a hatalmon levőknek a hatalomhoz való görcsös ragaszkodása vagy az autonómiaprogram. Mint tudjuk, az RMDSZ vezetése azóta egyre inkább eltolódott az önfeladás irányába, ahhoz, hogy 1998-ra már maga is a neptuni pályára álljon rá. Nem csoda: e politika biztos egzisztenciát garantál számára, ráadásul presztízzsel járót: a fenti gondolatmenet végiggondolására sajnos kevesen vállalkoznak, és mint a választások eredményei is mutatják, többen vannak azok, akik elfogadják Markóék propagandájának alapmotívumát, hogy a jelen politikai vonalvezetésnek nincs alternatívája.

Az autonomista tábornak ebben a játszmában egyetlen potenciális szövetségese a magyarországi nemzeti elit, mely azonban mindeddig nem merte felvállalni a határon túli magyarság komprádor elitjével⁸⁷ a nyílt konfliktust. Ami egyébként teljesen érhető: még a konszenzussal elfogadott státusztörvény gyakorlatba ültetése kapcsán a szocialisták által indított kampány is végzetesnek bizonyult a választási eredmények szemszögéből⁸⁸. El lehet képzelni, hogy milyen hatással járt volna egy

⁸⁶ Lásd: Tőkés László beszéde az RMDSZ IV Kongresszusán, In.: Tőkés László: Remény és valóság, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület kiadása, 1999, 137. o.

⁸⁷ A komprádorság említése megítélésem szerint nem annyira metafora, mint a valós helyzetet leíró megállapítás. Nehéz ugyanis meghatározni a különbséget a Markó-Neptun egységfront román hatalmat kiszolgáló politikája és a gyarmattartó nagyhatalmak által a gyarmatosított bennszülött lakosság köréből verbuvált komprádor-elit szerepe között.

⁸⁸ A választást természetesen nem kizárólag a státusztörvény kapcsán indított hazug szocialista propaganda-offenzíva miatt vesztette el a magyarországi jobboldal. Több egymástól jobbra független hibás lépésre is visszavezethető a vereség, melyek közül alighanem egyik az elmaradása is elég lett volna a győzelemhez. (Félreértés ne legyen: a

olyan ösztűz, amit a nemzeti konzervatív kormány a határon túli magyarság „belügyeibe” való tényleges „beavatkozásakor” kapott volna. (Egy ilyen ösztűz meggyőzött volna sok jobboldali szavazót is.) Az a helyzet ugyanis, hogy a magyarországi nemzetben gondolkodó szavazók számottevő része hitelesnek tekinti a Markó-Bugár-Kasza vonalat, s nincs tisztában azzal, hogy e politikai vonulat a kisantant országainak geostratégiai érdekeit szolgálja ki.

Az egyetlen remény tehát az RMDSZ autonomista pályára való visszaállítására az, ha az autonómiapárti erők önerejükre támaszkodva *a szervezeten belül* átveszik a hatalmat és vezénylik le az RMDSZ politikai kurzusváltását.⁸⁹ A kétséges belső siker esetén az új vezetésre háruló feladat nem mindennapi: békés eszközökkel, kőkemény lobbymunkával, figyelemfelkeltő akciókkal, a tiltakozás legkülönbözőbb formáival⁹⁰ kellene elérni azt, amit más népcsoportok (írek, déltiroli németek, albánok, gagauzok) fegyverrel küzdöttek ki maguknak.

A kormányzati szerepvállalás (1996 – 2000)

Elvi kérdések

Az RMDSZ 1995-ben elindult s az önálló magyar politizálás szemszögéből bizvást tragikusnak nevezhető belső folyamatait a kormányzati szerepvállalás majdhogynem visszafordíthatatlanná tette. Megkockáztatnám azt a feltevést is, hogy a kormányzati szerepvállalás tulajdonképpeni célja a Markó-Neptun egységfront hatalmának bebetonozása volt. E lépés ugyanis olyan paradigmát erőszakolt rá az erdélyi magyar közösségre, melyen belül tényleg nincs alternatívája az egyezkedésnek. S mely paradigmában az önálló magyar érdekek mentén politizáló programhű, autonomista erők bajkeverőknek látszanak.

Teljesen igaza van Csapó Józsefnek, mikor azt mondja, hogy az autonómia-törekvések ügyét a kormányzati szerepvállalás negatív irányban befolyásolta, *„ugyanis elvileg összeegyeztethetetlen egy önkormányzásra törekvő közösség közképviselőének országos kormányban, kormányzásban való részvétele akkor, amikor a saját önkormányzását nem tudja gyakorolni (...) a kormányprogramban*

státustörvény egyáltalán nem volt hibás lépés, viszont helyesebb lett volna hamarabb a végrehajtás fázisába juttatni a jogszabályt a MÁÉRT hamarabbi megszervezésével s e tematika gyorsított jogi kodifikációjával. Ezzel elkerülhető lett volna, hogy az egyébként várható baloldali támadás kihasson a választásokra.)

⁸⁹ Úgy vélem, Erdélyben esélytelen a délvidéki modell, amikor is a VMDK domináns szerepét egy új szerveződés, a VMSZ át tudta venni. Nálunk a szakadás alighanem mindkét politikai erő parlamenten kívüliségét jelentené. Sokan úgy vélik, hogy egy ilyen forgatókönyv is kedvezőbb, mint a magyar érdekek jelenlegi kiárusítása. E kérdésben nehéz teljes határozottsággal állást foglalni, annyi bizonyos, hogy a Szövetséget elhagyná a karrierista derékhad, de az is, hogy a választóközönség tekintélyes része hatalmas sokk-ként élné meg a történetet s elképzelhető, hogy közösségünk önbecsülésében is maradandó károsodást okozna a parlamentből való kimaradásunk. Messze nem biztos, hogy egy megtisztult RMDSZ vissza tudná e küzdeni magát a törvényhozásba.

⁹⁰ Mondjak itt és most csak két példát: ha az RMDSZ parlamenti frakciójának egy-egy tagja valamelyik Európai fórum lépcsőjén ülősztrájkot folytatna a teljes frakció erkölcsi támogatásával, egyből vége szakadna annak a hamis tévképzetnek, hogy az erdélyi magyarság problémái példaértékű megoldást nyertek. De az is messze hallatszódna, ha holnaptól az RMDSZ képviselői és szenátorai csak anyanyelvükön lennének hajlandóak megszólalni. A román hatalom lépéskényszerbe kerülne: vagy vállalná ország világ előtt, hogy egy másfél milliós nemzeti kisebbség legitim képviselőének nem adja meg a szólásjogot, vagy felszerelnék a tolmácsgépeket és a magyar nyelv de facto második hivatalos nyelvvé válna. Mít látunk ehelyett: azt, hogy Marosvásárhelyen, ahol számarányunk egyelőre 50% körüli, még mindig románul folynak a tanácsülések.

*nem szerepel az autonómiatörekvések elemzése és az erre vonatkozó törvényes keretek létrehozása.*⁹¹

Gyakorlati megvalósítás

Az a mód, ahogy az RMDSZ vezetése lemenedzselte a kormányzati szerepvállalás kérdését már előrevetítette a következő évek hatalomgyakorlását. Az első lépés az erdélyi magyar közvélemény megdolgozása volt. Az 1996-os kampány józan ésszel megmagyarázhatatlan módon nem az erdélyi magyarság problémáiról és fontosabb törekvéseiről szólt, nem az volt a Szövetség üzenete a saját tábor, a román politikum és a Nyugat felé, hogy nekünk autonómiára van szükségünk, ahhoz, hogy megmaradjunk. Nem. Egy merőben technikai kérdés volt a Szövetség fő kampánybeli üzenete: az, hogy az RMDSZ kormányra szeretne kerülni. S mindez akkor, amikor még nem volt eldőlve, hogy ki nyeri a választást, és egyébként a zászló Iliescuéknak állt. Az RMDSZ le is adta a maga jelzéseit a PDSR irányában. Hadd idézzem az Udvarhelyi Híradó 1996. március 7.-i számát *"Markó Béla az RMDSZ elnöke a DTV Régiók c. műsorának adott interjújában 1996. február 15-én kizárja a Román Nemzeti Egységpárt, a Nagyrománia Párt és a Szocialista Munka Pártjával való bármilyen együttműködés lehetőségét, mivel azok programja szöges ellentéte az RMDSZ-ének. Ugyanakkor az Iliescu-féle Szociális Demokrácia Pártjának programjában felfedezett közös vonások megemlékezésével és az RMDSZ minden irányba való nyitottságának hangsúlyozásával azt sejteti, hogy létrejöhet egyfajta egyezség jobb híján ezzel a párttal is."* Hasonló megnyilatkozást rögzít a Szabadság 1996. február 12-i száma is.⁹² Megjegyzem, hogy e kontraproduktív kampány címzettje az erdélyi magyarság volt, de értelemszerűen vette az üzenetet a román politikum is. Ami a Szövetség alkupozícióját negatív irányban befolyásolta. Hiszen – s ebben állt a kontraproduktivitás, ha úgy tetszik, antitaktika – ha valaki előre meghirdeti, hogy kormányra akar menni, akkor sokkal kisebb az esélye arra, hogy e lépésnek megkérje utólag az árát.

A megvalósítás második lépését a választások utáni koalíciós tárgyalások képezték, melyeket az Operatív Tanács által megbízott küldöttség folytatott le, az SZKT akkor kapcsolódott a döntési folyamatba, amikor már minden eldőlt. Az RMDSZ vezetői arra hivatkoztak, hogy az 1996. januári SZKT határozat alapján cselekedtek. E nyilatkozat ugyanis leszögezte, hogy *„a helyhatósági és a parlamenti választások döntenek el, hogy a romániai magyarság képes-e olyan helyzetbe hozni saját érdekképviseleti szervezetét – az RMDSZ-t – hogy az döntéshozói, akár kormányzati tényezőként is érvényesíteni tudja érdekvédelmi feladatait”*. Sovány legitimitáció volt ez, tekintetbe véve, hogy az RMDSZ alapszabályzata egyértelműen az SZKT

⁹¹ Ld.: *„Zsákutcában az autonómiánk!”*, Botos László interjúja dr Csapó József szenátorral, In.: Európai Idő, 1997 szeptember 20.

⁹² Az már csak hab a tortán, hogy amikor Iliescuéknak a népszerűségi indexe éppen elég alacsony volt az erdélyi magyarság körében, akkor Markó Béla a Maros megyei Népiújság 1999. május 14-i számában a következőket nyilatkozta: *„Nem egy olyan érvet, bizonyítás nélküli hangzatos szöveget tudnék idézni, amelyek egyszerűen hazugságok. (...) szó sincs arról, hogy az RMDSZ el tudta volna képzelni a koalícióra lépést Iliescu pártjával.”*

hatáskörébe utalja a szövetségkötés kérdését, mi több, ezekről az SZKT is csak kétharmados többséggel határozhat.⁹³

Ilymódon egy olyan visszás helyzet állott elő, hogy amikor az SZKT tagjai Bukarestbe utaztak 1996. november 28-án, a sajtóból értesülhettek nemcsak a koalíciókötés tényéről, hanem az RMDSZ-es miniszterek nevééről is. Hiába mondta Takács Csaba az SZKT ülésén, hogy megvan az elvi lehetősége annak, hogy az SZKT nemet mondjon az addigi tárgyalásokra, ez egyenértékű lett volna azzal, hogy a testület megvonja vezetőségétől politikai bizalmat, és mi tagadás a román politikai palettán is a Szövetség addigi következetességének mítosza szertefoszlott volna⁹⁴. Ma már úgy tűnik, ez sem lett volna nagy ár elkerülni azt a politikai csapdát, amit számunkra a kormányzati szerepvállalás jelentett, s melyben szövetségünk ma vergődik.⁹⁵ Akkor ezt kevesen látták át, s nem csoda, hogy amikor végül döntésre került sor, akkor mindössze öten nem szavaztuk meg a kormányba lépésről szóló határozatot: Csapó József, Katona Ádám s jómagam ellene szavaztunk, Toró T. Tibor és Sógor Csaba tartózkodtak. Annak dacára jött létre ez az abszurd szavazati arány, hogy nem is a kormányzati szerepvállalásról szólt tulajdonképpen a szavazás, hanem arról, hogy az SZKT bizalmat – és biankó csekket – ad-e a továbbiakra nézve annak az Operatív Tanácsnak, mely egyébként az RMDSZ addigi történetében példátlan módon kész helyzet elé állította a testületet.

A V. marosvásárhelyi kongresszus

Az RMDSZ ötödik kongresszusát tulajdonképpen a kolozsvári kongresszuson erőszakolta ki az autonomisták egy csoportja. Eladdig évente, két évente tartott az RMDSZ kongresszust, viszont az új alapszabályzat szerint erre csak négy évente került volna sor.

A Marosvásárhelyen elfogadott alapszabályzat-módosítások közül az volt a legfontosabb, mely az Operatív Tanács kezébe adta a kormányzati tisztségviselők kijelölésének jogát.

A kongresszusnak a megfogalmazódott éles bírálatok dacára is legitimáló jellege volt, hiszen hallgatólagosan helyben hagyta a kormányzati szerepvállalásra épülő új stratégiát.

Az utolsó feltétel eltűnése: 1998. október 3.

A kormányzati szerepvállalásról döntő SZKT ülésen Tőkés László javasolta, hogy ha már elkerülhetetlen a kormánykoalícióba való belépés, akkor az SZKT legalább

⁹³ Az RMDSZ 1995-ben elfogadott alapszabályzatának V. fejezete (SZKT) 31. bekezdésének (organikus határozatok) c) pontja rögzíti, hogy az SZKT jogkörébe tartozik a Szövetségre vonatkozó megállapodások jóváhagyása. Ahhoz viszont, hogy az SZKT jóváhagyjon egy ilyen sorsdöntő határozatot, értelemszerűen előtte elvi döntést kell, hogy hozzon ugyanezen bekezdés a) pontjának megfelelően. (Míserint az SZKT sarkalatos határozattal „*alapvető és hosszú távú, a szövetség programjából levezetett stratégiai döntések*”-et fogad el.)

⁹⁴ E tekintetben nyertünk két évet. E mítosz az 1998. október 3-i ultimátum-visszavonással oszlott szét. Erről részletesen szólok a 3.3. alfejezetben.

⁹⁵ Hogy ma formálisan nem vagyunk kormányon, annak oka nem az, hogy az RMDSZ vezetői ne lennének hajlandóak együtt kormányozni a román posztkommunista párttal, hanem az, hogy a 2000-es választásokon nyertes párt zsákmányrendszerben gondolkodik s úgy véli, hogy jobb minél kevesebb párt között szétesztani a koncot. Más szóval minden tárcát magának tart meg. Az RMDSZ ma is a kormányzati szerepvállalás torz politika-felfogásának - a Neptun-logikának - a foglya.

annak *feltételrendszerét* dolgozza ki. Tőkés László konkrét javaslatokat is tett ezügyben, többek között az alkotmány kisebbségellenes kitételeinek megváltoztatását, a kisebbségi törvény elfogadtatását, a személyelvű autonómia intézményesítését, a többszintű autonómia megvalósításáról szóló tárgyalások beindítását, az egyházi javak visszaszolgáltatását, a magyar felsőoktatás helyzetének rendezését ajánlotta a küldöttek figyelmébe.⁹⁶ Javaslatát az SZKT Markó Béla tetszetős érvelésének hatására sepete le az asztalról, aki kifejtette: „*a jó alkusz nem mondja meg a liba legalsó árát*”. Vagyis, ha az SZKT elfogadja Tőkés László javaslatát, akkor ezzel beszűkíti a tárgyalók mozgásterét, megakadályozza, hogy esetleg *annál többet* alkudjanak ki, mint amit a testület feltételül szabott volna. Mint utóbb kiderült, a metafora arra volt jó, hogy a „libát” szinte ingyen adják oda: az RMDSZ programjának leglényegesebb pontjai tudomásunk szerint megtárgyalásra sem kerültek. Az a néhány kérdés, melyre a kormányprogram vállalást tett, ami később az emlékezetes sürgősségi kormányrendeletekben öltött testet (egyiket egyébként végül is a Nastase-kabinet fogadtatta el) a kevésnél is kevesebb volt. Nem véletlen, hogy az elvi politika hívei, nem bíztak a vezetés következetességében s továbbra is igyekeztek a kormányzati szerepvállalás árát megkérni, s olyan feltételt találni, melyből a Szövetség nem enged. Több sikertelen próbálkozás után konszenzus látszott kialakulni az RMDSZ-en belül atekintetben, hogy az önálló állami magyar egyetem létrejötte szakítópróba. Ám Toró T. Tibor 1998 első felében megírott sorai beteljesedtek: „*A történelem és a földrajz oktatási nyelvének kérdésében sajnos az RMDSZ addig kökemény álláspontja megpuhult, abból a – tévesnek bizonyult – kompromisszumos alapállásból kiindulva, hogy az erről való lemondással megmenthető a többi, például az egyetem ügye. Az 1997. december 3-án aláírt (...) paktum ellenére a szenátus leszavazta az önálló egyetem létrehozásának a lehetőségét biztosító cikkelyt. Ez az oda-vissza táncoló kislépéses politika kudarcának iskolapéldája.*”⁹⁷

Hosszas huzavona és ismételt határidő-módosítást követően 1998. szeptember elejére nyilvánvalóvá lett, hogy a kormányzati partnerek eme minimál-feltételt sem hajlandóak teljesíteni. 1998. szeptember 5-én az SZKT egy olyan határozatot fogadott el, mely szerint, ha 1998. szeptember 30-ig nem teremtődnek meg az önálló magyar egyetem létesítésének jogi keretei⁹⁸, akkor az RMDSZ elhagyja a koalíciót. A lépés helyes volt, ám egyrészt szerencsésebb lett volna, ha a SZKT az azonnali távozás mellett szavaz, másrészt az elfogadott határozat több szempontból is kifogásolható volt. Ezek közül első és legfontosabb a felelősség szétkenése. A nyilatkozat első passzusa az adott helyzet kialakulását külső tényezőknek tulajdonítja, mi több, voltaképpen a rosszra sikeredett bizonyítványt magyarázza. Eszerint az RMDSZ *“olyan kormányprogram kidolgozásához járult hozzá, mely tartalmazta azokat az intézkedéseket, amelyek gazdasági, közigazgatási és oktatási reformok révén Romániát az euro-atlanti integrációért pályázó országok közé*

⁹⁶ Lásd: Tőkés László: Előterjesztés az RMDSZ kormányzati szerepvállalásáról, In.: Magyar Kisebbség, 1998/2

⁹⁷ Lásd: Toró T. Tibor: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselő felé?, In.: Magyar Kisebbség, 1998/1

⁹⁸ Az eredeti szöveget idézve: „*Amennyiben 1998. szeptember 30-ig a parlamenti többség nem szavazza meg a tanügyi törvényt módosító 36/1997-es sürgősségi kormányrendeletet a kormányprogramban foglaltaknak megfelelően, az RMDSZ 1998. szeptember 30-án kilép a kormányból.*”

emelik, a jogállamiság szellemében pedig megteremthették volna azokat a törvényi kereteket, amelyek a kisebbségek jogainak teljes körű gyakorlását biztosítják.”⁹⁹

Ez voltaképpen a Ciorbea-kormány programjának mitizálása, hamis, pozitív színben való feltüntetése. Azon túlmenően, hogy az egyes országos integrációját elsődlegesen nem azok “jó magaviselete”, demokratikus berendezkedése stb. határozza meg, hanem a nagyhatalmak geopolitikai érdek-ütközésének eredője, enyhe túlzás a két sürgősségi kormányrendelet mögé bújva azt állítani, hogy e program megvalósítása *érdemlegesen* javított volna az erdélyi magyarság helyzetén. Arról nem is beszélve, hogy milyen távol esik attól, amit a nyilatkozat megfogalmazói “*a kisebbségek jogainak teljes körű gyakorlásán*” értenek. E megfogalmazás melleleg úgy rossz, ahogy van. Mert nem elsősorban kisebbségeknek a pozitív jogi normák által kodifikált jogainak valóságba való átültetésével, tehát a jogok *gyakorlásával* van gond! A meglévő jogaink gyakorlásának lehetőségét a jelenlegi törvényi keretek is értelemszerűen biztosítják - ellentétben pl. a korábbi rendszerrel, ahol sokkal élesebb ellentmondás volt pl. az alkotmány és a törvényerejű rendeletek betűje illetve azok szellemisége s a megvalósítás között. Legfőbb gondunk ma az, hogy a kisebbségek jogainak körét olyan szűkre szabja a jelenlegi törvényi szabályozás, hogy az nem felel meg sem a (túl) sokat emlegetett európai normáknak, sem a Románia által is elfogadott nemzetközi jogi dokumentumoknak (lásd példának okáért a magyar-román alapszerződést, hogy messzebb ne menjek), sem pedig - és ez a legfontosabb - az erdélyi magyarság igényeinek. *A Ciorbea kormány nem irányozta elő e kérdés gyökeres megoldását, a belső önrendelkezés biztosítását az erdélyi magyarság számára.*

Az SZKT által elfogadott nyilatkozat eltereli a figyelmet arról, ami a lényeg: az indokolatlan bizalom-megelőlekezés a politikában kudarcra van ítélve. Márpedig egészen kivételes eseteket leszámítva a bizalom-megelőlekezés a politikában mindig indokolatlan. Az erdélyi magyarság esetében, melynek vezetőit 82 esztendő alatt mindaddig minden egyes román kormány becsapta - már ha egyáltalán szóba állt vele - különösképpen az. Nem tartom tisztességesnek, hogy bárki 1998-ban azt állítsa, hogy nem lehetett előre látni mindazt, ami bekövetkezett, s hogy az RMDSZ helyesen lépett, midőn kormánykoalíciót alkotott olyan erőkkel, melyeknek hozzánk való viszonyulását pontosan ismerhettük. Az 1996-ig eltelt 6 esztendő fényesen igazolta, hogy ezekkel az erőkkel mindaddig együtt lehet működni, amíg napirendre nem kerül a nemzeti kérdés. Mert abban a pillanatban az esetek túlnyomó többségében azok oldalára kerülnek, akiket egyébként legfőbb ellenfeleiknek tartanak. Az oktatási bizottságban lezajlott román blokk-szavazás s az 1999-ben elfogadott oktatási törvény mintegy szimbolikus megjelenítője ennek a sajnálatos ténynek.

Hogy mi lett az ultimátumba foglalt fenyegetéssel azt tudjuk. Miután a kormányzati partnerek hajthatatlannak bizonyultak, az RMDSZ vezetése gyökeresen módosítva korábbi álláspontján mentőövet dobott a kormánynak, azzal, hogy javasolta egy magyar-német nyelvű „Petőfi-Schiller” elnevezésű egyetem létrehozásáról szóló kormányrendelet elfogadását. Sejteni lehetett, hogy a dologból nem lesz semmi, az akció nyilvánvaló módon azt szolgálta, hogy legyen, mire hivatkozzon az RMDSZ

⁹⁹ Lásd: RMDSZ Közlöny, 1998 december (32. szám)

vezetése, mikor az SZKT-től azt kéri, hogy egy hónap elteltével szavazzon saját korábbi határozata ellen. Más szóval vonja vissza az ultimátumokat. Az SZKT ennek megfelelően szavazott¹⁰⁰, ám a szükséges kétharmados többség nem volt meg. Erre sajnos az ülés idején senki nem figyelte fel, vagy ha felfigyelt, akkor nem figyelmeztette a jelenlevőket.

Az ügy megoldása a Szabályzatfelügyelő Bizottságra hárult, mely kemény dilemma elé került. Az 1998. szeptember 5.-i határozatnak ugyanis megvolt a két harmados támogatottsága. A bizottság végül nem úgy látta megoldhatónak a helyzetet, ahogy az normális lett volna, vagyis, hogy újabb döntésre hívja fel az SZKT-t, hanem azt szögezte le, hogy a kétharmados többséggel elfogadott határozatok csak akkor érvényesek, ha előtte figyelmeztetik a termet, arra, hogy két harmados határozat következik. Vagyis érvénytelenítette mind a szeptember 5.-i, mind pedig az október 3.-i határozatot. Ezzel viszont automatikusan érvénytelenítette a kormányzati szerepvállalásról szóló 1996-os döntést is, hiszen akkor sem figyelmeztették a termet a szavazás előtt. Vagyis az RMDSZ úgy kormányzott végig négy évet, hogy alapszabályszerű döntés nem volt ebben a kérdésben.

Az 1998. október 3.-i tragikus döntés legteljesebb elemzését (az ultimátumok visszavonásának alighanem minden erkölcsi és politikai vetületét számba véve) Toró T. Tibor adta meg Markó Bélához címzett nyílt levelében:

„Megőriztük egy tartalmatlanná vált koalíciós együttműködés számunkra káros status quoját. Bármilyen áron, akár a becsület árán is. A hátunk mögött, a legteljesebb titokban Szövetségünk nem csak társszerzőjévé, de Tokay György miniszter személyén keresztül legfőbb székertelőjévé vált a senki által nem kívánt kreatúrának, a Petőfi-Schiller "bikulturális" egyetemnek. Az RMDSZ-es miniszter által előterjesztett kormányhatározatnak az RMDSZ-programhoz ugyan nem sok köze van, de egyengette a román miniszterelnök amerikai útját, és ürügyet szolgáltatott a kormányrúdba görcsösen kapaszkodó RMDSZ-vezetőknek a "diadalmas" maradásra. Beadtuk a derekunk és legitimáltuk a partnereink által stratégiai kezdeményezéseink lebukására használt ideológiai fegyvert, a margai értelmezésű "multikulturalitást".

Továbbéltettük a "román kisebbségvédelmi modell" hamis mítoszát, amely éppen azért veszélyes, mert az igazi szándéknak, az eltelt 80 év etnokrata beállítottságú román politikájában folyamatosan és szinte töretlenül jelen lévő asszimilációs törekvéseknek állít paravánt.

Megnyugtattuk jelenlegi és eljövendő politikai partnereinket, hogy végsőnek szánt figyelmeztetéseink ennyit érnek és ennyire kell minket, magyarokat komolyan venni.

Üzentünk saját népünknek, hogy az adott szó már nálunk sem kötelez, hogy politika és erkölcsi tartás az RMDSZ-elit értelmezésében már köszönő viszonyban sincs, továbbá, hogy az értékelvű politizálás gyakorlatát felcseréltük a balkáni köpönyegforgatásra.

Végül, de nem utolsósorban:

¹⁰⁰ Az SZKT „hatályon kívül helyezi a kormányból való kilépéssel kapcsolatos határozatait. Koalíciós szerepvállalását a kormányprogramban foglaltak szellemében, az általános reform megvalósításától, a kisebbségi jogok törvénybe iktatásától, valamint a vonatkozó kormányhatározatok gyakorlatba ültetésétől teszi függővé.” A világos és számon kérhető feltételt tehát egy testetlen, magyarázható, tetszőlegesen értelmezhető passzus váltotta fel. Ld.: RMDSZ Közlöny, 1998. december (32. szám)

*Minden eddig szakítópróbának tartott konkrét feltétel teljes fellazításával szabad kezet adtunk annak a maroknyi - gátlástalanságában is profi - politikus csoportnak, amelynek lételeme a bukaresti zavarosban halászás, a problémák megoldás helyetti folyamatos elodázása, a jogi garanciákat helyettesítő kétes értékű egyezkedések és egyéb, a kívülálló számára átláthatatlan és ellenőrizhetetlen paktumpolitika.*¹⁰¹

A csíkszeredai, VII. kongresszus: az elmaradt áttörés

Az RMDSZ csíkszeredai kongresszusának a mérföldkő volt a szimbóluma. S mi tagadás, az esemény lehetett volna mérföldkő is. Ha kibillentette volna pozíciójából az RMDSZ autonomista önépítkezését négy éve lebénító Markó Bélát. De mint ismeretes nem ez történt. Így a csíkszeredai gyűlésünk beleolvad a Markó Béla akaratát híven követő SZKT-ülések s a marosvásárhelyi 1997-es tét nélküli kongresszus sorába.

A kongresszus első sajnálatos mozzanata az volt, amikor Takács Csaba megindokolta, hogy miért mondták vissza Csurka István meghívóját. Az ok, miként azt Tibori Szabó Zoltán, a Népszabadság tudósítója is fontosnak tartotta kiemelni, az volt, hogy „*a MIÉP elnökének revíziós törekvései ellentétben állnak az RMDSZ programjával*”. Érdemes elgondolkozni azon, hogy az RMDSZ vezetői visszamondanak egy meghívót azért, mert annak címzettje felveti a békés határrevízió gondolatát a vajdasági magyarság vonatkozásában. Az ilyenfokú politikai gyávaság szimbiotikusan egybefonódik az RMDSZ „kormánypolitikájának” egészével. A választ egyébként a kongresszus elfogadta, mint ahogy szinte minden esetben helyeselt, midőn csak egyetlen álláspontot volt alkalma hallani. Azt pedig az ülésvezető nem tette lehetővé, hogy bárki felvezesse: miért volt a nemzet egysége elleni bűn ez a gesztus. Mint ahogy az is, hogy Szöcs Gézát sem hívták meg az eseményre. E kérdésre még annyi szót sem vesztegetett Takács Csaba – az András Imre által feltett egyértelmű és mind a MIÉP, mind Szöcs Géza meghívására vonatkozó kérdés dacára – mint Csurka István ügyére.

Aminek gesztusértékén túl nem is volt különösebb jelentősége, hiszen minden küldött hozzájuthatott Szöcs Géza nyílt leveléhez, melyben a Szövetség korábbi szenátora, főtítkára, majd politikai alelnöke bejelentette, hogy kilép az RMDSZ-ből. Az RMDSZ elvhű és nemzetileg egyértelműen elkötelezett korábbi tisztségviselője üzenetében rátapintott a lényegre: szimbolikus téren az ő elszigetelése és teljes kiszorítása túlmutat személyén. Egy egész politikai filozófia, egy adott politikai alapállás, a megvásárolhatatlanság, a következetesség, a hatalommal szembeni intrazigens ellenállás értékének tagadása ez: „*az RMDSZ nem akarja, hogy jelen legyek a szövetség csíkszeredai kongresszusán: sem küldöttként, sem meghívottként, sehogyan. E tény olvasata félre nem érthető. Az RMDSZ szakított mindazon értékekkel, amelyek közéleti pályámat kezdettől meghatározták. (...) Az RMDSZ (...) csapást mér a kommunista diktatúrával való nyílt szembenállásra, mint előzményre.*”¹⁰²

Szöcs Géza diagnózisát megerősíti mindaz, ami eladdig (s azt követően is) Tőkés Lászlóval történt. Hogy a kormányváltás dacára sem hívták meg az 1989-es változás

¹⁰¹ Ld.: Erdélyi Napló, 1998. november 11.

¹⁰² Lásd: Udvarhely Szék, 1999. május 14.

első számú hőst a hivatalos ünnepekre és „forradalmi” megemlékezésekre (!), amihez az RMDSZ-nek egy szava sem volt.¹⁰³ Hogy az újkori erdélyi történelem egyik legperverzebb és legabszurdabb vádjának, Tőkés László szekus-ügynökséggel való gyanúsításának ügyében az RMDSZ nem vagy csak alig állt ki tiszteletbeli elnöke mellett, egyesek pedig kifejezetten hozzájárultak e rágalom társadalmi szintű elmélyítéséhez. Ezek viszont csak hanyagságok. Konkrét tény az, hogy a tiszteletbeli elnököt tudatos és tervszerű kiszorítása zajlik 1995 óta s folyamatot a Szatmárnémetibe összehívott VII. kongresszus tetőzte be. Miután a minden jel szerint központból irányított Nagy Benedek-féle puccs-kísérlet nem jár sikerrel, a cél Tőkés László politikai elszigetelése lett. A tiszteletbeli elnök önvédelmi nyilatkozatokban összegezte az ellene irányult támadássorozatok sajátosságait és mögötteseit. A csíkszeredai kongresszust megelőző utolsó nyilatkozat a „Konvergens támadáskampány” címet viseli. A konvergencia kulcsfogalom ebben a kérdéskomplexumban. Politikai konnotációval ellátva az RMDSZ-en belül Borbély Imre használta először éppenséggel a Nagy Benedek-ügy kapcsán. (Szász János bosszankodására, akinek pl. a „korlátozott szuverenitás” értelmének megfejtése is gondot okoz. Bosszankodását azzal fejezte ki, hogy mindkét fogalmat „leiterjakabnak” bélyegezte. Ez persze egyszerűbb megoldás, mint belegondolni a dolgok mélységébe. De hát senkitől ne várjunk el olyasmit, amire nem predesztinálják az adottságai.)

A „*kollaboráns konvergencia*” – írta Borbély Imre a Markó Bélához címzett nyílt levelében „*a kollaboráció azon esete, amikor a magyar közérdekkel ellentétes, egyéni vagy csoportérdek ölt testet politikai cselekedet formájában, úgy, hogy az a román etnokrata igyekezetet szolgálja.*”¹⁰⁴ Az a mód, ahogyan az RMDSZ vezetői alájátszanak a román hatalomnak a tiszteletbeli elnök elszigetelésével s azzal, hogy nem állnak mellé midőn a román sajtó hiénái megsemmisíteni igyekeznek erkölcsileg, mi több egyes esetekben részt vesznek a lejáratásában, az a kollaboráns konvergencia alapesete.

Markó Béla beszámolója természetesen nem túl sikeres bizonyítványmagyarozássá alakult. Az elnök elbeszélte a kongresszus előtt sokak által megfogalmazott bírálatok mellett, olyan tragikomikus érvek felsorakoztatásával, hogy „*soha semmilyen célkitűzésünkről nem mondtunk le sem szóban, sem írásban, sem az önálló magyar egyetemről, sem az autonómia különböző formáiról*”. Kézenfekvő a kérdés: jelent az valamiféle erényt, hogy mindezekről nyíltan és egyértelműen *nem mondott le* az RMDSZ vezetősége, amikor feladata e célkitűzések képviselése és megvalósítása volt? Amikor az önálló Bolyai egyetem ügyét a kormány de facto letudta az egyébként kétséges megvalósulású Petőfi-Schillerrel, amire az RMDSZ rábólintott, mi több, a Petőfi-Schiller eleve komolyan vehetetlen ígérete fejében hagyta veszendőbe menni maradék hitelét az ultimátumok visszavonásával? Jelent az valamit, hogy a csúcsvezetés nyíltan *nem mondott le* az autonómiáról, amikor semmilyen fórumon érdemben *nem képviselte* azt? Hát lehetett kormányt alakítani anélkül, hogy a kormányzati partnerek legalább elvben *igent mondtak volna* központi célkitűzésünkre?

¹⁰³ Érdemes elmélázni egy kicsit e tény üzenetén. Mit jelentett ez a haladónak nevezett román politikai erőknek a magyarsághoz való viszonyulásának szempontjából? S mit jelentett ezen égbekiáltó méltánytalanságnak a szótlan elkönnyvelése az RMDSZ részéről?

¹⁰⁴ Lásd: Borbély Imre nyílt levele Markó Bélához, Kapu, 1995/5

Miként az elnök is jelezte, beszámolóját a bírálókat darabokra szedték.

Tőkés László rámutatott: aligha lehetünk büszkék arra, hogy a legnagyobb kormánypárt vezérei szerint kevesebb „gond” van az RMDSZ-szel, mint a Demokrata Párttal. *„Egy ilyen dicséret csak a buta és rossz tanulóknak jelenthet elismerést”* mutatott rá a tiszteletbeli elnök majd keserű gúnnyal hozzátette: *„Ime egy kisebbségi vezérkar és méltán elégedett koalíciós partnerei, melyeknek okkal vannak terhére a sok problémát jelentő „radikálisok”. Azok, akik nem a Petőfi-Schilleren szerezték diplomájukat.”*

Válaszképpen Markó Béla ismét a szubjektivizmus húrjait pengette. Részletes cáfolat nélkül jelentette ki, hogy számára elfogadhatatlan az a fogalomrendszer, amit bírálói használnak, s melyből példaként a „hivatalos vezetés”, „az RMDSZ kemény kezű urai”, „megalkuvás”, „titkos egyeztetések” „kommunista antikommunista” „nemzeti nemzetietlen” kategóriákat említette, szembeállítva e fogalomrendszerrel a konstruktív párbeszéd, s a közös cselekvés gondolkörét.

A csúsztatás nyilvánvaló mivolta dacára igen tetszetős. A probléma viszont az, hogy az első fogalomrendszer kategóriáinak valóságmagyarázó ereje igen nagy. S éppenséggel a jelenlegi „hivatalos vezetés” „keménykezű nemzetietlensége”¹⁰⁵ és „megalkuvásai”¹⁰⁶ képezik akadályát a második fogalomrendszer kereteiben történő politizálásnak. Közös cselekvési egység csakis az RMDSZ programján, csakis elvszerűsége, csakis magyar nemzeti politikán alapulhat.

S ne feledjük: a Reform Tömörülés nemzeti szabadelvű RMDSZ platform, melyet mindmáig sokan a Markó-féle politikai elhajlás legkövetkezetesebb bírálójaként tartanak számon, több évig támogatta Markó Bélát. Mindaddig, amíg politikáját ép ésszel és jó szívvel fel lehetett vállalni. Ez az 1993 januárjától 1994 decemberéig terjedő időszak volt. E korszak végén megmutatkozó lassulás valamint Markó Béla felemás álláspontja a Nagy Benedek-ügyben idézte elő a törést a platform s az RMDSZ régi-új elnöke között, melynek szimbolikus megjelenülése volt, hogy az RT saját elnökjelöltet indított Markóval szemben az 1995-ös kolozsvári kongresszuson. Úgy támogattuk Markó Bélát közel két éven keresztül, hogy ebből semmiféle hasznot nem remélhattünk. Kezünk nyomát hordozza a Szövetségi Képviselők Tanácsának Házzsabálya, az RMDSZ kisebbségi törvénye, külön tervezetet készítettünk az egyes bizottságok (Etikai, Szabályzatfelügyelő stb.) alapszabályzatának kérdésben s még sorolhatnám. Tettük mindezt természetes gesztussal a közös előremutató cselekvési egység jegyében. De midőn nyilvánvalóvá vált, hogy Markó Béla Tőkés Lászlóban nem harcostársat, hanem vetélytársat lát, s hogy a legfontosabb autonomista célkitűzések a belső önépítkezés területén nem valósulnak meg, kénytelenek voltunk váltani.

Ezzel együtt az 1995-ös kongresszus után még volt esély a cselekvési egység helyreállítására. De Markó Béla engedett a neptuni offenzívának és a Szövetség Frunda György szenátor által 1993 óta szorgalmazott kormányra juttatási

¹⁰⁵ Lásd a FIDESZ háttaszurását, midőn Szöcs Gézárt jelölte egy hatalmas erejű szimbolikus gesztussal egy általa betöltendő köztisztviségre. Vagy akár azt hogyan Csurka Istvánnal bánt a hivatalos vezetés. Az egész közösségre visszavetülő szégyen az, hogy a valóban *nemzetietlen* pártokat, az SZDSZ-t és az MSZP-t fel tudja vállalni a jelenlegi RMDSZ-vezetés (és akkor még eufemisztikusan fogalmaztam) s a kétségkívül nemzeti elhivatottságú MIÉP-et nem.

¹⁰⁶ Legeklatásabb példa erre, hogy az RMDSZ úgy vett és vesz részt a kormányzásban mint egy román versenypárt. Az RMDSZ kormányzatba való bevonásának igen magas nyugati presztízserőértékének ellentételezése nem a legfontosabb követeléseink programba vétele volt, hanem néhány tisztség. S ez az ami a Szövetséget mindmáig oda köti. Az ultimátumok visszavonásának október 3-i szégyenteljes politikai gesztusát pedig felesleges is részleteznem.

törekvésének. Markó Béla ma tagadja, hogy erre akár Iliescu oldalán is hajlandóak lettek volna. Tessék csak fellapozni az akkori, 1996 tavaszától a választásig terjedő időszak sajtóját! Miként vette észre éppenséggel Markó Béla, hogy „vannak közös pontok Iliescu pártjának s az RMDSZ-nek a programjában”. S hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén a közös kormányzás is elképzelhető. A Markó-i feltételek, mint tudjuk, kövér általánosságok, melyek teljesültsége attól függ, hogy kijelentjük-e róluk, hogy teljesültek.

Markó Béla szerint a „*rendíthetetlen erkölcs tengelyén kell pozícióinkat elhelyezni.*” Ez tökéletesen helytálló imperatívusz. Olyan imperatívusz, melyet eddig a vezetés bírálói a lehető legkövetkezetesebben betartottak a kormánypárti csapattal ellentétben.

Az RMDSZ elnöke tagadta, hogy bármiféle lehetőségeket eltékoztalt volna. Arra viszont nem adott választ, amit többek között Kincses Előd elnökjelölt felvetett, hogy miért nem használták ki azt a periódust, amikor a román hatalom Madrid előtt legnagyobb bizonyítási kényszer alatt volt, hiszen Románia mindenképpen be akart kerülni a NATO-bővítés első körébe.

Válaszképpen zsebre rakhattunk a Neptun-vonal részéről némi személyeskedést, akik a radikális szárny egyes képviselőinek kettős állampolgárságát emlegették szavaik hiteltelenítésének céljával. Mintha az a tény, hogy valaki rendelkezik magyar állampolgársággal levonna bármit is nemzeti elkötelezettségéből vagy az általa mondottak súlyából. De mit törődnek ezzel azok, akik ma 2003-ban is szemérmetlenül állítják, hogy helyes politikai cselekedet volt az Iliescu-féle hatalommal titokban egyezkedni s azt a Nyugat előtt hitelesíteni 1993 nyarán, az ország Európa Tanácsi felvételének küszöbén. Megtudhattuk azt is Szabó Károly szenátortól, hogy voltaképpen hajlíthatatlanságunkkal és programhűségünkkel a szélsőséges román erőket támogatjuk és a Securitate malmára hajtjuk a vizet. A politikai kabaréműsorba illő állítással inkább nem szállnék vitába.

Frunda György ismét eleresztett két szakmai köntösbe öltöztetett luftballont. A kormányhatározatba foglaltak szerinte nem ígéretet jelentenek, hanem visszavonhatatlan tény. Akárcsak a Petőfi-Schiller tehetjük hozzá, amely vakvágányra futott. Igaz nem is ejt senki könnyet érte, ami persze nem von le semmit a példaértékéből. Arról is informált bennünket Frunda György, hogy a kettős állampolgárságra vonatkozó erdélyi követelés precedens nélküli s Horvátország nem állampolgárságot adott a külföldi horvátoknak, hanem útlevelet és választójogot. Eddig azt hittem, hogy ezek a jogosítványok szorosan összekötődnek az állampolgársággal. Mellesleg a kettős állampolgárság mai hívei minden bizonnyal megelégednének e két jogosítvánnyal. Hiszen a cél az, hogy végre érdekeltté tehessük közösségünk tagjait magyarságuk megvallásában. Hogy végre esély legyen a disszimilációra, a többségbe való beolvadás aggasztó folyamatának visszafordítására.

Az RMDSZ kormányra jutása óta hamisan értelmezett lojalitásból vagy más esetleg ennél kevésbé magasztos indíttatásból nemcsak az autonómia-követeléseket jegelte, hanem de facto beszüntette az önálló, magyar érdekek mentén megfogalmazott külpolitikai tevékenységét.

Egy újfajta s a korszellemnek megfelelőbb külpolitikai vonalvezetés ígéretét hordozta volna magában egy meg nem tett gesztus, az ha a vezetés felvállalja a

Reform Tömörülésnek Bill Clintonhoz írott nyílt levelét, mely köntörfalazás nélkül mondotta ki a lényegét:

„Az erdélyi magyarságot igazságtalan békediktátumok kényszerítették az 1918. december 22-i kolozsvári népgyűlésen kinyilvánított akarata ellenére, a számára idegen, délromán értékvilág fennhatósága alá. Az elmúlt évtizedek során irányunkban kifejtett többségi politika megfosztott minket attól, hogy saját szülőföldünkön, Erdélyben, amelyhez több mint 1000 éves történelmünk fűz, otthon érezhessük magunkat.

(...) Trianon óta a mind a mai napig túlnyomóan délromán politikai elit célja - függetlenül a társadalmi rendszertől - az etnokulturálisan homogén, egységes nemzetállam megteremtése. Ennek az akarataknak esett áldozatul a második világháború alatt, a némettől függetlenül végrehajtott román holocaust keretében, több százezer zsidó és cigány, majd vándorolt ki később, a diszkriminatív meghurcoltatást követően, többszázezer német. Az erdélyi magyarok közül is eddig több mint egy millióan kényszerültek, és kényszerülnek jelenleg is szülőföldjük elhagyására.

Mi, erdélyi magyarok elmondhatjuk, hogy tíz évvel a kommunizmus bukása után sem teljesítették alapvető rehabilitációs követeléseinket. Egyházaink és világi közösségeink nem kapták vissza a kommunisták által elkobzott tulajdonaikat. A privatizációs folyamatból messzemenően kiszorítottak, a Ceausescu által megszüntetett magyar autonóm tartományról és magyar egyetemünkről a mai délromán politikum hallani sem akar, kultúránkat továbbra is a román többség tanügyi gyámkodása fojtogatja. A román etnopolitika 80 éve követett homogenizációs célkitűzéseit őshonos nemzeti közösségünk összetartó erejének gyengítésével, tagjainak asszimilálásával vagy Romániából való kiszorításával kívánja elérni. A román hadseregnek és csendőrségnek a többségi magyar területekre való erőltetett és érthetetlen telepítése is ezt a célt szolgálja.

Történik mindez annak ellenére, hogy az erdélyi magyar politika módszerei demokratikusak, célja a decentralizált közösségek létrehozása és annak megerősítése, megalapozott polgári jólétének megteremtése. Mi, ellentétben a koszovói albánokkal nem a passzív elszigetelődés politikáját, hanem a parlamenti, sőt, kormányzati szerepet is vállaltunk, amely azonban valós eredményeket nem hozott, hanem csupán a román kirakatpolitika leghatásosabb eszközének bizonyult.

Lehet, Elnök úr, ezt a politikát kisebbségvédelmi modellként emlegetni? Pusztán attól válna modellt ez a politika, hogy Romániában hallgatnak a fegyverek?(...)

Isten őrizzen meg bármely kisebbségbe szorított nemzeti közösséget attól, hogy a román modell legyen üdvözülésének garanciája!

Elnök Úr, szorongatott helyzetünkben reményt és bizakodást ad nekünk az a tény, hogy az egyéni és közösségi emberi jogokat az államok szuverenitása fölé helyezve, az Egyesült Államok és partnerei egy létében veszélyeztetett kisebbség védelmére keltek. (...)

Arra kérjük, Elnök úr, hogy Románia atlanti integrációjának folyamatában fektessen különleges hangsúlyt az ország nemzeti közösségei helyzetének méltányos, a közösségi önkormányzaton alapuló rendezésére. Az elmúlt évtized balkáni tragédiái

nagyrészt elkerülhetőek lettek volna, ha az idejében létrejött közösségi autonómiák kifejthették volna stabilizáló, otthonteremtő hatásukat.”

Ehelyett a kongresszussal megszavaztattak egy olyan külpolitikai cselekvési prioritáslistát, mely voltaképpen a román kirakatpolitika foglalata, melyben a magyar érdekeknek a külpolitikai úton való érvényesítése nem is szerepel.

A tanügyi törvény: egy korszak vége (1999 nyara)

Egy korszak lezárult az RMDSZ életében: az illúziók korszaka. A tanügyi törvény megszavazása után már senki jóhiszeműen nem állíthatja, hogy az az út, amit ma az erdélyi magyarság egyetlen érdekvédelmi szervezete követ, a helyes vagy netán az egyedül követhető út. Ha megnéznénk, hogy mindaz, amit az RMDSZ célul kitűzött hogyan viszonyul ahhoz, amit kormányzati partnereink még 1997-ben megígértek s a két sürgősségi kormányrendelet formájában elfogadtak, már óriási kudarcnak lenne minősíthető az egész kormányzati szerepvállalás. Azóta viszont csak hátrafele lépegetünk: lassan, de biztosan.

A Magyar Szövetség vezetői azt dobták oda, ami számunkra legdrágább kell, hogy legyen: a szervezet hitelét, politikai tisztaságát, a balkáni mocsártól való érintetlenségét. S egyben a kisebbségi jogvédelem olyan eszközeiről mondtak le, melyek alighanem kizárólagos jelleggel lehetnének hatékonyak a bukaresti politika bújócska terepén: a külpolitikai nyomásgyakorlásról és az erdélyi magyar társadalom megszervezéséről. Egyikről kénytelen voltak lemondani, hisz a szervezet egyenesen neveltségessé tette volna magát a Nyugat előtt, ha kormányzati tényezőként panaszkodott volna a nemzetközi fórumokon. Arról nem is szólok ezúttal, hogy ha a vezetés mégis felvállalta volna a Szöcs Géza által az RMDSZ első két évében megkezdett kemény külpolitikai vonalvezetés folytatását, akkor ehhez mit szóltak volna a kormányzati partnerek, hogy meddig tartott volna még a kormányzati együttműködés. Egyébként vélhetőleg ezutóbbi volt a reális ok, ami miatt a külpolitikai tevékenység érdemben három éve szünetel illetve a mai kormányt illetve a “demokratikus Romániát” legitimáló látszattevékenységre szorítkozik. (Legyünk igazságosak: a Markó-féle vezetés az első két évében folytatni látszott az önelvű, a magyar érdekekre összpontosító Szöcs-féle külpolitikát. Végigvitte a Szövetség EDU-csatlakozását, nem adta nevét a neptuni tárgyaláshoz - horribile dictu: 1999 nyarán visszatekintve ez is erény -, határozott hangú memorandumot fogalmazott meg Románia Európa Tanácsi csatlakozásával kapcsolatban. Minden valószínűség szerint a törést a Horn-kormány hatalomra kerülése okozta. S miután Markó Béla az MSZP-SZDSZ koalíció elvárásai és az erdélyi magyarság külpolitikai érdekei közötti divergenciát a Horn-Kuncze kormánynak való teljes behódolással szüntette meg, nem volt nehéz a román politikum által támogatott Neptun-lobby nyomásának is engedni. A képbe be nem illő alapszerződés a pozícióban maradás racionalitása által diktált apró kitérő volt csupán: azt már egyszerűen nem lehetett volna megejtetni a magyar választóközönséggel, hogy júniusban aláírjuk a magyar-magyar csúcs egységes nemzetpolitikát körvonalazó zárónyilatkozatát s szeptemberben az RMDSZ nevét adja a magyar diplomácia nemzetáruulással felérő politikai gesztusához.¹⁰⁷ 1996

¹⁰⁷ Hogy mennyire így van, azt többek között egy apró életképpel is igazolni lehet: midőn Németh Zsolt az 1998-as választási kampányban a Duna TV nyilvánossága előtt elmondta, hogy mekkora *törést* jelentett az Antall-i, 15 milliós

egyébként a tájbasimulás éve volt: ekkor táplálták az RMDSZ tagság és a Szövetséget támogatók agyába a kormányzati szerepvállalás elvi elfogadását célzó hamis sztereotípiákat.¹⁰⁸⁾

Visszatérve a pihentetett eszközökre: továbbra sem történik semmi a nemzeti kataszter ügyében. Az erdélyi magyar társadalom önmegszámlálása? ...megszervezése? - ez is csak valami irredenta ármány lehet... - vélhetnék a másik oldalon s az RMDSZ mai vezetésének minden jel szerint sokkal fontosabb az, hogy mit gondol a másik, a többségi fél, mint az, hogy mi a magyar érdek az adott kül- és belpolitikai konstellációban. E két eszköz, az önelvű külpolitika és az önszervezés által nyújtott lehetőség kihasználatlanságára figyelmeztet a Reform Tömörülésnek, az RMDSZ nemzeti liberális platformjának az oktatási törvény utáni helyzet kapcsán megfogalmazott nyilatkozata is: *“A Reform Tömörülés az anyanyelvű oktatással kapcsolatos illúziók szertefoszlásának okát az RMDSZ kormányzati szerepének túldimenzionálásában és téves értelmezésében látja. A kormányzati pozíció – a három éves tapasztalat ezt mutatja – önmagában nem alkalmas olyan stratégiai jellegű célkitűzések elérésére, mint amilyen az RMDSZ programjába foglalt belső önrendelkezés elvén alapuló háromszintű autonómia, melyet a román politikum jelenleg hatalmi vagy ellenzéki pozícióból egyaránt elutasít. E célok felé elsősorban a politikumon kívüli és/vagy feletti hatalmi tényezők segítségével közelíthetünk. Ilyen tényezőnek számít saját társadalmunk önszerveződési törekvéseinek elősegítése, továbbá a nemzetközi közép- és nagyhatalmi szándékok által generált folyamatok kihasználása. A kormányzati szerepvállalás kihívásainak való megfelelés kényszere e két legfőbb politikai eszközünk – az önépítkezés és az önálló külpolitika - használatát teljesen háttérbe szorította.”*

De álljunk meg egy pillanatra! Fogadjuk el, hogy a sürgősségi kormányrendelet az oktatás vonatkozásában eredeti formájában közelebb vitt volna programunk leglényegének megvalósításához. (Nota bene: nem vitt volna közelebb, hisz mindaddig, amíg az egyes magyar nyelvű oktatási intézményekben a román etnosovinizmus által mozzgatott hivatalok döntenek el, hogy mi a tananyag, addig nem sokat közeleedtünk a valódi célhoz: ahhoz, hogy a saját jövőnk elítélését mi magunk neveljük ki a magyar érdekeknek megfelelően és a magyar értékek hatókörében.¹⁰⁹⁾ Még ebben az esetben is, az elfogadott törvény arról tanúskodik, hogy kormányzati partnereinkben a kisebbségpolitikával kapcsolatosan az RMDSZ lecsendesítésén és

magyarságban gondolkodó külpolitika után a politikai horizontját nyíltan és felvállaltan 10 és félmillió állampolgárra szűkítő Horn-kormány hatalomra kerülése, Markó feledni látszott az alapszerződés kapcsán kapott pofont s megvédte az akkor még a választás esélyeseként számoltartott Horn Gyulát, mondván, hogy ő másként látja s hogy ő a folytonosságot emelné ki a magyar külpolitika vonatkozásában.

¹⁰⁸⁾ S akkor a fáma nem arról szólt, hogy amennyiben a demokratikus erők nyernek, akkor velük koalíciót köt az RMDSZ. Hanem általános értelemben, a kormányzati szerepvállalást, mint hatékony kisebbségvédelmi eszközt dicsérték politikusaink. Ma Markó Béla letagadni igyekszik, hogy az RMDSZ 1996-ban akár Iliescu pártjával is kormányzati szövetségre lépett volna, holott annak idején, 1996 első felében ő maga jelentette ki, hogy az RMDSZ minden irányban nyitott és csak a három “szélsőséges párttal”, a Nagyrománia Párttal, a Szocialista Munkapárttal és a Románok Nemzeti Egységpártjával tartja elképzelhetetlennek a szövetséget.

¹⁰⁹⁾ S akkor még nem szóltam arról, hogy a kormányrendeletekkel, eredeti állapotukban való elfogadásuk esetén egyszerűen ki lettünk volna fizetve – mint ahogy most is úgymond ki vagyunk fizetve. A kulturális autonómia gondolata és igénye 1996 óta a román politikum felé egyszerűen nem nyert artikulációt. Markó Béla mindeközben azzal áltatja magát s választóit, hogy “az RMDSZ semmiről nem mondott le”. A “nem lemondástól” önmagában még semmi nem fog megvalósulni. Attól aligha lesz magyar autonómia, hogy az RMDSZ az igényt programba iktatja s “nem mond le” róla. Az autonómiaigényt minden fórumon képviselni kellene a legnagyobb határozottsággal. De hát éppen ez az, ami leginkább hiányzik a mai vezetésből: a saját célok megvalósítása érdekében való konfrontáció képessége. Pontosabban hajlandósága.

megnyugtatóján kívül semmiféle szándék nincsen. Az RMDSZ jelenlegi vezetése pedig felettebb könnyen hagyja magát megnyugtanni és lecsendesíteni. Filozófiáját saját kurzusírója fogalmazta meg. Elnézést, hogy hosszan idézem, a szöveg szárnyalásának magassága alapján igazán nem érdemelné meg, de benne foglaltatik a kormányzati szerepvállalás majd minden tévképzete, némi realizmussal ötvözve: *“Politikusaink jó része azt mondja: többet érünk el azzal, ha kívülről döngtjük a palánkot, mintha a kerek asztal mellett ülve tárgyalunk. Korábbi ígéretekre, erkölcsre és szavahihetőségre hivatkoznak, meg egyéb, a politikában már nem divatos fogalomra.*

Szerintem: ha az ember vérig sértetten és mérhetetlen büszkén kivonul a konyhából (vagy be sem megy), akkor biztos nem kap a koncból! A háziáldás azt mondja: “hol hatalom, ott konc; hol konc, ott osztozás; hol osztozás, ott erő; hol erő, ott részesedés; hol részesedés, ott szükség nincsen”. Nyilván: a dolog nem ilyen egyszerű, a szöveg csak falvédő-igazságot rejt. Embereink ott állnak a fazék mellett, de ide-oda lökdösi őket, csak néha-néha sikerül egy-egy szebb darabot hátradobniuk. Egyetemet nem, csak néhány húsosabb falatot. Például privatizációs hirdetést. Volt egy idő, amikor a partiumi sajtót a budapesti hirdetések rántották ki a sárból. Na mármint, ha valakinek kapcsolata van Bukarestben és hozzáfér néhány zsírosabb kormányzati hirdetéshez, ne éljen az alkalommal? Bolond lenne a felé dobott pénzt visszautasítani. Miért csak a magyar kormány segítse a hazai lapokat? A bevitt apport hozadékából nekünk is visszajár ez-az. Ha emelt fővel kivonulunk, csak az asztalról összesepert morzsa jut, vagy az sem. Holott azt hangoztatjuk: mi is hozzájárultunk a menü összeállításához, a mi csirkénket is a fővárosiak kopasztják, adjanak legalább egy cubákot belőle. Tudom-tudom: általában csak a fosztott toll a miénk a csirkéről, mert mindig a nagyobb kutya ballag el a konccal. Ha nagyobb kutya lennénk, nagyobb szelet jutna, de csak nyolc-kilenc százalékos kutya vagyunk. Lehet válogatni a válaszokból: ekkorák vagyunk, ennyi jut; ennyit tudunk kiharcolni; ennyit dobnak nekünk.” (Kuszálík Péter: A konc, Romániai Magyar Szó, 1999. augusztus 6.)

Erről van tehát szó: az RMDSZ román versenypárttá válva a román hatalmi osztozkodás egyik részese lett, mely örül, ha dobnak neki valamit. Nem törődünk a tartással, méltósággal, politikai tisztasággal és végső soron kizárjuk a politikából az erkölcsöt is az osztozkodás mámorában. (Lásd a fentieket: elfogadjuk, hogy *“a szavahihetőség”, “az ígéretek”* s minden ami eköré szerveződik: kiszámíthatóság, fair játékszabályok, számonkérhetőség *“a politikában már nem divatos fogalom”*.) Nincs más szerepe tehát a magyar érdekvédelmi szövetségnek, mint a repülő csont után kapkodni s reménykedni, hogy némi hús is maradt rajta mielőtt megkezde röppályáját? Idáig sülyedtünk?

Amikor a szöveg realizmusáról szóltam azt kívántam kiemelni, hogy a szerző látja: ezzel a módszertannal ennyit lehet elérni. Kis kutya vagyunk, a nagyobb kutya ballag el a konccal. Mi továbbra is nyaljuk pragmatikus alapon a gazda kezét s az eddigiéknél zsírosabb falatokra ácsingózunk. A szövegnek ezen része akár a mai Markó-féle politika bírálataként is felfogható lenne, ha nem éreznénk, a szerző komolyan gondolja, hogy ez a helyes út.

Az oktatási törvény elfogadásával egyértelművé lett, hogy a Bolyai egyetem ügyében – amit az RMDSZ vezetése ismételtelen szakítópróbának nevezett – nem lesz

középtávon előrelépés. Elveszett tehát az, ami miatt annyi mindent kellett lenyeltünk, becsapatást, kijátszást, macska egér játékot a Petőfi-Schiller Egyetemen s még hosszan sorolhatnám el egészen az RMDSZ hitelének 1998 október 3-i végső eljátszásáig¹¹⁰.

S mi volt az RMDSZ vezetésének reakciója: *sikerpropaganda-kampány*. Végül is a technikát ismerjük a Joseph Heller örök klasszikusából, „*A 22-es csapdájából*”: nem akarják Yossariant megbüntetni, amiért szabálytalanul kétszer repült rá a célra, ezért előléptetik ugyanazon ok miatt. Markó Béla ismételten kijelentette: ha vezetése alatt kudarnak bizonyul a kormányzati szerepvállalás, levonja belőle a személyi konzekvenciát. A kudarc egyértelmű. Mit lehet hát tenni? Markó Béla aligha fog lemondani, hisz pozíciója megőrzése érdekében szakított 1994/1995 fordulóján kezdeti szövetségeseivel beleértve a Reform Tömörülés törzsgárdáját, amikor a Nagy Benedek ügyben megérezte a Neptun-lobby félelmetes erejét. Ezekkel a premisszákkal egyet lehetett tenni. Azt, ami végül is történt: letagadni a kudarcot és minden erővel megkísérelni megmagyarázni a választói bázisnak, hogy amit elértünk az „jelentős előrelépés”. (Jövőre választások lesznek s ha az RMDSZ támogatottsága az utolsó választáshoz képest csak egy harmadával csökken, kétségessé válik az új küszöb (5 %) mellett parlamentbe való bekerülés.) E háttérrel érthető meg igazán az a vehemencia amivel Markó Béla a tanügyi törvényt és általában az elmúlt 3 év eredményeit reálsúlyukon bemutató Tőkés Lászlóra támadt. Hisz az egész megtévesztő manőver eredményessége kerülhet veszélybe, ha nem kisebb személyiség mint az RMDSZ tiszteletbeli elnöke világít rá az egész kampány mondvacsinált mivoltára. Markó Béla a Népújságnak adott nyilatkozatában úgyszólván kiutasítja a szervezetből Tőkés Lászlót, azt az RMDSZ élvonalába tartozó politikust, aki a temesvári forradalomban játszott szerepétől elvonatkoztatva is, az egyetlen személyiség, aki a Szövetség élén meg tudott maradni mindeddig úgy, hogy egyetlen nyilatkozatáért nem kell szégyenkezzen, hogy mindvégig a magyar érdekek és értékek – s nem utolsó sorban az RMDSZ hivatalos programja szellemében szólott s tevékenykedett. *“Ami (...) Tőkés László nyilatkozatát illeti, - mondja Markó Béla a riporter kérdésre feelve - rendkívül sajnálom, hogy ez a nyilatkozat megszületett, és rendkívül sajnálom azt, hogy a szervezet tiszteletbeli elnöke továbbra is élesen támadja az RMDSZ parlamenti frakcióit, az RMDSZ teljes vezetését. Sajnos azt kell mondanom, hogy ez nem igazán fér össze a tiszteletbeli funkcióval, de ezt a püspök úrnak kellene mérlegelnie.”*

A tiszteletbeli funkció jog és felelősség egyben. Lehetőség a szervezet pályaívének korrigálására a szó tekintélyének segítségével, de kötelezettség is egyben, amikor a szervezet válság felé sodródik vagy már eleve abban vergődik. Tőkés László eddig minden esetben eleget tett a funkciójából ráháruló kötelezettségnek: figyelmeztetett a Neptun-jelenségre, elítélte Markó Bélának diplomáciatörténeti baklövését, midőn 1996 márciusában megkísérelte megtorpedózni Szócs Géza megválasztását egy magyar közjogi funkcióba, óvott a feltételek megszabása nélküli kormányralépéstől, majd 1996 óta folyamatosan az RMDSZ saját programjának elvi alapjain való megújulását sürgeti.

¹¹⁰ Más kérdés, hogy a Petőfi-Schiller Egyetem kiötlésének idején már meg volt pecsételve a Bolyai sorsa. Csak ezt éppenséggel Markó Bélák tagadták a legintenzívebben.

A Reform Tömörülés nyilatkozata is hangsúlyosan kiemeli a helyzet fonákságát, melyben éppen az támad a továbblépést, megújulást és megtisztulást sürgető tiszteletbeli elnökre, akinek elsősorban felróható, hogy ide jutottunk s aki a sors perverz fintora nyomán e megtisztulás és megújulás levezénylője kellene, hogy legyem *“Közéletünk sajnálatos erkölcsi-politikai válságáról tanúskodik az, - mondja a nemzeti liberális platform nyilatkozata - hogy a jelen helyzetben, midőn a csúcsvezetés által választott stratégia nem hozta meg a várt eredményt, s még a kormányzati partnerek által korábban felvállalt s közösségünk számára messze nem kielégítő minimál-programot sem sikerült teljesíteni, a Szövetség elnöke az ezt szóvá tevő tiszteletbeli elnök ellen támad.*

Államelvű önépítkezésünk a végrehajtó hatalmat megosztotta a Szövetségi és az Ügyvezető elnök között. A Tiszteletbeli elnök az egész szervezet felett örködő, államelnöki funkciónak megfelelő reprezentatív szerepkört lát el, melynek értelmében csak kielétezett helyzetekben, a szövetségi demokrácia, az alapvető szövetségi célkitűzések veszélyeztetése idején kapcsolódik be a napi politikába. A kormányzati szerepvállalás kezdete óta sajnos szinte állandó jelleggel ilyen helyzet van, így a tiszteletbeli elnöknek nemcsak joga, de kötelessége megszólalni és helyzetértékelésével elősegíteni a szükséges pályakorrekció végrehajtását.”

De térjünk vissza a Szövetség elnökének nyilatkozatához *“én a püspök urat is, meg bárki mást figyelmeztetném arra, - így Markó - hogy az RMDSZ-en belüli belső politikai küzdelem oltárán feláldozni ennél sokkal fontosabb érdekeket, mint például a romániai magyarság érdekeit, nem szabad, és ezt nem is fogom megengedni.”*

Azt hiszem igaztalanabb vád nem érheti a Szövetség tiszteletbeli elnökét, aki amíg csak lehetett távol maradt a belső harcoktól s akinek amennyiben hatalmi ambíciói lennének, már több ízben lehetősége lett volna elvállalni az elnökjelöltséget. A politikai hatékonytalanságán, eredménytelenségén túl is meglehetősen színtelen, határozott hangot legfeljebb Szövetségen belüli ellenfeleivel szemben megütő Markó Bélának aligha lett volna esélye vele szemben. Ezzel együtt a Szövetség elnöke veszi magának a bátorságot, hogy minden alap nélkül azt állítsa, hogy Tökés László az RMDSZ hivatalos sikerpropagandáját álságosságára rámutatva *a romániai magyarság érdekeit áldozza fel a belső politikai küzdelmek oltárán.* A szövetségi elnöki palota falai még állnak... Arról már nem is szólok, hogy milyen eszközei lennének Markó Bélának, (lásd: *“ezt nem is fogom megengedni”*) amennyiben valaki valóban fel akarná áldozni az erdélyi magyarság érdekeit a belső politikai küzdelmek oltárán, mint ahogy Markó sajátos prizmáján keresztül appercipiálja az eseményeket? Legfeljebb annyit jegyeznek meg: ha valaki, akkor ezt ő maga követte el, midőn erősebbnek érezve az önfeladó, hatalombarát neptuni vonalat letért a brassói útról a pozícióban maradás érdekében: vagyis magasabb rendű érdekeket áldozott fel a belső politikai játékban való sikeresség oltárán.

A hivatalos sikerpropaganda egyébként kiváltotta Reform Tömörülés rosszállását is, mely a már idézett állásfoglalásában a következőket szögezi le. *“(…) a Reform Tömörülés alapjaiban elhibázottnak tartja azt a Szövetségünk csúcsvezetése által sugallt mámoros sikerhangulatot amely valós értékén túl történelmi eredménynek szeretné láttatni ezen törvény elfogadását. (...) Közösségünknek joga van a tárgyilagos tájékoztatásra. A valós helyzet felelős bemutatása sokkal inkább mozgósító erejű le-*

het közösségünk számára, mint az igen ingatag talajra épített, főleg önlegitimációs célokat szolgáló sikerpropaganda.”

A Markó-szövegre visszatérve: s szövetségi elnök kiterjeszti “vizontbírálatát” a tiszteletbeli elnökön túl mindazokra, akik kételkednek a kormányzati szerepvállalás eredményességében: „nyilvánvaló, hogy az RMDSZ-en belül vannak olyanok, akik megpróbálják kisebbiteni, megpróbálják érvényteleníteni az RMDSZ parlamenti frakcióinak, az RMDSZ-vezetésnek bármilyen eredményét, és megpróbálják bebizonyítani, hogy ez a vezetőség nem képes a jelenleg használt politikai eszközökkel semmiféle előrelépést felmutatni.

Nos, én azt üzenném ezeknek az embereknek, köztük a püspök úrnak is, hogy ha az RMDSZ elnökét, tehát engem személy szerint, vagy más RMDSZ-vezetőket bírálni akarnak, támadni akarnak, vádolni akarnak, akkor keressenek más érveket.

Vélelmezem, hogy Markó Béla engem is “ezen emberek” közé sorol, annak dacára, hogy nekem nem célom az, hogy bebizonyítsam: semmiféle eredményt nem értek el. Legfeljebb azt állítom, hogy amit elérték, az igen kevés a Szövetség programjához mérve, kevés a választási kampánybeli szónoklatokhoz mérve, kevés a bukaresti SZKT-n elhangzottakhoz mérve s bármilyen képtelenség is ez, de felettébb kevés a partnereink explicit ígéreteihez képest is. Állítom továbbá, hogy az egyetlen tisztességes megoldás a tanügyi törvény meg nem szavazása lett volna – miként a felvidéki magyar képviselők sem szavazták meg a Markó szerint bizonyára szintén “jelentős előrelépésként” értékelhető szlovák nyelvtörvényt – amit a koalícióból való kilépésnek kellett volna követni. Hogy Markó Béla mindezek után még képes a félmillió aláírással támogatott tanügyi törvényjavaslatra hivatkozni, mondván, hogy annak lényege benne van az elfogadott jogszabályban, nos ettől eláll az ember lélegzete. De hát a politika ilyen, tíz év után is érhetik az embert meglepetések, midőn azt hinné, hogy már kiismerte a játszma részvevőit s bemérte mindenkinek a blöff-határát.

De menjünk tovább, mert érdekes részleteket tartogat még az elnöki megnyilatkozás.

“A Püspök úr észre sem veszi, hogy miközben ő minket, engem, vagy a parlamenti frakción akar ütni, tulajdonképpen az egész romániai magyarságon üt. Szülőt, gyermeket és mindenkit, akiben még van remény és akiben még van bizalom.”

E passzus jogosan váltotta ki az RMDSZ-ellenességgel igazán nem vádolható kolozsvári Szabadság jeles publicistájának iróniáját: “Ez nem lehet igaz! – írja Nits Árpád - *A sajtó ördöge ebbe a leszögezésbe belevihetett valami fránya ferdítést, amivel azt a látszatot kelti, hogy az RMDSZ szövetségi elnöke túltesz Ceausescun, aki szintén összetévesztette magát a néppel, de nem mondta ki ilyen kereken, hogy idegesíti a felségsértés. Ha viszont valódi szövetségi elnöki nyilatkozattal és nem sajtóhibával állunk szemben, akkor ki kell kérnünk magunknak az általánosítást. Nagyon sokan nem akkor érzünk csapásokat a hátunkon, amikor Markó Béla szövetségi elnököt fajtája részéről bírálat éri. Ellenkezőleg: a dicséretéből van elégünk. Az erdélyi magyarság egésze korántsem tekinti megváltójának.”¹¹¹*

De a java – amit a Markó-vonal háziújsága nem átalított címként szedni - még hátravan: “*Ha püspök úrban nincsen remény és nincs bizalom, én sajnálom, de vele így, ezen az úton nem tudunk együtt menni.*”¹¹² Miként Nits is rámutat, a Markó-i

¹¹¹ Nits Árpád: Felségsértés, Szabadság, 1999. augusztus 4.

¹¹² Maros megyei Népiújság, 1999. július 24.

logika szerint *“akinek nem tetszik bent, kint megtalálja a szűrét”*. Persze nem megy az olyan hamar. Tőkés László az anyaországi és az erdélyi magyar média nagyrészének valamint a teljes román sajtónak minden igyekezete dacára még mindig az egyik legnagyobb tekintélyű – hozzátenném történelmi dimenziójú – politika-alakító személyiség, aki ugyan lemondhat pozíciójáról, de onnan eltávolítani őt Markó Béla kevés, mint Mackósajtban a brummogás. S ha a tiszteletbeli elnök történetesen lemondana, az személy szerint alighanem éppen Markó Béláéknak lenne legnagyobb csapás. Nits is jelzi: a püspök távozása az RMDSZ éléről minden bizonnyal olyan mértékű elfordulást idézne elő a Szövetségtől, hogy az aligha jutna be a jövő évi választásokon a parlamentbe.

Megalakulásától kezdve többen attól óvták az RMDSZ legfelső vezetését: ne lépjen a Magyar Népi Szövetség útjára, igyekezzenek elkerülni annak dicstelen pályafutását. Ehhez képest 1999-re az RMDSZ-nek sikerült eredménytelenül eltékozolni politikai hitelét, az egységből pedig olyan politikai bunkót fabrikálni, mellyel bármikor le lehet sújtani a magyarság közösként tételezett ügyéért aggódó bírálókra.

1999 decemberében Markó Béla, nem tudni mi okból, ismét elérkezettnek látta az időt egy verbális offenzíva megindítására. Korábbi támadásának mögöttesei elég evidensek voltak, hisz arról kellett elterelni a figyelmet, hogy az RMDSZ majd minden vezetője a korábbi években kijelentette, hogy az önálló állam magyar egyetem ügye szakítópróba. Hogy most mi indíthatta minden korábbi reagálásánál élesebb kitörésre, nem tudni, de tény az, hogy miként Dénes László rámutatott, *“az RMDSZ szövetségi elnöke - kit tudja, hányadjára - megint megkérdőjelezte az RMDSZ tiszteletbeli elnökének ebbéli minőségét, e tisztségtől elválaszthatatlan tekintélyét, hitelét, sőt szavahihetőségét és komolyságát, továbbá közképviselői habitusát, megfontoltságát, politikai éleslátását, emberi tartását, mindazt, amit az erdélyi magyarság halálos ellenségei és álnok barátai folyamatosan megkérdőjeleznek 1989 decembere óta, sőt még azelőttől... Amit Markó Béla a múlt héten ráhordott Tőkés Lászlóra, azzal szinte elvette Funar, Vadim meg a többi provokátor kenyereét.”*¹¹³ Azt is érzékelteti Dénes, hogy Tőkés László hivatkozott nyilatkozata nyilvánvaló módon nem oka, legfeljebb ürügye a Markó-i támadásnak: *“A szelíd szavúnak hitt poéta hörgedelmeit az RMDSZ tiszteletbeli elnökének egyik kisinterjúja váltotta ki, ami a Transilvania Jurnalban jelent meg november 1-jén, holott az semmi olyat nem tartalmazott, amit a püspök eddig másutt, máskor és másoknak el nem mondott volna, s ami ne illeszkedne bele abba a markáns, frappáns és lényegre törő, lényegyet láttató, a realitásokhoz nagyon is illeszkedő politikai diskurzusba, amit Tőkés a maga következetességével, megalkuvásoktól mentesen képvisel.”* (U.o.)

De hallgassuk magát Markó Bélát, nehogy a félreolvasás vádja érjen: *“Az a véleményem, hogy Tőkés püspök úr szeret nagyot mondani, és szereti, ha ezáltal a közvélemény figyelmének középpontjába kerül, mint ahogy most is történt. Meg kell mondanom, hogy maga a sokadik újságíró, aki felhívott ebben az ügyben: íme, Tőkés püspök úr elérte a célját, hiszen megint odafigyel mindenki arra, amit mond. Hogy ennek az igazsághoz semmi köze, az más kérdés. Neki az a célja, hogy beszéljenek róla, hogy vitatkozzanak vele, hogy jelen legyen az első oldalon. Úgy gondolom,*

¹¹³ Dénes László: A Romániai magyar Kommunista Párt nem ezen a néven fut, Erdély Napló, 1999.11.09.

hogy ennek a nyilatkozatnak kizárólagosan ennyi lehet az eredménye. A kára viszont óriási, mert közvetve vagy közvetlenül végül is lekommunistázza és lemegalkuvózza az RMDSZ többségét.¹¹⁴ Érdeemes mindezt szembesíteni Dénes László helytálló megállapításaival: *“bár a püspök mindvégig arról a vezetői klikkről beszél, amely gyakorlatilag zsebre vágta az RMDSZ-t, Markó - nyilván a költői túlzás technikáját alkalmazva - ezt a szövetség egész tagságára, szimpatizánsaira, az egész magyar közösségre vetíti ki, saját ingét adva rá mindenkire. Ime, a projekció: aki engem bírál, az a népet bírálja, mert engem a kongresszus választott meg, a kongresszus pedig egyenlő az RMDSZ-szel, ami maga a nép. A kör bezárult.* (Uo.) Markó Béla a továbbiakban felhívja a figyelmet arra, hogy *“ezelőtt néhány hónappal, májusban volt tisztújítás az RMDSZ-ben, a Kongresszuson elnököt választottak, tehát ezek szerint, ha meghallgatom Tőkés püspök úr véleményét, az a nagy többség, amely titkosan elnököt választott és egyáltalán véleményt mondott az RMDSZ-ről, az mind kommunista és megalkuvó.”* (Uo) Továbbá —*“Az én klikkem az RMDSZ. Ha úgy tetszik, az RMDSZ többsége, amelyet aligha lehet klikknek nevezni. Aki nem emlékszik: az idej kongresszus választott meg elnöknek.”*¹¹⁵ Még mindig abban a kényelmes helyzetben vagyok, hogy átadhatom a szót az Erdélyi Napló főszerkesztőjének. *“(Markó) azt sem mulasztja el folyvást hangoztatni, hogy ez a bizonyos kongresszus elsöprő többséggel választotta meg őt és társait. Nos, ez a többség korántsem volt olyan elsöprő, és gyakorlatilag a már fentebb említett, az 1996-os kormányba lépés óta kiépített pártapparátus tagjaiból és a román állam zsoldjában állókból jött össze, gondos előválogatás után. A kör tehát ebből az irányból is bezárult.”* (Uo)

Mondhatni sokkoló Markó Béla fölényeskedése, amivel elutasítja a tiszteletbeli elnök jogos bírálatát *“nem hozzám méltatlan, amiket ő mond, hanem saját magához. Én nem is bocsátkozom polémiába ezzel kapcsolatosan, és nem óhajtok vele sem vitába szállni, mert az méltatlan lenne hozzám. Amit ő nyilatkozik, az egyelőre csak őhöz méltatlan.”* Majd a nyilatkozatra a következő passzus teszi fel a koronát. *“Különben szomorúan szemlélem azt, hogy egy jelentős személyiségünk egyre feljebb szalad a nagyotmondásnak ezen a spirálján, és nem tud magának megálljt parancsolni.”* (Uo)

Markó Béla politikai pályáivének alapvonalait az utóbbi évekre nézve megrajzoltam. Azt hiszem teljesen felesleges ezt az egyenesnek aligha nevezhető utat részletekbe menve összevetni a tiszteletbeli elnök évtizedek óta tartó következetes, karakán kiállásával. Sőt maga az összevetés is sértő voltaképpen ezutóbbira nézve. Menjünk inkább végig Nits Árpádnak az ügy kapcsán megfogalmazott gondolatkísérletén: *“Tegyük fel, hogy most kivételesen mindenkit meggyőztek, és így mindannyian azon a véleményen vagyunk, hogy Tőkés László fogja vissza magát, ne mind akarjon a lapok címdoldalára kerülni, feledje a brassói RMDSZ-határozatokat, és fogadja el pártunk legfrissebb, kormány szerephez adaptált ideológiáját és programját, hajoljon meg a szövetség operatív vezetőinek érdemei előtt, higgye el, hogy azok annyi tagot vonzanak a szervezetbe, hogy a folyószámláról csordul ki a tagdíj stb.*

¹¹⁴ Fel a nagyotmondás spirálján, Wágner István interjúja Markó Bélával, Bihari Napló, 1999.11.02.

¹¹⁵ Állunk és nézünk, mi van itt megint, Makkai János interjúja Markó Bélával, Maros megyei Népujság, 1999.11.09.

*De hamarosan rádöbbenénk, hogy ez azért mégsem lenne helyes. Mert ha Tőkés teljesen elhallgatna, az RMDSZ vezetőségében egyhangúvá válna a kórus. (..) Márpedig valóságunk leplezetlen kijelzésére szükség van, mert ha maholnap a sajtó bizonyos részének is befogják a száját gazdaságilag, akkor újra Hajdú Győző és Amerikába utaztatott egyéb korábbi díszpintyeink vállalhatják "fel" nemzetközi érdekvédelmünket, most már azt hangoztatva, hogy nemcsak véglegesen, hanem modellszerűen megoldottak bennünket.”¹¹⁶ Mindehhez csak annyit tehetünk hozzá: a helyzet valamivel rosszabb. Annak idején Hajdú Győző-félékről azért mindenki tudta, hogy nem hiteles képviselői az erdélyi magyarságnak. Ma viszont az RMDSZ a nemzetközileg elfogadott formális legitimitás (választási eredmény) teljességének birtokában üzeni kormányzati szerepvállalásával a Nyugatnak és a saját választói bázisának: a román kormánypolitika vállalható, az erdélyi magyarság problémái megoldódófélben vannak. Pont úgy, ahogy Markó a már idézett Népújságbeli interjújában elmondta: *“Ami engem illet, elég tisztán vélem látni, hogy mit jelent az autonómia. Csakhogy a vita másról szól. Mi dolgozunk az autonómián, s nap mint nap egy lépéssel előrébb haladunk. Amikor államtitkárunk és kisebbségi főosztályunk van a művelődési minisztériumban, amikor decentralizálni kívánjuk a közigazgatást, s a koalícióban abban az irányban próbálunk hatni, hogy minél több hatáskört kapjanak a helyi tanácsok, polgármesterek, akkor egy-egy szeletét, elemét valósítjuk meg a nagyon is emberi, közösségi, tehát valóságos autonómiának.”* Tisztázzunk egy dolgot! Az RMDSZ programja a nemzeti autonómiáról szól. Ezt összekeverni s decentralizációval vagy tudatlanság, vagy demagógia. A kép, miszerint nap mint nap egy lépéssel előrébb halad az RMDSZ azért hamis, mert egyes kérdésekben elérkeztünk a falig. Onnan nincs több előrelépés. A cél pedig a falon túl van. Ez a helyzet például az oktatási törvénnyel is. Mikor vezet el ez a lépéssorozat, az “apró lépések taktikája” – (hát ide kellett ismét visszajutnunk, ehhez a szánalmas, nyelvpolitikai töltettel terhelt szóvirághoz?) ahhoz, hogy az erdélyi magyar nemzeti közösség a maga által befizetett adórész birtokában maga határozza meg teljes egészében a saját oktatási rendszerét? Vagyis mikor vezetnek el e minden nap megtett apró lépések a kulturális autonómiához? Soha. Miként Orbán Viktor is rámutatott a Fidesz 1999-es kongresszusán: a szakadékot nem lehet két kis lépéssel átugrani. Áttörés kell ide! Az áttörést pedig egész bizonyosan nem lehet széptevéssel vegyes alkudozással elérni.*

Az egyik leggyakoribb vád, ami Markóék részéről éri az ún. ellenzéket, tehát történetesen azokat, akik az RMDSZ-program képviselőit várják a vezetéstől, az, hogy nem mutatnak fel alternatívát. (*“mindmáig senki nem mutatta fel nekem azt a másik utat, amelyen a mai helyett mennünk kellett volna. Az csak látszat, hogy van egy, most éppen Markó által félmjelzett út, és van egy másik. Hol van, melyik az a járható út?”* Uo.) Ez persze olcsó demagóg fogása a mindenkori hatalomnak. Ezzel operált az MSZP-SZDSZ koalíció is a választások előtt, mint láttuk inkább kevesebb, mint több sikerrel. Az alternatívát ha másutt nem, de egész bizonyosan meg lehet találni Toró T. Tibor interjúiban illetve tanulmányaiban. De cselekvési alternatívát nyújtott Kincses Előd választási programja is és még sorolhatnám azokat a nemzeti autonomista koncepciót körvonalazó megnyilatkozásokat, melyek a négy

¹¹⁶ Nits Árpád: A szörmentiség bűvös köre, Szabadság, 1999.11.11.

éves kormányzati kaland során megfogalmazódtak. Hogy ezek nagy részét a Markó-féle vezetés nemhogy cselekvési programjába beiktatni, de még tudomásul venni sem volt hajlandó, amint ezt a mellékelt idézet is igazolja - az nem a nemzeti oldal bűne.

Az alternatíva-képzés megkérdőjelezése mellett másik eszköz a hitelrontás és a döglött macska odébb hajítása. Az RMDSZ elnöke a már többször idézett Népújságbeli interjújában azt javasolja Tőkés Lászlónak, hogy tartson belső választásokat az egyházán belül. (*“ajánlanám a püspök úrnak, hogy a saját intézményében szervezze meg például a belső választásokat az összes református hívővel, s mutassa meg, milyen egyszerű és könnyű véghez vinni.”* Uo.) Ami azon túl, hogy az erdélyi politikában, legalábbis a csúcson, ezeddiglen példátlan impertinencia, egyben abszurdum is. Tőkés László a református egyház belső normarendszere szerint vezeti püspökségét. Markó Béla viszont nem ezt teszi a maga területén. Ez a fő gond. A program és az alapszabályzat ismételt megsértésének momentumai irányzó cölöpökként jelzik ki a Markó-i utat. A belső választások, melyek Markó Béla szerint nem függenek össze az autonómiával, (*“A belső választásoknak, hiába próbálják demagóg módon sulykolni, meggyőződésem szerint nincs köze az autonómiához”* Uo) már 1995-ben megrendezésre kellett volna kerülniük. Ma már a második választásra készülödnénk, ha Markó tiszteletben tartja azt, amit a kongresszus rábízott.

Az interjú másik része, mely szintén annak jele, hogy elnökünk úgy látja, itt az ideje az ellenzékkel való leszámolásnak, az autonomista vonal hitelét próbálja roncsolni. Érdekes e megnyilatkozást a maga kontextualitásában felidézni

Makkai János kérdésére: (*“Az elnök úr nem hajlik a két RMDSZ szemléletre, bár egyértelmű, hogy itt állnak a "labancok", "mérsékeltek", "kollaboránsok", ott meg a "kurucok", "radikálisok", s amit még fel lehet erre fűzni. Egy fedél alatt azonban... Nem zavaró?”*) a válasz: *Nyilván nem fogadom el ezt a kuruc-labanc romantikát. Akik így osztogatnak bennünket, kissé gyermeketeg módon képzelődnek a politikáról. Persze, hangulatosan el lehet játszódni ezekkel a metaforákkal.*

Hadd szúrjak ide be annyit: e metaforák nem véletlenek s mintegy önmagukat adják. Hogy gyermetegek lennének? Én nem érzem annak őket. Inkább tragikusnak érzem azt, hogy e vád-metafóra megfogalmazódhat - és joggal fogalmazódhat meg – az egyetlen erdélyi magyar politikai érdekviselő vezetői ellen. De ha gyermetegek is lenne, nem gyermetegebb mint a Makrói klasszikussá vált libaárus-metafóra, miszerint az SZKT azért nem kellett 1996-ban megszabja a kormányra lépés feltételeit, mert “a jó alkusz sem mondja meg a liba legalsó árát.” Makkai János főszerkesztő-riporter figyelmezteti is az elnököt: *“Komolyan gondolt címkék ezek, elnök úr!”* Mire Markó Béla: — *Hát jó. Vannak a megalkuvók és vannak a nem megalkuvók. Mihez kötjük? Hangzatos szólamokhoz? (..) Néhány, önmagát kurucként Vak Bottyánként, Rákócziéként megjátszó ember között van ugyanis néhány üzletember. Az SZKT-ban autonómia ügyében, meg, hogy a románokkal szóba se álljunk, úgy verik az asztalt, hogy belereped, ugyanakkor ezek a vad és bátor "kurucok" üzletemberként románokkal, törökökkel, arabokkal üzletelnek zavartalanul, rakják egymásra nem csak a guruló forintokat, hanem a lejeket is. S ezzel a példálózással nem az üzletemberi ténykedésüket ítélem el. Arra sarkítottam, hogy nem fér össze a kuruckodással.* Az ilyen testetlen vádaskodás éppen az, amit

Markóék szoktak elítélni, amikor velük szemben alkalmazza az információkkal igen, de bizonyítékokkal nem rendelkező autonomista tábor. Markó Béla az explicit felszólításra sem volt hajlandó megmondani, hogy kire gondolt.

Végül hadd szóljunk pár szót arról, hogy mi tartja össze minden ilyen és ehhez hasonló csörte dacára az RMDSZ-t. (Mind Dénes László, mind Nits Árpád idézett cikkeikben nem egyetértőleg ugyan, de felvetik a szakadás gondolatát.) A “kormányoldal” nyilván nem szakít mindaddig, amíg többségben van. Nincs oka a szakításra. Addig beszélhet Markó Béla ezen hangon, a neveltségessé válás veszélye nélkül, amíg az erdélyi magyarság politikai érdekképviselőjét monopolizáló egyetlen szervezetnek az elnöke. A másik tábor motivációi vélhetően sokrétűek. Közrejátszhat benne a nemzeti felelősségtudat éppen úgy, mint a józan érdekmegfontolás. Egy biztos: a jelenlegi RMDSZ játékkereteket ők húzták meg. Joggal érzik magukénak a szervezet programját és megannyi torzítás után is az alapszabályzatát s szervezeti felépítését. Legalább annyi okuk van magát a szervezetet magukénak tekinteni, mint a másik szárnynak. A kilépést választó Szócs Géza belső motivációja messzemenően érthető, ugyanakkor lépése nem szolgálhat modellként egy egész tábor számára. Megítélésem szerint az erdélyi magyar közösség jövője azon múlik, hogy az egységes szervezeten belül sikerül-e többséget szerezni a nemzetben gondolkodó elhivatott s az RMDSZ hivatalos dokumentumait, belső szabályrendszerét komolyan vevő erőknél. Addig pedig az lesz, ami az utóbbi három évben: vegetálás, becsapás, megalázások és megalázkodások sora, Románia nemzetközi imidzs-ápolása eredménytöredékekért s mindemellett a váltás reményét hordozó belső ellenzék diszkreditálására való nyilvánvaló törekvés a vezetés részéről.

A 2000-es választások

Hejha 2000: siker vagy kudarc?

A romániai önkormányzati választások második fordulójára után az erdélyi magyarság politika iránt érdeklődő köreiből meglehetősen letargia volt érezhető, miközben a hivatalos RMDSZ propaganda sikerről regélt. A sikert pedig számokkal is igazolták ezúttal: a Szövetség 2451 helyi tanácsost juttatott be az önkormányzatokba, míg az 1996-os választáson 2445-öt, a megyei tanácsokba 135 tanácsost, míg 1996-ban 133-at, továbbá 148 polgármesteri széket szerzett meg az 1996-os 139-el szemben. Látszatra teljes a győzelem mellett honnan volt a letörtség?

Elesett Marosvásárhely, az utolsó magyar többségű erdélyi nagyváros. Az első fordulóban az RMDSZ minden irányzata által támogatott Fodor Imre magabiztosan vezetett, az abszolút többséghez alig másfélszáz szavazat hiányzott. Sokan, köztük Markó Béla szövetségi elnök, a kb. 800 szavazatot nyert Romániai Magyar Szabaddemokrata Pártra mutogattak a két forduló között, őket okolván a kudarcért. Nincs okunk kedvelni ezt az ominózus nevű képződményt, de ezzel együtt sem helyes bennük keresni a fiaskó okát, mindenekelőtt azért nem, mert semmi garancia nincs arra, hogy az Iliescuék által masszívan támogatott s a vegyesházasságot nyíltan támogató diverziós alakulat szavazatai e párt hiányában az RMDSZ-re estek volna. Azt viszont megállapítható, hogy a Máthé Éva által „*elhíresült Kincses Előd-ügy*”-

ként emlegetett kampánybeli affér sokakat elbizonytalaníthatott. (Kincses-ügyként emlegetni Kincses Előd pártállami időkre emlékeztető alapszabályzat-ellenes felfüggesztését, megyei elnöki jogkörének megvonását és a választott vezető helyére, felülről, korábbi ellenfelének odaültetését elég olcsó nyelvpolitikai manipuláció. Olyan, mint amikor az 1994-es „Nagy Benedek-ügyet” – amikor is a vallásügyi minisztérium mai RMDSZ-es munkatársa kísérletet tett Tökés László lejáratására és eltávolítására a tiszteletbeli elnök elleni mocskolódó röpirat útján – „Tökés-ügy”-nek nevezik. Ezt Rákóczi Lajos Bihar megyei Neptun-párti képviselő a „Bárányi-ügy” kapcsán emlegette.) A Markóval szimpatizáló Romániai Magyar Szó szerint is „*az elvtelen és lényegében értelmetlen viszály, amely az RMDSZ megyei szervezetében nem sokkal a választások előtt felütötte fejét, a vita során az egymás számlájára írt vádak vezettek oda, hogy jó néhányan elforduljanak a szövetségtől, elégedetlenségüket pedig távolmaradásukkal fejezzék ki.*”¹¹⁷ Persze nem a viszály volt „*elvtelen és értelmetlen*”, hanem Markó Béla eljárása, amikor felfüggesztette Maros megye legitim elnökét, amiért az a 7000 előválasztáson részt vevő választópolgár akarátának megfelelő listát adta le a kb 30. tagú TKT által megszavazott lista helyett. S nem lehet egyenlőségjelet tenni a minden elvi és gyakorlati normán keresztülgyalogoló pártállami reflex és a jogaiban korlátozott RMDSZ vezető – egyébként mindezidáig eredménytelen - védekezése között. Viszont tény és való, hogy ez a konfliktus elég lehetett ahhoz, hogy a marosvásárhelyi magyarság jórésztében ellenérzést keltsen a Szövetség iránt.

Erősíthette a letargiát az is, hogy Funar Gheorghe elnyerte harmadik mandátumát annak ellenére, hogy helyi szinten minden politikai erő, még Iliescu pártja, a PDSR is ellene fordult s az első fordulóban másodikként befutó Eckstein Kovács Péter lemondott a harmadik helyen végző Serban Radulescu javára, nehogy az etnikai elem bizonytalanná tegye Funar legyőzését. Ez kudarc a magyarság számára, de aligha az RMDSZ kudarca, mely helyi szinten Eckstein Kovács kisebbségügyi miniszterrel az élen minden emberileg bevethetőt megtett a siker érdekében, beleértve ebbe a bölcs önkorlátozást is.

Az egyébként Erdély-szerte tényleg elismerésre méltó eredmény eléréséhez nagymértékben hozzájárultak a magyar történelmi egyházak körlevelei, felhívásai a választókhöz, melyek a legtöbb esetben az RMDSZ képviselőinek támogatására szólították fel a magyar lakosságot A Királyhágómelléki Református Egyházkerület körlevélben viszont az szerepelt, „*hogy adott esetben az RMDSZ jelöltjével szemben a közösség bizalmára méltó függetleneket támogassák*”. Markó Béla „*egészen különös, kissé megmosolyogtató kitételnek*” nevezte ezt a fordulatot.¹¹⁸ Holott ez sem nem különös, sem nem megmosolyogtató. Hogy mennyire nem, azt az is igazolja, hogy az RMDSZ vezetése fontosnak látta egy színmagyar városban Székelyudvarhelyen tartani a kampánynyitóját, ahol Szász Jenő 1996-ban függetlenként bejutott polgármester (egyébként RMDSZ-tag, SZKT képviselő és RMDSZ platform-alelnök) állt szemben a városi RMDSZ elnöki székét alapszabályzatellenes manipulációval megszerzett Antal Istvánnal. A kampánynyitó helyszínének megválasztása meglehetősen rossz üzenetet közvetített a választók felé:

¹¹⁷ Gyarmat János: Ami sikerült Bukarestben..., RMSZ, 2000. június 20.

¹¹⁸ „Sikeres volt az RMDSZ kampánya – véli Markó Béla”, a szerkesztőség beszámolója, In.: kolozsvári Szabadság, 2000. június 2.

az RMDSZ „keménykezű urainak” ezek szerint fontosabb a renitens (az előválasztásokon - vélhetőleg azok tisztaságában okkal kételkedve – részt nem vevő) Szász Jenő megrendszabályozása vagyis kiütése a nyeregből, mint mondjuk a marosvásárhelyi polgármesteri tisztség megőrzése. A helyi RMDSZ vezetői, Antal István városi és Verestóy Attila széki elnök azért is képesek voltak tiltakozni, hogy a magyar kormány támogatásáról biztosította az elhíresült Cserehát-ügyben a város polgármesterét. Ezt ők „külső beavatkozásnak” értékelték. A Reform Tömörülés nemzeti liberális platform elnöksége az ügyben kiadott közleményében rámutatott: *”mindenki azzal próbáljon meg hozzájárulni magyar közösségünk boldogulásához, amivel a leginkább tud. A Reform Tömörülés és Szász Jenő polgármester köztudomásúan jó kapcsolatokat ápol a FIDESZ-Magyar Polgári Párttal, ahogyan egyes más székelyudvarhelyi politikusok köztudomásúan jó bukaresti kapcsolatokkal rendelkeznek.*

*Éppen ezért nem értjük a helyi RMDSZ szervezetek 2000. június 12-i közleményét, azt, hogy a Székelyudvarhely lakosságának oly fontos Cserehádi ügy megoldását célzó erőfeszítéseket olcsó kampányfogásnak minősítik. A közlemény aláíróinak igazi politikai meggyőződéséről árulkodik az, hogy külső beavatkozásnak minősítik a magyar kormány tisztségviselőinek azon természetes törekvését, hogy fontos pillanatokban ne csak lélekben legyenek együtt Székelyföld népével. Azt pedig, hogy egy magyar politikai államtitkár, Németh Zsolt kijelentése ily módon kérdőjeleztetik meg, még jóindulattal is csak a tartós bukaresti tartózkodásnak tulajdonítható.”*¹¹⁹

Székelyudvarhelyen egyébként a részvétel aránylag magas (56 %-os) volt, Szász Jenő polgármester a szavazatok 54.5 százalékának elnyerésével újabb mandátumot kapott.

Mérleg

Midőn 1996-ban az RMDSZ élén álló csoportosulás úgy döntött, hogy alapszabályzati előírásokon, nemzeti érdekeken, józan politikai kalkuluson túllépve kormányra erőlteti az erdélyi magyarság érdekvédelmi szervezetét, nem volt nehéz előrelátni, hogy a négy év alatt jó esetben bejövő haszon messze elmarad az autonomista önépítkezés szempontjából elvesztegetett újabb négy év kára mögött.

Mert építkezni lehet állami segédlet nélkül is: az autonómiaprogram két részre bontható. Az első az, *aminek megvalósulása kizárólag a magyar politikai akaraton múlik.* Nem szükségeltetik a román etnokratikus hatalom jóváhagyása az RMDSZ nemzeti önkormányzatként való működtetéséhez, az erdélyi magyarság nemzeti kataszterének felállításához (micsoda hatalmas előny lenne most, a státusztörvény elfogadásának küszöbén egy meglevő kataszter!), a belső választások megtartásához (aminek eredményeképpen létrejönne egy testület, mely legitimációját tekintve az Erdélyi Magyar Parlament lenne), sem pedig az autonómiaprogram részletes kidolgozásához (az ún. autonómia-státutumok megfogalmazásához). Mindezt 1993 januárjában Brassóban – ezt sajnos évről évre újra és újra el kell mondani – két évre terveztük be. Két év? Reális időtartam lett volna minderre, amennyiben egy elhivatott elittel, egy következetes, elveiben sziklaszilárd vezetéssel lett volna dolgunk. De hát Markó Béla 1997 tavaszán midőn e tárgyban interpelláltam az SZKT marosvásárhelyi ülésén válaszában azt mondta, hogy “ő igazán szeretett volna

¹¹⁹ Kézirat, saját archívum. A nyilatkozatot egyébként szemlélte a sajtó.

belső választásokat”. A szomorú az, hogy ez a válasz nem fulladt közröhejbe. Képzelnék el egy miniszterelnököt, amint azt mondja, hogy ő igazán meg szeretne volna valósítani a programját... Ha valaki képtelen az általa is megvalósítani óhajtott programot a gyakorlatba ültetni, akkor mondjon le.

1995-ben Markó Béla ismét elnöki mandátumhoz jutott, annak dacára, hogy az imént felsorolt legfőbb programpontok megvalósítása elmaradt. Ekkor az autonomista önépítkezés le is állt. Miként Szöcs Géza írta 1998-ban: *“az a baj, hogy miközben az RMDSZ összes elnökei barátságosan és önfeledten integetnek az RMDSZ homlokzatának kivilágított ablakaiból, addig magát az építkezést már régen félbehagyták és a meglevő részt ma sem sikerült funkcionálissá tenni, egyszóval az egész intézmény eredeti rangjához és létének értelméhez méltóan működtetni.”*¹²⁰

Miért? Egy jóhiszemű hipotézis

Automatikusan felvetődik a kérdés: miért? Miért nem volt fontos Markó Bélának, aki 1993 után elnökként hamar beletanult a szerepébe (legalábbis hatalomtechnikai vonatkozásban) és rövid idő alatt kézben tudta tartani az egész szervezetet, hogy megmaradjon a brassói úton, hogy következetesen küzdjön a magyar önrendelkezésért, a háromszintű autonómiáért? A kérdésre többféle válasz létezhet. A túlon túl és teljesen indokolatlanul jóhiszeműek (mert lehetünk-e jóhiszeműek azzal szemben, aki ellenfeleit sportszerűsége, alapszabályzaton, írott és íratlan normákon keresztül gyalogolva hatalmi eszközökkel teszi félre, mintha egy bolsevik pártnak lenne a vezére s nem egy nemzeti önkormányzatnak az elnöke?) szerint Markó rájött, hogy az autonómia-program megvalósíthatatlan s a Domokos-i kis lépések taktikájához tért vissza: azt próbálta elérni, ami adott körülmények között elérhető.

E magyarázattal szemben több ellenvetés tehető. Az első elvi jellegű. Nem lett volna etikusabb ebben az esetben ezt nyíltan kimondani: “látjátok feleim, ez az út nem járható, próbáljuk másként, hagyjuk az autonómiát egyelőre, tegyük félre, mint ahogy felvidékiek is nyíltan félretették, s nézzük meg, mi az, ami itt és most elérhető”? Más kérdés, hogy ez az erdélyi magyar közösség szempontjából olyan, mintha a tbc-beteget fájdalomcsillapítóval kezelnénk, de legalább tiszta helyzet eredményezett volna s lett volna mihez viszonyulni. Ugyanakkor ez az álláspont még nem tisztázza, hogy miért ne lehetett volna az autonómia-program ránk eső, csak tőlünk függő részét megvalósítani. (!)

A másik ellenvetés gyakorlati tapasztalati jellegű. Ha a cél az volt 1996 elejétől (amikor is először tűnik fel egy SZKT határozatban a kormányzati szerepvállalás ötlete), hogy kifacsarjunk az ismert adottságok mellett annyi kedvezményt a magyar közösség számára, amennyit lehet, akkor miért kellett a kormányzati szerepvállalás témájára építeni az 1996-os választási kampányt? Miért kellett országnak-világnak azt üzeni, hogy a fasiszta pártokat leszámítva az RMDSZ bárkivel (beleértve Iliescuék posztkommunista alakzatát, a TDRP-t is (!)) hajlandó kormányozni? Ha valakiről tudják, hogy kormányozni akar, akkor nyilván kevesebbet ígérnek neki ezért, mintha vonakodna. Ez olyan banális igazság, amit a legegyszerűbb agyberendezkedésű ócskapiaci csencselő is ismer és alkalmaz!

¹²⁰ Az RMDSZ faszadizmusáról és egyebekről hét tételben, In.: Magyar Kisebbség, 1998/2

Továbbmenve: Markó stabil többséggel a háta mögött miért nem járt el alapszabályszerűen, miért nem hívta össze az SZKT-t a kormányzati szerepvállalásról szóló tárgyalások legelején, közvetlenül az 1996-os választások után és miért nem kért mandátumot akkor az Operatív Tanács részére, amikor legalább a miniszterek neve nem volt még ismert az újságokból? (Mert - hadd írjuk le újra - a Bukarestbe utazó SZKT-küldöttek, akik azért látogatták meg Románia kies fővárosát, hogy döntsenek az erdélyi magyar nemzeti önkormányzat esetleges kormányzati szerepvállalásáról, a sajtóból tudhatták meg, hogy a kérdés már eldőlt és a minisztereket is kijelölték.)

Hogy lehet az, hogy az autonómia kérdésköre a kormányzati szerepvállalásról szóló tárgyalásokon a jelenlegi információk szerint fel sem vetődött? Miért ment az RMDSZ bele mindenféle garancia nélkül egy ilyen kockázatos történelmi vállalkozásba? Hogy lehetett ennyire kihasználatlanul hagyni a Madridi döntésig terjedő kegyelmi időszakot, az első negyedévet, amikor a román hatalom bizonyítási kényszer alatt volt? Majd amiután bebizonyosodott, hogy a kormányzati partnerek ismételen megszegik a szavukat, és azt a minimálprogramot sem hajlandóak maradéktalanul teljesíteni, amire az RMDSZ az autonómia-programját de facto feladva áldását adta s amiért belement abba, hogy statiszta legyen a Románia Nyugatra néző kirakatában, miért nem lépett ki? Annál is inkább, hogy az SZKT 1998. szeptember 5-én elfogadott egy ultimátumot, melynek értelmében, ha az önálló állami magyar egyetem létesítésének jogi akadályai nem hárulnak el, az RMDSZ kilép a koalícióból. Kilépés helyett újabb SZKT ülést hívtak össze 1998. október 3-ára, mely *visszavonta* az ultimátumot. Miféle politikai ráció szólhat egy ultimátum visszavonása mellett? Hogy lehet a kiadott szó visszavonását összeegyeztetni az RMDSZ Markóék által hangoztatott konzekvens politikálásával? Mennyi hitele marad egy szervezetnek, mely visszavont egy ultimátumot, mikor nyúlhat ismét a komolyan vétel igényével ehhez a Balkánon nélkülözhetetlen eszközhöz?

A jóhiszemű kiindulópont tehát ugyanoda vezet, ahova egy tárgyyszerű szemlélő eleve juthat: a hatalom, a megszerzett pozíció presztízse (hogy én is némi naiv jóhiszeműségről tegyek tanúbizonyságot, nem keverem ide az anyagi szempontokat) az, ami mozgatja Markó Béláékat, amióta első számú exponensük, maga az elnök 1995-ben a vállalt program teljesítése nélkül kapott újabb mandátumot. Akkor kezdődött a ma is vezetői pozícióban levő klikk legtudatosabb bebetonozása. Erre pedig a kormányzati szerepvállalásnál jobb konjunktúra elképzelhetetlen volt. A kormányzati szerepvállalás igen nehezen egyeztethető össze az autonómia-politikával, melynek lényege éppenséggel a román államhatalomtól való minél nagyobb függetlenedés. Tudható volt, hogy az új felállás azokat erősíti, akik egy ilyesfajta elvtelen, önfeladó, a román politikai erőkkel kötendő szövetség elvi alapjait már Neptunban építették. Akkor még volt annyi ereje az autonomistáknak, a (mindmáig) hivatalos program képviselőinek, hogy a félrecsángálókát megfeddjék. Egy évre rá viszont a neptuni erők már ellentámadásba lendültek: Nagy Benedeken keresztül az autonomista tábor legkövetkezetesebb és legmarkánsabb képviselőjét, Tőkés Lászlót próbálták eltávolítani a szervezet éléről. Ebbe természetesen belejátszott a magyar kormányzati hatalom is: Hornéknak Tőkés László pont olyan kényelmetlen volt, mint Markóéknak. Amíg Tőkés László tiszteletbeli elökként a

szervezet élén áll, s nem tagadja meg az egyre inkább kompromittálódó szervezetet, addig megvan az esély a váltásra. Addig, ha nem is valószínű, de legalábbis nem lehetetlen a középgarda cseréje, ami elengedhetetlen a csúcson történő változáshoz. Mert az SZKT és a kongresszus néhány száz emberből áll. Többségük esendő, sok esetben saját önös érdekei által mozgatott magánember: érdekeltté tehetők, megfélemlíthetők. Nem csoda, hogy a hivatalos program képviselői, az autonómia-követelés következetes harcosai ismételen kisebbségben maradnak e testületeken belül. Nem, koncepcionális síkon, ugyan! Hiszen 1995-ben Markó újraválasztásakor került be a területi autonómia és a nemzeti önmegfogalmazás a hivatalos programba. Csak a megválasztott személyek szintjén maradunk alul. Olyan nem kerülhet vezető pozícióba, aki nincs benne a pakliban, aki öntörvényű, aki az elvekhez és nem az első számú vezetőhöz lojális. S ha valaki túlságosan kötődik Markó ellenzékéhez, legyen az akár a legjobb szakember is, akkor a vezetés megváltik tőle (Lásd például Székely István önkormányzati alelnök esetét, akit 1999 nyarán váltottak le, mivel a Markó-párti Szabadelvű Kör tagjaként túl szoros viszonyt ápol a Markó ellenlábasként számon tartott Reform Tömöröléssel.)

Elnökjelöltállítás

Az RMDSZ SZKT választás előtti ülésének fő kérdése az elnökjelölés volt. Mármost, hogy az RMDSZ állítson-e jelöltet Románia elnöki tisztségére. 1996-ban sokan úgy látták az autonomista oldalon is (e kötet szerzői is közéjük tartoztak), hogy ez egy helyzetteremtő lépés és némi rokonszenvvel fogadták az ötletet. Azzal együtt, sejteni lehetett, hogy a Neptunt megjárt Frunda György lesz a jelölt, aki már 1993 nyarán is az RMDSZ esetleges kormányzati szerepvállalásáról regélt. Azt is sejteni lehetett, hogy Frunda 1993-as neptuni félrelépésének utólagos legitimizálására használja majd fel jelölti státuszát és vélt támadhatatlanságát. Így is történt, Frunda több nyilatkozata arról szólt, hogy az Atlantai tanácskozás legitimálta Neptunt. Maga a szövetségi elnök – egyik utolsó karakán gesztusával - kellett helyre tegye ezt az állítást, mondván, hogy Atlanta nem *legitimálta*, hanem *korrigálta* Neptunt.

Megjegyeznénk, hogy 1996-ban akárcsak gondolatban vagy baráti körben támogatni azt, hogy az RMDSZ saját elnökjelöltet állítson a romániai választásokon a felszínes gondolkodás iskolapéldája volt. Ion Diaconescu találóan mutatott rá a döntést követően: az RMDSZ e gesztusával nagyot lépett előre a román politikai életbe való integrációjának útján. Integráció... milyen szép kifejezés. Azt kell azonban látni, ami mögötte van: *a Szövetség román versenypártként való viselkedésének értékelését*. Az elnökjelölés s a kormányzati szerepvállalás volt az első manifeszt szembefordulás a Kolozsváron majd Brassóban megfogalmazott programmal, az önálló, magyar érdekeken alapuló politikával. Az RMDSZ-nek nem feladata, hogy versengjen Románia elnöki posztjáért. Az RMDSZ-nek az a dolga, hogy az erdélyi magyar társadalom köré minél erősebb védőfalat húzzon s nem az, hogy maga is beálljon az érdekorientált román pártoknak szavazatokért folytatott versenyébe. Ha az RMDSZ tisztességes és következetes politikát folytatna, kampányolnia sem kellene, a kampánypénzek azon részét, melynek felhasználása nincs korlátozva, értelmes célokra lehetne fordítani. Egy federatív Románián belül esetleg felmerülhet, hogy

egy történelmileg a magyarsághoz kötődő tartomány első embere magyar legyen – avagy legalábbis lenne oka egy magyar politikusnak ezért a posztért versenyeznie, még akkor is, ha alulmarad. Jelöltet indítani Románia elnöki pozíciójának elnyeréséért azt a szimbolikus üzenetet hordozza magában, hogy elfogadjuk a jelenlegi Romániát hazánkként s betöltenénk annak akár legfőbb közjogi pozícióját. Holott az erdélyi magyarságnak semmi köze Romániához azon túl, hogy a történelem vaskényszere román elnyomás alá helyezte.

2000-ben a kérdésnek a tétje sokkal kisebb volt.

1996-ban sokan attól tartottak, hogy Frunda György az erdélyi magyar választópolgárok körében az elnökválasztási kampányban megszerzett politikai tőkét bármikor a szövetségi elnöki tisztség elnyerésére konvertálhatja. Az elkövetkező négy év viszont többek között arról szólt, hogy Frundának valamilyen oknál fogva sem miniszteri tárca, sem a szövetségi elnöki pozíció nem kell. Saját imidzsét felépítette, jelenleg bizalmi indexe ismételt és dokumentálható ferdítései dacára (lásd a román-magyar alapszerződéssel vagy a horvát állampolgársággal kapcsolatos valótlan állításait) dacára igen magas.

Az RMDSZ immár 1996-ban szakított az autonomista politikával s a brassói útra aligha fog visszatérni a jelenlegi vezetés irányítása alatt. Nem kellett tehát már attól félni, hogy Frunda neptuni irányba tolja az RMDSZ-t, hisz az RMDSZ neptuni pályán halad immár 1996 óta. Ebben a helyzetben csak azon kellett volna gondolkozni a szövetség stratégiának, hogy miként éri el a Szövetség a megmagasított küszöböt, az 5%-ot. S erre adódott egy kiváló lehetőség. Tőkés László tiltakozásul a megyében történt visszaélések ellen kilépett az RMDSZ Bihar megyei szervezetéből és egy kolozsvári helyi szervezetbe lépett be, mely jelölte őt elnökjelöltnek. A jelölést a Kolozs megyei küldöttek tanácsa fenntartotta és az SZKT elé terjesztette.

De a Frunda György ismételt pajzsra emelésének lázában égő Markó-párti SZKT küldöttek s az RMDSZ operatív csúcsvezetése alighanem fel sem ismerte, mekkora lehetőséget hagyott ki, midőn nem élt Tőkés László ajánlatával. Ajánlatával, mondom, hisz mi másnak lehet értelmezni a román elnökségért való indulást Tőkés László részéről, mint választás előtti sportszerű kéznyújtásnak, az egységes, integratív RMDSZ megjelenítési szándékának? Amire a választási siker érdekében vitális szükség lett volna, hisz nem lehetett előre tudni, hogy mekkora lesz a román társadalom részvételi hajlandósága, az RMDSZnek viszont választásról választásra gyengül a szavazóbázisa.

Kónya Hamar Sándor a tárgyalt SZKT-n felszólalásában világosan és cáfolhatatlanul rámutatott: az RMDSZ-től elfordulók nagy része az RMDSZ kormányzati szerepvállalásával fémjelzett négy év elvtelen és eredménytelen politikájából ábrándult ki, őket kell visszahozni a Szövetség mellé. Őket viszont csak egy határozottabb hang, egy világos üzenet, egy erkölcsileg támadhatatlan, összmagyar értékeket megjelenítő személy lett volna képes az urnákhoz szólítani. De hiába. Működtek a reflexek, működött a szekértábor-logika. A közös érdekre, a szövetségi értékekre, pluralizmusra való hivatkozás csak akkor kerül elő, amikor nyilván hátsó célzattal az elnöki retorika ezzel váltja fel a “ki másként gondolkodik, távozzék” kirekesztő gondolatát. A gyakorlat egyébként ezutóbbi üzenettel konvergens mindmáig. A Kincses Előd elleni, alapszabályzatot (szövetségit és helyit egyaránt)

ismételten lábbal tipró hadjárat, Csapó József kigittelése a Bihar megyei szenátori listáról, Kolumbán Gábor mellőztetése egyértelműen ebbe az irányba mutat s sorolhatnám a példákat a MIT kapun kívülre kényszerítésétől a Kolozsvári nyilatkozat 10 éves évfordulója alkalmából megtartott rendezvénysorozatra való rászervezésig.

Ki legyen a jelölt?

A Frunda ismételt indítása éppen azért volt rendhagyó, mert a Markó-klikk fel sem fogta, mekkora lehetőséget ajánlanak neki, hogy a Szövetség parlamentbe való bejutásának zálogát, egy közös Markó-Tőkés kampány esélyét semmisítették meg egy többségi szavazással. Az egységes fellépésen túl még egy igen masszív érv szólt volna Tőkés László indítása mellett, amit Tőkés András, Maros megyei SZKT-képviselő találóan úgy fogalmazott meg, hogy az erdélyi magyarság jelen állapotában *Tiborc panaszára nagyobb szükség van, mint egy politikai show-műsorra*. A show megvolt négy évvel ezelőtt, a hatás nagyjából elmaradt. Legalábbis Frunda György kevesebb szavazatot kapott, mint az RMDSZ, holott sokan úgy gondolták, hogy hatékony lesz a román választók megszólítása. Ehelyett még az RMDSZ-re szavazók (elsöprő többségben magyarok) sem szavaztak mind Frundára. Frunda erről az SZKT ülésen azt mondta, hogy *“Nem hiszem, hogy kevesebb szavazatot kaptam '96-ban, mint az RMDSZ.”*¹²¹ Ami ugyebár nem hit kérdése, hacsak Frunda meg nem kérdőjelezi a választások hitelességét s nem gyanúsítja meg a számlálóbizottságokat, hogy az ő szavazatainak egy részét elsikkasztották. Mert a hivatalos végeredmény szerint Frunda György 761.411 szavazatot gyűjtött össze, míg az RMDSZ szenátusi listájára 837.760-an adták voksukat.

Ma, négy év eredménytelen közös kormányzás után, a kiábrándult szavazóbázisunk aligha kíváncsi a választási cirkuszra. Úgy vélem, az RMDSZ-t elhagyó választók elsősorban tiszta szóra, egyenes beszédre kíváncsiak. Akiket taszít Markóék teljesen indokolatlan és a múlt rendszerre emlékeztető sikerpropagandája, azokat aligha fogja visszaszólítani Frunda kampánya.

Választási program

Az SZKT legutóbbi ülésén a program vitája sokkal kevesebb érdeklődést váltott ki, mint az elnökjelölés kérdése. Ez persze teljes mértékben érthető. S tény az is, hogy mind az elnökjelölt indításáról szóló elvi döntés, mind az elnökjelölt személyének megválasztása, mind az elfogadott program egyazon irányba mutat: az RMDSZ elpártosodásának irányába. A brassói utat a bukaresti (neptuni) úttal cserélte fel a jelenleg kormányzó elit s erről minden jel szerint nem is szándékszik letérni.

Ez egyébként 1998. október 3-ának, a már említett visszavont ultimátumnak az üzenete, melyhez nem jellemző módon következetes Markó és csapata. Ekkor megvolt a lehetőség Radu Vasile amerikai útja előtt, hogy kilépésünk révén az erdélyi magyarság helyzetének megoldatlanságára irányuljon *véráldozat nélkül* a legnagyobb nagyhatalom figyelme (köztudott, hogy a Nyugat hajlamos nem odafigyelni egy kisebbség problémáira, amíg vér nem folyik) s egyben megőrizzük

¹²¹ Lásd: Maros megyei Népújság, 2000.09.11.

szövetségünk erkölcsi integritását a román politikai életben. Ha akkor ígéretünkhöz – egyértelmű ultimátumunkhoz - híven otthagyjuk hazugnak bizonyult partnereinket, akkor bizonyára nem beszélt volna Bill Clinton a kisebbségi kérdés modellértékű romániai megoldásáról.

Frunda György az SZKT előtti kampánybeszédében elmondta: nem ért egyet azzal a közkeletű nyugati vélekedéssel, hogy Románia modell lenne. Ezt alighanem szerencsésebb lett volna az egy évvel korábbi, csíkszeredai kongresszuson hangsúlyoznia, és egyben felvállalni s a kongresszus figyelmébe ajánlani a Reform Tömörülésnek Bill Clintonhoz címzett nyílt levelét, melynek fő üzenete éppen ez volt. Ha akkor az egész kongresszus kiáll a nyílt levél mellett, ma bizonyára nem kellene maga Frunda György cáfolja e hamis nyugati szlogent.

Most van egy választási programunk, melynek két fő üzenete ugyanazt sugallja: Kolozsvári Nyilatkozat a múlté, az autonómiaprogram marad a naftalinban, az RMDSZ pedig Románia “általános” problémáira fókuszál, egyre mélyebbre “integrálódva” a balkáni politikába. A program struktúrája, úgy tűnik, a csúcsvezetés jelenlegi szemléletét, értékhierarchiáját tükrözi – ügyesen különben, logikailag védhetően. Az első fejezet Romániáról szól, a második Erdélyről, a harmadik pedig a magyarságról. E legutóbbi fejezetben kellett volna kibontani végre az autonómiaprogramot, melyről, miként Markó nem győzi elégszer aláhúzni, az RMDSZ soha nem mondott le. (Tegyük hozzá, hogy nem is képviselte a megfelelő fórumokon.) Ehelyett a fejezet elején találunk egy provokatív mottót - *“elvont jövőkép helyett megélhető jövőképet”* -, mely egybecseng az autonomistákat a valóságtól elrugaskodott elméleti politikusokként leíró Frunda György szólamaival. Az autonómiáról pedig egyetlen passzus szól. Mely ráadásul nem említi azt az apróságot, hogy az RMDSZ – hivatalos programja szerint - *közjogi kompetenciával* rendelkező, sorsformáló, a magyar érdeket és akaratot érvényesítő autonóm intézményrendszert akar.

Aláírásgyűjtés

Frunda György elnökjelöltté válásához azonban szükség volt még 300.000 aláírás összegyűjtésére. Az aláírások pedig nem gyűltek a remélt ütemben. Frunda elnökjelöltségét 2000. szeptember 9-én erősítette meg az SZKT, ehhez képest a szeptember 25-i RMDSZ tájékoztató arról ad hírt, hogy Maros megye – Frunda György szenátorjelölt választókerülete - , mely 57000 aláírás összegyűjtésére kapott felkérést, mindössze 6700 aláírást tud felmutatni. Nem csoda, hogy a 26-án összeülő Operatív Tanács szükségesnek látta, hogy valamivel felerősítse az aláírásgyűjtés iránti érdeklődést. Kapóra jött ehhez a Magyarok Világszövetsége által felkarolt külhoni állampolgárság gondolata.

Az OT döntése értelmében a továbbiakban a két aláírásgyűjtést párhuzamosan folytatta az RMDSZ. Mint az várható volt, Frunda György szükséges számú támogató aláírásának összegyűlése után az aláírásgyűjtés leállt, s az OT határozat dacára – mely szerint *„begyűlt támogató aláírásokat az országos Ügyvezető Elnökség összesíti, és továbbítja a Magyar Köztársaság kormányának”*¹²² az összegyűlt aláírásokat elfektették.

¹²² Lásd: RMDSZ tájékoztató, 1812 szám, (2000.09.27.)

Választási eredmények

A 2000-es választáson tarolt a posztkommunista TDRP, mely megszerezte a szavazatok 37%-át, aminek birtokában a parlamenten belül 45%-nyi mandátumhoz jutott. Kiesett a legnagyobb ellenfél, a Parasztpárt, mely a Demokratikus Konvención belül indult. A választási szövetség ugyanis fennakadt a küszöbön. Bejutott viszont története legnagyobb sikerét aratva a Nagyrománia Párt, mely 20%-os támogatottsággal 25%-nyi mandátumot szerzett. Az ellenzéki pártok közül bejutott a Petre Roman-féle Demokrata Párt (7% szavazat, 9% mandátum) valamint közel azonos szavazt és mandátumaránnyal a „történelmi” Nemzeti Liberális Párt. S végül, de nem utolsósorban az RMDSZ.

Míg Románia választott, az erdélyi magyarság szavazott. Vagy nem szavazott. Ez maradt csak ugyanis azoknak, akik türhetetlennek ítélték a jelenlegi RMDSZ vezetés önfeladó politikáját és párton belüli kíméletlen leszámolásait. Aki a leadott szavazatok százalékarányait vagy az elért mandátumszámot nézi, azt láthatja, hogy az RMDSZ jobban szerepelt, mint négy évvel ezelőtt. Ez azonban optikai csalódás. Ha a mobilizálóerőre és a Szövetség szavazatmegtartó képességére vagyunk kíváncsiak, nem a román választók passzivitása által nagymértékben befolyásolt százalékokat kell nézni, hanem az abszolút számokban kifejezett eredményt.

Akkor pedig azt látjuk, hogy szavazatnövekedést mind a képviselői, mind a szenátori listán érdekes módon csak két szörványmegye könyvelhetett el: Hunyad és Temes. Ezen belül is a növekedés csak Temes megyében szignifikáns: 8.9 %-os a képviselői listára leadott szavatok tekintetében és 16.8 % a szenátusi szavatok esetében. E kimagasló és országos szinten egyedülálló eredményt nem lehet nem összefüggésbe hozni azzal a ténnyel, hogy Temes megyében indult a képviselőségért a Reform Tömörülés elnöke, aki egyben megyei RMDSZ elnök is.

Érdeemes emellett körülnézni az országosan jellemző, 10% alatti szavazatcsökkenésnél nagyobb veszteséget szenvedett megyék háza táján. Azt láthatjuk, hogy Szatmár megyét leszámítva, ahol a szenátusi lista vesztesége 13.58 %-os, azokban a megyékben szankcionálták az RMDSZ-t legjobban a választók távolmaradással, ahol a legnagyobb választási visszaélések voltak az RMDSZ listák összeállításánál. Maros megyében (csökkenés 10.75 %), ahol Kincses Elődnek megakadályozták a jelölt-jelöltségét is, majd a román bírósággal összejátszva a függetlenkénti indulását. (Ha annyira biztosak voltak benne, hogy esélytelen függetlenként, mint ahogy azt nyilatkozták, miért nem hagyták, hogy bukjon? Valójában félték tőle, mert reális alternatívát kínált a kiábrándult választóknak.) Hargita megyében (csökkenés 17%) ahol Kolumbán Gábornak Verestóy Attilával szemben azért semmisítették meg egy szavazatát, mert kétszer pecsételt rá az egyik elektor. (Ez egyébként ütközik mind a méltányossággal, mind a vonatkozó jogelvel, miszerint minden szavazat érvényes, melyből egyértelműen kitűnik a szavazó opciója.) Végül Bihar megyében, (csökkenés 17.38%) ahol Csapó Józsefet állították félre. Vagyis az elektorátus igenis szankcionálja a szervezetet s hogy milyen mértékben, az nagyon is függ a helyiek ügyeitől. Okunk van hinni tehát, hogy ha az RMDSZ vezetése nem változtat radikálisan a politikai vonalvezetésén, akkor György Attila jóslata fog beteljesedni, aki a Heti Válasz hasábjain indult vitában a

következőket vetette papírra: *“Az eddigi "sikertörténet" folytatódása ugyanis törvényszerűen a jelenlegi politikai képviselet összeomlásához vezet pár év alatt: a számok tükrében néhány év múlva a romániai magyarság lélekszáma nem lesz elegendő a parlamenti küszöb eléréséhez. Patetikusabb, ám lényegretörőbb megfogalmazással: az élősködő akkorra elpusztítja az őt eltető organizmust.”*¹²³

Iliescu "a demokrácia megmentője"?

A választásokat követő hónapban, 2000 decemberében egyre több, igen megalapozott elemzés látott napvilágot a román sajtó hasábjain. Ezen eszmefuttatások egyik fő témája Iliescuék brilliáns taktikája, amivel a posztkommunista erők nemcsak a választásokat nyerték meg, hanem biztosították vezetőjüknek az elnöki széket s egyben a Nyugat illetve a román közvélemény előtt a demokrácia megmentőiként tündökölhettek.

Ehhez evidens módon arra volt szükség, hogy felpumpálják a magyarellenes uszító, a politikai erőszakot nyíltan hirdető, s diktatúrára törekvő Nagy Románia Pártot (NRP) akkorára, hogy annak elnökjelöltje Corneliu Vadim Tudor magabiztos fölényrel kerüljön be Iliescu mellett a második fordulóra illetve, hogy maga a párt kellő erőt képviseljen a parlamentben ahhoz, hogy komolyan vegyék s hogy állandó kontrasztot jelentsen, a hozzá képest kétségkívül demokratikusnak tűnő Társadalmi Demokrácia Pártja (TDRP) mellett. Egyre többen gondolják úgy, hogy a régi suttogópropaganda- s kommunista párt-apparátus javát öröklő TDRP saját megbízható híveinek kiadta az utasítást, hogy Tudor mellett kampányoljanak az első fordulóban. Ezt a hipotézist - azon túl, hogy egy ilyen taktika messzemenően érdeke volt Iliescunak, hisz csak ebben az esetben volt biztosítva számára az elnöki szék, egy jobboldali jelölttel komolyan meg kellett volna küzdiön - az is megerősíti, hogy miként Sabina Fati politológus a Provincia című lapban írja (Hogyan lett Iliescu demokratikus megmentő, I. évfolyam/8) *"az első fordulóban Vadim Tudorra szavazók 16%-a a második fordulóban Ion Iliescúra szavazott, míg ellenkező irányba való vándorlás csak 4%-os volt"*. Traian Stef *"A diverzió és a baloldal radikalizálódása között"* (szintén Provincia, I/8) c. írásában részletesen elemzi a Vadimot támogatók motivációs rendszerét s ő is arra a konklúzióra jut, hogy bizony a TDRP keze jócskán benne van az NRP relatív sikerében. Sabina Fati idézett cikkében arra is rámutat, hogy *"ha Ion Iliescu valamelyik jobboldali jelölttel került volna a második fordulóra, komolyan meg kellett volna harcolnia saját múltjával és nemcsak a külföldi és belföldi sajtó tüzével szembesült volna, hanem az összecsapásokkal is a televízió egyenes adásaiban, amelyekben nem tűnt volna fel kedvező színben. Iliescu még azok számára is, akik csalódtak az utolsó évek kormányzásában, elsősorban a múltat képviselte volna"*.

Iliescut s pártját e játékban ebben az RMDSZ csúcsvezetése is segítette. Habár Frunda György azt állította a 2001. januári SZKT-n, hogy megítélése szerint ő Vadim Tudor esélyeit csökkentette, a számok mást mondanak. A választást megelőző közvéleménykutatások szerint ugyanis bármelyik jobboldali jelölt szavazatai az RMDSZ-es szavazatokkal együtt meghaladta volna Vadim Tudor szavazatainak számát. Frunda György tehát annak tudatában nem lépett vissza a

¹²³ György Attila: Érdek, képviselet, Heti Válasz, 2002.10.04. (2002/40)

jelöltségtől például Isarescu javára, hogy ezzel Vadimot jó eséllyel besegíti a második fordulóba. Azt nem lehetett látni előre, hogy végül is Vadim 20 % fölötti eredményt ér el. Mindebből kiviláglik, hogy az RMDSZ hallgatólagosan vagy explicit, színpalak mögötti egyezség jegyében cserbenhagyva koalíciós partnereit¹²⁴ besegített Iliescunak.

A protokollumok

A választások után nem kevesek meglepetésére a győztes párt kisebbségi kormányt alakított. Így megkímélte Markó Béláékat egy kínos koalíciós meghívástól. A hiányzó szavazatokat a demokratikus ellenzéki pártokkal megkötött kétoldalú megállapodásokkal, úgynevezett protokollumokkal kívánta beseperni. 2001. januárjában az RMDSZ SZKT is megszavazta az előzetesen aláírt protokollumot.

A protokollum-politika sem az alapszabályzatszerűség, sem pedig a politikai irányultság tekintetében nem különbözött a kormányzati szerepvállalástól. Az első protokollum elfogadásakor, 2001 januárjában ismét elmulasztották a termet figyelmeztetni arra, hogy két harmados döntés következik. Nyilván azért, mert amennyiben nem jött volna össze a két harmados többség, akkor megindult volna az érvelés, hogy nincs is szükség rá. Erre utalt az is, hogy nyilatkozatok láttak napvilágot a sajtóban, melyek a feles többség elengedendő mivoltát hangsúlyozták. Miután figyelmeztették az ülésvezetőt a mulasztásra, és kérték a kétharmados döntés bejelentését illetve az újraszavaztatást, az ülésvezető megtagadta ezt. A Szabályzatfelügyelő Bizottsághoz benyújtott óvást pedig vélhetően nem tárgyalta azóta sem a testület, mert döntést nem hozott az ügyben.

A második protokollum elfogadtatásakor sem járt el a szabályzat szerint a testület. Az SZKT ugyanis csak *az Operatív Tanácsnak a protokollum aláírására vonatkozó előzetes jóváhagyását erősítette csak meg*. A Reform Tömörülés hiába kérte az alapszabályzatra hivatkozva, mind az Egyeztető Kerekasztalon, mind az SZKT ülésen, hogy magát a protokollumot is erősítse meg a testület, az SZKT ezt leszavazta.

Persze a protokollum-politikával sem az a fő probléma, hogy elfogadása nem felel meg az RMDSZ belső szabályzatának, hanem az, hogy legitimizál a Nyugat felé egy olyan sovén ihletettséggű posztkommunista kormányzatot, melynek valódi törekvéseiről nem a nagy nehezen kialakított engedmények (tulajdoni kérdések rendezése, helyi közigazgatási törvény) vallanak, hanem a tankönyvkommandók működése, a Székelyföldön ünnepelt egyesülés, a csángók zaklatása, és több ehhez hasonló akció.

Senki nem tagadhatja, hogy a protokollumok útján az RMDSZ-nek sikerült elérni olyan célokat, melyek régóta programjában voltak. Ilyen elért eredménynek számít a közigazgatási törvényben foglalt nyelvhasználati jogok biztosítása, a föld- és erdőkérdés megoldása, az egyéb ingatlanok helyzetének rendezése, az egyházi javak visszaszolgáltatására vonatkozó, (megvalósulásában egyelőre még kétséges) jogi szabályozás valamint a rendőrség demilitarizálása és bizonyos területeken kisebbségi

¹²⁴ Nem állítom, hogy e partnerek ne lennének méltók a cserbenhagyásra, de azért nézzük meg azt is, hogy kivel szövetkezünk kinek a rovására. Bármilyen kétszínű is volt a Parasztpárt politikája, mégsem tartozik egy politikai kategóriába a kommunista-posztkommunista kontinuitást megtestesítő TDRP-vel, a későbbi Szociáldemokrata Párttal.

nyelvismeretre való kötelezése. (Persze feltevődik a kérdés, hogy vajon ezen kérdések nem oldódtak volna-e meg az RMDSZ közbejárása nélkül is. Úgy vélem, hogy míg a tulajdont érintő problémák mindenképpen hasonló megoldást nyertek volna, erre vonatkozóan az ország miniszterelnöke is nyilatkozott, az európai igényeknek való megfelelésre hivatkozva, addig egy-két kérdésben – főleg a kisebbségi nyelvhasználat ügyében – mindenképp szükség volt az RMDSZ lobbizására.) A fő probléma viszont az, hogy mi volt az ára mindennek.

A paktumpolitika elsődleges és másodlagos következményei. Jövőképek

A paktumpolitika *elsődleges* következményei közé azokat sorolom, melyek *közvetlenül következnek* a protokollumból. Ide tartozik mindenekelőtt, hogy az RMDSZ kül- és belpolitikai mozgásteret tulajdonképpen megszűnt¹²⁵. Ami a belpolitikai mozgásteret illeti, immár nem lehet azt a politikát folytatni, hogy szemelgetünk a kormányzati előterjesztések között s ami egybevág az RMDSZ programjával, politikai értékrendjével azt támogatjuk s ami nem, azt nem. Így az RMDSZ-nek sikerült elveszteni a demokratikus közvélemény egy részének szimpátiáját, mivel kénytelen volt támogatni a kormánynak egy sor antidemokratikus, etatista, centralista intézkedését.

Ennél nagyobb probléma az önálló külpolitika megszűnése. Az RMDSZ ma de facto kormánypárt, olyan kormánypárt, mely nem ad minisztereket és államtitkárokat, de melyre a frakciófegyelem s a kormányhoz való lojalitás a protokollum értelmében éppen annyira kötelező, mintha maga is részese volna a végrehajtó hatalomnak. Tökéletesen igazak rá Toró T. Tibor által még a Vasile kormány alatt mondottak: *„hogy néz az ki, amikor egy kormánypárt kormányon kívüli eszközökkel próbálja rákényszeríteni a saját kormányát, hogy olyan lépéseket tegyen, amelyeket valójában nem akarna. Ezt az ellentmondást viszont feloldaná Csapó I. József szenátor azon javaslata, hogy az RMDSZ maradjon tagja a koalíciónak, de ne vegyen részt a végrehajtó hatalomban. Ez kiszélesítené a külpolitikai mozgásteret. A dél-tiroliak, albánok, katalánok eredményei azt igazolják, hogy a nemzetközi közösség kényszerítő nyomása alatt igenis lehet eredményt elérni. Igaz, csak hosszú távon. Most a román külpolitika elhitette Nyugaton - számtalan hivatalos állásfoglalást lehetne idézni -, hogy a magyar kérdés egyszer és mindenkorra meg van oldva Romániában. Tény, hogy az euroatlanti intézmények napirendjén jelenleg legfennebb a cigányok ügyében téma Románia és a kisebbségi kérdés.”*¹²⁶ Ez itt a fő probléma, egy vissza nem térő külpolitikai konstelláció ki nem használása. Ha Románia integrálódik, belátható időn belül nem kerül olyan nyomás, olyan bizonyítási kényszer alá, hogy az autonómia kérdése egyáltalán napirendre kerüljön. Az RMDSZ pedig a protokollumoknak köszönhetően nem tud a fentieknek megfelelően profitálni a kormányon kívüli helyzetből

Markó Béla az SZKT 2002. szeptember 21-i ülésén a Református Világtalálkozóra hivatkozva cáfolta azok elképzeléseit, akik szerint a *„Nyugat alig várja, hogy mi*

¹²⁵ Hogy az RMDSZ szövetségi elnökének kommunikációja milyen mértékben szakadt el a valóságtól, azt híven tükrözi az SZKT 2002. május 25-i ülésén elhangzott elnöki beszámoló, mely középpontba az önállóságot emelte. Nyugodtan ki merem jelenteni: a rendszerváltás óta, soha olyan távol nem állt az RMDSZ az önálló, magyar érdekek mentén való politizálástól, mint napjainkban

¹²⁶ Lásd: A kormányzás zsákutcái, Gazda Árpád beszélgetése Toró T. Tiborral, Erdélyi Napló 1998. május 19.

felmutassuk igényeinket”. Nem tudom, hogy van-e bárki eszmetársaim között, aki ezt így véli, de aligha hinném, hogy bárki is közülünk ennyire ne lenne tisztában a realitásokkal. Szó sincs arról, hogy a Nyugat akárcsak *elvárná* tőlünk, hogy érdekeink szerint cselekedjünk. A helyzet fordított: nekünk kell a Nyugatot igen szívós és hajlíthatatlan külpolitikai munkával meggyőznünk, hogy a Clintontól Schröderig zsolozsmázott tézis az erdélyi magyarság problémáinak modellértékű megoldásáról: *tévhit*. S hogy közösségünket középtávú eltűnés, de legalábbis eljelentéktelenedés fenyegeti, ha nem sikerül autonómiánkat kiharcolni. Erre kellene fókuszálni a Szövetség energiájának jó részét, kiépíteni a lobbykapcsolatokat, fellármázni minden lehetséges (természetesen békés és törvényes) módon a nyugati közvéleményt, hogy nálunk bizony finom eszközökkel végzett etnikai tisztogatás folyik, amit a hivatalos népszámlálás is alátámaszt.

A protokollum-politika másodlagos következményének nevezem mindazt, ami kimondatlanul, öncenzúra formájában jelentkezik az RMDSZ bukaresti „élcsapatában”. A protokollumokban szabályozott kölcsönös viszonyrendszer ugyanis az RMDSZ és a kormányzó Szociáldemokrata Párt között sokkal szorosabb, mint ami Romániában akár koalíciós partnerek között létrejött, a rendszerváltás óta. Ilyen fokú összefonódás ismereteim szerint legfeljebb ha közös listán induló pártok között volt csak tapasztalható. *Ennek legfőbb negatív következménye a másik fél feltételezett elvárásaihoz való sokszor önkéntelen idomulás, a belsővé tett megfelelési kényszer.*

Hogy pontosan mire is gondolok, azt egy konkrét példával tudnám legjobban megvilágítani. Még az első protokollum idején történt – az Európai Idő meg is írta – hogy az RMDSZ frakciójában a Markó-vonal képviselői részéről (konkrétan Márton Árpádot, Kelemen Attilát és Markó Bélát említhetem) hatalmas felhördülést váltott ki, hogy az RMDSZ parlamenti frakciójának egy munkaanyagába belekerült, mint törvényhozási prioritás, az autonómia kérdése. A frakció nagy része által immár aláírt dokumentumot Kelemen Attila fizikai erejével visszaélve bezúzta. Mikor kérdőre vonták, hogy miként tehette ezt, válasza az volt, hogy *„mert ilyen nagy vagyok és ilyen erős”*. Ebben a történetben nem az a legtragikusabb, hogy az RMDSZ frakcióvezetője az emberi őstörténet kódéba vesző horda-társadalmak hierarchizálódásának fő szempontjára, a fizikai erőre hivatkozott közösségünk politikai szempontból legfelső grémiumában, hanem az, hogy mekkora megfelelési kényszer kell, hogy uralkodjon politikai vezetőinkben, ha *felháborodást válthat ki az, hogy egy belső anyag (!) tartalmazza legfontosabb dokumentumunknak, a hivatalos programnak legfontosabb elemét*. Világossá válik, hogy mennyire farizeus Markóék azon érvelése, hogy ők nem adták fel az autonómiát, sőt – miként azt mostanság hallani lehet – éppen annak építésén dolgoznak, vagy még elrugaszkodottabban: az autonómiát már meg is valósítottuk¹²⁷. Hogy dolgozhatnak

¹²⁷ Frunda György a Népújság 2001. november 20-i számában a következőképpen fogalmaz: „az autonómia nem háromszintes, hanem sokkal több szintes, sokkal összetettebb kérdés. Nem lehet etnikai alapon létrehozni az autonómia intézményét, hanem a helyi közösségek kell létrehozzák. Véleményem szerint a kulturális autonómia biztosítva van Romániában, ez az a terület, ahol az elmúlt tíz évben a legnagyobb eredményt elértük.” Már az is vitára ingerlő kijelentés, hogy „nem lehet” etnikai alapon autonómiát létrehozni. Már hogyne lehetne, a személyelvű autonómia (s a benne foglaltatott kulturális autonómia) per definitionem etnikai alapú, a területi autonómia pedig azáltal lesz etnikai elvű, hogy etnikai határok mentén húzzák meg az adott terület határait. (A Magyar Autonóm Tartomány, mely igen csökkentett hatáskörrel bírt, de szintén etnikai elvű volt.) Ennél durvább az a csúsztatás, hogy kulturális autonómiát megvalósítottuk. Holott a kulturális autonómia az a kisebbségi léthelyzet, amikor a központi költségvetésből biztosított

valaminek a megvalósításán, ami még egy munkaanyagba sem kerülhet bele? A válasz egyszerű: az autonómia immár nem cél számukra, hanem olyan kategória, amit tetszőleges tartalommal igyekeznek feltölteni. (Ebben nyilván akadályozná őket egy hivatalosan elfogadott autonómia-státutum, így e kulcsfontosságú dokumentumok elkészültére még egy évtized elteltével is alighanem várnunk kell addig, amíg vagy a vezetők személye vagy a vezető stratégiája gyökeresen meg nem változik.) Az egész Neptun-vonal arról szónokol¹²⁸, hogy 1993 és 1995 között deklaratív politikát folytatott az RMDSZ, most pedig eszközöket keres az akkor meghirdetett célokhoz.¹²⁹ Frunda György tovább megy és elértnek tekinti a kulturális autonómiát, Markó pedig az önállósággal azonosítja azt egy mondatában. („Az önállóság – más szóval autonómia – ugyanis azt jelenti (...) hogy a román pártokkal pragmatikus viszont kell kialakítani stb.” Nem ezt jelenti. Azt jelenti, hogy sorsunkat – közjogi legitimitációval - magunk irányítjuk a magunk érdeke szerint.)

A paktumpolitikának másodlagos következményként az is betudható, hogy az RMDSZ nem tesz olyan lépéseket, melyek az erdélyi magyar társadalom önépítése, közjogi felhatalmazással nem rendelkező autonóm struktúráinak létrehozása irányban mutatna. Ha netán Markóék elfogadnák az erdélyi magyar parlament gondolatát, akkor is várható lenne, hogy a kormánypárt tiltakozásától való félelem miatt elmaradna a megvalósítás. A helyzet félelmetesen emlékeztet a Securitate által alkalmazott jó tiszt - rossz tiszt technikához. A különbség csak az, hogy itt Adrian Nastase miniszterelnök játssza el mindkét szerepet. Ő az, aki bekeményít s ő az, aki enged. Az RMDSZ vezetése meg minden mozdulatában azt a benyomást kelti, hogy egyetlen igyekezete a kormányfő szerepváltoztatásának késleltetése. Szövetségünk olyan elemi és már 1990-ben programba vett vállalásait sem teljesítette, mint egy fehér könyv összeállítása, mely az erdélyi magyarság jogsérelmeit rögzíti, s arról sem tudunk, hogy lenne az RMDSZ-nek egy „demokráciavonala”, melyet bármely magyar ember felhívhatna az ország bármely pontjáról, amennyiben jogsérelem éri. Pedig az érdekvédelem valahol itt kezdődik.

A paktumpolitikához köthető a pártjelleg további erősödése, a belső demokrácia felszámolása is. Szoros pártszövetség¹³⁰ menedzseléséhez inkább megfelel az erős kézzel irányított pártmodell. S az RMDSZ egyre inkább eszerint működik. Ennek a politikának jó szimbolikus megjelenítő Frunda György, aki már a látszatra sem ügyel. A szövetségi képviselők felszólalásait elnöki tisztségével visszaélve hol cinikusan, hol ironikusan kommentálja, az időkerete manipulálja (a saját táborhoz tartozókat többet engedi beszélni, míg az autonomistákat időben leállítja), rendszeresen áthágja a szabályokat¹³¹, ha éppen úgy tetszik neki, nem ad szót

arányos adórészből a magyar nemzeti önkormányzat által működtetett intézményrendszer ad keretet az erdélyi magyar oktatásnak. Azaz olyan léthelyzet melyben elképzelhetetlenek a tankönyv-kommandók, a csángók szabadidejű magyaróráinak betiltása, s legfőképpen olyan léthelyzet, melyben a magyar nemzet önkormányzat csúcsszerve (jelen esetben az SZKT) határoz arról, hogy hány egyetemet akar működteti a rendelkezésére álló forrásokból.

¹²⁸ Az általam idézett megfogalmazás Markó Bélától származik (emlékezetem szerint a második protokollumot megszavazó, 2002. januári SZKT-ülésem hangzott el), de Borbély Lászlótól Frunda Györgyig nagyjából minden, gondolatait kanonizált formában előadni képes emberük így vagy úgy, de a lényegre tekintve ezt mondja.

¹²⁹ Hogy ezen eszközökkel elért eredmények köszönőviszonyban sincsenek az autonómiával, arról persze nem szól a hivatalos propaganda.

¹³⁰ Vagy hogy a mostanra már általánossá vált, tükörfordításból származó, fülsértő zsargont használjam: „politikai alakulatok szövetsége”.

¹³¹ A legutóbbi SZKT-SZET közös gyűlésen például az SZKT napirendjét egyszerűen meg sem tárgyalták. De hogy ennél durvább dolgot mondjak: az alkotmánymódosítás kérdésének külön napirendi pontként való szerepeltetését azzal

egyeseznek, ügyrendi kérdésekben sem, rosszabb esetben információival megtéveszti a termet s nem ad helyt a helyesbítésnek¹³². A pártjellel erősödése érhető tetten a Szövetség hivatalos tájékoztatójának szerkesztésében, melyből a többségi irányvonalától eltérő prominensek akciói egyszerűen nem kerülnek bele (e tendenciának legkirívóbb példája, hogy a tiszteletbeli elnöknek a Magyar Köztársaság érdemkeresztjével való kitüntetéséről is hallgatott az RMDSZ tájékoztató), ez nyilvánul meg az SZKT végleges eljelentéktelenítésében, a civil szféra gyarmatosításában, a saját alárendelt ifjúsági tetőszervezetet megalakításában.

Vagyis nyugodtan kijelenthető, hogy *igen magas ára van az elért engedményeknek*.

Toró T. Tibor a legutóbbi SZKT ülésen elmondotta: a két tábor többek között az eltérő jövőképek is megkülönböztetik. Az egyik oldal jövőképét a kisebbségi perspektíva jellemzi, míg a másikat az autonóm közösség önszemlélete. Igen: pont erről van szó. A kisebbségi jövőképe belefér, hogy a közösséget egy pártosodott Szövetség vezesse ilyen-olyan eszközökkel, jellemzően nem túl demokratikus módon, a hatalomtól kialkudva bizonyos engedményeket. Belefér, hogy a román hatalmat kifelé legitimizáljuk, hogy hallgassunk sérelmeinkről, ha épp hallgatunk „taktikus”, ha a szólással a remélt hatalmi gesztust veszélyeztetjük.

Az autonóm közösség jövőképe ezzel szemben távlatokban gondolkodik. Stratégiában s nem kicsinyes taktikázgatásban. Célja a pillanatnyi mozgástér maximális kihasználása mellett¹³³ a mozgástér permanens tágítása. Nem fogadja el a „jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok” logikáját, mert immáron számokkal is adatoltan a nem is oly lassú felmorzsolatást látja benne.

A soron következő kongresszus nem elsősorban személyek, hanem jövőképek között kell, hogy döntsön. Arról, hogy folytatja-e a Szövetség a jelenlegi befelé, az „ellenzékkel” szemben kemény, kifelé flexibilis távlattalan elitpolitizálást vagy egy olyan vezetést választ, mely a politika társadalmasítását, a vezetőség és a tagság közötti kapcsolat szervesítését s a belső önrendelkezés elvén alapuló autonómiát tűzte zászlajára.

Az RMDSZ és a demokrácia

Motto: „A demokrácia kimondása még nem jelenti annak megvalósulását. A demokrácia nagy nehézsége minden más rendszerrel szemben éppen abban van, hogy erkölcsi érettséget követel meg a társadalom minden tagjától, vagy legalábbis annak döntő többségétől. Csakis az erkölcsileg érett, lelkiismeretes és felelősségük tudatában lévő emberek tudják a köz javát őszintén és önzetlenül szolgálni, és csak

hárították el, hogy majd az Operatív Tanács határozatainak megerősítésekor úgyis sor kerül ennek a kérdésnek a megtárgyalására. Amikor ehhez a ponthoz értünk, Frunda György vita nélkül megszavaztatta a határozatot. Vagyis még meg sem kérdezte a termet, hogy akar esetleg vitázni egy olyan kulcsfontosságú kérdésben, mely közvetlenül befolyásolhatja az erdélyi magyarság jövőjét. Tehát nemcsak hogy a dokumentum elfogadása előtt nem nyilváníthatott véleményt az erdélyi magyarság „belső parlamentje”, de még utólagosan sem vitatkozhatott a témáról.

¹³² A májusi ülésen egy Szabályzatfelügyelő Bizottsági határozatról melynek szövegében olvasható volt hogy a *döntés jogerős*, nemcsak hogy azt állította, hogy az *nem jogerős*, de még a teremmel való ismertetését, azaz felolvasását is megtagadta.

¹³³ Jelenleg sajnos még erről sem beszélhetünk: mert ugyan mit tett az RMDSZ központi vezetősége, hogy az önkormányzatokban valóban használják is anyanyelvüket a magyar tanácsosok, ott, ahol most törvényi lehetőség van rá? Semmit. S miért? Mert a jogkitöltés, a joggal való élés is konfliktust okozhat, márpedig e politika egyik legfőbb jellemzője a konfliktuskerülés.

az ilyen emberekből álló társadalom tudja az ember méltóságát és elidegeníthetetlen jogait tiszteletben tartani.

A közösség ügye a demokráciában a társadalom minden tagjának személyes ügye. Minden embernek joga van, hogy ezen jogával komolyan éljen. A helyzetek kedvező vagy kedvezőtlen alakulásáért minden ember felelős. Aki a közös ügyek iránt közömbös, vagy emberi tekintetből vagy pillanatnyi haszonért azokkal üzérkedik, a saját becsületével együtt elárulja a nép ügyét.” (Márton Áron)

(Pártképviselő és közképviselő)

Márton Áron köbe véshető sorai ma is aktuális üzenettel bírnak. Üzennek azoknak, akik rossz szemmel nézik a polgárok politikai öntevékenységet, akik saját hatalmukat féltik a attól, hogy a Kádár rendszer alattvalói politikai kultúráját fokozatosan felváltja a részvételi politikai kultúra, mint azt Pokorni Zoltán találóan megfogalmazta a választások utáni első FIDESZ kongresszuson. Üzennek továbbá azoknak, akik politikai öntudat, világkép és szilárd értékrend híján első számú megcélzottjai a politikai marketingnek, s akik sajnos nem ritkán olyan helyzetbe kerülnek, hogy meghatározzák az ország sorsát. Üzennek továbbá azoknak is, akik a demokratikus jelszavakat csak saját hatalmuk konzerválására használják és minden törekvésükkel lefojtják a civil társadalom önállósodási törekvéseit, a politikai versenyt, gondolkodásmódjuk ellenfelet és potenciális klientúrát ismer csak.

Immár helyben vagyunk, eljutottunk a Romániai Magyar Demokrata Szövetséghez, mely már csak nevében magyar, hiszen de facto román hatalmi érdekeket közvetít saját szavazóbázisa felé, csak nevében demokratikus, hiszen minden demokrácia alapvető törvényét, a normatiszteletet a vezetők lábbal tiporják és csak nevében Szövetség, működésében klasszikus példája az oligarchiák által vezetett versenypártoknak.

Sajnálatos tény, hogy sokan nem hajlandóan belegondolni abba, hogy az RMDSZ funkciója mindaddig, amíg az erdélyi magyar politikai palettán fel nem tűnik egy alternatív szerveződés, *nem pártjellegű, hanem közképviselő jellegű.* Az RMDSZ feladata másfél-két millió ember politikai akarátának becsatornázása, képviselője és érvényre juttatása. Kulcskérdés tehát, hogy közképviselői funkciójának miként tesz eleget. A pártszerű működés eleve lehetetlenné teszi az egymástól különböző érdekek intézményes megjelenítését, hiszen a párt, mint neve is mutatja: rész. Az RMDSZ viszont, mely felvállalta az erdélyi magyar közösség egészének képviselőjét, ha valóban eleget akar tenni a felvállalt feladatnak, nem működhet pártként. Közképviselőt megfelelően ellátni csak demokratikus, parlamenti struktúrában lehet. A megalakulástól számítva 3 év kellett ahhoz, hogy az RMDSZ elitje konszenzust alakítson ki egy demokratikus belső rendszer megteremtésének kérdésében. 1992-ben Kolozsváron majd 1993 elején Brassóban megfogalmazást nyert az RMDSZ demokratizálásának konkrét határozatokba foglalt ütemterve. Csakhogy a karrierizmus, a hataloméhség, a politikusi hiúság közbeszólt. Az RMDSZ élére került vezetés tíz esztendő alatt nem volt hajlandó megszervezni az erdélyi magyarság belső választását, nem volt hajlandó megtenni azt a politikai lépéssorozatot, mely tartalommal töltötte volna fel az RMDSZ állammodellt követő struktúrát, mely lelket lehelt volna a felépített rendszerbe.

Az RMDSZ mai válsága erre vezethető vissza: arra, hogy a Markó-Takács-féle vezetés fontosabbnak tartotta saját pozíciójának megőrzését, mint az RMDSZ demokratizálását: az erdélyi magyarság önszámbevételét, az erdélyi magyar parlament létrehozását és megfelelő működtetését. Erre vezethető vissza a klikkszellemben levezényelt kormányzati szerepvállalás, az autonómiaprogram de facto feladása, az RMDSZ akaratképzési súlypontjának Bukarestben való stabilizálódása, s a mai áldatlan pereskedés is. Erre vezethető vissza, hogy míg a Szövetség eredeti szellemiségéhez és mindmáig érvényes dokumentumaihoz hű erők Kolozsváron a tíz évvel ezelőtti autonómia-nyilatkozatra emlékeztek 2002. október 25-én, addig Markóék a hatalmuk átmentését szolgáló kongresszus megszervezési módozatairól tárgyaltak Marosvásárhelyen a Szövetségi Képviselők Tanácsának ülésén, megtűzdelve a programot a tiszteletbeli elnök elleni „5 perc gyűlöletekkel”, amire a Szövetség elnöke, Markó Béla adta meg a hangot elnöki beszámolójában.

(Megemlékezés Kolozsváron: tudományos konferencia, emléküléssel egybekötött fórum és ökumenikus istentisztelet)

Kolozsváron méltó módon ünnepelt az RMDSZ azon szárnya, mely még ma is többre tartja az ideálokat, a tíz éve megfogalmazott közösségi célokat az anyagi és hatalmi megfontolásoknál. 2002. október 25-én, pénteken délután az eredeti, történelmi helyszínen, a Brassai ház dísztermében tartottak tudományos konferenciát, melyen a Kolozsvári Nyilatkozat eszmei előkészítői és megszövegezői fogták egységbe a Nyilatkozat előtti és utáni idők tanulságait. Felszólalt többek között a Nyilatkozat ötletadója, Borbély Imre, az MVSZ Kárpát medencei régiójának mai elnöke, az autonómia elvi megalapozója Csapó József, volt szenátor, a Magyarok Világszövetségnek elnöke, Patrubány Miklós, aki egyike volt az RMDSZ akkori elnökségén belül azoknak, akik szorgalmazták az elvi tisztázást és az önrendelkezés-elvű politikát. Beszédet mondott az elnökség másik tagja is, Toró T. Tibor, aki felvázolta, hogy milyen reformra van szüksége az RMDSZ-nek: úgy kell visszatérni a Brassói útra, hogy hasznosítsuk az eltelt tíz esztendő tapasztalatait.

Az egyik leggondolatgazdagabb előadást Tökés László tartotta, akinek tekintélye és kemény kiállása nélkül a Nyilatkozat nem nyert volna elfogadást, sorsa azonos lett volna Szöcs Géza törvénytervezetéével, melyet egy bizottság 1991 májusa óta vizsgál. Az RMDSZ tiszteletbeli elnöke részletesen elemezte a sokat emlegetett „egység” különböző vonatkozásait Rámutatott: nem formális, hanem tartalmi (szubsztantív) egységre van szükség. Nem a szerkezeti keret a lényeg, ami csak eszköz, hanem az, hogy az egységet milyen célok érdekében használják fel. Makkai Sándort idézte, aki a Magunk revíziója című gondolatébresztő és sok tekintetben ma is aktuális írásában rámutatott: *„az egység nem jelszó, még kevésbé bálvány mely körül ünnepi táncot kell lejteni. Az egység szervezett életet, organikus munkaközösséget jelent egyetlen célnak, a nemzet érték önfenntartásának céljában.”*

Tökés László figyelmeztetett arra, hogy aki egy rossz egység keretét elfogadja könnyen cinkossá válhat. Úgy vélte, nem azok az egységbontók, akik a tíz évvel ezelőtt megteremtett elvi egységhez ragaszkodnak (ne feledjük, a Kolozsvári Nyilatkozat példátlan volt elfogadásának konszenzusos jellegében: emlékezetem szerint soha az RMDSZ keretén belül egy vitatott elvi állásfoglalást nem fogadtak el ellenszavazat nélkül), hanem azok, akiknek tettei és szavai között szakadék tátong,

akik erőből politizálnak és tervszerűen szorítják ki a program- és alapszabályzathú, következetes és megvásárolhatatlan politikusokat a szervezetből. A Kolozsvári Nyilatkozatban foglaltakra az elfogadás napján a Szent Mihály templomban a képviselők és szenátorok által letett esküt felidézve Tökés László rámutatott: *nem lehetünk annyira mássághívők, hogy ne nevezzük esküszegőknek az esküszegőket.* Márpedig, tenném hozzá, a képviselőházi frakcióban mindössze kilencen akadtak (a frakció egyharmada), a Polgári Szárny képviselői, akik nem álltak be a Markó-féle önfeladó politika mögé és máig kitartanak az autonóm közösség jövőképe s a Kolozsvári Nyilatkozatban foglaltak mellett.

(A félelem fala)

A megemlékezés október 26-án a kolozsvári operaházban folytatódott, ahol többek között a Reform Tömörülés elnöke tartott magasröptű exposé-t. Vezérgondolatának, a totalitarista reflexekkel működő hatalom által keltett félelemszichózisnak a magyar eszmetörténetben Bibó Istvánnak köszönhetően igen alapos leírásával találkozhatunk. De a rendszerváltás utáni Erdélyben sem precedens nélküli a probléma ilyen megközelítése.

Kolumbán Gábor mutatott rá az Erdélyi Napló hasábjain évekkel ezelőtt, hogy az RMDSZ olyan hatalomként jelenik meg, melytől az erdélyi magyar polgárnak félnivalója lehet. E drasztikus meglátást finomítva, *a Kádár rendszerhez hasonlítanám az RMDSZ-en belüli, illetve az RMDSZ által elért szférákon belüli hangulatot.* Ha az ember beáll a sorba, nem kezdi ki a hivatalos ideológia hazug dogmáit, nem mutat rá arra, hogy a meghirdetett elvek és a gyakorlat között mekkora szakadék tátong, akkor semmi félnivalója nincs a *párttól*, sőt, a párt segítségével bizonyos mértékű érdekkijárási is lehetséges, mi több egyfajta biztonságérzetet is adhat a hatalomhoz tartozás illúziója. Az igazsághoz ragaszkodók, az ideológiai tabuk megsértői, az orwell-i duplagondolkodás ellen lázadók, a hatalom és alattvalói között kialakult, mélyen erkölcstelen hallgatólagos alku felmondói viszont megtorlásra számíthatnak. Kényelmetlenségi fokuk adja meg azt, hogy mekkora a megtorlás mértéke.

A sajtó esetében egy olyan orgánus, amely az RMDSZ tíz évvel ezelőtti, hivatalosan soha meg nem tagadott célkitűzéseit tartja szem előtt s azok érvényesítésére szeretné rábírnival a Szövetség vezetését (pl. Erdélyi Napló), nem számíthat támogatásra. Az a képviselő, szenátor vagy csak esélyes képviselőjelölt, aki szembekerül a hivatalos irányvonallal, nagy valószínűséggel nem kerül fel a választási listákra (lásd: Borbély Imre, Csapó József, Kincses Előd). Ha egy színházigazgató a hatalomnak nem tetsző művet tűz programra, számíthat eltávolítására (Kincses Elemért azért rúgták ki az RMDSZ kormányzásának kezdetén igazgatói posztjáról, mert be merte mutatni Szócs Gézának a Kisberek-i böszörmények c. darabját, mely a kisebbségi vezetők politikai prostitúciójának lelki mélyrétegeibe enged betekintést.). Szinte kísérteties mindemellett az is, hogy mind a kádári, mind a markói puha diktatúra *idegen érdeket szolgál(t)*. A kádári gulyáskommunizmus célja éppen úgy a szovjet hatalomnak való megfelelés volt, mint ahogy az RMDSZ-en belüli antidemokratizmus is arra szolgál, hogy véletlenül

se térítsék vissza a szervezetet a magyar érdekek által meghatározott útra, amin tíz évvel ezelőtt Kolozsváron elindultunk.

Ezt a sajátos autoriter jellemzők által meghatározott közhangulatot ragadta meg Toró T. Tibor, aki hosszan sorolta, hány barátja, a képviselőtől, a megyei RMDSZ elnökön, papon, újságszerkesztőn keresztül a polgármesterig nem mert eljönni a megemlékezésre, mert az RMDSZ megtorlásától félt, pontosabban attól, hogy ellehetetlenül a központi politikai és/vagy anyagi támogatás nélkül. *A Szövetség vezetése a félelem falát építi körénk* mutatott rá a Reform Tömörülés elnöke. Úgy vélte viszont, - s ebben csak egyetérthetünk - hogy a fal nem épült még fel, még meg lehet állítani a pártosodás folyamatát, ha most *sikerül összefogni azokat, akik nem akarnak téglák lenni a félelem falában*. Toró T. Tibor nemcsak Markóék politizálásának korrekt kritikáját adta, hanem felvázolta az RMDSZ-en belüli összefogás kereteit és feltételeit is. (Az általa elmondottaknak foglalatja tulajdonképpen az a tanulmány, mely először az e sorok írója által szerkesztett kötetben jelent meg a tíz éves évforduló alkalmából – „Amire felelsz Isten és ember előtt – a Kolozsvári Nyilatkozat tíz éve”, kiadta a Reform Alapítvány –, majd az Erdélyi Napló c. nagyváradi hetilap 2002/ 44 számában, valamint a Krónika c. Kolozsváron szerkesztett, de országos terjesztésű napilapban, 2002.11.09.-én) Víziónak lényege, hogy el kell választani a hatásköröket az egyházak és a civilszféra vonatkozásában, a politikum diszponáljon a pártpénzek felett, az erdélyi magyarság egészének címzett forrásokat vonják ki a Szövetség hatásköréből, afelett egy magasabb integráltságú fórum döntsön. Az előadás s a tanulmány számba vette a politikai eszközöket is, külön felhívva a figyelmet arra, hogy elhibázott a mai szemlélet, melyben a politikai munka szinte kizárólag Bukarestre és a parlamentre koncentrál, elhanyagolja a külpolitikát, az önkormányzatokat, a társadalomépítést és az összmagyar integrációban rejlő lehetőségeket. A tanulmány végére illesztett rövidtávú cselekvési prioritások keretében Toró a következő konkrét feladatokat jelöli meg:

- *„Egyházi gyülekezetek, RMDSZ-szervezetek és a civil társadalom összefogása nyomán készüljön el az egységes nyilvántartás, illetve annak jelenlegi szervezetségi szintünknek megfelelő alapja. (...)*
- *Ennek alapján merjük meglépni azt, amihez néhányszor az elmúlt években már közel álltunk de a döntő pillanatban megtorpantunk: döntsük el a belső választások kiírását valamikor jövő év tavaszára. A belső választási “törvényt” az SZKT évekkel ezelőtt elfogadta, csak alkalmazni kellene.*
- *Amennyiben egyes ellenérdekelt területi RMDSZ-szervezetek vezetői visszaélnék az előlegezett bizalommal és erre nem hajlandók, legyen képes erre a civil társadalmi szervezeteket, egyházi gyülekezeteket és helyi RMDSZ-szervezeteket tömörítő Polgári Együttműködés Mozgalom.*
- *A belső választások kialakítanak a belső erőviszonyokat és megkönnyítenék a konszenzuseresést stratégiai dolgainkban. Az ennek nyomán összeálló SZKT – a legitim “erdélyi magyar parlament” lenne illetékes dönteni a Kongresszus időpontjáról, összeállításának mikéntjéről valamint az elodázhatatlan szövetségi reform kereteiről.”*

A kihívás hatalmas, embert próbáló. Meglátjuk, hogy Erdélyben van-e esélye a tiszta akaratnak és jövőépítő gondolatnak a megalvadt, öncélú hatalmi struktúrákkal szemben.

Mi az autonómia?

Amíg az RMDSZ jobbik énje Kolozsváron emlékezett a tíz évvel ezelőtti eseményre, addig Markó Bélának minden kérés ellenére megtartották a Szövetségi Képviselők Tanácsának gyűlését Marosvásárhelyen. Itt a gyűlés legfontosabb eseménye ismét Markó Béla beszámolója volt. Markó jelentős előrelépést tett az autonómia korrekt meghatározásának területén, viszont a tiszteletbeli elnök elleni kemény támadásával és a másik oldal erkölcsi legitimitásának kétségbevonásával viszont soha nem látott intellektuális-etikai mélységbe süllyedt.

Az autonómiát ezúttal nem adottságként kezelte, hanem egy bárki által felvállalható definíciót adott. *„Mi az autonómia? - tette fel a kérdést. „Egy közösség joga ahhoz, hogy az őt és csakis őt érintő kérdésekről maga döntsön, nyelvéről, iskolájáról, kultúrájáról, gazdaságáról szabadon határozhasson.”* – hangzott a válasz (Markó beszédének írott változata szokás szerint hozzáférhető volt az SZKT-n, de teljes egészében közölte a Romániai Magyar Szó 2002.10.28.-i száma is.) A véleménykülönbség Markó és az RMDSZ eredeti eszméihez hű „ellenzék” között annak megítélésében van, hogy közelebb került-e az utóbbi évek paktumpolitizálásával az RMDSZ az autonómiához avagy éppenséggel távolabb került tőle. Markó azt állítja, hogy mindaz az engedmény, amit sikerült elérni, közelebb visz a saját társadalmi élet megszervezéséhez. A vele szemben állók szerint viszont eme engedmények célja a román hatalom részéről az, hogy egyrészt eleget tegyen az integráció folyamatában Romániára nehezedő, egyébként nem túl nagymértékű bizonyítási kényszernek, valamint az, hogy legitimációs forrást biztosítson a legmegbízhatóbb partnernek, az RMDSZ csúcsvezetésnek. Az autonomisták úgy vélik, hogy az RMDSZ aprópénzre váltotta eredeti programját, hogy konfliktuskerülő alkupolitikával nem jutunk soha olyan közjogosítványokhoz, melyek lehetővé teszik, hogy mi magunk döntsünk *„nyelvünkről, iskolánkról, kultúránkról, gazdaságunkról”*. Úgy vélik, hogy az RMDSZ támogatójául szegődött egy (mindenféle, nemcsak etnikai) autonómia-ellenes, etatista, centralizáló és antidemokratikus kormánynak saját hatalma biztosítása végett.

Nagy István pécskai alpolgármester (egyébként az RMDSZ Arad megyei kulturális alelnöke) az interneten keringő eszme-futtatásában jól ábrázolta, hogy miként is néz ki a Markóék által elért *„közeledés az autonómiához”* a gyakorlatban: *„egy-egy helyi magyar közösség tagjai kellene döntsenek arról, hogy ki irányítsa a gyermekeiket tanító pedagógusokat, ki vezesse a közösség kulturális életét, kik képviseljék őket a megyei, térségi, regionális és országos magyar testületekben.*

Eltelt tíz év, és hol tartunk ma?

Beleszólhat-e a szülő, személyesen vagy választottjai által iskoláink ügyeibe? Abba, hogy adjon-e pénzt a vizsgabizottságok ellátására, igen. Abba, hogy ki vezesse az pedagógusközösséget, nem. Mert azt is, hogy ki legyen egy óvoda takarítónője még ma is a megyei főtanfelügyelő vagy helyettese dönti el, munkáltatóként.” Nagy István pár szóban összefoglalja a lényegét: *„A való világban a lét a tét, és nem a kukkolás.*

Markó Béla a rendező és Takács Csaba a gyártásvezető. A forgatókönyvet az Operatív Tanács írja és az SZKT ellenjegyzi. A szavazati joggal rendelkező magyarok meg mérlegelik, hogy elmenjenek-e a választási irodáig, és ott mire pecsételjenek.” Ez az a kérdés, melyre érdekes módon Markóék a jelek szerint nem gondolnak. Nem mérik fel, hogy kirekesztő politikájuknak az is eredménye lehet, hogy a Szövetség kiesik a parlamentből s akkor nem sokat fognak érné az RMDSZ-en belül megszerzett totális hatalmukkal.

Bármily hihetetlen, három kongresszusi határozat dacára a szövetségi elnök retorikája még 2002 vége felé is arra engedett következtetni, hogy még mindig érvelni kell a belső demokrácia és a belső választás mellett. Markó Béla beszámolójában felsorolta közel az összes Kárpát medencei szervezetet a FIDESZ-től a Magyar Koalíció Pártjáig, feltéve a kérdést, hogy akkor ezek mind illegitímek, mert nem tartottak belső választást? E költői kérdés megfogalmazása többszörös csúsztatás. A magyarországi pártok vonatkozásában csúsztatás, hiszen az RMDSZ, mint az erdélyi magyar közképviselő nem a FIDESZ-szel állítható párhuzamba, hanem a Magyar Országgyűléssel. A *pártok* analógiáját az RMDSZ *platformjai* képezik.

Problematisa a Felvidék s Délvidék példája is, mivel a Kárpát medencében az erdélyi magyarság az egyetlen anyaországától elszakított olyan közösség, mely önálló nemzetként is *vita felett* életképes lehetne. Megítélésem szerint félmilliónyi felvidéki magyar is képes lenne a teljes szuverenitás gyakorlására és ők is leképeznek egy teljes társadalmat, de ezt döntsék el ők. Ugyanakkor ne kerüljük meg a Markó által feltett kérdést, hanem elvi síkon szögezzük le, hogy *igen, belső választás nélkül bármilyen közképviselőt ellátó terület legitimitása megkérdőjelezhető. Az egyik magyar nemzetrészt értékelni síkon megkérdőjelezhető eljárása nem igazolhatja a másik hasonló eljárását.*

(A per)

Markó beszédének jó része a Tőkés László által a belső választások megtartása érdekében Bukarestben indított perrel foglalkozott: *„Hosszú időre, talán örökre eljátszhatjuk ugyanis a romániai magyarság jövőjét, ha most balról és jobbról, ilyen-olyan, amolyan ideológiák szerint szeletelgetni kezdenénk eddig példásan működő cselekvési egységünket. Ezt sem Tőkés Lászlónak, sem másnak nem engedhetjük meg, és ha választanunk kell másfél milliós közösségünk jövője és egykor valóban tisztelt tiszteletbeli elnökünk hivalkodó sivalkodása között, nem kétséges, hogy mit fogunk választani.*” Íme miként eufemizálódik a Markó-féle évtizedes szeletelgetés (aminek, mint már jeleztem, konkrét, nevesíthető áldozatai voltak, elkötelezett, rátermett, felkészült emberek) *„példásan működő cselekvési egységgé”*, s miként fordul át Tőkés László elkeseredett, de éppenséggel Markóék által létrehozott ex lex helyzet feloldására irányuló, s főként: *javító szándékú lépése „hivalkodó sivalkodásba”*.

De hallgassuk meg, mint mond Markó kedvenc kategóriájáról, az egységről: *„Nekem úgy tűnik, hogy a siker titka éppen a nemzeti egyetértés a fontos kérdésekben. Az összetartás. A személyi érdekek, csoportérdekek, regionális érdekek alárendelése az összérdeknek. Azt hiszem, hogy a román politika képes volt erre a huszadik században, mi pedig nem voltunk képesek rá. Az RMDSZ az elmúlt években megteremtette ezt a kivételes erdélyi magyar egyetértést, ezt a nemzeti összetartást,*

és az eredményeink nem egyikünknek vagy másikunknak, hanem ennek az összefogásnak köszönhetőek. Az egység nem egyszerűen csak eszköz, tisztelt kollégák, ne higgyetek annak, aki ezt mondja. Az egység maga a közösségi önazonosság, és mint ilyen: egyik legfőbb értékünk.”

A nemzeti egyetértés természetesen hatalmas dolog. A probléma csak az, hogy Erdélyben mindaddig, amíg az utolsó hithű magyar politikust is meg nem vásárolták vagy más módon nem semlegesítették, nemzeti egyetértés nem alakítható ki *csak a Kolozsvári Nyilatkozat által meghatározott eszmei alapon*. De íme: most jön Markó Béla, aki rászervez egy SZKT ülést a Kolozsvári Nyilatkozat emlékülésére, s akiknek közel évtizedes regnálása alatt épp Kolozsvári Nyilatkozathoz hű politikusokat távolították el a szervezetből válogatott módszerekkel, és képes nemzeti egyetértésről, összefogásról, személyes érdekeknek a csoportérdeknek való alárendeléséről beszélni. Nem mondhatom, hogy példátlan ez a farizeus magatartás és szemforgató retorika, hiszen mióta világ a világ, minden öncélú, a hatalmat önmagáért akaró politikusi gárda megpróbált magasabb rendű értékeken nyugvó legitimációs bázist ácsolni maga alá. Sajnálatos csak az, hogy az RMDSZ is ide jutott 13 esztendő alatt.

„Akkor mégsem kellene autonómiát kérni? - kérdi Markó Béla. Akkor egy-két ember, például egy kopott ügyvéd és egy önmagát lejárató tiszteletbeli elnök mindent elkövethet velünk? Feljelenthet a román bíróságon?” A kopott ügyvéd Kincses Előd, aki élete kockáztatásával vállalta Tőkés László védelmét 1989-ben, az ellene zajló kilakoltatási perben. (A későbbi sztárszenátor, Frunda György köztudomásúlag nem vállalta az ügyet, később Kincses Előd, Tőkés László és családja megrökönyödésére azt állította, hogy ő is besegített a védelembe.) Kincses Előd, akit a Vatra Romaneasca töröltetett az RMDSZ szenátori listájáról és aki kénytelen volt több évet emigrációban tölteni, nehogy ártatlanul bebörtönözzék, mint több más magyart a vásárhelyi pogrom bűnbakjaként. Kincses Előd, akit Markó jogellenesen függesztett fel megyei elnöki tisztségéből 2000-ben az önkormányzati választásokon, s akinek indulását a 2000-es parlamenti választásokon a helyi RMDSZ megbízottjai óvták meg. A „feljelentés” pedig egy beadvány, mely azt szolgálja, hogy ha más eszközzel nem lehetett visszatéríteni az RMDSZ-t belső törvényesség útjára, akkor a román államhatalom segítségével történjék ez meg. Előljáróban leszögezném: elvi fenntartásaim vannak a Tőkés László által az RMDSZ ellen indított perrel kapcsolatban. E fenntartások történetesen ugyanarra az elvi alapállásra vezethetők vissza, amit Markó Béla különböző nyilatkozataiban és az SZKT-n is megfogalmazott, tételelesen, hogy a magyar önállóság célkitűzése ellentétben áll azzal, hogy a román államhatalom egyik szerve döntsön el magyar „közjogi” kérdéseket. Csakhogy e megfontolások egész másként hangzanak egy autonómia-párti politikus részéről és egészen másként a bukaresti hatalom kegyét kereső Markó Bélától, akinek elnöksége alatt került sor az erdélyi magyarság történetének egyik leggyalázatosabb akciójára, az RMDSZ-es kormánytisztviselőknek az Udvarhelyért Polgári Egyesület (UPE) ellen indított bírósági keresetére.

(Justizmord)

Mert mi is történt akkor? Az UPE mint törvényesen bejegyzett szervezet indult a 2000-es helyhatósági választásokon, és megszerezte az udvarhelyi polgárok által

leadott érvényes szavazatok kb. egy harmadát. A választások után, a szervezet egy rosszakarója meglelt egy apró formai hibát az UPE bejegyzése kapcsán, tételesen azt, hogy a Kisebbségvédelmi minisztérium (RMDSZ-es) képviselője nem volt jelen a szervezet bejegyzését kimondó bírósági döntésnél, bár, nota bene: támogató, egyetértő véleményét írásban továbbította a bíróság részére. A Kisebbségi Minisztérium eljárást indított az UPE bejegyzése ellen. Érdekes módon a formai hibáért nem felelős UPE lett az alperes, holott az állam egyik intézménye (a kormány) kellett volna egy másik intézmény ellen elindítsa az eljárást.

Ahogy az Romániában lenni szokott, a bíróság a nagyobb hatalmi potenciállal rendelkező fél javára döntött és megsemmisítette az UPE bejegyzését. (Ne feledjük: Szász Jenő polgármester s az őt támogató UPE az RMDSZ legnagyobb hatalmú emberének, Verestóy Attilának úgyszólván egyetlen helyi ellensúlya.) Ami ezután történt az jogállamban alighanem példa nélküli: az egyik, történetesen többséget elnyert szervezet képviselői, tételesen az RMDSZ tanácsosai megszavazták az UPE tanácsosainak *mandátummegvonását*. Ez jogdogmatikailag és természetjogilag egyaránt nonszensz. A dogmatika szemszögéből abszurdum, hiszen egy elnyert és hitelesített mandátum nem vonható vissza s főleg nem egy konkurens szervezet döntése alapján. Ha ilyet meg lehetne tenni, a feje tetejére állna a világ összes demokráciája. Természetjogilag, ha úgy tetszik, az egyetemes méltányossági elvek jegyében, vagy még egyszerűbben kifejezve: a józan paraszti ész szerint abszurdum, hogy két, formailag azonos legitimitású szervezet közül az egyik kizárja a másikat egy testületből, mint ahogy az is, hogy a román állam egyik szervének, vagyis az alapfokú bíróságnak a mulasztása miatt az ügyben vétlen magyar szervezetet, az UPE-t érje joghátrány.

Az UPE természetesen fellebbezett a döntés ellen, amit a Hargita megyei bíróság elfogadott, viszont a Maros megyei táblabíróság elutasított. *Ez nem más, mint a legfelső szinten jóváhagyott súlyos bírói tévedés, ártatlanok elítélése, idegen kifejezéssel: justizmord.* Az eset híven példázza az RMDSZ jogérzékenységét s azt a súlyos erkölcsi-politikai válságot, melybe az RMDSZ süllyedt a kormányzati szerepvállalás óta. Azt a helyzetet, amikor a „magyar érdekvédelmi szövetségünk” a román államhatalmat eszközül használva támad egy másik magyar szervezetre. Teljesen igaza van tehát Tőkés Lászlónak, amikor Markó vádaskodása kapcsán kiadott nyilatkozatában leszögezi *”bagoly mondja verébnek, nagyfejű”*. (RMDSZ tiszteletbeli elnöke hivatalának közleménye, 2002. október 9.)

Cseppet sem örömteli ugyanakkor az, hogy az utóbbi időben több olyan megnyilatkozást olvashattunk az erdélyi magyar közélet autonómia-elkötelezett oldaláról is, melyek egyaránt elítélik Markó Bélát és Tőkés Lászlót, anélkül, hogy kellően kihangsúlyoznák, mekkora különbség van e két politikus évtizedes vonalvezetése és jelen konfliktusban való felelőssége között. A Nastase-féle arcátlansággal Tőkés kapcsán Vadimot emlegető Markó Béla egyszemélyben felelős azért, hogy a helyzet ide fajult. Ő volt az, aki 1995 nyarán András Imre interpellációjára válaszul azt mondta, *hogy az ő neve a garancia arra, hogy a nemzeti kataszter elkészül s a belső választásokat meg fogják tartani záros határidőn belül*. S ő volt az, aki hat évvel később, tavaly márciusban felvetette, hogy az SZKT dönthet úgy is, hogy a jelen összetételben működik tovább. Ő felelős azért is, hogy a Szabályzatfelügyelő Bizottság nem működik, hogy az SZKT-nak a belső

választásokat elhalasztó kétszeresen szabálytalan döntése ellen (az SZKT nem bírálhat felül egy kongresszusi – organikus - határozatot, s főleg nem teheti ezt fele plusz egyessel többséggel) beadott óvásunk másfél év alatt nem nyert elbírálását. Ennyi előnye van az RMDSZ-ben kialakult, kivételesen erős elnöki hatalom által jellemezhető „eredeti” demokráciának: *a politikai felelősség könnyen lokalizálható.*

(Markó Béla és a moralizáló retorika)

Politika és erkölcs kapcsolatáról politikusok, politológusok és etikára szakosodott filozófusok már sok mindent elmondottak. Az álláspontok igen széles skálán mozognak onnan kezdve, hogy az erkölcsi megalapozottság nélküli politika eleve illegitim, egészen odáig, hogy a politika és az erkölcs más-más szempontrendszer alapján működik, így kár is erkölcsi elvárásokkal közeledni a politikához. Az erkölcsi szempontokat Erdélyben (is) a konzervatív, kereszténydemokrata erők, elsősorban az Erdélyi Magyar Kezdeményezés platform s annak vezetője, Katona Ádám szokta hangsúlyozni, ő az, aki már 1995-ben rámutatott, hogy az RMDSZ-en belül erkölcsi és politikai válság uralkodik. A Neptun-ügyben is ők fektették a hangsúlyt a három tárgyaló partizánakciójának erkölcsi vetületeire.

Az erkölcsi szempontokat természetesen az autonomista oldal másik jelentős platformja, a nemzeti liberális Reform Tömörülés is fontosnak tartja, de a kodifikálhatatlanság valamint a vitathatóság miatt arra igyekszik összpontosítani, ami a hivatalos dokumentumokban le van írva s ami *egyértelműen* számon kérhető.

A másik oldal általában nem beszél erkölcsről, ami teljesen érthető, hiszen elég nehéz azt az erkölcsi koordinátarendszert meghatározni, amelyben a hitszegés, a tett és a szó közötti ellentmondás, a hatalomtechnikára csupaszítható ügyadminisztráció morális tevékenységnek tüntethető fel. Markó Béla most mégis erre vállalkozott. SZKT elmondott, már eddig is sokat idézett beszédében annak a meglátásának adott hangot, hogy *„Nem koncepciók ütköznek itt, szerintem, hanem erkölcsök. Dolgozó magyarok és árulkodó magyarok ütköznek itt tényleg, és semmi más.”*

Markó ezzel fényesen ellentmondott önmagának. Az SZKT-kon sajátos rituáléként tradícióvá emelkedett felolvasási óra, melyben Markó az előre elkészített szövegét előadja, hónapról hónapra mást tartalmaz. Markó nem oly rég elismerte, hogy az RMDSZ-en belül különböző politikai felfogások csapnak össze, melyek különbsége szerinte elsősorban a román félhez viszonyított taktikai megfontolások síkján fogalmazható meg. Egyik tábor Markó szerint kooperációs, a másik konfrontációs stratégiát hirdet. (Ebben van némi igazság, bár a megkülönböztetés nem ragadja meg a lényegét. A lényeg, hogy az RMDSZ programjához ragaszkodók az - alkotmányos előírásokon belül maradó - eszközöktől függetlenül kitartanak az autonómia célkitűzése mellett s ha ez konfrontációval jár, vállalják a konfrontációt is.) Ezt a nézőpontot váltotta fel a destruktív, nemzethalál-vizionáló pesszimizták és a dolgozó optimisták már igencsak eltorzított képe.¹³⁴ Ma olyasmit mond Markó, amit maga sem hisz.

Állítható, hogy Tökés László „árulkodó magyar”, nem is dolgozik? Állítható ez egy olyan emberről, aki örök időkre állított fel erkölcsi mércét a hithűség tekintetében 1988-89-ben? S akiről mellesleg közismert, hogy hatalmas munkabírása van és naponta 12-14 órát dolgozik? S a mögötte állókról? Kónya Hamar Sándorról, aki

¹³⁴ Lásd részletesebben: Borbély Zsolt Attila: Vészfék, Kapu, 2002/10

nekilátott Kolozsváron összeállítani a nemzeti katasztert, s aki Kolozs megyében autonomista programot fel nem adva úgy elnök, hogy a szervezet megőrizte pluralizmusát és egységességét? Toró T. Tiborról, aki 13 éve soha meg nem bicsaklott a képviselt értékek tekintetében s akinek elnöklete alatt a közmondásosan közömbös, elvándorlásra hajlamos bánási közegben a 2000-es választásokon nagyobb volt a részvétel, mint négy évvel korábban, miközben Erdély szinte minden megyéjében csökkent a részvételi arány? S hosszan sorolhatnám a munkából ki nem látszó, elvhű autonomistákat Kerekes Károlytól a 2000-ben a parlamentből Markóék által kibuktatott Csapó Józsefig. Ők lennének az árulkodó, nem dolgozó magyarok? Mit szólnak arról a politikusról, akit nem érdekel, hogy amit mond hamis és az sem, hogy sokan átlátnak rajta? Aki kizárólag arra épít, hogy „belül” kellő többsége van, mely elfogadja színleg az ő igazságait s cinkos partner a rágalmazásban? Másszóval: a cinikus, tervszerű megvádolása az ellenfélnek milyen erkölcsi alapon nyugodhat? Nos, ez a politikus veszi szájára az *erkölcs* kifejezést.

A kép már kitisztult. Az RMDSZ vezetésének nem fontos az igazság, a méltányosság, a korrektség az elvek síkján. Mint ahogy a gyakorlat síkján nem fontos az erdélyi társadalom megszervezése, a nép politikai emancipálása, közösségi felelősségének felébresztése, mit sem számít a demokrácia ügye, a nemzet ügye. A vezetés legfőbb politikai törekvése saját hatalmának minél hosszabb időre való konzerválását célozza. Márton Áronnal szólva: aki így cselekszik, *elárulja saját becsületével együtt a népének ügyét is*.

9. A belső pluralizmus intézményesedésének potenciális katalizátora: a belső választás

A belső választások gondolata az RMDSZ kerekasztal-tárgyalásain gyöngyöződött ki. Az akkori elképzelés szerint az SZKT mai összetétele csak egy két éves átmeneti korszakra szólt volna, amíg az ügyvezető elnökség a megyékkel együttműködésben meg nem szervezi a belső választásokat és létre nem jön az Erdélyi Magyar Parlament. Könnyen belátható, hogy a belső választások intézményesülése jótékonyan hatott volna a politikai értékek propagálásán keresztül mind az erdélyi magyar közösség politikai kultúrájára, egyfajta politikai emancipációt indukálva, mind az RMDSZ politikájára a közvetlen visszacsatolás által. Ám az 1995-ös kongresszusig a Markó-féle vezetés nem gondoskodott a belső választások megszervezéséről.

1996. után pedig a kérdés lényegében lekerült e politikai napirendről. Az RMDSZ kormányzati szerepvállalása nem kedvezett az autonóm magyar társadalom elképzelésének. 1996-ban az SZKT elé került az Ügyvezető elnökség által kidolgozott belső választási szabályzat-tervezete, amit az SZKT el is fogadott. E szabályzatnak voltak szépséghibái, de amennyiben az RMDSZ vezetői kiírták volna e norma alapján a belső választásokat, akkor ma előrébb lehetnének a szervezeti demokrácia területén. 1997. áprilisában az ügyvezető elnökség a belső választás kérdését az SZKT elé terjeszti, ám az egyeztető kerekasztal és az állandó bizottság azt nem támogatja, így végül is nem tárgyalják a kérdést.

2000 elején a Magyar Kisebbség nemzetpolitikai szemle külön lapszámot szentelt a belső választások kérdésének. Az egyik vitaindítót jegyző Toró T. Tibor tanulmányában sorba veszi az okokat, ami miatt a belső választás a tanulmány megírásáig (1999 végéig – hozzátehetjük, 2001 közepéig) elmaradt. Szerinte közrejátszott a halogatásban a *csúcsvezetés ellenérdekeltsége, az önkormányzati modell meg nem értése, a regisztrációtól való félelem, a belső pluralizmus megjelenése, az ellenérdekelte helyi RMDSZ elitek, a költségvetési vonzatok valamint a kormányzati szerepvállalás*. Mindebben kiemelendőnek tartanám a csúcsvezetés ellenérdekeltségét s ezen a prizmán keresztül szemlélném a kérdést. Hiszen ha a csúcsvezetésben meglelt volna a kellő eltökéltség, akkor 1995-ig a tervek szerint meg lehetett volna oldani minden egyéb problémát: megfelelő kommunikációs stratégiával meg lehetett volna magyarázni mind a választópolgároknak mind pedig a helyi eliteknek, hogy mire is jó az egész belső demokrácia, a luxuskiadások csökkentésével pedig biztosítani lehetett volna a szükséges anyagi fedezetet is.¹³⁵

Ne feledjük, 1993-ban, miután a balliberális offenzíva egyes tagjait bevonták a döntéshozatalba¹³⁶, lecsendesedett az egyetlen önrendelkezés-ellenes politikai gócpont. Az egyházak támogatták volna az RMDSZ demokratizálódását (hiszen még így is, minden szabálytalanság és belső botrány ellenére az erdélyi magyar történelmi egyházak négyévenként az RMDSZ választásokon való támogatására szólítják fel a szavazópolgárokat), a sajtó szintén e törekvések mellé állt volna, amennyiben azokat a Markó-féle vezetés teljes határozottsággal felkarolja. Éppen az a tény, hogy Markó Béla állt az RMDSZ élén, eloszlathatta volna azok gyanakvását és félelmét, akik az egész autonómia kérdéskörben és belső demokratizálódásban nem láttak mást, mint egy RMDSZ-en belüli csoport eszmei faltörő kosát a döntéshozatal megkaparintása érdekében.¹³⁷

Jelezném azt is, hogy a kormányzati szerepvállalás is a csúcsvezetés döntése volt, azt sem lehet úgy szemlélni, mint egy, a döntéshozó magtól független objektív kényszert. A kormányzati szerepvállalásra 1995. végétől készült az RMDSZ elit. Erre utal az 1996 elején elfogadott SZKT határozat, mely először említi, hogy az RMDSZ esetleg kormányzati szerepet vállalhatna¹³⁸, erre utal a kampánykommunikáció. Sőt mi több, Markó Béla 1999-es nyilatkozataival ellentétben dokumentálható az is, hogy az RMDSZ nyitva tartotta a kapukat a PDSR esetleges győzelme esetére is. Ez egyébként teljesen logikus, ha szemügyre vesszük az 1996-os kampány fő üzenetét, ami sajátos módon nem az autonómia volt, hanem az, hogy az RMDSZ-nek kormányról kell megkísérelnie az erdélyi magyarság érdekeit képviselni. Tőkés László helyesen mondotta el a bukaresti 1996. november 26-i SZKT-n, hogy az erdélyi magyar közösség körében végzett közvéleménykutatások, melyek szerint a közakarat a kormánykoalícióban való

¹³⁵ Sokakban ugyan ellenérzést keltett, hogy Borbély Imre Markó Bélához intézett nyílt levelében az anyagi kérdésre utalva elmondotta ha az RMDSZ nem vásárolt volna luxusautót és elnöki székházat Marosvásárhelyen, meglelt volna az az összeg amiből a regisztrációt és a belső választásokat le lehetett volna menedzselni, de attól még a tény tény marad. Ésszerűbb, és célszerűbb pénzfelhasználási stratégia előrébb vitte volna a Szövetséget.

¹³⁶ Magyarai Nándor Lászlót már az induló csapatba önkormányzati alelnökként, majd Cs. Gyimesi Évát is oktatási alelnökként.

¹³⁷ Jó példa e szemléletre Kuszálík Péter, a Románia Magyar Szó jegyzetírója aki vélhetően őszintén, újra és újra leírja, hogy az RT tulajdonképpen nem akar mást, csak a hatalmat, s győzelme esetén ugyanolyan antidemokratikus politikát folytatna, mint Markóék.

¹³⁸ Lásd az RMDSZ SZKT székelyudvarhelyi, 1996 január 14-i nyilatkozatát, In.: Magyar Kisebbség, 1998/2

részvétel mellett szól, tulajdonképpen nem más, mint visszaigazolása annak, hogy a választóközönség vette az RMDSZ kampányüzenetét.¹³⁹

Toró tulajdonképpen e gyanakvásra építi a belső pluralizmussal kapcsolatos állításainak egy részét. Szerinte ugyanis, a belső pluralizmus intézményes megjelenítői, a platformok pusztán létükkel félelmet generálnak az egységreflex által uralt középárdában. Toró sorban veszi azon szempontokat is, ami a pártmodell illetve a nemzeti önkormányzati modell mellett szólnak. Felsorolásával a válaszadók egyike sem vitatkozott, én sem tenném. A probléma gyökerét két ellentétes elv jelöli meg: ez a pártmodell és az önkormányzati struktúra párharca.

Az önkormányzati struktúrát Somai József vetette fel mindaddig a legkövetkezetesebben a hatalmi ágak elválasztásának szükségességét. Toró tanulmányára adott válaszában¹⁴⁰ is rámutat e kérdéskör disszonanciáira, s egyetértőleg idézi Birtalan Ákos vitaindítójának azon gondolatát, miszerint a parlamenti frakció a Szövetség szempontjából végrehajtó testület. Somai szerint – s ebben csak egyetérthetünk vele - alig akad döntéshozó szerv végrehajtó tisztségek nélkül vagy fordítva. Ez is voltaképpen az önkormányzati modell fokozatos eltorzításának egyik szimptomája.

A belső választások kérdését az SZKT 2001. március 31-én egy szabálytalan döntéssel levette a napirendről. Markó Béla a döntést véglegesnek tekintette és meg is róttá azokat, akik az SZKT vonatkozó szavazása kapcsán táborok szembenállásáról beszélnek. Holott pontosan erről volt szó. Azok, akik számára az RMDSZ egy nehézkesen működő belső döntéshozatallal rendelkező párt, azok értelemszerűen nem látják annak értelmét, hogy a Szövetség belső választásokat szervezzen.

E sorok megfogalmazásának idején még nem lehet tudni, hogy miként ítéli meg a helyzetet az RMDSZ Szabályzatfelügyelő Bizottsága s visszatér-e az SZKT a döntésre. Tény az, hogy Markó Béla letudottnak tekinti az ügyet, míg Tökés László és a Reform Tömörülés rendkívüli kongresszus összehívását emlegeti, arra az esetre ha minden maradna a régiben. Takács Csaba ezzel szemben egy meglepő fordulattal Toró T. Tibort vádolta meg¹⁴¹ a belső választásokról szóló SZKT határozat megtorpedozásával. Sőt, Takács szerint egy belső csoport, egy politikai kisebbség, akikben nem nehéz felismerni a Toró vezette Reform Tömörülést és holdudvarát, szisztematikusan szabotálja e szabályozás véglegesítését s addig fogja ezt tenni míg a szája íze szerint nem módosul az illető dokumentum. Takács ellentámadása egyébként könnyedén kivédhető, hiszen a Reform Tömörülés egyrészt a kezdet kezdetétől fogva a belső választások mielőbbi megrendezése mellett szállt síkra, másrészt beterveztett módosítási javaslatok voltak a szóban forgó SZKT ülésen, harmadrészt pedig az RT SZKT képviselői a belső választási norma megtárgyalása mellett szavaztak. S akkor még nem is említettük azt a ténytet, hogy az RT elfogadta az 1996-os szabályozást, s az Ügyvezető elnökségnek köszönhetően került egyáltalán napirendre e szabályozás módosítása. Takács szerint értelmetlen a

¹³⁹ Az Ügyvezető Elnökség kötelezettsége dacára mindmáig nem gondolkodik az SZKT jegyzőkönyveinek sokszorosításáról és az egyes tisztségviselőkhöz való eljuttatásáról, így az SZKT-tagok szóbeli közléseire vagyok kénytelen hagyatkozni.

¹⁴⁰ Somai József: A demokrácia nem játékszer, In.: Magyar Kisebbség, 2000/1

¹⁴¹ Könyvet állíthatnák össze az SZKT megújításának történetéről, Cseke Gábor interjúja Takács Csabával, Romániai Magyar Szó, 2001. április 19.

döntésre visszatérni, mert az általa megjelölt obstruáló csoport ismét meg fogja akadályozni a kérdés megnyugtató rendezését.

A belső választások kérdése a látszat ellenére nincs is már napirenden. Részint azért, mert miként Fórika Éva mondja *"amennyiben közösségi önkormányzati intézményt szeretnénk választani, nem zárható ki a választók köréből senki, aki erdélyi/romániai magyarnak vallja magát"*.¹⁴² Részint pedig ezért, mert aligha lehet belső választásnak nevezni egy olyan tisztújítást, mely nem azonos elvek mentén történik: vagyis egyes megyékben közvetlen választás útján nyerik el az SZKT tagok megbízatásukat, míg másutt a helyi nomenklátúra elektoros játéka folytán.

Toró javaslatának megfelelően egy ideig a vezetés sem beszélt belső választásról, hanem SZKT-tisztújításról, annak ellenére, hogy az alapszabályzat „választásokat” ír elő. András Péter mutatott rá ugyanis, hogy: *"ha a belső választások címszó alatt ennek egy parodizált változata kerül megrendezésre, könnyen kompromittálódhat maga a belső választások koncepciója. Ez hosszabb távon jelentős káros hatással lehet az RMDSZ fejlődésére nézve."*¹⁴³

Perspektívák

Egy formálisan tetszetős, de középtávon irreális alternatíva: szakadás

„Az RMDSZ minden valószínűség szerint törésvonalai mentén szét fog esni” – mondta Sabin Gherman¹⁴⁴ a román politika fenegyereke. A szakadás kérdése az RMDSZ létrejötte óta izgatja mind az ellendrukkereket, mind a jóhiszemű szurkolókat, mind pedig az RMDSZ politikusok fantáziáját. Az imént idézett Sabin Gherman jóhiszeműségét nem volna illő kétségbe vonnunk, de annyi tény, hogy neki érdeke lehet az RMDSZ szétesése és egy hozzá hasonló nézeteket képviselő transzszilvanista csoportosulással való szövetkezés. (Más kérdés, hogy miként a transzszilvanista látszattörésvonallal foglalkozó alfejezetben arra rámutattam, az RMDSZ politikában nincsen olyan számottevő politikai erő, mely a transzszilvanista programot mindennél fontosabbnak tartsa, sőt, erre az egy kártyára mindent feltegyen.) De bármiként is vélekedjen Sabin Gherman, a szakadás nem következik be egykönnyen. A magyar politikai életben határon innen és túl főszabály az, hogy a kiszakadó párt megsemmisül s esetleg padlóra viszi az anyapártot is.¹⁴⁵ Király Károly nagyon is reálisan látja a kérdést: *"volna egy (...) radikálisabb - elméleti - lehetőség: másik magyar pártot alakítani. Ám hangsúlyozom: ez csupán elmélet. Az RMDSZ egyeduralma egyelőre biztosítottnak tűnik. Mert kire fog az erdélyi magyarság szavazni? Ránk, mondják az RMDSZ elitjének tagjai, mert mi vagyunk a legitimek. És kit fog javasolni az RMDSZ elit? Természetesen önmagát."*¹⁴⁶

Akkor juthat el az RMDSZ a szakadásig, ha olyan patthelyzet következik be egy kongresszuson, hogy mindkét tábor magát kiálthatja ki jogutódnak. Ennek viszont valószínűsége igen csekély. Eddig több ízben felmerült a szakítás kérdése de ezt

¹⁴² Fórika Éva: Amire felesküdtünk Isten és ember előtt.. In.: Magyar Kisebbség, 2000/1, 46. o. A sajnálatos helyzet az, hogy az eddigi szabályozások során legfeljebb az autonomista tábor retorikájában volt szó általános erdélyi magyar választásokról, az RMDSZ hivatalosságok tervezetei csak az RMDSZ tagság általi választásról szóltak.

¹⁴³ András Péter: Hosszútávú szempontok a belső választásról való gondolkodáshoz, Uo., 8.o.

¹⁴⁴ Interjú Sabin Ghermannal, Magyar Fórum, 2000. április 27.

¹⁴⁵ Kivétel a VMSZ, melynek sikerült megkapaszkodnia.

¹⁴⁶ Király Károly: Látletel a romániai magyar politikai elittről (Erdélyi Magyarság, 1998/2)

általában a sajtó nagyította fel. Reális esélye a szakadásnak csak az első két kongresszuson volt, amikor a két tábornak hasonló támogatottsága volt. Akkor egyébként formalizálni is lehetett volna két RMDSZ irányzatot két külön, hasonló erejű szervezet formájában.

Nemzeti önkormányzat

Nincs nagy valószínűsége, de nem kizárt, hogy Markó Bélának az elnöki posztról való visszavonulását követően egy kevésbé meggyőző „mésékelt” jelölt elveszti a mérkőzést a „radikálisok” exponensével szemben. A szövetségi elnöki poszt pedig igen erős az RMDSZ-ben és nincs kizárva, hogy a középgárda tekintélyes része szélirányba fog állni.

Ha az új vezető vissza akarja téríteni a szervezetet a brassói útra, akkor alapvetően azt a három programpontot kell teljesítenie, ami miatt 1995-ben az ún. radikálisok szakítottak Markó Bélával¹⁴⁷. Vagyis neki kell fogjanak az erdélyi magyarság önmegegyezésének, ennek alapján ki kell írják az általános, egyenlő, titkos és közvetlen belső választásokat, s gondoskodniuk kell az autonómia-státutumok megszavazásáról. Mindezek a programpontok nem keresztülvihetetlenek, de igen nehéz lesz egy olyan vezetésnek lemenedzselni őket, mellyel szemben ellenállás van a szervezetben helyi szinten. (Ezért volt indokolt a radikális tábor permisszivitása az elnöki poszt megszerzésének tekintetében. Olyan ember kellett az RMDSZ élére, akiben megbízik mindkét tábor. Vagyis olyan, aki a „mésékelt” közül való, de az autonómia elhivatott képviselője. Akkor úgy tűnt, Markó Béla személyében sikerült ilyen embert találni. 1995 után ezek az illúziók az autonómia-program jegelésével, majd különösen a kormányzati szerepvállalással szertefoszlottak.) A következő elnöknek tehát meglesz az elvi lehetősége az állammodell-elvű építkezés folytatására s egy új politikai vonalvezetés meghirdetésére, de ha a parlamenti frakció s a megyék ellene fordulnak, akkor könnyen patthelyzet alakulhat ki.

Román versenypárt etnikai szavazóbázissal

Az erdélyi magyar közéletben a kormányzati szerepvállalás sokkal kisebb visszhangot váltott ki, mint korábban az autonómia-program meghirdetése. Legalábbis nem volt olyan szervezett és öntudatos csoport, mely akkora belső motivációval és intenzitással vetette volna magát harcba a megakadályozhatatlan megakadályozásáért, mint annak idején ezt a kolozsvári bal-liberálisok tették. Az RMDSZ „belső ellenzéke” is lebénulva állt az események sodrát szemlélve. Olyannyira, hogy amikor szavazásra került a sor, (s az SZKT még csak nem is a kormányzati szerepvállalásról szavazott, hanem arról, hogy átadja-e e témakörben a döntés jogát annak az Operatív tanácsnak mely tulajdonképpen kész helyzet elé

¹⁴⁷ Kétségtől közrejátszott ebben Neptun és a Nagy Benedek ügy is. A Markó Bélával való szakítás jelzése volt, hogy az autonomista tábor saját elnökjelöltet állított a magát újrjelöltető szövetségi elnök ellenében. Az indoklást Borbély Imre foglalta össze Markó Bélához címzett levélében: Markó machiavellista módon járt el a Neptun-ügyben és a Nagy Benedek-ügyben, első alkalommal elhallgatta, hogy a neptuniak nem csupán mandátum nélkül, de elnöki tilalom ellenére mentek tárgyalni, a második esetben pedig ahelyett hogy Tökés László mellé állt volna, válságstábot hívott össze. Ugyanakkor Borbély Imre foglalta először össze azt a három kérdést amit azóta az autonomista tábor rendre felemléget, tételesen, hogy nem történt semmi érdemi a nemzeti kataszter, a belső választás és az autonómia-státutumok ügyében. (Lásd Borbély Imre: Nyílt levél Markó Bélához, Kapu, 1995/6)

állította a testületet) mindössze három ellenszavazat¹⁴⁸ és két tartózkodás¹⁴⁹ akadt. (Az Operatív Tanács eljárásának puccsszerűségét mindeddig senki nem vitatta, nehéz is lett volna. A kormányzati szerepvállalás ügyében dönteni hivatott bukaresti SZKT napján ugyanis nemhogy a kormányzati szerepvállalás kérdése el volt döntve, de még az RMDSZ-es miniszterek neve is ismert volt a sajtóból.)

Az 1996-os kampányüzenet egyértelmű volt, a választópolgárokat nem érte sokként az RMDSZ lépése, annál is inkább, hogy az erdélyi magyar politikai diskurzusban többnyire túlértékelt román „demokratikus erők” győzedelmeskedtek. A politikai elit autonomista része szinte letaglózva szemlélte a nemzeti önkormányzat fokozatos román versenypárttá alakítását. Mint ahogy azóta is képtelen volt átvenni a kezdeményezést és meghatározni a politikai folyamatokat, sőt arra is képtelennek bizonyult, hogy a 2000-es esztendő nagy lehetőségeit kiaknázza.

A múlt évben ugyanis az RMDSZ vezetése hibát hibára halmozott: a helyhatósági választások idején az erőket Székelyudvarhelyre összpontosította Marosvásárhely helyett, amikor Székelyudvarhelyen garantált volt a magyar győzelem s egyébként is Székelyudvarhelyt aligha fenyegeti középtávon magyar szempontból jelentős veszély, míg Marosvásárhely az utolsó magyar többségű határon túli nagyváros. (A polgármesteri szék elvesztése¹⁵⁰ könnyen lehet, hogy végérvényes. A hatalommal bánni tudó új polgármester, Dorin Florea nagy valószínűséggel gondoskodni fog újraválasztásáról.) A kampány kellős közepén egy alapszabályzat-ellenes döntéssel felfüggesztette Kincses Elődöt megyei elnöki székéből, olyan választási szabályzatot fogadott el, mely tovább élteti a képviselők „röghöz kötését”¹⁵¹ és megtiltja a bármikor is függetlenként indulóknak hogy RMDSZ színekben méressék meg magukat, kigittelték a listákról a nekik nem tetsző embereket, megóvták Kincses Előd független képviselőjelöltkénti indulását, míg immáron ebben az évben egy puccsszerű SZKT-döntéssel levették a belső választások kérdését a napirendről. Mindebből Toró T. Tibor (ma Temes megyei RMDSZ-képviselő) temesvári és Sógor Csaba (ma Hargita megyei RMDSZ-szenátor) csíkszeredai jelöltállítási győzelmén túl a belső ellenzék semmit sem tudott profitálni. A leginkább valószínűsíthető a jelenlegi folyamatok kiteljesedése, a belső ellenzék további vegetálása, meghatározó személyiségeinek esetleges lemorzsolódása az RMDSZ pártosodásának. Az SZKT tisztújítás elhalasztása már ebbe az irányba mutat, most már csak a kongresszus kellene jóváhagyja a status quo-t ezúttal nyíltan is megtagadva az erdélyi magyarság nemzeti önkormányzatának koncepcióját.

Úgy vélem, az RMDSZ, mint *román versenypárt* középtávon fenntartható politikai alakzat, a közvélemény nagyobb része - ahogy eddig sem volt befogadóképes a hosszútávon gondolkodó politika szempontjai iránt - minden bizonnyal ezután is hitelt ad majd a párt-RMDSZ politikai pótcselekvését igazoló propagandának, eredménynek fogja tekinteni a látszateredményeket, s négyévente más magyar

¹⁴⁸ Borbély Zsolt Attila, Csapó József és Katona Ádám részéről.

¹⁴⁹ Toró T. Tibor és Sógor Csaba tartózkodtak

¹⁵⁰ Kincses Előd szerint tudatos eljátszásával. A Maros megyei lemondott elnök a Reform Tömörülés marosvásárhelyi 2001. március 24-i fórumán mondta el, hogy tudomása szerint az RMDSZ megegyezett a TDRP-vel a marosvásárhelyi polgármesteri szék feladásáról a megyei tanácselnöki szék elnyerése érdekében.

¹⁵¹ 1996-ban fogadta el az SZKT a „lex Borbélyt” vagyis azt a rendelkezést, hogy mindenki csak abban a megyében indulhat RMDSZ színekben a választásokon, ahol állandó lakhelye van. E rendelkezés volt hivatott megakadályozni, hogy a temesvári Borbély Imre ismét mandátumhoz jusson a Székelyföldön.

szervezet híján ráadja voksát a „Magyar Pártra”, lett légyen annak a neve akár továbbra is *Romániai Magyar Demokrata Szövetség*.

II. rész

Törésvonalak az erdélyi magyar politikai mezőben

Már a kezdet kezdetén indokoltnak látom leszögezni: az általam keresett törésvonalak nem azonosak a hagyományos politológiai törésvonalakkal, melyek történelmi folyamatok eredményei (ipari forradalom, szekularizáció) és legkönnyebben a választások sorozatának elemzésével, a szavazói mentalitás vizsgálatán keresztül ragadhatók meg.

E dolgozatban tematizált törésvonalak gondolkodásmódbeli különbségek, szavazásalakító „élő” szemléleti paradigmák különbségei, melyeknek forrásvidéke az egyes egyének temperamentális, szocializációs adottságaiban, valamint nem utolsósorban a baráti kötődésekben keresendő. E törésvonalakat tartósságuk teszi hasonlónvá a klasszikus politológiai törésvonalakhoz, már amennyiben tartósságról lehet beszélni alig több mint egy évtized távlatában. Románián belül taglalni lehetne a klasszikus Lipset-Rokkan féle elmélet¹⁵² egyes törésvonalait, így kétségkívül a román társadalmon belül ideáltipikusan kirajzolódik a domináns kultúra (a többségi), valamint az alávetett kultúra (a magyar) közötti ellentét, olyannyira, hogy a magyar szavazatokat szinte teljes egészükben begyűjti a „magyar párt” vagyis az RMDSZ, míg a román szavazatok szinte kizárólag román pártokra esnek. Kevésbé mutatható ki a szekuláris – vallásos világkép ellentéte, hiszen az alapvetően vallásos (és emellett vallásellenes szegmensekkel tulajdonképpen nem rendelkező) román társadalomban még a baloldali, egyházellenes gyökerű posztkommunista pártok is tisztelni kénytelenek az ortodox „nemzeti” egyházat. A vallásalapú ellentéttel szorosán összefüggő klasszikus jobb-bal, azaz nemzeti, tradíciókötött, rurális/versus absztrakt egyénben gondolkodó, „emancipált”, urbánus ellentét is erősen átszínezett a rendszerváltás kérdései által. Romániában tulajdonképpen minden párt „keresztény-nemzeti”, beleértve az RMDSZ-t is, abban az értelemben, hogy minden politikai alakzat maximális tisztelettel adózik a maga nemzeti és vallásos tradícióinak. A Magyarországon dívó blaszfémiába hajló vallás- és nemzet-ellenes hangvétel, a nemzeti önbecsülés hiánya, Romániában egyáltalán nem jellemző. Emellett a klasszikus munkaadó-munkavállalók közötti törésvonal sem releváns a politikai mentalitás szempontjából.

Az RMDSZ-en belül hasonló a helyzet azzal a különbséggel, hogy itt van egy, az anyaországi bal-liberális erőkhöz kötődő nemzetsemleges/nemzetellenes-kozmpolita értelmiségi mag¹⁵³, mely időnként aktivizálja magát a politikai porondon. Ugyanakkor az RMDSZ-en belül nincs politikailag releváns konfliktus sem a szekularizáció hívei és az egyházak fokozott szerepvállalását sürgetők között, sem az egyes történelmi egyházak hívei között. A munkaadói-munkavállalói ellentét sem mutat semmiféle jelentőséget a szervezeten belüli politikai hovatartozás tekintetében.

¹⁵² A Lipset-Rokkan elmélet frappáns összefoglalását adja G. Márkus György: Rokkan és Lipset törésvonal-elmélete és a posztkommunista Európa realitásai c. tanulmánya, In.: Törésvonalak és értékválasztások, MTA Politikatudományok Intézete, 1994, 27 o. – 47. o.

¹⁵³ V.ö.: 25. o.

3.1. A román hatalomhoz való viszonyulás mentén megfogalmazódó primér törésvonal.

Megítélésem szerint – és ebben a téma legtöbb feldolgozója egyetért – a fő kérdés mely mentén az RMDSZ egyes irányzatai artikulálódnak az az elnyomó román hatalomhoz való viszonyulás. Kőrössényi András a rendszerváltás utáni magyar törésvonalakkal foglalkozó tanulmányaiban a nómenklatúrához való kötődést is relevánsnak ítéli. Természetes, hogy ha valaki egy diktatúra kollaboránsa vagy csak passzív támogatója volt akárcsak egy párttagság erejéig, az nagyobb eséllyel fog kiegyezni ma is realitásokkal, az nagyobb eséllyel fogja a mindenkori status quo-t támogatni az egzisztenciális bizonytalansággal járó tudatos történelemalakítással szemben. Tehát minden bizonnyal kimutatható lenne a hatalombarát politika és az egykori kommunista párttagság között valamiféle korreláció, de mivel a politikusok többsége tagadja kommunista múltját, vagy akár párttagságát is, a pártarchívumok pedig megközelíthetetlenek, nehéz lenne precíz számadatokat gyűjteni e kérdésben.¹⁵⁴ Az minden esetre feltűnő, hogy a diktatúrával nyíltan szemben állók mind egy oldalra „soroltak be”: Tőkés László, Király Károly, Szócs Géza, Borbély Ernő, hogy csak a legismertebbeket említsem, mind az önálló magyar politikát követő autonomista vonalat támogatták. S jelzem, a másik tábornak mindőjüket sikerült perifériára szorítani, vagy kiűzni a szervezetből. Tőkés László az egyetlen kivétel. Neki túl nagy volt a nimbusza ahhoz, hogy az eddigi támadások perifériára szorítsák, s így pusztá erkölcsi tekintélye okán figyelnek a szavára.¹⁵⁵ Egyébként az RMDSZ vezetősége nem oszt neki lapot, s miként azt több SZKT gyűlésen elmondotta, Operatív tanácsi ülésekről az utolsó pillanatban értesítik, az RMDSZ Tájékoztató és a Sajtószemle nem közli a vele kapcsolatos kedvező híreket.¹⁵⁶ De nem is látom fontosnak a pártkötődést abban a prizmában, melyben vizsgálni szándékozom az RMDSZ-en belüli szembenállást, hiszen azt egyszerűen a motiváció síkján lehet elhelyezni. Ami számomra érdekes az az, hogy milyen szemléleti különbségek, milyen jövőképek és a politikai cselekvésre vonatkozó imperatívuszok mentén húzódik az RMDSZ-en belüli, a szervezet egész történetén végighúzóódó ellentét.

E legfontosabb törésvonalat, mely a kérdés majdnem minden tematizálójánál felmerül, és tulajdonképpen – az egyes személyek besorolását tekintve - egybeesik a sajtó által forgalmazott radikális-mérsékelt ellentétpárral, nem a nómenklatúrához való tartozás mentén húznám meg, hanem az elnyomó hatalomhoz való viszonyulás mentén. Megkockáztatom az is, hogy bármely szuverenitását vesztett, de politikai opcióit artikulálni képes közösségben a fő törésvonal a szuverenitáscsorbító felső

¹⁵⁴ Még azt sem sikerült eddig bizonyítani, hogy Markó Béla alapszervezeti titkár volt-e Marosvásárhelyen Hajdú Győző mellett vagy sem. Több hitelt érdemlő személy hivatkozik (például Katona Ádám, Márkus János és mások) tanúkra, akik szerint 1989 novemberben Markót megválasztották párttitkárnak, az érintett ezt határozottan tagadja. Papír még nem került elő az ügyben.

¹⁵⁵ Miként Csutak István írja a Nagy Benedek-féle Tőkés-ellenes puccskísérlet kapcsán: „Tőkés László mindig azt tette, amit lelkiismerete diktált (...) Ő nem az RMDSZ által lett az aki, hanem attól függetlenül. (...) Tőkés Lászlót tettei legitímálták és legitímálják, míg ellenségeit a különböző testületek szavazatai.” (Csutak István: A távirányított lakmusz avagy „Jókai” Nyilas Misikéje, Erdélyi Napló, 1995/4)

¹⁵⁶ Két kiugró és árulkodó példát említenék: egyik RMDSZ-es hírforrásban sem szerepelt Tőkés Lászlónak 1999-es magyar állami kitüntetése (!), sem pedig az, hogy az Átvilágító Bizottság „tisztának” találta a püspököt.

hatalom jóindulatát megnyerni kívánók s e hatalommal szembenállók között húzódik. (Hadd utaljak a magyar történelemből jól ismert kuruc/labanc, majd ellenzéki/kormánypárti szembenállásra később Határozati/Felirati párt ellentétére, majd 1867-től kezdve a közjogi kérdés mentén megosztott egész (!) magyar pártpalettára.)

A kérdést egy régebbi tanulmányában¹⁵⁷ exponáló Tamás Sándor, kézdiszéki parlamenti képviselő egy az egyben átveszi Borbély Imre Neptun¹⁵⁸ című írásának alapvető megkülönböztetését, miközben kemény szavakkal marasztalja el az ún. mérsékelteket e terminus technicus súlykolásáért „Az RMDSZ mérsékeltekre és radikálisokra osztása tévedés, vagy tudatos félrevezetés. Ezt a párosítást a magukat mérsékelteknek nevezők találták ki, elsősorban ellenfeleik hitelének rombolása érdekében.”

Tamás Sándor Borbély Imrétől (véltetőleg csak a politikai hatékonyságot növelő céllal, de hivatkozás nélkül) átvett terminológiája szerint a román hatalomhoz simuló, helyzetben gondolkodó politikusok a „kisebbségi politikai magatartást” tanúsítók, velük szemben „az önálló magyar érdekeken alapuló” politikát folytatók sorakoznak fel. Tamás úgy látja, a kisebbségi politizálás hívei (amely csoporton minden jel szerint ugyanazokat érti, akiknek politikai mentalitását körbeírni igyekszem) elfogadják az alá-fölérendeltséget, engedményekre törekszenek. Az elért engedmények számával viszont erősödik az alá-fölérendeltségi viszony s e politika hívei zsarolhatókká, megvásárolhatókká válnak. Tamás nem köntörfalaz: „A kisebbségi politizálás nem akar kilépni az államhatalom által alkotott létkeretből, s így az etnokratikus állam kiépítésének szerves részévé válik” (...) „ennek a politizálási módnak egyenes következménye nemzeti közösségünk létkereteinek szűkülése, ami a lassú, de biztos nemzethalálhoz vezet.”

Magam is, nagyjából egyetértve az előbb idézettekkel¹⁵⁹, az egyik oldalra azokat sorolnám, akik az eszközökhöz keresnek megvalósítható célokat, akiket sok esetben a román hatalom vélt toleranciahatárának tiszteletben tartási igyekezete akadályoz meg abban, hogy kiemelkedve a politika mindennapi taposómalmából legalább középtávon gondolkodjanak. Lehet ugyanis, hogy egy távlati célok feladásával elért mai „eredmény” hosszabb távon éppenséggel a tulajdonképpeni cél elérését teszi kockára. Amely cél viszont nem lehet más, mint egy olyan létkeret kialakítása az erdélyi magyarság számára, mely garantálja a hosszútávú fennmaradást. Ez pedig csakis a saját magyar társadalom megteremtése lehet, a közösségkénti integráció a román társadalomba. A jelenlegi versenypárti gondolkodás ellentétes ezzel, hisz elfogadja a status quo-t s optimális esetben azon belül igyekszik kiharcolni az elérhető maximumot.

¹⁵⁷ Tamás Sándor: Valahol mi is utat veszítettünk, Erdélyi Napló, 1995. május 17, 6.o.

¹⁵⁸ Borbély Imre: Neptun, Romániai Magyar Szó, 1993. szeptember 25, 1 ill. 7 o.

¹⁵⁹ Nagyjából, mondom, mert problematikusnak látom a Tamás Sándor és Borbély Imre által egyaránt kulcsfontosságú mozzanatként kiemelt „engedmény versus jog” megkülönböztetést. Az engedmények is a legtöbb esetben pozitív jogként jelennek meg, míg az autonomista szárny szerint a közösségét léténél fogva megillető „jogok”at is megadhatja a román hatalom engedményként. Nem tagadom a megkülönböztetés létjogosultságát, de mindkét szerzőtől e témában alaposabb körülírást, s főleg (az általuk véltetőleg természetjogi alapon értelmezett) „jog” kategóriájának precízebb körülírását várnám.

E politikai alapállást nevezte Borbély Imre a „*végig nem gondolt gondolat politikájának*”.¹⁶⁰ Találó a megnevezés, hiszen akik nem tudatosítják önmagukban és a szavazótáborukban azt a nyilvánvaló realitást, hogy a román hatalommal szembeni fellépés nélkül lehetetlen áttörést elérni az erdélyi magyar nemzeti közösség sorsalakításában s, hogy így jó esetben is csak a jelenlegi apadási tendenciák fékeződnek, az voltaképpen struccpolitikát folytat, horizonton kívül helyezi a realitásokat. Az erdélyi magyarság versenyt fut az idővel. Ha nem sikerül olyan alkotmányjogilag körülbástyázott létkeretet kialakítania, mely szavatolná a hosszú távú asszimilációs folyamatok megállítását, sőt visszajára fordulását, akkor, könnyen megrajzolható - a jelenlegi trendek extrapolálásával - a jövő, mely óhatatlanul a teljes felmorzsolatást hozza magával.

Somogyi Attila igen találóan Bibót idézi e csoport gondolkodásmódját illusztrálandó „*Bibó István egyik fogalmi újítása volt a „hamis realista” kategóriájának bevezetése. Úgy vélem tökéletesen alkalmazható az erdélyi magyar labanc politizálás esetében*”.¹⁶¹ Ugyanakkor Somogyi azt is jelzi: a motiváció síkján lehet, hogy megtörik a Bibó-i modell alkalmazhatóságának érvénye. Bibó ugyanis nem vonta kétségbe a hamis realisták őszinte egyszerűségét. Ezzel szemben Somogyi úgy véli, hogy a „labancok” politikájának bizonyos vonatkozásai nem magyarázhatóak másként, mint tudatos kollaborációval. A konzekvensen végiggondolt „labanc” stratégiába - vagyis a ténylegesen fennálló mozgástér kitöltésébe – beletartozna mindazon stratégiai lépések megtétele, melyek a jelenlegi, kétségkívül diszkriminatív, etatista román törvényi szabályozás megenged. Az kétségtelen, hogy még az Iliescu-rezsim alatt is meg lehetett volna szervezni a belső népszámlálást, meg lehetett volna rendezni az erdélyi magyar választásokat. E lépések elodázása Somogyi szerint nem magyarázható a létező mozgáskeretek tágításával szembeni status quo-orientált félelemmel. (Ami vélelmezhetőleg visszatartja az RMDSZ-t, hogy minden fórumon, külföldön és belföldön egyaránt, követelje például a román alkotmány első paragrafusának módosítását, hogy most az autonómiaprogram minden szinten való képviselőtéről ne is beszéljünk.)

Természetesen, árnyalva Somogyi álláspontját meg kell engednünk, hogy belejátszhattak egyéb tényezők is abba, hogy 2000-re már lehetetlennek látszik a belső választások eredeti felfogásban való megrendezése, ugyanis a területi szervezetek immár nyíltan ki merik jelenteni, hogy nem hajlandóak közvetlen választást rendezni. Így lehetséges magyarázatként kínálkozik a tudatos kollaboráción túl, vagy amellet, az egyszerű hanyagság, a felvállalt program formálisnak tekintése a Markó-féle vezetés részéről.

Mások, például a Borbély Imre - Borbély Zsolt Attila szerzőpáros úgy véli, hogy a markói *hatalomszeretet*, a pozícióban maradás igyekezete húzódik meg amögött, hogy az 1995-ös kongresszus után érdemi előrelépés nem történt az említett területeken. „*Feltételezésünk szerint a negyedik, 1995. májusi kongresszus után a szisztematikus önépítkezés leállása és a központi szervek túlerősítése annak köszönhető, hogy a Markó-féle vezetés felismerte: pozícióban maradása nincs kötve a vállalt program teljesítéséhez. A kongresszus ugyanis kétharmados többséggel*

¹⁶⁰ Lásd: Borbély Imre: Keresztény és nemzeti liberális egységkeret, a szerző sokszorosított tanulmányfüzete, saját példány

¹⁶¹ Lásd: Somogyi Attila: Törésvonalak az erdélyi magyar politikában, 1999/9

újraválasztotta azt a Markó Bélát, aki elsősorban felelőse volt a brassói menetrend be nem tartásának.”¹⁶² Ez az érvelés meggyőzőbbnek és, horribile dictu, jóindulatúbbnak tűnik. A brassói program keresztülvitele ellen minden bizonnyal tiltakoztak volna a neptuni erők, így Markónak 1995-ben az autonomista táborral kellett volna szövetkezni a középvonallal a háta mögött a neptuni irányvonal ellenében. Azzal a táborral, mely kemény bírálatban részesítette a kongresszus előtt. Kockázatmentesebbnek tűnt a román hatalmat maga mögött tudó Neptun-vonallal való kiegyezés és az autonómiaprogram jegelése, mint egy „jobb-közép” koalíció s az autonomista önépítkezés folytatása. E kérdésre nemsokára visszatérek a hatalombarát RMDSZ irányzatot megjelenítő politikusok és politikai alakzatok leírásánál.

E csoport emblemikus képviselője Domokos Géza volt 1993-ig, akinek megnyilatkozásai már az RMDSZ fennállásának első évében is felmutatták e politikai tábor gondolkodásának minden jegyét. A Kolozsvári Nyilatkozat vitáján Tőkés László politikai asszimilánsnak nevezte azt a magatartást és politikaszemléletet, mely e táborot jellemzi, értve ezalatt, hogy képviselőire sikerült tudati szinten rákényszeríteni a bukaresti gondolkodás sémáit, a fennálló keretek megváltoztathatatlanságának kényszerképzetét. (Hadd szúrjak ide egy árulkodó példát: Domokos Géza az RMDSZ nagyváradi kongresszusán arról beszélt, hogy Erdély területi hovatartozását a trianoni, majd a párizsi békeszerződés „szentesítette”. Ugyanez év augusztus végén a Bécsi Döntésről szóló parlamenti beszédében¹⁶³ e döntést - elfogadva a román szóhasználatot - szisztematikusan bécsi diktátumnak nevezi. Holott akkor a román fél által kért döntőbíráskodásról volt szó, tehát véletlenül sem diktátumról, míg a Domokos Géza kongresszusi beszédében szakrális dimenziót nyerő Trianoni békeszerződés¹⁶⁴ a magyar fél számára igenis diktátum volt). 1993-ban Domokos Géza visszavonulása után és Markó Béla átmeneti autonomista két éve alatt tulajdonképpen a neptuni tárgyalók és Verestóy Attila jelentették e politikai stílus vezérképviselőit. 1994 végén Nagy Benedektől hathatós segítséget kaptak a Tőkés László elleni akció révén, melyet viszont az autonomista tábor határozottan visszavert. 1996-tól viszont mikor Markó Béla élére állt a kormányzati szerepvállalás hatalmi manőverének, maga Markó jeleníti meg első személyben a „mérsékelt” avagy „önfeladó”, „labanc” irányzatot. Markó mellett áll jelenleg a Szabadelvű Kör főárama (a Kör több minisztert és államtitkárt is adott)¹⁶⁵, a Kereszténydemokrata Mozgalom, a Szociáldemokrata Platform, valamint a magát platformok mellett el nem kötelező helyi RMDSZ politikusok nagy többsége.

A másik oldal beazonosításában egyetértek a fentebb idézett szerzőkkel: az autonomista politikusok rajzolják ki azt az erőcsoportot, mely optimális esetben az egész szervezetet jelenthetné. Ők azok, akik távlatokban gondolkodnak, s akik egyéni érdekmegfontolásoktól függetlenül¹⁶⁶ következetesen képviselik az erdélyi

¹⁶² Borbély Imre - Borbély Zsolt Attila: RMDSZ: érték, érdek és hatalom 1989-1998, Magyar Kisebbség, 1998/2, 42. o.

¹⁶³ Domokos Gézának a Bécsi Döntés 50. évfordulója alkalmából elmondott parlamenti beszéde megjelent a Romániai Magyar Szó 1990. szeptember 1-i számában.

¹⁶⁴ In.: Az RMDSZ első kongresszusa...

¹⁶⁵ A Ciorbea kormányban Birtalan Ákos volt a turisztikai miniszter, míg Tokay György leváltása után Eckstein Kovács Péter lett a kisebbségügyi miniszter. Bara Gyula a Kör másik SZKT-képviselője munkaügyi államtitkár volt.

¹⁶⁶ Egyéni érdekmegfontolásoktól függetlenül, mondom, mivel az elmúlt fél évtizedben s középtávon a Markó Béla fémjelzte csoport határozta és határozza meg az RMDSZ forrásfelhasználását s nagymértékben azt is, hogy ki milyen pozícióba kerül. Az esetleges kormányzati szereplők tekintetében egyeduralkodók s nagy a befolyásuk helyi

magyar autonómia programját. Az első három évben sikerült elérniük e gondolatnak a programba-emelését s az RMDSZ átépítésének e jövőkép szemszögéből történő megkezdését. A következő két évben társak voltak az építkezésben, de a belső partizánakciók (Neptun, Nagy Benedek-ügy) válságkezelése lekötötte az alkotó energia nagy részét, majd 1996-tól kezdve azon munkálkodnak, hogy rászorítsák az RMDSZ vezetését, képviselje saját programját. Miként jelen kötet egyik szerzője, Borbély Zsolt Attila, a Reform Tömörülés akkori alelnöke és jelenlegi SZKT-képviselője írja 1997-ben, a kongresszus előtti programadó eszmefuttatásában: *„Az RMDSZ-en belül (...) az a fonák helyzet alakult ki, hogy a gyakorlati kompetenciával nem rendelkező "ellenzék" próbálja a kongresszusi legitimitással felruházott vezetést rászorítani arra, hogy saját programját - azaz a kongresszus által ráruházott feladatokat - hajtsa végre. A vezetés pedig ellenzékének egyetértő asszisztenciáját kéri a program szisztematikus szabotálásában.”*¹⁶⁷ (kiemelés az eredeti szövegben).

E csoport élén Szócs Géza állt 1993-ig, a politikából való visszavonulásáig, annak ellenére, hogy volt olyan helyzet, amikor „jobbról előzték” (Katona Ádám és az Erdélyi Magyar Kezdeményezés az RMDSZ eddigi történetében az erdélyi magyarság autonómiatörekvéseinek legkövetkezetesebb és egyben a legkeményebb harcosa volt, akinek állásfoglalásai a legtöbb esetben túlmutattak a konszenzuskereső Szócs Géza álláspontján. De említhetem azt is, hogy egyedül Király Károly vonult ki az alkotmány vitájáról miután Románia „egységes nemzetállamkénti” meghatározását elfogadták.) Tőkés László – miként arra Ágoston Vilmos némi helytelenítéssel rámutat¹⁶⁸ – 1992 nyarán még megakadályozta, hogy a Magyarok Világkongresszusa Duray Miklós javaslatára nyilatkozatba foglalja az elszakított nemzetrészek autonómiakövetelésének támogatását. 1992. október 25-én viszont már ő volt a Kolozsvári Nyilatkozat vitáján az autonómia igényének kinyilvánítását szorgalmazó vezérszónok. Időközben ugyanis a Hargita megyei listahamisítás kapcsán az RMDSZ tiszteletbeli elnöke meggyőződhetett a domokosi hatalomgyakorlás sajátlagos természetéről¹⁶⁹ s vélhetőleg ráeszmélt, hogy a „méréseltek” nem a magyarságféltés józan bölcsessége tartja vissza az autonómia nyílt felvállalásától, hanem a román hatalom „jóindulatának” elvesztésétől való félelem, a „csak rosszabb ne legyen” mindenkori rendszerfenntartó logika. Minden bizonnyal ő is rájöhett arra, hogy az autonómiánál többet nem lehet, *kevesebbet*

viszonyokra is. Toró temesvári győzelmét a képviselőjelölt-állításon nem tudták megakadályozni, Kincses Elődöt és Csapó Józsefet viszont sikerrel eltávolították az RMDSZ listákról.

¹⁶⁷ Borbély Zsolt Attila: Merre tovább?, Erdélyi Napló, 1997/40

¹⁶⁸ Lásd: Ágoston Vilmos: Kisebbségi ügyek, Köztársaság, 1992/29 A szerző egyébként inkonzekvenciaként mutatja be Tőkésnek a vélhetőleg belső megvilágosodásból eredő politikai fordulatát, mint ahogy Chručinakék melletti akkori kiállását is teljesen félreértelmezve úgy állítja be, mintha Tőkés László „Magyarországon kormánypárti tévét és rádiót” követelne.

¹⁶⁹ A Hargita megyei listahamisításról már szoltam más írásaimban is, ideilleszteném a Kapu 1995/9-es számában megjelent szövegem vonatkozó lábjegyzetét: „1992 nyarán a képviselő és szenátorjelöltek kiválasztásakor Hargita megyében a területi (széki) szervezetek küldöttgyűlésein rendre kimaradnak a hatalompárti "méréselt" prominensek. Elnöki jóváhagyással a lokális hatalmasságok eltörlik az eredményt és új gyűlést hoznak össze, mely különböző manőverek folytán - a jelöltek bemutatkozásának megakadályozása, a sorrend manipulálása - a Domokos-vonal által kívánt jelölteket szavazza meg. A hargitai két szárny nem tud megegyezni, ezért az Országos Elnökség az elnök távollétében, de az általa írt nyomáskifejtő levél birtokában állít össze egy kompromisszumos listát, melyet a helyi Domokos-párti erők, az elnök tudtával ismét meghamisítanak. A manipulációk eredményeként visszakerül a listára az eredetileg lemaradt két szenátor és a már akkor is kormánypárti Nagy Benedek, míg Gyergyó-szék képviselő nélkül marad.” (Szentimrei Krisztina: Törésvonalak az erdélyi magyar politikai mezőben, Kapu 1995/9)

viszont nem érdemes követelni. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy 1996-ig Tőkés László igyekezett távol tartani magát a politikai harcoktól, de erre nem mindig volt lehetősége. A később részletesen tárgyalt ügyek (etnikai tisztogatás vitája, Neptun ügy, Nagy Benedek ügy) magukkal ragadták Tőkés Lászlót is, így fokozatosan a magyar közvélemény előtt is (a román média szinte a kezdet kezdetétől a radikálisok közé sorolta) neve azonosult a magyar „radikalizmus” képviselőjével. Mellette – mögötte a két autonomista platform, a Reform Tömörülés valamint az Erdélyi Magyar Kezdeményezés sorakozott fel.

3.2. A nemzethez való viszony mentén artikulálódó ellentét

A fentebb tárgyalt két irányzatot a Borbély Imre - Borbély Zsolt Attila szerzőpáros¹⁷⁰ az individualista - kommunitariánus illetve az emancipatorikus - kollaboráns négyosztatú mezőben helyezi el. Ők a „mérsékelt” csoportot *kollaboránsnak* nevezik, a velük szemben állókat pedig az *emancipatorikus* politika híveinek.¹⁷¹ A másik általuk említett törésvonal az általam a következőkben részletezett klasszikus nemzeti – kozmopolita ellentétpárt fedi, melyet megfelelőbbnek érzek. A nemzetben gondolkodó és a kozmopolita világkép több is és kevesebb is mint a kommunitariánus – individualista. Lehet valaki egyszerre a nemzeti eszme tisztelője és individualista¹⁷², miközben a kommunitariánus nem feltétlenül gondolkodik nemzetben. Sőt, sokan a szocialista internacionalizmust is a kollektivistá, kommunitariánus eszmekörbe sorolják. A kommunitarianizmust nem véletlenül azonosítja a köztudat az egyént a közösségnek alávető szemlélettel. S e szempontból mellékes, hogy milyen értékeltvi megfontolás húzódik az alávetés mögött.

Ugyanakkor, aki nemzeti alapon gondolkodik, az kiindulhat éppenséggel az egyénből. Ahol ugyanis nemzeti hovatartozása miatt nyomják el egyének egy csoportját, ott éppenséggel a nemzeti közösséghez kell olyan jogokat rendelni, melyekkel megvédheti magát az etnodiszkriminatív állami tendenciákkal szemben. Ez pedig *nemzeti* politika. Éppen ezért tartom a kozmopolita megnevezést is meggyőzőbbnek, mint az individualistát.

A kozmopolita alapállású politikus¹⁷³ a nemzetelvű politikát túlhaladottnak tartja, s gyakran a problémák tulajdonképpeni forrását fedezi fel benne. E politikusok összességük a pozitív nacionalizmust a sok esetben a nemzeti eszmét csak meglovagoló imperialista törekvésekkel, népiertó indulatokkal.

¹⁷⁰ I.m., 33. o.

¹⁷¹ A kétségkívül komoly elméleti igénytel megírt tanulmány nem nélkülözi a politikai célzatosságot s a nyelvpolitikai manővereket. A két szembenálló csoport megnevezése legalábbis erre utal. A „kollaboráns”, amelllett, hogy nagyjából fedi „a hatalommal együttműködő” fogalmát, erős negatív asszociációkkal terhelt, míg az „emancipatorikus” konnotációi egyértelműen pozitívak.

¹⁷² Lásd például John Stuart Mill politikai filozófiáját. Mill, aki A szabadságról c. esszéjében az egyéni szabadság már-már himnikus apológiáját adja elméletileg igen jól körülbástyázva álláspontját, Benthamnek azt rója fel, hogy nem veszi tekintetbe a hagyományok erejét és a nemzeti szolidaritási kötődés jelentőségét. De más példák is felhozhatók. Itt van például a témánkhöz közelebb eső Reform Tömörülés politikai alapállása, mely az egyén felelősségének és szabadságkörei tiszteletben tartására épít nemzetelvű programot.

¹⁷³ A kozmopolita világkép, úgy vélem, ideáltipikusan fogalmazódott meg 1995-ben Eörsi István és Tamás Gáspár Miklós vitájában. Ezutóbbi elismerve, hogy az általa államnemzetekként definiált közösségek között versenyhelyzet van a nemzetközi porondon, a magyar állam feladatát abban jelöli meg, hogy a magyarság helyzetét optimalizálja ebben a versenyhelyzetben. Eörsi szerint viszont *annak a kifejezésnek, hogy a „magyarság nyerjen” legfeljebb a sportban van értelme, de ott sem feltétlenül.*

Az erdélyi magyar közéletben egy szűk értelmiségi csoport képviseli tulajdonképpen a kozmopolita, bal-liberális alapállást. Eddig két ízben léptek fel szervezeten, sajtókampány keretében, először a Kolozsvári Nyilatkozat idején, erről már szoltam, másodsor pedig 1997 elején az önálló állami magyar egyetem kérdésében. Tulajdonképpen mindkét esetben az erdélyi magyar politikai elit egésze ellenében. Csakhogy a Kolozsvári Nyilatkozat idején számíthattak azok hallgatólagos támogatására, akik a morális nyomás hatására szavaztak a Nyilatkozat mellett. Az 1992 végi bal-liberális offenzíva mindenképpen alkalmas volt arra, hogy gyengítse a kongresszuson a nemzeti autonomista oldalt, hiszen az egész manőver őket használta céltáblának. Így a korábban az autonómia célkitűzést elutasítóktól mi sem állt távolabb, minthogy kikérjék maguknak pár tucat értelmiségi alapszabályzat-ellenes, realitásokat figyelembe nem vevő ágálását.

Másodsor már kevésbé volt szerencsés a témaválasztás. Az önálló magyar egyetem kérdésében ugyanis majdnem tökéletes konszenzus van mindmáig az RMDSZ tagság, mind a középárda, körében, de akkor még a vezető elit körében is az volt. A libertinusok magukra maradtak, de fellépésük elég volt ahhoz, hogy a román hatalom arra hivatkozhasson, hogy a magyarság sem egységes az önálló állami magyar egyetem kérdésében¹⁷⁴ s hogy a problémát maga előtt görgesse mindaddig, amíg a magyar fél engedékenységeről meggyőződve, az akkreditációs törvényben¹⁷⁵ egy határozott mozdulattal félre nem separte.

4. Látszattörésvonalak

Egyes törésvonalak nem meghatározóak az erdélyi politikai életben, ezzel együtt újra és újra felbukkannak különböző kontextusokban. E törésvonalak tetszetősek, elméletileg akár megalapozhatóak lennének, de a gyakorlati politikában nincs relevanciájuk.

4.1. Generációs törésvonal

A generációs törésvonal teóriája hosszú időn keresztül kisebb-nagyobb meghatározta az erdélyi magyar közéleten belül a törésvonalakról való gondolkodást. S könnyen lehet, hogy még ma is sokan a radikális, „reform-párti” alapállást életkori sajátosságokra vezetnék vissza, ha nem történt volna meg a MISZSZ szakítása az RMDSZ-szel s az RMDSZ nem alakította volna meg a maga ifjúsági szervezetét, a MIÉRTet. Így most már intézményes síkon is artikulációt nyert az, amit egyébként is tudunk, hogy egy pozicionálisan érdekelt nómenklatúra kialakítható fiatalokból is. De a MIÉRT megjelenéséig még sok van. 1990-et írunk s azt látjuk, hogy gombamód szaporodnak az RMDSZ függetlenül létrejövő ifjúsági szervezetek.

¹⁷⁴ Hasonlóan látja ezt a kormányzati szerepvállalás kérdésének talán legmélyrehatóbb elemzője, Toró T. Tibor is: „A helyzetet külön nehezítette az RMDSZ Szabadelvű Köre platformjának értelmiségi holdudvarához tarozó doktriner liberális egyetemi lobby nagy médianyilvánosságot kapott önállósodás-ellenes állásfoglalásainak sorozata amely (...) megadta a kellő kapaszkodókat a kezdeti ígéréteiből visszatáncolni szándékozó román koalíciós partnereknek” (Lásd: Toró T. Tibor: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselet felé?, In.: Magyar Kisebbség, 1998/1, 239.o.)

¹⁷⁵ Az elfogadott szabályozás szerint önálló állami magyar egyetemet nem lehet létesíteni. Akkreditációt ugyanis csak olyan intézmény kaphat, melyben román tagozat is működik.

4.1.1. A fellángoló szalmaszál-lelkesedés korszaka

1990. Ez az egy év volt talán a legeseménydúsabb a kommunizmus romániai berendezkedése óta, az elmúlt több mint egy évtizedet is beleértve. Több olyan történelmi eseményt élhettünk át akkoriban, melyekről könyvek tucatjait írták meg és még fogják megírni, a „forradalom emanációjának”, a Nemzeti Megmentési Frontnak pozicionális megszilárdításától és a választásokon való legitimáltatásától a Temesvári Kiáltványon, annak 8-as pontján¹⁷⁶, a bányászrohamokon keresztül a vásárhelyi pogromig.

Nem kevésbé eseménydús volt az ifjúsági szervezeteknek illetve azok tetőszervezetének, a sepsiszentgyörgyi, 1990. február 17-18-i prekongresszuson ill. a marosvásárhelyi március 17-18 -i kongresszuson megalakuló országos tetőszervezetnek, a MISZSZ-nek élete is.

Az ifjúság ekkor meglehetősen határozott hangon szólalt meg az erdélyi magyar politikában, mely kísértetiesen hasonlított a magyarországi testvérszervezet, a FIDESZ hangvételehez: radikális antikommunizmus, minimális kompromisszumkészség, a szakmai felkészültséghez, szervezettséghez, támogatottsághoz - egyszóval politikai erőhöz - mérten szokatlanul és aránytalanul kemény és agresszív stílus. (Megjegyzendő, hogy a hangvételebeli hasonlóságok dominánsan a véletlennek valamint a közvetlen ihletforrásnál mélyebben fekvő dimenziók hatásának tudhatók be: a tudatos hasonlítani igyekvés a saját hangvétele meglelése után, 1990 nyarán volt észlelhető, de akkor sem meghatározó módon. A FIDESZ kétségtelenül egyfajta példaképet jelentett, de a konkrét erdélyi problémákban való állásfoglalásokat illetve ezeken keresztül a MISZSZ politikai arcélét a saját prominensek vérmérséklete és szocializációja határozta meg, amiben a FIDESZ harmadlagos tényező volt.)

Ha valaha valamit egyértelműen balszerencsés volt, akkor ez a hangvétele az volt. Mert ami Magyarországon, az ottani egészen másféle történelmi fejlődésnek köszönhetően politikai tőkévé volt konvertálható, az az erdélyi konzervatívabb, mérsékeltbb közegben zavart és félelmet, esetleg lebecsülést keltett, nemcsak a megcélzott kommunista nomenklatura magyar köreiből, hanem szinte az egész romániai magyar politizáló elitben. (A MISZSZ-nek erős támogatottsága volt mindenekelőtt Csutak Istvánnak és Szócs Gézáknak köszönhetően a kolozsvári radikális értelmiség körében. Ez azonban nem volt elegendő a sokkhatás ellensúlyozásához. Sőt, a kolozsváriaknak a MISZSZ-el közös – egyébként határozott, bátor és jövőbemutató - fellépése az első kongresszuson inkább erősítette a MISZSZ-el szembeni averziókat.)

Arról nem is szólva, hogy a politikai hatékonyságot előtérbe állító érvelésükbe, mely mindenekelőtt az RMDSZ ünnepség- és avatásszervező tevékenységét támadta, erős kozmopolita felhangok keveredtek, ami érthető visszatetszést szült az alapvetően

¹⁷⁶ A Temesvári Kiáltványt a temesvári népfelkelésben közvetlenül résztvevő – ha úgy tetszik egy morális szelekción átesett – újságírók és értelmiségiek alakították meg a temesvári megmozdulás gondolatiságának, célkitűzéseinek képviselőit. Ezek foglalatát és a román ál-demokrácia nyugati modellhez idomításának előfeltételeit jelentette az említett kiáltvány. Ennek 8-as pontja kavarta fel leginkább az országot, mely a Securitate és a pártaktíva tagjainak a parlamentből való tíz éves kitiltását tartalmazta. (lásd: Proclamatia de la Timisoara, 1990. március 14, Timisoara c. újság)

nemzetben gondolkodó erdélyi magyar politikum körében. Az első benyomás több évre meghatározta a MISZSZ farkaskutya hangján ugató dakszli image-ét az erdélyi politikai köztudatban. Az, ami a Fidesznek a parlamenti frakciója kompetens működésével s egy jóindulatú média-hátszéllel hónapok alatt sikerült: tételesen a fiatal, harsányan antikommunista, meggondolatlan, utcán akciózó csapatból fiatal, "az előző rendszer által meg nem rontott" szakértői pressure group-pá válni az emberek tudatában¹⁷⁷, az a MISZSZ-nek csak az RMDSZ új intézményrendszerének felállása után az SZKT-n való működés révén sikerült, annak dacára, hogy az SZKT elődjében, a KOT-ban is volt képvisellete.

A tárgyilagosság kedvéért azt is meg kell említeni, hogy a MISZSZ-nek 8 parlamenti képviselője s egy szenátora volt Románia törvényhozásában és az is tagadhatatlan, hogy a szervezet politikai mondandójának legalább 80 percentje helyes és az idő által igazolt volt:

- a MISZSZ által már 1990 márciusában felvállalta temesvári 8-as pontot az 1993-as brassói RMDSZ kongresszus is elfogadta s ma már egyértelmű, hogy sokkal kedvezőbb irányt vett volna a román történelmi fejlődés, ha a 8-as pontnak megfelelően az első 5 parlamenti választáson a Securitate kötelékébe tartozók és a pártaktivisták passzív választójogát megvonják. Nem lehet nem látni az összefüggést Domokos Géza (volt RKP KB-póttag) RMDSZ elnök visszavonulása és a 8-as pont késedelmes elfogadása között.

- a MISZSZ elhatárolódott a Katona Ádám-féle autonómiakezdeményezés erkölcstelen s a román hatalomnak való alájátszástól egyértelműen áthatott diszkreditálásától, az önrendelkezés elvén alapuló autonomista politika RMDSZ általi elfogadtatása pedig mindvégig stratégiai célkitűzései között szerepelt;

- az sem tagadható, hogy az egyébként népszociológiai szempontból rendkívüli fontosságú feszítv RMDSZ-megnyilvánulásoknak az egyéb irányú tétlenséget, tehetetlenséget valamint hozzánemértést leplező funkciója is volt;

- az is tény továbbá, hogy 1990 decemberében a II. MISZSZ kongresszus által stratégiai anyagként elfogadott, a budapesti politológus-hallgatók által előterjesztett eszmefuttatás az RMDSZ brassói kongresszuson elfogadott állammodellt körvonalazta a KOT erdélyi magyar parlamentté alakításának gondolatával s már akkor a nemzeti-liberális frakció szerepét szánta a MISZSZ-es csapatnak.

- figyelemre méltó végül, hogy a politika valamint az egyéb, kulturális, társadalomszervezési tevékenységek szétválasztásának elvét (ami az új RMDSZ struktúrában az Egyeztető Tanács és az SZKT valamint az ügyvezető alelnökségek szerepleosztásában érvényesül 1993 óta) a MISZSZ már 1990 februárjában megfogalmazta és négy hónapra rá saját struktúrájában részben érvényesítette.

4.1.2. 1990 dec. -1993 dec. - Az önkeresés ideje

A teljesnek mondható szétválására várni kellett addig, amíg a régi struktúra életképtelensége a többség számára nyilvánvalóvá vált. Ebben a három évben

¹⁷⁷ Itt és most lényegtelen, hogy a FIDESZ ezen az összképen is változtatni tudott 1994 és 1998 között, ami elengedhetetlen feltétele volt annak, hogy 1998-ban választást nyerjen. Számunkra az a releváns, hogy a kezdeti vadócok komoly szakértői háttérrel rendelkező pár év alatt a választók tekintélyes részét maguk mögött tudó, hatékonyan működő formális párttá tudták válni. (Hogy egy év leforgása alatt a nemzeti gondolat felvállalásának köszönhetően szétbombázta őket a sajtó az ismét más kérdés.)

korrodálódott, illetve döntésképtelen bábszervvé vált a MISZSZ kulcsszerve, az Országos Választmány, helyi Madiszok szűntek meg a profitorientált, önfenntartó tevékenységre való áttérés akadályai miatt, a harmadik, változást érdemben nem hozó marosfői kongresszuson megválasztott elnök pedig egyszerűen letűnt a színről. Az egész MISZSZ-es épület minden eresztékében recsegett-ropogott. A mélypont az volt, midőn a MISZSZ tehetetlensége folytán átadta 1992 októberében a Küldöttek Országos Tanácsában öt megillető helyeket az Erdélyi Magyar Kezdeményezésnek és a Szabadelvű Körnek. Ez a gesztus nem azért volt tragikus, mintha nem megfelelő politikusok foglalták volna el az említett helyeket, hanem mert azt jelezte, hogy a MISZSZ nem képes azokat megfelelőképpen betölteni. Az akkor összeült válságstáb készítette elő a Félix-fürdői negyedik kongresszust, mely a mai- úgy tűnik minden szempontból életképes struktúrát létrehozta.

4.1.3. Az ideáltipikus modell: 1993. dec—1995. május

Félix fürdön létrejött a Reform Tömörülés (RT), az RMDSZ nemzeti liberális platformja melyet a társadalomszerző funkciókat ellátó MISZSZ-hez csak egy belső szerződés kötött, melyben a két partnerszervezet kölcsönös támogatási kötelezettséget fogadott. Így megszűnt az a kellemetlen helyzet, hogy a politizáló ifjúsági elitet a bélyeg ill. rovargyűjtők egyesületéhez küldik tárgyalni, a társadalomszervezés iránt vonzódó MISZSZ aktivistákat pedig eltanácsolják a civil szerveződések fórumairól a politikai al csoport tevékenysége miatt. Az új struktúra kitűnően illeszkedett az RMDSZ szervezeti felépítéséhez, hiszen a MISZSZ helyet kaphat a felsőháznak megfelelő Szövetségi Egyeztető Tanácsban (SZET), és az Ifjúsági alosztály működtetésében, az RT pedig az SZKT-politizálás egyik markánsnak nevezhető aktora lett.

Az erdélyi ifjúság civil társadalmának másik jelentős szereplője az OMDSZ, mely a MISZSZ-el nagyjából párhuzamosan jött létre s melynek belső életét ill. tevékenységét e politikaorientált eszmefuttatásban nem részletezem. (Itt kívánom megjegyezni, hogy a többi szakmai vagy világnézeti ifjúsági szervezettel, melyek nem bírnak befolyással az erdélyi magyar politikai életre most értelemszerűen nem foglalkozom.) Politikai súlyát elsősorban az SZKT helyek MISZSZ-el közösen birtokolt 15%-a, valamint ennek folyamánként a MISZSZ segítségével létrehozott Gaudeamus frakció adta. (Ma egységes MIT frakció működik az SZKT-ban.) Az OMDSZ, amennyiben az erdélyi magyarság parlamentje felállta után is kíván élni a közvetlen politizálás eszközeivel, a MISZSZ-éhez hasonló utat kell, hogy bejárjon azzal az egyszerűsítéssel, hogy kihagyhatja a MISZSZ hezitálásának három esztendejét.

Annyit megállapíthatunk, hogy az erdélyi magyar ifjúság képes volt artikulálni egy nagyjából világosan körvonalazott politikai alternatívát, melyet a több éves vajúadás után meglelt szervezeti keretben képviselni tudott.

4.1.4. 1995 - 2001 ismét a politikában

E sikeres felállás azonban megszűnt, aminek szubjektív és objektív okai egyaránt beazonosíthatóak. A MISZSZ-ben létrejött ismét a politika iránt érdeklődő elit, de ez

már nem vált le a szervezetről, hanem kinyújtotta kezét a politikai érdekképviselő felé. Közben megalakult több ifjúsági szervezet, mely az OMDSZ „rossz példáját követve” nem volt hajlandó a MISZSZ kereteiben tevékenykedni így az RMDSZ bábáskodásával megalakult a Magyar Ifjúsági Tanács, melyben a MISZSZ csak egy a többi között, bár kétségtelenül komoly súlyt képvisel az ifjúsági esernyőszervezeten belül mindmáig.

A meglett struktúra tehát kétfelől is megroppant. A MISZSZ veszített jelentőségéből, s ami megmaradt azt magának kívánta fenntartani. Szubjektív okok alatt azt értettem, hogy a kölcsönös érdekeltségen alapuló MISZSZ-RT szerződés meg nem szegte ugyan, de az RT nem tudta tartalommal feltölteni. Profitja megvolt abból, hogy a MISZSZ helyeit foglalja el az SZKT-ban, de vizontszolgáltatást nem nyújtott. Több odafigyeléssel a mozgalmiak egyes kezdeményezéseinek felkarolásával, a formális kapcsolattartás intézményeinek megalapozásával el lehetett volna kerülni, hogy a MISZSZ a MIT-en belül megkapott politikai érdekképviselői helyeire a saját embereit ültesse, felborítva ezáltal a korábbi logikát.

A MIT a továbbiakban fokozatosan elmozdult a centrumpozícióból jobbra. 1996 márciusában az SZKT-n Nagy Pál még látványosan középre helyezkedett, ám ugyanez év nyarán az RMDSZ elnökjelöltállításánál az ellenszavazatok nagy részét a MIT adta, mint ahogy a többi kardinális szavazás alkalmával (pl. 1998-ban az egyetemügyben kiadott ultimátum megszavazásánál, majd visszavonásánál) az RMDSZ fősodor ellen foglalt állást. Sejthető volt, hogy ez nem marad megtorlatlan. 2001 elején az SZKT nem volt hajlandó megerősíteni a MIT új küldötteinek mandátumát. A MIT válaszul országos szinten megszakította a kapcsolatát az RMDSZ-szel, s megóvta a döntést a RMDSZ Szabályzatfelügyelő Bizottságánál. Az SZFB-nek közel egy év kellett ahhoz, hogy az ügygel foglalkozzon. Az SZFB végül is 2002 februárjában kimondta, hogy az SZKT-nak nem lett volna joga elutasítani a MIT mandátumainak igazolását és a jogerős döntést csekély két hónapra rá postázta az érintett feleknek.

Ennek dacára az SZKT nem vette napirendjére a kérdést, sőt, az SZKT elnöke, Frunda György, aki a jogszerűség és méltányosság testületen belüli letéteményese kellene, hogy legyen, egy kétes értékű párhuzammal utasította vissza a javaslatot. Frunda azt nyilatkozta a Krónika riportérének a lap 2002. május 23-i számában a MIT-ről, hogy *„ők maguk jelentették ki, hogy nem kívánnak az SZKT ülésein részt venni, ezt az SZKT tudomásul vette. Ha a maga felesége elmegy otthonról, másnap nem jöhet be, ha maga nem engedi be. Ez így becsületes.”* Becsületbeli kérdésekről nem szeretnék vitatkozni azzal a politikussal, aki az RMDSZ különböző testületeit s a közvéleményt több ízben is hamisan tájékoztatta. Jogszerűség ügyében viszont hadd igazítsam ki a nagynevű jogászkollegát: amennyiben a feleség érvényes bírósági végzéssel rendelkezik arról, hogy beléphet a közös otthonba, akkor bizony a férj kénytelen őt beengedni még akkor is, ha ezt nem tartja „becsületesnek”. S akkor arról nem is szóltam, hogy Frunda idézett nyilatkozatában tendenciózusan elhallgatta az előzményeket, vagyis azt, hogy a MIT az SZKT jogtalan döntése után szakított.

Az SZKT ülésén Frunda egy olyan dokumentumra hivatkozott, mikor a MIT ügyének napirendre vétele ellen érvelt, melyet Markó Attila, az SZFB elnöke szignált, s mely nem vitatta a MIT-nek kézbesített határozat jogerősségét, de mely szerint az SZFB döntést hozott arról, hogy visszatér a MIT ügyére. Az SZFB

egyébként, mint később megtudtuk, nem hozott ilyen döntést, hiszen a testület 5 tagja közül 3 nem vett részt ilyen jellegű határozat meghozatalában, az egész tehát Markó Attila partizánakciója volt, mely a MIT ügye megoldásának további halasztását volt hivatott lehetővé tenni. Nem róható fel Frunda Györgynek, ha erről nem volt tudomása. Az viszont annál inkább, hogy Markó Attila levelét kézben tartva, mely, mint már említettem, rögzíti a MIT ügyében hozott határozat jogerőségét, azt állította, hogy e határozat *nem jogerős*. Vagyis tudatosan félretájékoztatta az SZKT-t. Mint ahogy az is felróható neki, hogy nem ismertette sem az SZFB döntését, sem Markó Attila levelét az SZKT-val a döntés előtt. Az pedig a többségelvű demokratikus döntéshozatalból való gúnyüzés volt, hogy Frunda megszavaztatta a testületet azügyben, hogy e két dokumentumot meg akarja-e ismerni, az SZKT pedig képes volt hatalmas többséggel leszavazni azt, hogy egy döntés előtt informálják arról, hogy miről is dönt.

Csak az idő kérdése, hogy az SZFB valóban visszatérjen a kérdésre és hogy olyan határozatot hozzon, mely utat nyit a vezetéshez hű MIÉRT beemelésére az RMDSZ struktúráiba. A MIT politikai jelentőségét az adta, hogy az RMDSZ struktúráin belül volt, hogy ő képviselte Szövetségi szinten a fiatalságot. Ennek hiányában a mai apatikus közhangulatban a szervezet képtelen lesz önerejére támaszkodva olyan eredményeket felmutatni, melyek egyértelműen kétségbe vonnák a MIÉRT létjogosultságát. A MIT-nek tehát sikerült önmagát periferizálni s utat nyitni MIÉRT számára ami egyet jelent az autonóm ifjúsági mozgalomnak a politikai szempontból való önfelszámolásával. Ezzel egyben pont kerül a generációs törésvonal problematika tárgyalásának végére is: ilyen törésvonal nincs, legfeljebb az ifjúságon belül van egy törésvonal, mely szinte tökéletesen lefedi az erdélyi magyar politikai paletta meghatározó autonomista/kollaboráns törésvonalat.

4.2. Szórvány – tömb ellentét

A szórvány - tömb törésvonalnak is lenne elméletileg létjogosultsága. Más ugyanis a tömbmagyarság és a szórványmagyarság létperspektívája, mások a többséghez való viszonyulási csomópontjai, más jövőkép vetülhet elé. Nem lenne meglepő, ha a tömbmagyarság képviselői hangoztatnák leginkább a területi autonómia igényét, s ha a szórványmagyarság exponensei lennének az önfeladásba hajló kompromisszumkészség hívei. A gyakorlat rácafol erre az egyszerűségében igencsak tetszetős modellre: részint a szórványból is érkeztek igen határozott és markáns figurák, akik az autonómiaelvű politika hívei, s a tömbmagyarság körében is szép számmal akadnak, akik a mai kormánypárti kurzust követik.

Az SZKT-ban megalakult Szórvány frakció nem jelenít meg sajátos szórványértékeket. A szórványhoz való tartozás nem határozza meg sem retorikájukat, sem szavazási mentalitásukat.

4.3. A transzszilvanista - antitranszszilvanista törésvonal

E törésvonalat Molnár Gusztáv politológus említi egyik írásában, s habár megítélésem szerint valóságmagyarázó ereje csekély, érdemes vele foglalkozni,

részint elméletileg érdekfeszítő mivolta, részint pedig esetleges jövőbeni szerepe miatt.

Molnár Gusztáv e felvetése csak a maga szerves kontextusában érhető meg. Molnár a Magyar Kisebbség hasábjain a Huntington-i elmélet premisszáiból kiindulva vitaindítót¹⁷⁸ írt Erdély problémájáról (Erdély huntingtoni ütközőzóna, olyan terület, melyben összeér, pontosabban évszázadok óta egymás mellett él a nyugati protestáns kultúrkört képviselő magyarság és németiség, valamint a keleti-ortodox kultúrkörbe tartozó románság), melyben kifejtette, hogy Romániának devolúciós stratégiát kellene követnie ahhoz, hogy Erdély kifejtse a benne rejlő integrációs potenciált. A jeles politológus egyik kezdeményezője volt a Provincia c. lap megalapításának, mely a közös román-magyar erdélyi nyilvánosság megteremtését szolgálja. A Provincia egyik tavalyi számában kifejti, hogy hipotézise szerint Erdély egy olyan plurális társadalom, „*melynek négy meghatározó szegmense van: 1. a transzszilvanista magyar 2. a transzszilvanista, vagyis az erdélyiséget identitása meghatározó részének tekintő román, 3 az unitarista, antitranszszilvanista román 4. az antitranszszilvanista, azaz nemcsak kulturális és gazdasági, hanem politikai értelemben is Magyarország felé tekintő magyar.*”¹⁷⁹ Molnár Gusztáv tehát érzékel az erdélyi magyar társadalomban egy transzszilvanista-antitranszszilvanista ellentétet, ráadásul „antitranszszilvanistaként” az összmagyar nemzetstratégia híveit azonosítja be.

Az általa tematizált törésvonal, úgy vélem, magán hordozza a látszattörésvonalak minden meghatározó jegyét. A felszínen értelmezhető, s főleg egy reális szemléleti különbség konstruálható a transzszilvanizmus mentén. Viszont miként arra Borbély Zsolt Attila rámutat Molnárral polemizálva¹⁸⁰, e törésvonalak nem adnak semmiféle magyarázatot az egyes erdélyi politikai aktorok mozgására, sőt maguk az aktorok sem tartják az erdélyiség kérdését egy primér, meghatározó problémának. Mindehhez hozzáfűzhetjük, hogy az erdélyiség kérdése sokkal inkább látszik taktikai fegyvernek a Reform Tömörülés kezében az RMDSZ-en belüli politikai harcokban, sikeres pontszerű kísérletnek arra, hogy ők tematizálják, legalább részben, a Szövetségen belüli politikai diskurzust, mintsem elsajátított és konzekvensen képviselt célkitűzésnek. Mellesleg, ők Erdély alatt Bukarest (és nem Budapest!) tagadását értik s ezért álltak a program mellé. Nem kétséges: ha a Reform Tömörülés és Tökés László, akik 1999-ben Csíkszeredában sikerrel kodifikáltatták az RMDSZ programjában az Erdély-központúság gondolatát, ad absurdum¹⁸¹ válaszút elé kerül, hogy az összmagyar programot *vagy* pedig a transzszilvanizmust választja, akkor az össznemzeti paradigma mellett fognak lándzsát törni. S ha őket kivonjuk, ki marad az erdélyi magyar közéletben, akit egyáltalán foglalkoztat ez a kérdés? Néhány politikailag súlytalan értelmiségi, mint Bakk Miklós és talán egy-két RT-s idealista, mint például Szilágyi Zsolt. Őket transzszilvanista *társadalmi szegmensnek* nevezni enyhe túlzás...

Magyarán tehát: ha megmaradunk Molnár Gusztáv kategóriáinál: beszélhetünk egy *permisszíven transzszilvanista*, de *priméren összmagyar* megközelítésről, valamint

¹⁷⁸ Molnár Gusztáv: Az erdélyi kérdés, Magyar Kisebbség, 1997/3-4

¹⁷⁹ Molnár Gusztáv: A konszociációs demokrácia esélyei Erdélyben, Provincia 2000/6

¹⁸⁰ Borbély Zsolt Attila: Összmagyarság és erdélyiség, Provincia, 2000/8

¹⁸¹ Ad absurdum - mondom - mert nem tudok elképzelni olyan reális forgatókönyvet, amikor a kérdés ilyen mértékben élére álljon.

egy *kripto-antitranszszilvanista Bukarest-centrikus* szemléletről. (S akkor visszajutottunk oda, ahonnan elindultunk: „a magyar politikát Romániában” avagy „román politikát magyarul” hagyományos „hatalom ellenében” / „a hatalom oldalán” dichotómiához.)

Kétséges ugyanakkor, hogy érdemes-e kijátszani a transzszilvanizmust az összmagyar gondolat ellen. Annál is inkább, hogy a Budapest-orientált, nemzetpolitikában gondolkodó erők affinisabbak az Erdély-centrikus politika hívószavaira, mint a Bukarest-orientáltak, s ami ennél fontosabb, Budapest aligha fogja őket választás elé állítani, míg akik a bukaresti hatalomhoz kívánják kötni az RMDSZ hajóját és saját csónakjukat, azok a napi politikában szükségképpen választás elé kerülnek.¹⁸² (Ezért is neveztem őket *kripto-antitranszszilvanistáknak*. Erdélyiség-ellenességük rejtőzködő, s csak akkor jön elő, mikor a bukaresti hatalom ezt indokoltnak véli. Vélelmezhető ugyanakkor, hogy nem kerül sor nyílt és egyértelmű elhatárolódásra az RMDSZ main stream részéről. Antitranszszilvanizmusuk leginkább abban nyilvánul meg, hogy aktív asszisztenciát, pontosabban politikai támogatást nyújtanak a TDRP-s kormánytöbbség centralista törekvéseihez és etatista politikájához, bizonyos engedmények fejében.)

Ugyanakkor egy olyan Erdély, melyben, miként Molnár sejteti, az államalkotó nemzeti közösségek az Erdélyen kívüli részeikkel csak kulturális és gazdasági kapcsolatot tartanak fenn s őrizkednek a politikai stratégiák egyeztetésétől egyszerűen elképzelhetetlen. E vízióra áll az, amit Bíró Béla egykoron Molnár Gusztáv egy korábbi Bíró által neo-irrendentának bélyegzett elképzelésére alkalmazott: „*álom s még csak nem is szép*”. Egy korábbi írásomban már rámutattam, hogy „*ha elképzelhető egyáltalán a valóságban egy önállóbb Erdély, akkor az csakis úgy jöhet létre, hogy benne mind a magyar, mind a román nemzetrész fenntartja kulturális, gazdasági és igen: politikai kapcsolatait az Erdélyen kívüli nemzetrészekkel.*”¹⁸³

De bármiként is vélekedjünk az autonóm Erdély víziójának realitásáról valamint megvalósításának mikéntjéről, ténykérdés, hogy jelen pillanatban az erdélyi magyar közéleten belül e kérdés megjelenítése csak taktikai elem az egyes csoportok retorikájában s nem rendelkezik sem az elitet, sem pedig a társadalmat megosztó erővel.

5. Az erdélyi magyar politikai paletta

Az erdélyi magyarság politikai preferenciái kialakulatlanok. Ennek elsősorban az az oka, hogy a mindenkori RMDSZ elit nem volt érdekelt az egységreflexek leépítésében egy eszmeileg differenciált politikai társadalom létrehozásában. A politikai értékek mentén való gondolkodást a belső választások katalizálhatták volna, amennyiben platformok méretnek meg, akár csak az országos választásokon. Egy tiszta-listás vagy platformlista által dominált rendszer, mint amilyen például a magyarországi választási rendszer, minden bizonnyal olyan tömegeket is eljuttatott

¹⁸² Kevés olyan pont van a román politikai elit körében mint az egységes nemzetállam uralkodó paradigmája. Okunk van hinni, hogy bukaresti elit oldalvizein evező RMDSZ politikusok éppen olyan gyorsan megfelelkezzenek az erdélyiségnek a 2000-es választási kampányban alkalmazott jelszaváról, mint amennyire az autonómiáról megfelelkeztek 1996-ban, miután a román erőkkel való kormánykoalíció gondolata megszületett.

¹⁸³ Lásd a szerző említett írását.

volna a politikai tudatosság egy magasabb szintjére, melyek tagjait azóta is diffúz politikai gondolkodás jellemzi. A platformok (az RMDSZ-en belüli pluralizmus pártanalógiára létrejött szervezetei) egyelőre kisebb-nagyobb támogatottsággal rendelkező élcsapatok, melyek legfeljebb néhány száz embert mozgatnak meg és befolyásolnak közvetlenül politikai értékválasztásaikban.

Körvonalait a jelenleg hatályos alapszabályzat¹⁸⁴ IV. fejezetének B. pontja a következőképpen rajzolja meg:

„A platformok a Szövetségen belül szabadon megalakult belső politikai szerveződések. A platformok Szövetségen belüli elismerésének feltételeit, az együttműködés módozatait, valamint a Szövetségen belüli jogait és kötelezettségeit a jelen alapszabályzat, illetve az SZKT határozatai rögzítik.

30. A Szövetség tagjaként való elismerésük céljából a platformok kötelező módon benyújtják a Szövetségi Szabályzat-Felügyelő Bizottsághoz a következő dokumentumokat:

- a. szándéknyilatkozat, amelyben meghatározzák a platform politikai céljait;*
- b. program és működési szabályzat;*
- c. egy támogatói aláírást tartalmazó lista, amely igazolja a platform megalakulása iránti politikai igényt.*

31. A platformok a Szövetségi Szabályzat-Felügyelő Bizottság határozati javaslata alapján válnak a Szövetség tagjaivá. A platformok bejegyzési kérésére a dokumentumok iktatását követő első SZKT-ülésein a Szövetségi Szabályzat-Felügyelő Bizottság köteles az SZKT elé terjeszteni a bejegyzésre vonatkozó határozat-tervezetet.”

Az alapszabályzat rögzíti a platformok jogait is, melyek teljesülése viszonylagos. Az anyagi támogatás mértékét nem rögzíti az alapszabályzat.

„A platformoknak joguk van:

- a. képviselőkhöz jutni a Szövetség politikai döntéshozó testületeiben a belső választásokon elért eredményeknek megfelelően;*
- b. a tevékenységükhöz erkölcsi és anyagi támogatást kapni a Szövetségtől;*
- c. rendezvényeket tartani, működési feltételekkel rendelkezni a területi szervezetek székházaiban, figyelembe véve a helyi adottságokat, a területi elnökséggel kötött megegyezés alapján.”*

A platformok kötelezettségei tulajdonképpen csak formalitások, a „jogalkotó” nem korlátozta a platformok szabad mozgását. (Elképzelhető lett volna például egy olyan szabályozás is, mely megtiltja a platformok számára a többségi irányvonallal való nyílt szembehelyezkedést vagy a hivatalos programon túlmutató célok meghirdetését.)

„33. A platformok kötelezettségei:

- a. betartják a Szövetség alapszabályzatát;*
- b. saját szervezési és működési szabályzattal rendelkeznek;*
- c. egy "szándéknyilatkozatban" közlésezzik a Szövetség programjával összeegyeztethető céljaikat;*

¹⁸⁴ Lásd az RMDSZ 1999. május 15-16-i csíkszeredai kongresszusa által elfogadott Alapszabályzatot, In.: RMDSZ CD-RM

- d. *eleget tesznek az SZKT belső szerveződésekre vonatkozó határozatai előírásainak;*
- e. *kérvényezik belső szerveződésként való elismerésüket a Szövetségi Szabályzat-Felügyelő Bizottságtól.*”

Mindeddig egyetlen esetben történt meg, hogy az SZFB elutasított egy elismerési kérelmet. Ez pedig a Nemzetépítő platform¹⁸⁵ nevű szerveződés kérelme volt. Az SZFB szélsőséges elemeket vélt felfedezni a platform programnyilatkozatában. E szándéknyilatkozat megjelent a sajtóban, bárki számára hozzáférhetően. Jómagam nem fedeztem fel benne semmilyen demokráciaellenes, kivetni való elemet. A kérdést végül a 2001. március 31-i SZKT rendezte, mely az SZFB módosított álláspontját miszerint a platform bejegyezhető, nagy többséggel elfogadta.

5.1. Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés (EMK)

Az erdélyi magyar politikai palettán az EMK képviseli egyik oldalról a leghatározottabb nemzetelvű politizálást másik oldalról pedig a klasszikus konzervativizmus értékeit. Önmeghatározása szerint az *„RMDSZ-en belül működő platformként a kereszténység és a magyarság elveit, érdekeit kívánja következetesen érvényesíteni. Közéletünk, politikánk keresztény és nemzeti megújítását kezdeményezi az EMK.*”

A célkitűzések közül az önrendelkezésre vonatkozókat tartom leginkább kiemelendőnek *„Célunk az önrendelkezés valamennyi (személyi és közösségi) formájának megvalósítása, úgy a kulturális, a gazdasági, a politikai és a területi autonómia megteremtése – sajátos feltételeik figyelembe vételével – a többsmagyarság a vegyes lakosságú településeken élők, valamint a szórványban élők számára. Nemzeti önrendelkezésünk megvalósítását kezdeményezi az EMK.*”

Katona Ádám volt az egyetlen RMDSZ tisztségviselő, aki egy igen kényes kérdéshez, a félig vagy teljesen románná asszimilálódott, többnyire vegyes házasságban élő magyar politikai vezetők Szövetségen belüli helyzetének problémáját érinteni mert.

Az erdélyi magyar sajtó és politikum eléggé dicstelenül szerepelt az eset kapcsán. Szeghalmi Őrs Tokay Györggyel készített interjújában egyenesen a Szövetségen belül felvetődött etnikai tisztogatás gondolatáról beszél Katonára célozva. (Érdeemes zárójelben leszögezni: az etnikai tisztogatás származás-centrikus megközelítést feltételez. Katona kijelentése éppenséggel a magyar származású és önkéntesen – a „szabad identitásválasztás jogán”¹⁸⁶ – félig vagy teljesen románná asszimilálódott RMDSZ vezetőkre vonatkozott.) Tokay György ahelyett, hogy kijavítaná, még rádupláz, igen vannak akik, *„faji alapra kívánják helyezni az RMDSZ-t.*”

Az EMK mindmáig az autonómiaprogram legkövetkezetesebb híve. Programjának legfontosabb célkitűzései között szerepel több éve a kettős állampolgárság gondolata is. Kettős állampolgárság alatt Erdélyben a magyar állampolgárság alanyi jogon való

¹⁸⁵ A platform mindeddig nem fejtett ki nyilvános tevékenységet és az elnök Vekov Károlyt leszámítva nincs is tudomásom egyetlen RMDSZ tisztségviselőről, aki tagja lenne e szerveződésnek. Ezért nem is említem külön alcím alatt.

¹⁸⁶ A szabad identitásválasztás jogával élés és visszaélés lehetőségeiről lásd részletesen: Vass Csaba tanulmányait a Magyar Kisebbség hasábjain. (1998/2, 1999/4)

kiterjesztését értik minden - ezen belül természetesen minden Erdélyben élő – magyarra.

Az EMK vezetője, Katona Ádám 1995 késő őszen 42 napos éhségsztrájkot folytatott az Iliescu-hatalom idején, többek között a zetelaki elítéltek sorsának jobbrafordítása érdekében. Az EMK kezdeményezte, hogy Magyarország nyilvánítsa ki az erdélyi magyarság feletti védőhatalmi státuszát.

Ők a legkövetkezetesebb szószólói a szélsőségesség-problematika megtárgyalásának és legalább a Szövetségen belüli lezárásának. Felleptek ismételten az Agache-per vádlottainak ügyében s a csereháti ingatlan kérdésében is. Következetesen visszatérnek a Székelyföld betelepítésének és militarizálásának kérdésére is. Megszólalásaikat a taktikai szempontok félreseprése jellemzi és az igazság kimondásának pátosza hatja át.

A platform vezetői a magyar konzervatív erőkkel ápolnak jó kapcsolatokat, ideértve a Független Kisgazdapártot, a Magyar Demokrata Fórumot és a Magyar Igazság és Élet Pártját, de beszélő-viszonyban vannak a FIDESZ kisebbség- ill nemzetpolitikai illetékeseivel is. Az EMK értelemszerűen az erdélyi magyar politikai paletta jobboldalán helyezkedik el.¹⁸⁷

5.2. A Reform Tömörülés (RT)

A Reform Tömörülésről kicsit bővebben fogunk írni, nem elsősorban a személyes érintettség okán, hanem azért is, mert e platform kétségkívül a legjelentősebb az összes között, tulajdonképpen az egyetlen, mely átlépett a baráti társaság vagy klubkereteken, országon hálózatot épített ki és tudatosan törekszik egy alternatív elit megszervezésére.

A platform MISZSZ Félix-fürdői kongresszusán, 1993. december 12-én alakult meg a szervezet „politikai csoportjából”. A MISZSZ már 1990 nyarán a székelyudvarhelyi választmányi ülésén döntést hozott a politikai és a társadalomszervező, mozgalmi funkciók szétválasztásáról. Akkortól a MISZSZ gyűlésein e két különböző kérdéskörrel foglalkozó vezető aktivistái külön is ülészttek, csak a közös nyilatkozat kiadására gyűltek végül egybe. A szervezet az SZKT megalakulásával egy ütőképes csapatot állított ki, melynek az ifjúsági mozgalmár-jelleg nyűgnek tűnt s e csapat idővel önállósodni kívánt. A két szervezetet (MISZSZ és RT) 1993. decemberétől csak egy megállapodás kötötte egybe, melynek lényege, hogy az RT felvállalja az ifjúság ügyeinek képviselétét a politikában a MISZSZ pedig a számára biztosított SZKT-helyeket egy közös paritásos bizottság döntésének megfelelően tölti be.

1993-as alakuló ülésen egy héttagú elnökséget választanak, melyben Toró T. Tibor elnök mellett hat alelnök foglal helyet, akiket az 1994-es temesvári közgyűlésen megerősítenek. A platform Félixfürdőn közreadott szándéknyilatkozata¹⁸⁸ egy

¹⁸⁷ Lásd ehhez részletesen a bal és a jobb kategóriáinak az erdélyi magyar politikai palettán belüli értelmezéséről írott tanulmányomat (Szentimrei Krisztina: „Jobb” és „bal” az erdélyi magyar politikában, Erdélyi Magyarság, 1998/2) Itt csak annyit jeleznek dióhéjban, hogy jobboldalhoz sorolom a hagyományos értelmezés alá esőkön túl az önálló magyar politika híveit, részint pártkötődéseik miatt részint pedig azért, mert kiindulópontjuk, a nemzetelvű világszemlélet hagyományos jobboldali jellegzetesség. Hasonlóan balra kerülnek a román hatalom jóindulatára apellálók s a kozmopolita világnézetűek.

¹⁸⁸ A Reform Tömörülés szándéknyilatkozata, In.: Tömérdek, 1995

Kemény Zsigmond idézettel (mottó) vezeti be ideológiai önmeghatározását, a nemzeti liberalizmust: *„Kötelességünk előmozdítani a liberalizmust és nem hanyagolni el nemzetiségünket, noha e hitre–bizottság érdekei olykor meghasonlanak, útjai keresztülvágják egymást, irányai külön szakadnak.”* A szöveg a nemzeti eszmének s a szabadelvűségnek a gyakorlat szintjén való összebékíthetőségét hangsúlyozza. *„Tudjuk, hogy az egy fogalomba volt két irányzat, az individuum szabadságát hirdető liberalizmus és egy sajátos közösséget központba állító nemzeti eszme politikai gyakorlat szintjén összeegyeztethető, e két értékrendszerből fakadó kettős feladat egyidejűleg megvalósítható, egymás ellenébe való fordulása megakadályozható. A történelem azt bizonyítja, hogy a haza és a haladás elkötelezettjei, ha e két érték között választásra kényszerültek, mindnyájan a vesztesek közé kerültek.”* A nemzeti liberalizmus elvi síkon esetleg inkoherens, de gyakorlati kérdésekre használható választ adó eszmerendszerként jelenik meg a platform egyik fő ideológusának, e kötet egyik szerzőjének az RT ideológiai önmeghatározásáról írott eszméjében is. Schlett Istvánt idézi írása végén, aki szerint a *„nemzeti liberalizmus lehet fából vaskarika elvi síkon, fából és vasból a gyakorlatban kitűnően működő kerék készíthető.”*¹⁸⁹

Az RT első nyilatkozata nyomokban még viseli az 1993-as év idealizmusát. Akkor még úgy látszott, ha lassan is, de a Markó-Takács féle vezetéssel lehet előrehaladni az önrendelkezés útján, ki lehet tolni a neptunistákat az egyik szélre, a következetes autonomista EMK-t a másikra s a centrumban előnyös politikai paktumot kötni a Markó-féle main stream-mel: *„Kialakult egy helyzet, amelyben politikusaink a társadalom felett átbeszélve hitvitázó lendülettel próbálják egymást meggyőzni saját igazuk kizárólagos voltáról.”* Ezzel együtt kijelenthető, hogy a platform a megalakulása óta eltelt hét és fél esztendőben egyetlen gesztussal sem kompromittálta magát politikailag. Addig a határig mutatott engedékenységet, amíg lehetett, s mindvégig hű maradt saját célkitűzéseire, vagyis az RMDSZ 1993-as célkitűzéseire.

A platform elhatárolja magát az RSZDP-től, mint liberális „testvérszervezettől”. *„Úgy gondoljuk, hogy a romániai magyar társadalom érték- és érdekluralizmusa alapján minden, magát demokratikusként tételező politikai csoportosulásnak létjogosultsága van, azonban elutasítunk minden olyan gyakorlatot, amelynek forrásvidéke túlmutat közösségünk határain.”*¹⁹⁰

A Reform Tömörülés következő, tisztújító kongresszusát 1999. március 6-án, Csíksomlyón tartotta. Az elnök személye változatlan maradt, az elnökségben viszont jelentős változások történtek. Itt fogadták el a Reform Tömörülés 12 pontját is, mely a platform politikai krédójának rövid foglalatát adja. Az első pontban a platform alapszabályzatában foglalt céltételezés átfogalmazását találjuk *„célunk az önálló magyar politizálás megerősítése, a nemzeti liberális eszme- és gondolatvilág, a haladó keresztény értékek megjelenítése az erdélyi magyar politikai palettán.”*¹⁹¹

A platform elnökének retorikájában feltűnt egy olyan megkülönböztetés, mely tulajdonképpen az általam tematizált fő törésvonalat fedi, de mely minden bizonnyal azt a célt szolgálta, hogy az addigi egyik vagy másik tábor számára sérelmes

¹⁸⁹ In.: Borbély Zsolt Attila: Az RT ideológiai alapvetése Uo.

¹⁹⁰ Ld.: Az RT már idézett szándéknyilatkozatát.

¹⁹¹ A Reform Tömörülés alapszabályzata, az RT 1999-es, csíksomlyói kongresszusán szétosztott dokumentum, fellelhető az RT archívumában valamint egyes tagok gyűjteményeiben, saját példány

jelzőpárosokat egy értéksemleges jelző-kettőssel helyettesítse. Ez volt a nyelvi jogok, valamint a közösségi (kollektív) jogok elnyerésére összpontosító politika megkülönböztetése. E motívum feltűnik a 12 pont „között” is, elhelyezve a platformot a megfelelő térfélen: *„A Reform Tömörülés közösségünk megmaradásának és gyarapodásának garanciáját nem csak a nyelvi jogok biztosításában, hanem elsősorban az RMDSZ programjába foglalt közösségi autonómiák gyakorlatba ültetésében látja.”*

A program - nem véletlenül - külön pontot szán mind a magyar reintegrációnak, mind pedig az erdélyiség gondolatának: *„Minden nemzet elsődleges törekvése önmaga kulturális, gazdasági és politikai integrációjának megteremtése. Elengedhetetlennek tartjuk a határon túli magyar nemzetrészek tagjai számára az anyaországban egy sajátos jogi státusz megteremtését.”*

A erdélyi regionális érdekekre vonatkozó bekezdés már előrevetíti a pár hónappal később az RMDSZ hivatalos programjába is bevitt passzusokat: *„Az önálló RMDSZ politikának meg kell jelenítenie Erdély regionális gazdasági, kulturális és politikai érdekeit. Ebben a Reform Tömörülés az erdélyi románságot stratégiai partnerének tekinti.”* Összromániai vonatkozásban a platform megismétli az 1991-es kongresszus valamint a Kolozsvári Nyilatkozat önmeghatározását, ami a többségi nemzettel kialakítandó partneri viszony alapja: *„az erdélyi magyarság államalkotó tényező, a román nemzet egyenrangú társa.”*

Az RT kihangsúlyozza a kormánykoalíciós szerepvállalás által lényegében leállt saját külpolitikai tevékenység újrakezdését, *„az RMDSZ önálló külpolitikai koncepciójának újrafogalmazását.”* A kulturális önkormányzat fontosságát a nyilatkozat a tudásközpontú nemzetfejlesztés elvi alapján állva fogalmazza meg: *„A XXI. század a "tudás" évszázada. Nemzeti kultúránk megőrzésének és gazdagításának elengedhetetlen feltétele a magyar kulturális önkormányzat, s ezen belül a teljes önálló magyar oktatási hálózat megteremtése, melynek felső szintje a kolozsvári központú egyetem.”*

Gazdasági vonatkozásban a 12 pont kulcsszavai a tulajdonviszonyok gyors és végleges rendezése (visszaszolgáltatás, kárpótlás, kártérítés eszközeivel), külön említve az erdők és a termőföld kérdését, valamint az egyházi és közösségi javak restitúcióját.

Visszaköszön a MISZS-es korszak is. *„A fiatalság nem életkor hanem gondolkodásmód. Szükségesnek látjuk a generációs alapon meghatározható ifjúság sajátos érdekeinek és értékeinek megjelenítését, az ifjúság intézményes szerepvállalását az erdélyi magyar közéletben.”* Az RT-nek nem lehetett nehéz felismerni, hogy akárcsak a FIDESZ-nek Magyarországon, a fiatalság körében neki van a legnagyobb esélye a politika iránt érdeklődők megnyerésére.

A 11. Pont a csángómagyarságról szól¹⁹² s jelzi, hogy a platform a csángóságot *„a magyar nemzet szerves részének, az egyetemes magyar kultúrkincs számottevő és meghatározó hányada hordozójának tekinti.”* A csángókérdés megoldása az RT szerint a magyar kormány és az RMDSZ közös felelőssége.

¹⁹² Az RMDSZ négy éves kormánykoalíciós szerepvállalása alatt nem dolgozott ki csángóstratégiát, habár erre a Kisebbségvédelmi Hivatal mintegy predesztinált lett volna. Úgy vélem, hogy nem is annyira a nemtörődömség, mint inkább a konfliktuskerülés volt ennek az oka. Így az a sajátos helyzet alakult ki, hogy az RMDSZ frakcióban Bihar megye képviselője, Szilágyi Zsolt – az RT egyik alelnöke - igyekszik tőle telhetően a csángókérdést képviselni.

Végül, az utolsó pont a családközpontúság, a civil szféra által képviselt értékek, valamint az egyházak társadalmi szerepvállalásának fontosságát hangsúlyozza.

A Reform Tömörülés tulajdonképpen az RMDSZ egyetlen, valóban csapatként működő platformja. A liberálisok részint nem veszik komolyan a platform-politizálást, hiszen vezetőik valódi hatalmi pozíciókat töltenek be, melyeket a platformidentitástól függetlenül, sőt, mondhatni annak ellenére nyertek el, az Erdélyi Magyar Kezdeményezést pedig tulajdonképpen Katona Ádám működteti.¹⁹³ A Szociáldemokraták nem is pártolják tulajdonképpen a belső pluralizmust, elnökük legutóbb az SZKT-tisztújítás ellen szavazott. (S egyébként sem képviselnek számottevő erőt.) Mint már említettem, a platform több eszmei-ideológiai irányzatot integrál a keresztény-nemzeti ihletettséig konzervativizmustól a klasszikus szabadelvűségig, de ez mindeddig nem ment az akcióegység kárára.

A Reform Tömörülést sokan erdélyi FIDESZ-ként emlegetik, ami nem véletlen: a platform története igencsak hasonló a nagyobbik magyarországi kormánypárt történetéhez. Generációs alapon szerveződő mozgalmi múlt, éles jobbkanyarban megnyilvánuló nemzeti emancipáció 1993. táján, jelenleg pedig a jobb-közép erők kikristályosodási góca.

A platform eddigi legradikálisabb lépése az volt, amikor 2002 novemberében úgy döntött: nem küld delegáltakat a szatmárnémetibe összehívott RMDSZ-„kongresszusra”. E kérdés meglehetősen megosztotta az RT küldötteket, olyannyira, hogy egyesek egyenesen az Rt esetleges szakadásáról kezdtek beszélni. Ha nem is ilyen hevességgel, de a hivatalos kommunikációban is szó esett már az RT „válságáról”, az RT-n belüli ellentétek gyökereiről. Maga Markó Béla vélekedett úgy a Ziua de Ardeal c. román napilap hasábjain, közvetlenül a kongresszus után, hogy a Reform Tömörülés van válságban, mely válságot sokkoló nyilatkozatokkal próbálja leplezni. (Dénes László, az Erdélyi Napló főszerkesztője eképp kommentálja az elnök retorikai fordulatát: *„A Reform Tömörülés kolozsvári kongresszusának küldöttei még el sem fogadták az esemény zárónyilatkozatát, amikor szolgálatos mikrofonállványok siettek fölhajtani az éppen Budapest és Bukarest között pendliző Markó Bélát, hogy nyomban nyilatkozza ki a legmagasabb pártvéleményt a reformisták RMDSZ-kongresszust bojkottáló döntéséről. A pártelnök a jelek szerint nem sokat gondolkodhatott a válaszon, rögtön átdobta azt a bizonyos anyagcsere-végterméket a kerítésen: a kolozsvári döntés a Reform Tömörülés válságát mutatja. Tudják őt követni? Tessék figyelni: nem a Romániai Magyar Demokrata Szövetség válságáról árulkodik az, hogy annak legtekintélyesebb platformja nem kívánja törvényesíteni a törvényteleniséget, hanem éppen a jogszerűség és szabályosság helyreállításáért küzdő platform van válságban!”*¹⁹⁴)

A kongresszus az Alternatíva kongresszusa címet kapta, ezzel is jelezve, hogy igenis van alternatívája a Markó-féle önfeladó kurzusnak, bármit is mond a hivatalos RMDSZ-propaganda. Az alternatíva pedig egy olyan szövetségi szerkezet, mely a népszuverenitás elvén épül fel, melyben a politikum nem diszponál a civil társadalom építésére szolgáló pénzforrások felett, hatásköre csak a pártpénzre terjed ki, bevonja a döntéshozatalba az egyházakat, egyenrangú társnak és nem politikai

¹⁹³ Túlzás nélkül állítható, hogy az EMK legalább annyira Katona platformja, mint amennyire a MIÉP „Csurka pártja” vagy amennyire az FKGP fénykorában „Torgyáné” volt.

¹⁹⁴ Lásd: Dénes László: A stílus maga az ember, 2002. december 10.

vazallusnak tekinti a fiatalság szervezeteit. A szervezet politikájának színtere pedig nemcsak a bukaresti parlament, hanem az erdélyi magyar önkormányzatok továbbá Brüsszel s Budapest is. Vagyis a körvonalazott alternatíva szerint az erdélyi magyar érdekképviselő politikájának tengelyében *az erdélyi magyarság létérdekei és nem Bukaresti direktívák kell álljanak.*

A Reform Tömörülés kongresszusának szekció ülésein (a szekciókat a szervezők az erdélyi magyar léthelyzetek mentén alakították ki, így volt tömbmagyar szekció, melyben a székelyföldi küldöttek vettek részt, volt egy Partiumot és Közép-Erdélyt integráló szekció Nagyvárad és Kolozsvár súlyponttal, valamint egy szórványszekció mely Beszterce, Máramaros, Nagybánya, Temesvár és Arad szórványosodó vidékét jelentette meg) megtárgyalták a legfontosabb aktuális politikai kérdéseket, közöttük természetesen az RMDSZ kongresszusán való részvétel problematikáját. A székelyföldi szekcióban olyan döntés született, hogy a kongresszuson nem szabad részt venni, mert ezzel a platform maga is diszkreditálódna.

A kongresszus a döntéseit egy kivétellel konszenzussal hozta meg, vagyis *elviekből teljes volt az egyetértés a küldöttek között.* Az egyetlen vitapont, az éppen a tárgyalt kérdés, mely egyébként merőben taktikai jellegű. Érvek szóltak mindkét változat mellett, ezeket fel is vezették a két oldal képviselői. A távol maradni óhajtok azt mondták: véget kell vetni egyszer annak, hogy a Reform Tömörülés legitimálja az RMDSZ-t. Ezt, az egyébként elvi síkon nehezen támadható érvelést már hallottuk egyszer. Konkrétan György Attilától, aki a következő súlyos diagnózist állította fel tavalyelőtt: *„Az RMDSZ paravánt nyújt a román államhatalomnak, és jelenlétével szentesíti az ott született, számunkra hátrányos döntéseket. Az RT ugyanezt teszi az RMDSZ-en belül: jelenlétével szentesíti az RMDSZ-vezetés "igazságát".*

*Az RT bízik abban, hogy belülről fogja megdönteni az immoralitást. Ezért megalkuszik, és maga is immorálissá válik. És közben, szinte észrevétlenül, egyre fontosabb az, hogy "belül" maradjon, fontosabb, mint maga a cél, hogy miért is akart "belül" kerülni.”*¹⁹⁵ A kép egy egyetlen ponton nem adja vissza a valóságot: a Reform Tömörülés képviselői mindaddig egyetlen megalkuvó gesztust sem tettek, legfeljebb az róható fel nekik, hogy nem léptek ki a szervezetből. Arról sem lehet beszélni, hogy a belül maradás lenne a legfontosabb. A platform kritikájának éle nem változott, holott a Markó-féle daráló folyamatosan dolgozik, s bizony egzisztenciálisan veszélyeztet mindenkit, aki akár az RT-énél finomabb kritikát fogalmaz is meg. A gondolatmenet első fele viszont kétségkívül megfontolandó s egy általános jellegű erkölcsi dilemma formájába is önthető: *meddig lehet egy antidemokratikus, hatalom-centrikus, elvtelen „szövetségben” erkölcsileg tisztán megmaradni?* E kérdés tulajdonképpen örök emberi kérdés, a magyar történelemben is sokan feltehették maguknak az XIX. századi aulikusoktól az MSZMP 1988/89-es nemzetileg elhivatott, Pozsgay-féle reformszárnyáig.

A székelyföldi szekcióban egyébként voltak küldöttek, akik eleve kötött mandátummal érkeztek: a marosvásárhelyi RT-s csapat. Itt ugyanis a megyei szervezet összeült, és eldöntötte, hogy bizonyos kérdésekben mit KELL képviselni a küldötteknek, akik ezt elfogadták. (Sokan kifogásolják ezt a megoldást, s még az RMDSZ küldöttválasztó gyűlésein is le szokták szavazni az ilyen javaslatokat. Jómagam úgy vélem, hogy amennyiben a küldött vállalja jóelőre, hogy aláveti magát

¹⁹⁵ György Attila: Az illúziók vége, Erdélyi Napló, 2001. március 6.

a képviseltek kinyilvánított akaratának, akkor ezzel nem sérül sem a demokrácia, sem az illető küldött egyéni szuverenitása). Akadt közülük, aki privátim jelezte: ő szíve szerint köztes megoldás híve lett volna, de aláveti magát a megyei szervezet akaratának.

A másik két szekció többsége, valamint az elnökség (Szász Jenő alelnököt, Székelyudvarhely polgármesterét leszámítva, aki a tömbmagyar szekció szószólójaként lépett fel) a kompromisszumos megoldás mellett volt, mely szerint el kellene menni Szatmárnémetibe, s elmondani azokat a feltételeket melyek teljesülése esetén a platform képviselői részt vesznek a közös munkálatokban. (E feltételek kérdésében a három szekcióban egymástól függetlenül nagyjából ugyanazok a pontok kristályosodtak ki, tételesen, hogy az RMDSZ elnökét is a nép válassza, ne csak az eljövendő SZKT-t, a RMDSZ "kongresszus" csak a belső választások ügyével foglalkozzon, tisztújítás kérdésben csak egy ügyvezető „kormányt” válasszon meg, kötött mandátummal egy évnél rövidebb időre. A Partiumot és Közép-Erdélyt magába foglaló szekció valamint a szórvány szekció Toró T. Tibor javasolta erre a pozícióra.) S ha e feltételek nem nyernek elfogadást, még mindig ki lehet vonulni. E variáns mellett szólt volna a jobb kommunikálhatóság. Amint az a kongresszuson is megfogalmazást nyert, az RT-nek a végsőig párbeszédkésztséget kellett volna tanúsítani. Ugyanakkor egy ilyen lépésnek érdemes minél nagyobb sajtópublicitást kell biztosítani. Márpedig egyelőre az RMDSZ kongresszus több újságíróat mozgat meg, mint egy Reform Tömörülés kongresszus, tehát vélelmezhető volt, hogy egy mostani kemény nyilatkozat, majd egy kongresszusi kivonulás nagyobbat robban, mint egy, az esemény előtt két hónappal kimondott „nem”. Arról nem is szólva, hogy a platformnak be volt adva egy kemény munkával megszerkesztett 288 módosítást tartalmazó szövegtervezete az RMDSZ alapszabályzatához. De hát „vox populi, vox Dei”, a többség 41:31 arányban, 4 tartózkodás mellett úgy döntött, hogy „a Reform Tömörülés képviselői nem vesznek részt az RMDSZ Szatmárnémetibe összehívott gyűlésén”.

A kongresszus zárónyilatkozatát, akárcsak az alternatív a fő vonalait tartalmazó szövegtervezetet ellenszavazat nélkül fogadták el a jelenlevők. A szöveg köntörfalazás nélküli, korrekt képet ad az erdélyi magyar politikai viszonyokról: „Mi, a Reform Tömörülés rendkívüli Kongresszusán összegyűlt küldöttek őszinte aggodalommal figyeljük azt a közösségsorvasztó folyamatot, amely a romániai magyar nemzeti közösség egységes jövőjének megkérdőjelezéséhez vezetett. Bár közel tíz évvel ezelőtt az egyetlen, sokszínű, befogadó jellegű, igazi közösségi önkormányzatként elképzelt Szövetségbe léptünk be, jelenleg egy klikkérdek által mozgatott, szigorú hierarchiára épülő pártban érezzük magunkat. Mi a közösségünk szolgálatára, nem pártvezetések kiszolgálására szövetkeztünk.

Mi nem arra szövetkeztünk, hogy csak választás nélküli szavazatokat kérjünk, hogy csak beleszólás nélküli támogatást várjunk el. A magunkénak érzett Szövetség számára Tőkés László tiszteletbeli elnök által megjelenített erkölcsi tartás érték, és nem teher. Az általunk felvállalható Szövetségben minden magyar egyformán választható és választhat. A civil szervezetek és a független ifjúsági szervezetek stratégiai szövetségeseink s felelős döntéshozók a társadalomépítés terén. Ugyanakkor az általunk felvállalható Szövetség számára az egyházak értékrendje, közösségépítő munkája nélkülözhetetlen.

(...) Mivel a Szatmárnémetibe összehívott, Kongresszusnak nevezett nagygyűlés előtt az RMDSZ vezetősége elmulasztotta teljesíteni a valódi demokrácia megteremtéséhez elengedhetetlen belső választások megtartását, a Reform Tömörülés nem tartja azt a fórumot illetékesnek olyan kérdésekről dönteni, melyek a Kongresszus hatáskörébe tartoznak, és ezért nem is kívánja részvételével hitelesíteni.”

5.3. A Szabadelvű Kör (SZK)

A Szabadelvű Kör 1992. március 21.-én alakult meg. Az alapító okiratot 37 zömmel értelmiségi szimpatizáns írta alá Erdély legkülönbözőbb városaiból. („Kolozsvár, Nagyvárad, Székelyudvarhely, Csíkszereda, Temesvár, Brassó, Sepsiszentgyörgy, Bukarest, Szatmárnémeti, Nagybánya, Marosvásárhely, Gyergyószentmiklós, Lugos, Zilah illetőségűek”).

Az ügyvezető testület tagjai közül a platform önismertető a következőket említi meg: Borbély Ernő, Eckstein-Kovács Péter, Egyed Péter, Varga Attila, Pillich László. A közreadott „Szándéknyilatkozat”¹⁹⁶ a Szabadelvű Kört az autonomista, az erdélyi magyar társadalom megteremtésén munkálkodó táborban helyezi el. A nyilatkozatnak már az első mondata is az RMDSZ monolitikus önépítkezési elvével a platformosodás-eredményezte pluralitást helyezi szembe: „A romániai magyar társadalomban létező érdek- és értéktagolódás megfelelő politikai képviseletet tesz szükségessé. Az RMDSZ-ben válságként érzékelt működési zavarok nem a különbözőség, hanem a monopolitikus struktúra következményei. Véleményünk szerint a platformosodáson alapuló többközpontú, kiegyensúlyozott szerkezet intézményesülése kínál lehetőséget a különbözőség zavarmentes megnyilvánulására.”

A Szabadelvű Kör szerint „nacionalista etatizmusokkal terhes térségünkben” a modern liberális eszmék társadalomszervező elvévé kellene váljanak. Ennek garanciája lenne az „önszerveződő polgári közösségekre épülő liberális állammodell”, melyben „az egyén megvalósíthatja önmagát.” Az egyén jogából vezeti le a szándéknyilatkozat a kollektív jogok szükségességét. „Ezáltal magyarságunk számára is garantált a szabad identitásválasztás, az identitás megőrzése. Az állam közhatalmi jogosítványokat kell, hogy átruházzon a jogalanyként megjelenő közösségekre, ilyen közösségnek tekintjük a romániai magyarságot is. Szükségesnek tartjuk a személyi, kulturális és/vagy területi autonómia – a kisebbségi önkormányzat megvalósulását, az európai gyakorlatnak megfelelően. Kollektív jogok szükségesek a közösségi jogellenőrzéshez, amely a tényleges esélyegyenlőség biztosítója.” (Kiemelés az eredeti szövegben.)

Természetszerűleg megjelenik a szubszidiaritás elve is, mégpedig a leghatározottabb definícióhoz¹⁹⁷ hasonló formájában „Támogatjuk a különböző döntéshozatali hatáskörök lehetséges legalacsonyabb szintekre történő levitelét.”

¹⁹⁶ A Szabadelvű Kör szándéknyilatkozata, Kolozsvár, 1992. március 20. (Romániai Magyar Szó, 1992. március 24.)

¹⁹⁷ E meghatározás szerint a felmerülő problémákat felmerülési szintjükhez legközelebb eső szinten kell megoldani. Ha a döntéshozatalt, mint az SZK nyilatkozata rögzíti a lehető legalacsonyabb szintre viszik le az tulajdonképpen éppenséggel a „felmerülési szint”.

Gazdaságpolitikai kulcsszavai megfelelnek az előzetes várakozásoknak: a redistribúció minimálisra való csökkentése, privatizáció, vállalkozásélénkítő politika, a magántulajdon megerősítése, a piaci viszonyok jogi kereteinek megerősítése.

A szociális kérdések területén úgy vélik, hogy „*az állam szerepe az alapellátásra (kellene) korlátozódjon*”, „*a többletigényeket a piacorientált magánszektor bevonásával*” remélik kielégíteni.

Hangsúlyozzák az oktatás szabadságának fontosságát és a különböző oktatási formák egyenjogúságát. A nemzeti, etnikai kisebbségek anyanyelvi oktatása „*elidegeníthetetlen jognak*” tartják, „*amelynek minden szinten történő megvalósítását a mindenkorai költségvetés köteles támogatni.*”

Az egyház és a vallás kérdésében is megmaradnak a hagyományos liberális platformon, melyet a szabad vallásgyakorlás, az állam és az egyház teljes szétválasztása és a különböző vallásfelekezetek egyenlősége határoz meg.

Környezetvédelmi téziseiket egy, a MISZSZ prekongresszusának szándéknyilatkozatából már ismert konzervatív gondolattal vezetik be, mely túlmutat a közösség statikus, egy adott pillanatban rögzült értelmezésén. „*Környezetünket nem örököltük, hanem gyerekeinktől kaptuk kölcsön.*”

A hadsereggel kapcsolatos alapelveik tartalmazzák „a hadsereg és a hatalmi ágak közötti összefonódás” elítélését s ennek megfelelően a hadsereg politika-mentességét és az országon belüli semlegességét.

A platform program- és alapszabályzat-alkotó gyűlése 1994. március 25–27.-én ül össze, Csíkszeredában. Következő országos gyűlésüket 1996. április 19–20-án tartják. Az elnöki beszámoló (Hova álljanak a belgák, Eckstein-Kovács Péter), jelzi a Kör dilemmáját: a kormányzati szerepvállalás küszöbén, de még az autonomista önépítkezés teljes leállása előtt a Kör szerepet vállalhatott volna az események befolyásolásában. Ehelyett inkább a sodródás jellemezte. Meghatározó szereplői megszűntek belgák lenni, egyesek kormányzati tisztséget is vállaltak s „*vallonokká*” lettek, míg mások, mint például Kónya Hamar Sándor vagy az RT-s identitással is rendelkező Szilágyi Zsolt és Mátis Jenő megmaradtak „*flamandoknak*” vagyis az autonómia-elvű politika híveinek.¹⁹⁸

A Szabadelvű Kör igen jó kapcsolatokat ápol az SZDSZ-szel, ennek ellenére a centrumba sorolnám, ha még lenne közép az RMDSZ-ben. Vallott értékeik, Markó-pártiságuk és a kormánykoalíciós szerepvállalás melletti kiállásuk, valamint a nemzeti liberális erők (András Imre, Kolumbán Gábor, Kónya Hamar Sándor) platformon belüli teljes dezaktiválódása a balközép pozíciót jelölik ki számukra.

5.4. A Szociáldemokrata Tömörülés (SZDT)

1993. december 18-án Kolozsvárott alakult meg, eredetileg Szociáldemokrata Újbaloldali Tömörülés néven, mint az RMDSZ egyik belső politikai szerveződése.

¹⁹⁸ Érdekes módon a platform által összeállított kronológia, melyre támaszkodhattam, (Forrás: RMDSZ CD ROM/ Dokumentumok) nem tartalmazza az 1997. elején a Bolyai egyetem ügyében megrendezett vitafórumot. Pedig ha volt olyan vitafórum, melynek akár történelemalkotó szerepet tulajdoníthatunk, akkor ez volt az. Az itt elhangzott előadások kérdőjelezték meg először az önálló állami magyar egyetem eladdig egységes követelését s ezek az előadások eredményeztek egy mindaddig példa nélküli sajtópolémiát. (Az első balliberális támadássorozat melyet az önrendelkezés ellen indítottak, lényegében visszhangtalan maradt.)

Az alakulást kihirdető I. Megyei Értekezlet (országos tanácskozás) elfogadja a tömörülés alapszabályzatát és platformját. Ezek a dokumentumok a SZÁNDÉK címet viselő nyomtatványban láttak napvilágot.

A „Tömörülés jellege” címszó alatt a SZDT alapszabályzatában a következőket olvashatjuk: *„A Szociáldemokrata Tömörülés az RMDSZ belső politikai szerveződése, amely azokat a tagokat egyesíti, akik a Szociáldemokrácia és a nemzetközi demokratikus baloldal eszme- és értékrendszere, valamint az RMDSZ programja alapján cselekedni kívánnak az alkalmazottak (fizikai és szellemi munkások), városi és falusi kistulajdonosok, a szociálisan hátrányos helyzetű csoportok (munkanélküliek, nyugdíjasok) gazdasági-társadalmi érdekeinek politikai érvényesítéséért.”*¹⁹⁹

Az alapszabályzat a célok tekintetében tömören fogalmaz: *„Hozzájárulni egy – a vegyes tulajdonra épülő szociális piacgazdaság kialakításához a különböző tulajdonformák egyenlő esélyei és versenye alapján.”*

A platform „rövid ismertetője”²⁰⁰ jelzi, hogy *„az 1994-es év folyamán, (közvetlenül a magyarországi választásokat követően) a Szociáldemokrata Tömörülést hivatalosan bejegyzik, mint az RMDSZ belső politikai platformját, és ezt az SZKT szentesíti.”*

Dáné Tibor 1996. június 25-én lemond elnöki tisztségéből. A Tömörülés Vezető Tanácsának 1996. július 6-i megbízása értelmében, ideiglenesen megalakul az Intéző Bizottság, mely összehívja a tömörülés tisztújító országos értekezletét 1997. április 12-re Kolozsvárra.

A Szociáldemokrata Tömörülés 1997. április 12-i IV. Országos Értekezletén (országos tanácskozásán) új alapszabályzatot fogad el. A résztvevő 18 küldött közül hat, élükön Nagy Károly főtitkárral az új alapszabályzat antidemokratikus jellegére hivatkozva, elhagyja a tanácskozást.²⁰¹ Az új alapszabályzatot ennek dacára megkapta a kétharmados többséget, mivel sikerült azt a bennmaradottaknak egyhangúlag elfogadni. A tömörülés új elnöke Bucur Ildikó. Az országos tanácskozás Dáné Tibort tiszteletbeli elnökké választotta.

Az RMDSZ VI. Csíkszeredai Kongresszusán elfogadott Alapszabályzat 117. Cikkelyének megfelelően a Szabályzatfelügyelő Bizottságnak leadott dokumentumok mellé a platform csatolt egy 181 nevet tartalmazó támogatói névjegyzéket is, mely utólag kiegészülve 234 támogatót sorakoztatott fel. A platformszinten nagynak mondható támogatottság dacára sem tudott az SZDT az RMDSZ valamennyire is meghatározó ereje lenni.

A Tömörülés elnöke, Bucur Ildikó az 1999-es Csíkszeredai kongresszuson egy komoly program-módosító javaslatcsomagot terjesztett elő, melynek lényegi részei a Szövetség szociális programjával, valamint az autonómiaköveteléssel voltak kapcsolatosak²⁰². A programmódosító bizottság és a kongresszus támogatta a szociális kérdésekre vonatkozó módosítási javaslatokat, az autonómiára vonatkozóakat viszont arra való hivatkozással, hogy azok nem kellően részletesek, s

¹⁹⁹ Az SZDT II. Országos értekezlete által, 1994. december 17-én elfogadott Alapszabályzat. Megjelent 1995 márciusában az SZDT Szándék nevű füzeteinek második számában

²⁰⁰ Ld.: RMDSZ CD-ROM/Dokumentumok

²⁰¹ A Szabadság c. napilap 1999. szeptember 17-i számában öten azok közül, akik 1997-ben különvéleményt képviseltek (Bitay Ödön, dr. Csucsujá István, Nagy Károly, dr. Pálfalvi Attila és dr. Péter György) bejelentik, hogy kilépnek a tömörülésből.

²⁰² Az autonómiára vonatkozó indítványcsomagot lásd az Erdélyi Magyarország 1999/3 számában

hogyan az RMDSZ ezirányú elképzelése majd az autonómia-stadutumokban kell végső formát öltön, elvetette.

A SZDT következetes támogatója Markó Béla politikájának, nyíltan vállalja a szocialista internacionalizmus értékvilágát, s az MSZP-hez keres kapcsolatokat. A platform által összeállított rövid ismertető fontosnak tartja kiemelni, hogy a platform elnöki szinten képviseltette magát az MSZP kongresszusán. Mindennek megfelelően az SZDT helye az erdélyi magyar politikai paletta baloldalán van.

Egyéb platformok

2002 őszén bejegyzést nyert néhány látszatplatform, azzal a nyilvánvaló indítékkal, hogy még 15 embert bevigyen a kongresszusra a Markó-Neptun egységfront. E platformok politikai jelentősége a markói szavazóerő túlbiztosítás-jellegű növevésén túl gyakorlatilag nemlétező.

5.5. A Romániai Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (RMKDM)

Az RMKDM pártként alakult meg, de mivel a román párttörvény megszigorodott, nem tudta magát újra bejegyeztetni. Pártjellege egyébként soha nem volt, már amennyiben elfogadjuk párt-meghatározásaként azt a klasszikus definíciót, hogy párt az a szerveződés, mely saját programmal rendelkezik és indul a parlamenti választásokon. Az RMKDM ugyanis nem indult semmilyen választáson, képviselői RMDSZ képviselőkként jutottak be a parlamentbe és később léptek be a pártba. Az RMKDM tehát voltaképpen mozgalomként ill. platformként működött az RMDSZ-en belül.

A Mozgalom egyik sajátossága, hogy tagjai több ízben intéztek támadást az erdélyi kereszténydemokrata értékek talán leghitelesebb képviselője, Tőkés László ellen. Elsőként Nagy Benedek elhíresült puccskísérletével próbálta Tőkés Lászlót hitelteleníteni és eltávolítani az RMDSZ éléről. Ezt követően Bárányi Ferenc képviselő Securitate-s múltja lelepleződésekor megpróbálta Tőkés Lászlót is magával rántani, végül e mozgalom képviselői támadtak neki Tőkés Lászlónak az 1999. decemberében megtartott SZKT-n, éppen a temesvári tíz éves évfordulóról szóló napirendi pont ürügyén.²⁰³

Az is érdekes volt, hogy a mozgalom SZKT-képviselői a platformok kongresszusi képviselőit meg szavazásakor saját érdekük ellen, vagyis a kisebb részarányú részvétel mellett szavaztak.

További érdekesség, hogy az RMKDP hosszú évek óta igen rossz viszonyban van a keresztény-nemzeti konzervatív Erdélyi Magyar Kezdeményezéssel.

A Mozgalomhoz 1999-ben csatlakozott Frunda György is, ami végleg eldöntötte e politikai csoportosulás RMDSZ-en belüli hovatartozását.

²⁰³ Az előzményekhez hozzátartozik, hogy Tőkés László egy interjújában kommunista típusú szervezetnek nevezte az RMDSZ-t, amiből éles sajtópolémia alakult ki. Az RMKDM SZKT képviselői egy beadvánnyal fordultak a testülethez és a tiszteletbeli elnökhöz, melyben ultimatív módon felszólították, hogy vagy vonja vissza vádjait, vagy mondjon le. Az eset végül elsimult, az SZKT ugyanis Tőkés László és Markó Béla egymástól függetlenül, de azonos irányú indítványára levette az ügy tárgyalását a napirendről.

A bal-jobb skálán történő besorolásuk kissé problematikus: az elnyomó hatalomhoz való viszony mentén általam adott értelmezés a baloldalra sorolja őket. Egyébként keresztény-demokrata kötődéseik az ideológiai jobboldalon jelölnék ki helyüket.

6. A Romániai Magyar Szabad Demokrata Párt (RMSZDP)

„Alakítói (nem azok, akik nevüket adták, hanem akik háttérből mozgatták a dolgokat) elkalkulálták magukat. Már a párt elnevezésével, amelyik feltehetőleg nem magyar embertől származik. Ugyan, magyar ember létére ki nevezne el a mi tájainkon politikai csoportosulást az ott is, itt is legnépszerűtlenebb magyar pártról” (Fodor Sándor: Diverzió, Szabadság, 1996. november 27.)

Dolgozatom az RMDSZ-re összpontosított mindeddig, mivel a politikában az erdélyi magyar számára az RMDSZ-en kívül, népszerű szófordulattal élve, „*nincs élet*”. Ami van, az a Romániai Magyar Szabaddemokrata Párt, melynek politikai vonalvezetése teljesen kiszámíthatatlan. A Neptun-ügy idején elítélték a „balkáni hatalommal tárgyaló” RMDSZ-es „magánutasokat”, 1996-ban viszont a TDRP-hez dörgölöztek. A magyar politikum diverzionistáknak, a román hatalom által kreált zsebpártnak tartja őket. Vélhető, hogy a román hatalom machiavellista játékot folytat velük: amikor szükség van rájuk, akkor beveti őket s ad annyi támogatást, hogy a párt képviselőinek megérje a politikai-erkölcsi számkivetettség az erdélyi magyar közéleten belül (pl. kétségkívül ez lehetett a motiváció, amikor az RMSZDP saját polgármesterjelöltet indított Marosvásárhelyen: a jelölt esélytelenségének nyilvánvaló mivolta dacára remélni lehetett, hogy elvon az RMDSZ-től valamennyi szavazatot), amikor viszont ki lehet egyezni az RMDSZ-szel, mint például a 2000-es választások idején, akkor leveszi támogató kezét róluk.²⁰⁴

Sokan az RMSZDP-nek róják fel a marosvásárhelyi polgármesteri szék elvesztését, ugyanis az ő jelöltjük, habár igen kevés, (1000-nél is kevesebb) szavazatot kapott, mégis ez valamivel több volt, mint amennyi hiányzott Fodor Imrének az első fordulóbeli győzelemhez. Az okoskodás kissé sántít, mert úgy tekinti, hogy az RMSZDP hiányában e szavazatok az RMDSZ-re estek volna, ami messze nem evidencia.

Ezzel együtt, tény az, hogy magyar polgármesterjelöltet állítani Marosvásárhelyen, ahol a lakosság etnikai megoszlása nagyjából kiegyensúlyozott, *az esélyes, az RMDSZ mindkét irányzatának támogatói körében népszerű Fodor Imre ellenében* magyar nemzeti szempontból nem volt felelős politikai magatartás. Diverzionának pedig gyenge volt, de ezt a vélhető megbízók aligha mérhették fel. (Másképpen pedig nem lehetetlen, hogy valóban azon a párszáz szavazaton is múlt a polgármesteri szék, hiszen szociológiai felmérés nem készült arról, hogy e szavazóknak mi lett volna a másodlagos preferenciája.) Önépítő gesztusnak pedig kontraproduktív, ugyanis ezzel a párt népszerűsége a magyarság körében csak csökkenhetett, minden

²⁰⁴ 2000-ben a bíróság helyet adott az RMDSZ óvásának, amit az RMSZDP ellen nyújtott be, azzal az indoklással, hogy több megyében ugyanazokat a jelölteket indította a párt. A román választási bíraskodás Kincses Előd esetében is az RMDSZ-nek kedvező döntést hozott: helyt adott két, az RMDSZ-hez kötődő magánszemély óvásának, akik Kincses Előd kettős állampolgárságára hivatkoztak. (Az óvás elbírálásának jogszerűségéhez értékes adalék az érintettnek „*A románok és a magyarok avagy párhuzamos életrajzok*” című összeállítás, Romániai Magyar Szó, 2001. január 05.)

okunk megvan ugyanis azt hinni, hogy az erdélyi magyarság elsőprő többsége lakóhelytől függetlenül veszteséggént élte meg a vásárhelyi választási eredményeket és az is vélelmezhető, hogy többségük az RMSZDP-t is ludasnak tarja a dologban attól függetlenül, hogy megalapozott-e a pártnak a felelőssége végkimenetelben vagy sem. Figyelemre méltó az is, hogy az RMDSZ-ből kiváló vagy kiszorított politikusok közül senki sem keresett eddig politikai otthont az RMSZDP-ben, ami azt jelzi, hogy nemcsak a választói bázis, hanem a politikai elit is a román hatalom kreálmányának tartja ezt a szerveződést.

Tény az is, hogy a pártnak országos összesítésben mindeddig egyetlen mandátumhoz elegendő voksot sem sikerült összegyűjtenie. Vagyis, ha Romániában nem lenne egyáltalán bejutási küszöb, hanem implicit küszöbként az egy mandátumhoz szükséges szavatok száma funkcionálna, még akkor sem lenne az RMSZDP-nek parlamenti képviselője.

7. A törésvonalak időbeni változása

A Borbély Zsolt Attila - Borbély Imre szerzőpáros által tárgyalt s általam is korábbi eszmefuttásaimban²⁰⁵ taglalt négyosztatú mező fokozatosan leegyszerűsödött. Erre Somogyi Attila hívta fel a figyelmet a Kapu hasábjain. Somogyi rámutat: *„brassói kongresszustól kezdve lényegében eltűnik a progressziópárti pragmatikus-kozmopolita szárny, melyet elnyel a labanc tenger. A talán leginkább András Péter nevével fémjelzett vonal, melynek kétségkívül komoly szerepe volt mind az RMDSZ állammodell-elvű építkezésének szervezeten belüli elfogadtatásában, mind pedig a konkrét kivitelezés koncepciójának kidolgozásában, a brassói „lib-lab” (liberális-labanc) paktummal megszűnt önálló aktor lenni.”*²⁰⁶ Somogyi Markó Béla *„meggyőző retorikájával”* és az *„RMDSZ derékhad status quo-orientáltságával”* magyarázza, hogy a jóhiszemű, nemzetben gondolkodó *„hallgatag közép”* is Markó Bélát támogatja egy olyan politika folytatásában, mely igen nehezen egyeztethető össze a nemzeti érdekekkel.

Megfigyelhető emellett az egyensúly fokozatos eltolódása is. A Neptun-ügyben s a Nagy Benedek-ügyben a nemzeti autonomista szárnynak még volt elég ereje elvszerű döntést kicsikarni az SZKT-n, de ez 1995 után már egy ízben sem történt meg. A szimbolikus, a legfőbb törésvonalat kirajzoló szavazásokon sorra elbukott a nemzeti oldal²⁰⁷. Ennek oka többes. Kétségkívül benne van a vezetés azon szándéka, hogy az autonomista politikusokat a perifériára szorítsa. De nem elhanyagolható az sem, hogy míg a Markó-féle vezetésnek sikerült kialakítania egy professzionális (értsd: politikából élő) politikus-gárdát, addig a másik oldalon a politikát többnyire másod- vagy harmadállásban űző emberek állnak. S ennek nemcsak az az oka, hogy a vezetés elsősorban a politikai lojalitás mentén szelektál az egyes pozíciók

²⁰⁵ Lásd: Szentimrei Krisztina: Törésvonalak az erdélyi magyar politikai mezőben, Kapu, 1995/9, Szentimrei Krisztina: Bal és jobb az erdélyi magyar politikában, Erdélyi Magyarság, 1998/2

²⁰⁶ I.m. 34. o.

²⁰⁷ Ilyennek tartom a kormányzati szerepvállalás kérdésben az Operatív Tanácsot felhatalmazó 1996. november 26-i SZKT-döntést, az azonnali kilépés versus ultimátum tárgyában megejtett 1998. szeptember 5-i döntést, majd egy hónapra rá az ultimátum visszavonásáról szóló 1998. október 3-i döntést. De említhetem a 2000. júniusi SZKT-n Kincses Előd alapszabályzat-ellenes leváltásának megerősítéséről szóló határozatot, vagy a 2001. januári SZKT-ülés Operatív tanács határozatait megerősítő döntéseket (Ez utóbbi határozatsorozat volt a választási visszaélések utólagos legitimizálása, határozatonként legfeljebb 12 ellenszavazatot számláltak.) .

betöltésekor, hanem az is, hogy az autonomista politikusok nem is törekszenek túlzottan román állami tisztségeket betölteni. Fokozatosan az egyes testületeken belül (SZKT, Kongresszus) többségbe kerülnek azok, akik egzisztenciálisan érdekeltek a jelenlegi politika folytatásában. Így a taktikai megfontolásokat a maga helyére visszaszoruló, értékelvű politikai megújulásnak az esélye fokozatosan csökken.

8. Az RMDSZ-t megosztó fő törésvonal tematizálása a szervezeten belüli politikai polémiákban, a törésvonalak megjelenése a Szövetség válsághelyzeteiben

A Kolozsvári Nyilatkozat előtt a Szövetségen belüli politikai viták fő témái az autonómia és az önrendelkezés követeléseinek hivatalos és részletes programba foglalása illetve a kérdéskör legitim fórumok általi megtárgyalása körül kristályosodtak ki, annak ellenére, hogy a hivatalos dokumentumokban mind az önrendelkezés, mind az autonómia szerepelt. Sajátos párhuzam mutatható ki az első három év valamint az 1996 óta eltelt időszak között: akkor is, most is tartalmazott a program olyan fontos – autonómia-elvű - követeléseket és értékelvi megfontolásokat (önrendelkezési jog, társnemzeti igények), melyeket sem az akkori, sem a mai vezetés nem artikulál(t) a román társadalom felé. Ugyanakkor az is tény, hogy Domokos Géza többször is explicit megtagadta az autonómia követelés felvállalását s mint már idéztem, megtagadta „kifelé” is. Ettől azért Markó Béla óvakodott, sőt az 1999-es kongresszusi beszámolójában fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy az RMDSZ soha nem mondott le az autonómiaköveteléséről.

Az 1995-ig eltelt fél évtized úgy is felfogható, mint az autonómia gondolatának diadalmenete.²⁰⁸ Az RMDSZ hivatalos dokumentumaiba egyre több olyan elem került be, mely az önálló magyar politika irányában mutatott. A Kolozsvári Nyilatkozat jelentősége ebben a folyamatban az volt, hogy előtérbe állította az autonómia kérdéskörét, s alapvető programbeli és alapszabályzat-szintű módosításokat indukált, meghatározva több évre az RMDSZ politika irányultságát.

1992. október 25.-e után 1994. végéig az alapvető „magyar politikát Romániában” / „román politikát magyarul” törésvonal a belső polémiák alkalmával jött elő, célorientált alapja nem lehetett, hiszen e kérdéseket a Kolozsvári nyilatkozat és a brassói kongresszus tisztázta.

E polémiák egy része pozicionális kérdések körül artikulálódott. Borbély Ernő SZKT-elnöksége volt az első ilyen kérdés a brassói kongresszus konszenzusos döntései után²⁰⁹. Ennél súlyosabb volt az „etnikai tisztogatás” kérdése körüli SZKT-vita. Miként közismert, Tőkés László amerikai útja során felhívta a Nyugat figyelmét arra, hogy nemcsak a szerbek által alkalmazott erőszakos etnikai tisztogatás létezik, hanem vannak annak finom eszközökkel operáló változatai, melyek azonos célt

²⁰⁸ 1995-ös kongresszuson, akárcsak Brassóban, az autonomista erők elvi győzelmet arattak és pozicionális vereséget szenvedtek. A különbség csak az, hogy míg Brassóban Tőkés László visszalépésével nem is volt jelöltjük, addig Kolozsváron 1995-ben kettő is volt, Kónya Hamar Sándor és Borbély Imre, akik ketten együtt a szavazatoknak kb. egy harmadát szereztek meg.

²⁰⁹ A brassói kongresszus sem volt mentes a koncepcionális kérdések mentén megfogalmazódó ellentétektől. Frunda György javaslatára kikerült a területi autonómia az RMDSZ programjából s adminisztratív autonómiát rögzített a dokumentum végső változata. Ugyanígy a kongresszus elutasította - egy metaforikus érvelésre hallgatva - a nemzeti közösségkénti önmeghatározás elfogadását is.

szolgálnak és hosszútávon azonos eredménnyel járnak. E kijelentések hatalmas port kavartak a román parlamentben. A orwelli 5 perc gyűlölet hangulatát idéző parlamenti vita során az RMDSZ frakcióvezetői ahelyett, hogy megvédték volna szervezetük tiszteletbeli elnökét, elhatárolódtak tőle. Az ügyet tárgyaló 1993. március 26-27-én Nagyváradon összeült SZKT a második nap vacsoraszünetéig nem jutott a vita végére, Csiha Tamás SZKT-elnök pedig, meg sem várva, hogy minden küldött megérkezzen, határozatképtelenségre hivatkozva bezárta az ülést. Végül a küldöttek, akik Tőkés László helyszínre érkeztekor még jelen voltak, megfogalmaztak egy elvi állásfoglalást a tiszteletbeli elnök mellett, amit azután elküldtek az eltávozottaknak is, s így az SZKT-határozat rangjára emelkedhetett.

Hasonló kérdés volt a Neptun-ügy is, mely máig ható érvennyel választotta szét a két eltérő politikai filozófiát. Az önálló magyar politika hívei számára Neptun örökké árusítás marad, az ő paradigmájukban e tárgyalás soha más értékelést nem kaphat. A „neptunista” szóhasználatukban a „kollaboráns labanc” szinonimája. A román hatalommal egyezkedők viszont egyre nyíltabban vállalják fel a neptuni örökséget, annál is inkább, hogy az egész RMDSZ politizálás 1996-tól a neptuni logika mentén fogalmazódik meg, amit röviden úgy határozhatunk meg, hogy elérni az elérhetőt a román hatalom jóindulatának megnyerésével, akár távlati célok és pillanatnyi stratégiai pozíciók feladásával is.

Frunda György elnökjelöltként²¹⁰ jónak látta visszatérni a Neptun-kérdésre, azt állítva, hogy Atlanta²¹¹ legitimálta Neptunt. Akkor még Markó Béla sem fogadta el ezt az álláspontot, rámutatva, hogy Atlanta nem legitimálta, hanem korigálta Neptunt.²¹²

Frunda államelnökjelöltségének idején született Molnár Gusztáv tollából az a cikk, mely valósággal sokkolta az erdélyi magyar politika szereplőit. Molnár Gusztáv nem kevesebbet állított, mint azt, hogy a Markó-Tőkés (autonomista) vonal (sic) ideje lejárt s Frunda Györgynek kellene új programot hirdetnie. Molnár egyébként úgy látta, hogy amennyiben Frunda több szavazatot szerez, mint az RMDSZ, akkor ez plussz legitimációt jelent neki, aminek birtokában az RMDSZ élére állva gyökeres irányváltást hirdethet meg. Olyan irányváltást melynek perspektívájából (s ebben igaza lehet Molnárnak) az autonomista gondolatokat soha meg nem tagadó, legfeljebb azokat megfelelő fórumokon kevéssé vagy egyáltalán nem képviselő Markó Béla is egy táborban van Tőkés Lászlóval. Akkoriban kétségkívül sokan úgy gondolták, hogy Markó csupán „béna kacska” s Frunda valójában elnöki babérokra tör. Mint kiderült, erről szó sincs, sőt Frunda még miniszterséget sem vállalt, holott népszerűsége csúcspontján, 1996 végén ez tényleg kizárólag rajta múlt. Ha kinyújtja a kezét a miniszterségért, sem az RMDSZ, sem a koalíciós partnerek nem tehettek volna ellene semmit.

²¹⁰ Frunda Magyar Nemzetbeli megnyilatkozását idézi Borbély Zsolt Attila: Egységben a kétely c. írásában, Erdélyi Napló, 1996/41

²¹¹ Nem kétséges, hogy az Iliescu hatalom és az RMDSZ képviselői közötti Atlantai találkozót is a PER szervezte. Ezúttal azonban a tárgyalásról és a tárgyalódelegáció összetételéről legitim fórumok döntöttek, a delegációnak tagja volt Tőkés László és Csapó József is, tehát az egyrészt az nem volt alkalmas a neptunhoz hasonlóan a román államhatalom politikai reklámozására s a „belső jog” szempontjából is szabályszerű volt. A kettőt összemosni ismerethiány vagy tudatos félrevezetés.

²¹² Neptun politikai hiba volt, az Erdélyi Napló (alá nem írt) tudósítása Markó Bélának a Kossuth klubbeli sajtótájékoztatójáról, 1996/43

A következő nagyobb kötélhúzás a Nagy Benedek-ügy²¹³ mentén történt. A törésvonalak szempontjából az itt a releváns, hogy mekkora csoportképző ereje, mekkora szolidaritás-foka lett a legnagyobb erejű törésvonalnak három év alatt. Ráadásul okunk van feltételezni, hogy ekkor még nem játszottak bele a képviselők állásfoglalásába egzisztenciális motívumok.

A kormányzati szerepvállalást követően a két tábor közötti konfliktusok témája elsősorban a Kolozsvári Nyilatkozat, s a brassói határozatokhoz való viszonyulás mentén húzódott. A leggyakrabban megjelenülő bírálati elemek tulajdonképpen azonosak azokkal melyeket először Borbély Imre gyűjtött csokorba 1995-ös nyílt levelében. Ez pedig: a nemzeti kataszter, a belső választások, valamint az autonómia-statumok kérdése. Új elemként megjelenik a visszautalás az 1998. október 3-án eltékozolt politikai lehetőségre. Ezt nyomon lehet követni az SZKT ülésekről szóló tudósításokban, az egyes táborok tagjainak sajtóbeli megnyilatkozásaiban, valamint nem utolsósorban a „fórummozgalom” célkitűzéseiben.

A Fórum-mozgalom első állomása Alsócsernáton volt. Ez az a nagygyűlés, mely a négy közül a legnagyobb visszhangra lelt, melyet hosszan kommentált a román sajtó s melynek kapcsán bírósági eljárást is indítottak s beidéztek a szervezők egy részét. Tőkés László meghívó-levelében rámutatott²¹⁴: *A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és jelenlegi politikája kritikus helyzetbe került és magyar nemzeti közösségünk helyzetének gyökeres megváltoztatása, jogos követeléseink teljesítése is késlekedik. Az alsócsernátoni fórum (...) keresi a helyes és hatékony politizálás és cselekvés új útjait.*”

Alsócsernátonba meghívót kapott az egész RMDSZ elit, de csak azok jöttek el, akik közel érezték magukhoz Tőkés Lászlót és politikai programját (mely papíron legalábbis maga az RMDSZ program). Az alsócsernátoni fórum határozatainak többsége nem is lépett túl a hivatalos RMDSZ program keretein. Lényegében egyetlen olyan markáns követelés fogalmazódott meg e népgyűlésen, melynek nincsen nyoma s előképe sem az RMDSZ dokumentumokban: ez pedig a kettős állampolgárság követelése. Az alsócsernátoni fórumot követte az érmihályfalvi, majd a nyárádszeredai fórum. Végül egy politikai műhelyvita keretében Kolozsváron zárult a mozgalom, melynek nyilvánvaló célja az 1999-es kongresszus döntéseinek megfelelő hangulati háttérrel biztosítani.

A jelenlegi RMDSZ-hatalmat bírálók másik fő témája a belső demokrácia témakörén belül a puszta alapszabályzatszerűség. 1996. óta több, az alapszabályzat szempontjából erősen vitatható döntést hozott mind a vezetés, mind az SZKT. Ezek közül a legkirívóbb - megítélésem - szerint a kormányból való kilépési kísérlet körüli szabályzati huza-vona.

Mint már szó volt róla, 1998. augusztusában a román pártok falanxban szavaztak, párthovatartozásra való tekintet nélkül az önálló állami magyar egyetem ellen. Ezt követően – s egyébként egy héttel az Alsócsernátoni népgyűlés előtt - maga Markó Béla előterjesztésében javasolta az SZKT-nak, hogy szavazzon a kormányból való

²¹³ A Nagy Benedek-ügy, melyet a Bárányi Ferenc szekus múltjával foglalkozó SZKT ülésen Rákóczi Ferenc ex-képviselő (aki maga sem bizonyult teljesen makulátlannak az átvilágító bizottság szerint, ellentétben Tőkés Lászlóval, akit a bizottság minden tagja tisztának talált) Tőkés-ügyként aposztrofált.

²¹⁴ In.: Székelyföldi Fórum az RMDSZ megújulásért, Magyarság az ezredvégen füzetek, 1 szám, Erdélyi Népfőiskolai Collegium kiadása, 1998, 3 o.

kilépés mellett. A kérdés megvitatása után az SZKT név szerinti szavazáson egy ultimátum megfogalmazása mellett döntött az azonnali kilépéssel szemben.

A kormány hajthatatlannak bizonyult, s szeptember 30-a után az RMDSZ-nek ki kellett volna lépni a koalícióból. Ehelyett a vezetés felkarolt egy olyan ötletet, a közös magyar-német, ún. Petőfi-Schiller Egyetem koncepcióját, (melyet maga is korábban elvetett) s ezt terjesztette a kormány elé, mely azt megszavazta. Azt sejteni lehetett, hogy egy kormányrendelet még nem jelent egyetemet, ezzel együtt az RMDSZ vezetésnek volt mire hivatkozni az SZKT előtt az ultimátum visszavonásának érdekében. Ám az ultimátum visszavonása mellett nem volt meg a szükséges kétharmados többség.

A Szabályzatfelügyelő Bizottságnak, hacsak nem akarta keresztülhúzni Markóék számítását olyan döntést kellett hoznia, mely mindkét SZKT-határozatot hatályon kívül helyezi. Csakhogy az első alkalommal részint szóba sem került a kormányon maradás alternatívája, részint pedig a végül elfogadott változatnak, az ultimátumnak megvolt a szükséges kétharmados többsége.

A bizottság precedens értékű döntést hozott, mely szerint egyik SZKT döntés sem érvényes, mert nem figyelmeztették a küldötteket arra, hogy kétharmados döntés következik. Így viszont implicit hatályon kívül helyezték a kormányzati szerepvállalásról szóló 1996-os döntést is.

Az RMDSZ-nek e döntés értelmében nincs alapszabályszerű határozata az Iliescu pártjával megkötött protokollumról sem. Akkor sem figyelmeztették a küldötteket arra, hogy kétharmados döntés következik. Hiába jelezte az elnöknek Borbély Zsolt Attila, az RT SZKT-képviselője a szóban forgó szavazás után, hogy a Szabályzatfelügyelő Bizottság határozata értelmében meg kell ismételni a szavazást amiután a döntés kétharmados mivoltára figyelmeztetik a küldötteket, Dézsi Zoltán „házelnök” a közbevetést egyszerűen figyelmen kívül hagyta.

A román hatalomnak alájátszó tábor lényegében kerüli a polémiát. Retorikájuk lényege a „nincs más út” motívuma s az azt alátámasztó sikerpropaganda, az elért eredmények vagy látszateredmények mediatizálása. A jelenlegi politika alternatívátlanságának hangoztatására jó példa Verestóy Attila válasza a kormányzati szerepvállalást már kezdeti fázisában bíráló Király Károlynak *„A Király Károly által követendőnek vélt út szerintem sehova sem vezet. Az általa hirdetett nézetekről már a múltban bebizonyosodott, hogy életképtelenek. Az a szűkkörű csoportosulás, amely újra felvállalja ezeket, hangzatos jelszavaival megtéveszthet némelyeket, kalandorpolitikájával azonban magára kell hogy maradjon.”* Pedig mit tesz említett cikkében Király Károly? Rámutat arra, hogy csakis a Nyugat nyomására javulhat helyzetünk, hogy *„nem a Jacques Chirac-féle ölelkezés, hanem a Clinton-féle rideg, de becsületes figyelmeztetés és szigor kényszerítheti rá Romániát, hogy (...) egy egészséges társadalmi folyamat jöjjön létre, mely elősegíti (...) a nemzeti kisebbségek és a többség közötti egyenrangúságot és érdekegyeztetést”*²¹⁵. Hitet tesz továbbá az RMDSZ önrendelkezés-elvű autonomista, programszinten is kodifikált

²¹⁵ Jelzem, még jócskán az emlékezetes, Romániát modellként beállító Clintoni nyilatkozat előtt vagyunk. (az idézet Király Károlynak *„Az uborkaszegon és a Ciorbea kormány dilemmái”* c. az 1997-es kongresszus előtti tanulmányából való, mely a Románia Magyar Szó 1997. szeptember 10-i számában jelen meg.) Hogy az a nyilatkozat elhangozhatott, abban az RMDSZ-nek hatalmas felelőssége van. A kormányzati szerepvállalásának tulajdonképpen az a legnagyobb kára, hogy féken tartotta az RMDSZ-t, hogy miként Toró T. Tibor is a Magyar Kisebbségbeli vitaindítójában rámutatott, megszüntette az önálló erdélyi magyar külpolitikát.

politikája mellett. Így lesz a csúcsvezetés szemében az RMDSZ hivatalos programjának kvintesszenciájából „életképtelen”, „hangzatos jelszavakra” korlátozódó „kalandorpolitika.”

A sikerpropagandára jó példa a tanügyi törvény, melyet a legjobb indulattal sem lehet előrelépésként elkönyvelni, hiszen több ponton nyíltan kisebbségellenes: rendelkezik arról, hogy a földrajzot és a történelmet a magyar iskolákban is s az RMDSZ e tárgyban született ultimátumai²¹⁶ dacára sem rendezzi a magyar egyetem létesítésének kérdését. Ennek dacára a hivatalos RMDSZ propaganda jelentős előrelépésről beszélt, sőt mint már szó volt róla, Markó Béla keményen nekitámadt Tőkés Lászlónak, aki reálsúlyára merte leszállítani az elfogadott jogszabályt rámutatva annak gyengéire.

Összefoglalás

Csak egyetérthetünk Tőkés Lászlóval, aki Tíz év című írásában az RMDSZ-nek a Kolozsvári nyilatkozattól eltelt történetét

²¹⁶ 1998. szeptember 5-én elfogadott ultimátum szerint amennyiben nem teremődnek meg az önálló állami magyar egyetem létesítésének jogi feltételei, akkor az RMDSZ kilép a kormányból. Az SZKT ülésen egyébként felvetődött az azonnali kilépés gondolata is, mi több, maga Markó Béla vetette azt fel.

Irodalom

Az ideiglenesség korszaka

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa - 1989. december 25. In.: Magyar Kisebbség 1995/1

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának 1990. február 5-i nyilatkozata, melyben leszögezi együttműködési elveit és formáit, Romániai Magyar Szó, 1990. február 7.

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának 1990. január 14-i közleménye. „Az RMDSZ 1990. január 13-án országos küldött-tanácskozást tartott Marosvásárhelyen, a „Szentgyörgyi István” Színművészeti Főiskola Stúdió-termében”, RMDSZ CD-ROM

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának 1990. január 22-i közleménye a harmadik országos küldött-tanácskozás összehívásáról, a közösségi öntisztulásról és a kivándorlókról, RMDSZ CD ROM

Nemzeti Liberális Párt [Radu Câmpeanu] és az RMDSZ [Domokos Géza] által kiadott közös nyilatkozat a márciusi provokációkról, a magyar nemzetiségű állampolgárok lojalitásáról, nemzetiségi jogokról, Szabadság, 1990. március 22.

Az RMDSZ központi vezetősége és a Vatra Românească Szövetség között 1990. április 3-án született megállapodás, Marosvásárhely, 1990. április 3., Szabadság, 1990. április 6.

A nagyváradi kongresszus, 1990. április 21-22.

Az RMDSZ nagyváradi kongresszusának jegyzőkönyve, In.: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. Kongresszusa, szerk. Varga Gábor, kiadó: RMDSZ Bihar megyei szervezete, 1990

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség alapszabályzata, Uo

Az RMDSZ I. kongresszusán elfogadott program, Uo.

Az RMDSZ I. Kongresszusának sajtóvisszhangja, szemelvények az Erdélyi Híradó 1990. április 27-I, a Háromszék 1990. április 26-i, valamint a Magyar Nemzet április 25-I beszámolóiból, In.: RMDSZ CD-ROM/Dokumentumok

A második, marosvásárhelyi kongresszus, 1991. május 24-26.

Borbély Imre: Merre vigyük végzetünk?, Hitel, 1991/13-14

Az RMDSZ II. Kongresszusán elfogadott program, RMDSZ CD-ROM / Dokumentumok

A II. Kongresszuson elfogadott alapszabályzat, Uo.

Domokos Géza elnök köszöntő beszéde, Romániai Magyar Szó, 1991. május 25-26.

„Bátorság, egység, radikalizmus”, Tőkés László köszöntő beszéde, Romániai Magyar Szó, 1991. május 28.

Szőcs Géza főtitkár beszámolója, rövidített szöveg, Romániai Magyar Szó, 1991. május 29.

A Hargita megyei listahamisítás

Domokos Géza levele az RMDSZ Elnökségéhez, 1992. augusztus 26.

Az Országos Elnökség augusztus 26-27-i ülése jegyzőkönyvének kivonata, 1992 augusztus 27. Reggel 7.30, fénymásolat, saját példány

Domokos Géza meghatalmazása Székedi Ferenc számára az RMDSZ jelöltlistáinak benyújtására, fénymásolat, saját példány, 1992. augusztus 27. „déli 2 óra”

A gyergyószéki területi RMDSZ választmányi ülésének határozata, Gyergyóditró, 1992. szeptember 4., megjelent: Romániai Magyar Szó, 1992. szeptember 11.

Az RMDSZ udvarhelyszéki szervezetének elnöksége által kiadott közlemény, 1992. szeptember 5., Uo.

Szöcs Géza levele Domokos Gézához, 1992. szeptember 28.

Domokos Géza levele Szöcs Gézához, 1992. szeptember 30., fénymásolat, saját példány (a levélen október 30 szerepel, ami azért lehetetlen, mivel az anyag az 1992. október 24-25-i KOT-gyűlés félhivatalos anyagai közé tartozik)

Az RMDSZ Országos Elnökségének Tájékoztatója az RMDSZ Küldöttek Országos tanácsának tagjai számára, kelt. 1992. október 15.

Kolozsvári Nyilatkozat és balliberális ellenakció

Az RMDSZ nyilatkozata a nemzeti kérdéstről, 1992. október 25., Kolozsvár In.: Magyar Kisebbség 1995/1

Eskütétel az önrendelkezésre Uo.

Borbély Imre: A Kolozsvári Nyilatkozat néhány vetülete, Köztársaság, 1993/1,2,3

Cs.Gyimesi Éva: Új kollektivizmus avagy a nemzet iránti szeretet, Szabadság, 1992. november 19. (megjelent továbbá a Magyar Nemzet 1992. december 18-i számában, „Új kollektivizmus, avagy a visszaigazolás hiánya” címmel az Új Magyarország 1992. december 17-i számában)

Ágoston Vilmos: Kisebbségi ügyek, Köztársaság, 1992/29

Cs. Gyimesi Éva: Mi történt a forradalommal?, Szabadság, 1992. december 15. (megjelent „Ma sincs igazság Mátyás városában” címmel a Magyar Hírlap 1992. december 18-i számában)

Felhívás a nyílt párbeszédre (fontosabb aláírók: Cs.Gyimesi Éva, Fodor Sándor, Eckstein Kovács Péter, Szilágyi N. Sándor, Balla Zsófia, Fey László, Magyarai Nándor László, Bányai Péter), Szabadság, 1992. november 22.

Cs.Gyimesi Éva: Kereszténység - nemzet - liberalizmus, 1992. december 16, (megjelent a Köztársaság, 1993/5 számában)

Cs.Gyimesi Éva: Az autonómia-program egyoldalúsága, Szabadság, 1993. január 6.

Mester Zsolt: Nemcsak kenyérrel él az ember, Erdélyi Napló, 1992. december 24.

Szilágyi N. Sándor: Csöndes töprengés fogyó reménységgel, Köztársaság, 1992/25 (megjelent a Romániai magyar Szó 1992. november 25. számában utóirattal ellátva)

Kántor Erzsébet: Hangos töprengés némi reménységgel, Köztársaság 1992/33

A kényszerházasság rosszabb egy laza viszonynál, Simon Judit interjúja Bányai Péterrel, Erdélyi napló, 1992. december 17.

Fey László: Kongresszus előtt, Szabadság, 1993. január 6.

Bányai Péter: Most vagy soha? Romániai Magyar Szó, 1993. január 6.

Cs.Gyimesi Éva : Érvek és mentségek, Erdélyi Napló, 1993. január 7.

Csutak István: Négyig számolva és tovább, Romániai Magyar Szó, 1993. január 12.

Tőkés László: Helyesbítés és hozzászólás, Erdélyi Napló, 1993. január 7. (valamint Köztársaság, 1993/2)

Molnár Gusztáv: Ész istennő leomló temploma, Erdélyi Napló, 1993. január 14.

Ágoston Vilmos: Tőkés László hozzászólása, Köztársaság, 1993/2

Tőkés László: Össztűz avagy akciózás és „feyezés” kolozsvári módra, Romániai Magyar Szó, 1993. január 15., (megjelent a Magyar Fórum 1993. március 4-i számában)

Brassói kongresszus

Az RMDSZ III. Kongresszusa vitáinak szerkesztett változata, In.: RMDSZ III. Kongresszus, fel.szerk. Bodó Barna, Somai József, fel.kiadó: Takács Csaba

Az RMDSZ III. Kongresszusának határozatai, In. RMDSZ Közlöny, 1993/1.

Az RMDSZ brassói kongresszusa által elfogadott alapszabályzat, Uo.

A Szövetségi Képviselők Tanácsának frakciói, RMDSZ Közlöny, 1993/3

Az RMDSZ brassói kongresszusa által elfogadott program, RMDSZ Közlöny, 1993/4

Tánczos Vilmos: Konszenzuskereső vagy többségi demokrácia az RMDSZ-ben, kézirat, (József Attila Tudományegyetem, Szeged, Társadalomelméleti Gyűjtemény, továbbiakban: TEGY)

Veress László: Egy etnikai pártszerveződés esélyei - RMDSZ, 1993, kézirat, TEGY

Az „etnikai tisztogatás” vitája”

David. B. Ottoway: Románia kezdeményező lépéseket tesz a magyar kisebbség felé, Washington Post, 1993. IV. 3. (az eredeti cikk és annak nyersfordítása)

Tőkés László levele az RMDSZ szenátusi és képviselőházi frakcióinak tagjaihoz, Nagyvárad, 1993 április 4., fénymásolat, saját példány

Tőkés László levele az RMDSZ szenátusi és képviselőházi frakcióinak tagjaihoz, Nagyvárad, 1993 április 12., fénymásolat, saját példány

Neptun

Szakács Anna: Reménykeltő svájci találkozó, Orient Express, 1993. március 19.

David Binder: Románok és magyarok csipetnyi bizalmat építve, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 4. (A New York Times-ban 1993. július 20-án megjelent cikk fordítása)

Csend vagy béke? Gyarmath János interjúja Borbély Lászlóval és Tokay Györggyel, Romániai Magyar Szó, 1993. július 21.

MISZSZ-közlemény, Romániai Magyar Szó, 1993, augusztus 6.

Tőkés László: A Hatalom uszályában, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 7.

A Szövetségi Elnök közleménye a Neptun ügyben, RMDSZ Közlöny 1993/5

Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés frakciójának állásfoglalása a „neptunfürdői egyezmény” tárgyában, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 11.

Ha az RMDSZ kormánypárt lenne: akkor lennék a legboldogabb, Balázs János interjúja Frunda Györggyel, Brassói Lapok, 1993. augusztus 13.

Nem engedünk egységbontó kísérleteknek, Mag Péter interjúja Takács Csabával, az RMDSZ ügyvezető elnökével, Népszabadság, 1993. augusztus 17

Szilágyi N. Sándor: Nem értem, mi van, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 20.

Frunda György - Borbély László: Lármafák égetése, Romániai Magyar Szó, 1993. augusztus 25.

Peter Serenyi: Leckék az etnikai feszültségek oldására, *The Plain Dealer*, 1993. augusztus 25., nyersfordítás, kézirat, saját példány

Markó Béla közleménye a Neptun ügygel kapcsolatosan, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 1.

Csapó József: Az ér(d)em két oldala, 1993. szeptember 2.

Az RMDSZ tiszteletbeli elnöke irodájának közleménye, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 4.

„Kikkel tárgyalgatunk” Zöld István interjúja Hámos Lászlóval, a Hungarian Human Rights Foundation vezetőjével, *Orient Express*, 1993. szeptember 6.

Tokay György: A harag fényűzése, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 8.

Szócs Géza: A Neptun-gate háttéréről, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 15.

Csutak István: Együttműködni a hatalommal? *Erdélyi Napló*, 1993. szeptember 23.

„Kellemtlenek vagytok, mert ragaszkodtok jogaitokhoz” Veress Bulcsú levele Tőkés Lászlóhoz, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 24.

Csutak István: Tiszta vizet a nyílt kártyákba, *Orient Express*, 1993. szeptember 27.

„Jöhet a profi politikusi technika, de csak a becsülettel és tisztességgel együtt”, Balogh Júlia interjúja Tőkés Lászlóval, A Duna TV által 1993. augusztus 26-án sugárzott interjú szövegváltozata, *Orient Express*, 1993. szeptember 27.

„Nem szabad a tekintélyelvűségnek eluralkodnia szövetségünkben”, Balogh Júlia interjúja Borbély Lászlóval, A Duna TV által 1993. augusztus 26-án sugárzott interjú szövegváltozata, *Orient Express*, 1993. szeptember 27.

PER-eskedünk? Avagy miként tárgyalhatunk kisebbségi érdekeink érvényesítéséért, Az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének összefoglalója, az SZKT ülésen szétosztott kézirat, saját példány

A SZKT állásfoglalása a Neptun ügyben, *Bihari Napló*, 1993. szeptember 28.

Tőkés László: Az RMDSZ pere. Az 1993. szeptember 24-25.-i SZKT ülés hivatalos anyaga. (saját példány)

Borbély Imre: Neptun, *Romániai Magyar Szó*, 1993. szeptember 25-26.

A Nagy Benedek-féle puccskísérlet

Nagy Benedek: Mind nem vagyunk bűnösök, 1994. december 20. (az eredeti röpirat fénymásolata, saját példány), mj.: *Romániai Magyar Szó*, 1995. január 17.

Borbély Imre: Nyílt levél az RMDSZ OT-hez, a parlamenti frakcióhoz valamint a csíki területi szervezet választmányához, *Romániai Magyar Szó*, 1995. január 17.

Az RMDSZ 15 parlamenti képviselőjének állásfoglalása Nagy Benedek képviselő december 20.-i politikai cselekedetével kapcsolatosan, *Romániai Magyar Szó*, 1995. január 17.

Tőkés László: A Securitate markában, *Romániai Magyar Szó*, 1995. január 4.

Domokos Géza: Hol tartjuk az eszünket?, *Romániai Magyar Szó*, 1995. március 4-5.

Tőkés László: Mire használjuk az eszünket?, *Romániai Magyar Szó*, 1995. március 14.

Csutak István: A távirányított lakmusz, avagy „Jókai” Nyilas Misikéje, *Erdélyi Napló*, 1995/4

Gazda Árpád: A szembeköpés politikája, Uo.

Borbély Imre: A boszniai háború közvetett hatása az RMDSZ-re I-II (Érték és érdek a politikában/ Az alapszerződések ügye) *Orient Express*, 1995/8-9

A Kolozsvári, IV. kongresszus

Borbély Imre: Egy eszme győzelmének politikai hozadéka, Hargita Népe, 1995. július 26-27.

A kolozsvári IV. RMDSZ kongresszus hivatalos anyagai, (saját dokumentumgyűjtemény)

Az RMDSZ IV. kongresszusa által elfogadott program, In.: RMDSZ Közlöny, 16. Szám, 1995. június

Az RMDSZ IV. kongresszusa által elfogadott alapszabályzat, In.: RMDSZ Közlöny, 16. Szám, 1995. június

A „fogyatékos nemzeti identitás” vitája

Katona Ádám: Nem Dáné úrnak válasz! Szabadság, 1995. november 9., "Tárgyalni mindenképpen kell", Szeghalmi Őrs interjúja Tokay Györggyel, Bihari Napló, 1996. január 17.

A tiszteletbeli RMDSZ-elnök állásfoglalása a Katona Ádám ügyben, Bihari Napló, 1996. január 25.

Borbély Zsolt Attila: A fogyatékos nemzeti identitás vitájának hátteréről, Demokrata, 1996/10

A Szövetségi Képviselők Tanácsának állásfoglalása, Székelyudvarhely, 1996. január 14., In.: RMDSZ Közlöny

Az 1996-os választási kampány

Frunda György államelnökjelölt választási programja, választási propagandafüzet, saját példány

Borbély Zsolt Attila: Egységben a kétely, Erdélyi Napló, 1996/41

Az 1997-es, marosvásárhelyi V. kongresszus

A marosvásárhelyi, V. RMDSZ kongresszus anyagai, saját gyűjtemény

Az RMDSZ V. kongresszusa által elfogadott program, RMDSZ Közlöny, 27. szám

Az RMDSZ V. kongresszusa által elfogadott alapszabályzat, RMDSZ Közlöny, 27. Szám

Borbély Zsolt Attila: Merre tovább, 1997/40

Gazda Árpád: Tét nélkül, de nem tétlenül, (beszámoló az RMDSZ V. kongresszusáról) Erdélyi Napló, 1997/41

Állam-modell, belső választások, kataszter

Törvény a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről (tervezet), RMDSZ Közlöny, 1993/7-8

András Imre interpellációja a belső választásokkal kapcsolatban és Magyarai Nándor László válasza, SZKT jegyzőkönyvrészlet, 1994. május 20., saját példány

Magyarai Nándor László: Bokrétás mese az (ön)építésről, Szövetség 1994/5

Toró T. Tibor: Gondolatok az erdélyi magyarság közösségi kataszterének összeállításáról, In.: Szövetség, 1994/7

Méder Zsolt: Elvi és gyakorlati szempontok a belső választások szabályozásához, megszervezéséhez és lebonyolításához, In. Szövetség, 1994/9

Székely István: Észrevételek a belső választási törvény kapcsán, Szövetség, 1994/9
Somai József: Kétfokozatú belső választások, Szövetség, 1995/1
Székely István: Egy lehetséges alternatíva: a konszenzusorientált demokrácia, Uo.
Csapó József: Az autonómia (önkormányzás) jogállása, Szövetség, 1995/2
András Péter: Az ágazati politikák koncepciója és az állammodell továbbfejlesztése, Szövetség, 1995/5
Horváth István - Magyarai Nándor László: A belső választások lebonyolításának módozatairól, Uo.
Határozat az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsának megválasztásáról (Az RMDSZ választási törvénye), RMDSZ Közlöny, 21. szám, 1996 május
Bakk Miklós: Az RMDSZ, mint a romániai magyarság önmeghatározási kísérlete 1989 után, Pro Minoritate, 1996/ősz
Birtalan Ákos: Belső választásokról és másokról „eretnek” megközelítésben, In.: Magyar Kisebbség, 1999/4
Toró T. Tibor: Szövetségi belső választások: egyszerű tisztújítás vagy az „erdélyi magyar parlamentarizmus” rehabilitációjának kísérlete, Uo.
András Péter: Hosszútávú szempontok a belső választásról való gondolkodáshoz, In.: Magyar Kisebbség, 2000/1
Bakk Miklós: Modellviták – rejtett stratégiák, Uo.
Borbély Zsolt Attila: A belső választások és a belső parlamentarizmus viszonyrendszere, Uo.
Fórika Éva: Amire felelküdtünk Isten és ember előtt, Uo.
Ráduly Róbert: A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig, Uo.
Somai József: A demokrácia nem játékszer, Uo.
Székely István: A belső választások és az RMDSZ hatalmi szerkezetének összefüggései, Uo.

Kormányzati szerepvállalás, protokollumok a TDRP-vel

Ha az RMDSZ kormánypárt lenne, akkor lennének a legboldogabb, Balázs János interjúja Frunda Györggyel, Brassói lapok, 1993. augusztus 13-19
A Szövetségi Képviselők Tanácsának székelyudvarhelyi nyilatkozata, 1996. január 14., RMDSZ Tájékoztató, 1995. január 15., 696. szám.
A szervezeti egység és a személyiségek védelmében, Nits Árpád interjúja Eckstein Kovács Péterrel, Szabadság, 1996. november. 23.
Kocsis István: Részt vegyünk-e a kormányban, Szabadság, 1996. november. 19.
Magyarai Nándor László: Vegyünk részt a kormányban, Szabadság, 1996. november. 21.
Szatmári Tibor: Győztünk? Nyertünk! Uo.
Bucur Ildikó: Igen, Szabadság, 1996. november. 23.
Kocsis István: Kivárni a megfelelő időt, Szabadság, 1996. november. 25.
Tókécs László: Előterjesztés az RMDSZ kormányzati szerepvállalásáról, SZKT, Bukarest, 1996. november 28., saját példány, szerkesztve megjelent a Magyar Kisebbség 1998/2 számában

- Tőkés László: Érvek és ellenérvek, In.: Kisebbségi érdekvédelem (Kormányról vagy ellenzékéről), 1997, Temesvár, kiadja a temesvári Szórvány Alapítvány
- Borbély Imre: Mellény vagy kényszerzubbonny, Uo.
- Merre tart az RMDSZ? Hajdú Demeter Dénes interjúja Katona Ádámmal, Magyar Fórum, 1997. január 2.
- Borbély Zsolt Attila: A karrieristák ugródeszkája, Erdélyi Magyarság, 1997/2 „Neptuni árulók” a héthatárban, Marosi Barna beszélgetése Tokay Györggyel, Frunda Györggyel, Romániai Magyar Szó 1997. március 11.
- Király Károly: Az uborkaszazon és a Ciorbea kormány dilemmái, Romániai Magyar Szó, 1997. szeptember 10.
- Tokay György: Mire szerződünk, mire vállalkoztunk?, Uo.
- Verestóy Attila: A sehova sem vezető út, Uo.
- Az RMDSZ kormánykoalíciós cselekvési prioritásai, RMDSZ Közlöny, 1997 november (27. Szám)
- Toró T. Tibor: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselő felé? In.: Magyar Kisebbség 1998/1
- Balázs Sándor: A hatalomban vagy a hatalomból, Magyar Kisebbség, 1998/2
- Csapó József: A nemzeti közösség autonómiája vagy a nemzeti kisebbség kiszolgáltatottsága? Uo.
- Niculescu Antal: Legalább megpróbáltuk... Uo.
- Szatmári Tibor: Együtt sikerülni fog, Uo.
- Somai József: Nézőpont a kormánykoalícióról, Uo.
- A Szövetségi Képviselők Tanácsának 1998. szeptember 5-i nyilatkozata, In.: RMDSZ Közlöny, 1998 december (32. Szám)
- A Szövetségi Képviselők Tanácsának 1998. október 3-i nyilatkozata, Uo.
- Mi áll Tokay György távozásának hátterében? J.Gy. interjúja Tokay Györggyel, Jelen, 1999. január 29.
- Ara Kovács Attila: Kisebbségi miniszterváltás, Népszava, 1999.02.04.,
- Borbély Zsolt Attila: Kongresszus előtt az RMDSZ, Kapu, 1999/2
- Tőkés László: Nyilatkozat a tanügyi törvény tárgyában, Maros megyei Népújság, 1999. Július 24.
- Markó Béla: A püspök úrral így, ezen az úton nem tudunk együtt menni, Maros megyei Népújság, 1999. Július 24.
- Bárányi Ferenc: Politikai öngyilkosság, Nyugati Jelen, 2000. január 15-16.
- Kincses Előd: Mit és hogyan?, Népszabadság, 2000. április 14.
- Előválasztások tükrében/Még ki kell kaparnunk pár gesztenyét, Gyarmath János folytatásos interjúja Markó Bélával, Romániai Magyar Szó. 2000. Április 25-26
- Bárdi Nándor-Kántor Zoltán: Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996-2000, Regio, 2000/4
- Kincses Előd: A PDSR-RMDSZ „egyezmény”, Erdélyi Magyarság, 2001/1
- A második balliberális offenzíva, a Bolyai egyetem kérdése*
- Törzsök Erika: Ellenségkép nélkül, Magyar Hírlap, 1997. január 25.
- Horváth Anikó: Önálló magyar egyetem a megváltozott helyzetben, Szabadság, 1997. február 3.
- Nits Árpád: Felmérés óvóbácsiképzésről, Szabadság, 1997. február 4.

Magyar Nándor László: Óvó bácsik álma és a valóság, Szabadság, 1997. február 6.
Cs.Gyimesi Éva: Erdélyi tudományegyetem, Hagyományos sokszínűség- európai integráció, Szabadság, 1997. február 12.
Kincses Előd: Az angol lord és a dzsungel, Szabadság, 1997. február 26.
Magyar Nándor László: A töltött káposzta eszmei üzenete, Szabadság, 1997. február 27.

Az 1999-es VI, csíkszeredai kongresszus

Borbély Zsolt Attila: Markónak mennie kell, Kapu, 1999/4
Nagy Pál dokumentumgyűjteménye az udvarhelyi választási csalásról, 1999. Április 15. Székelyudvarhely, szétosztott az SZKT 1999. április 17-i ülésén
Markó Béla: A szövetségi elnök beszámolója, a Kongresszus küldöttei számára szétosztott füzet, saját példány
A csíkszeredai kongresszus által elfogadott Alapszabályzat, In.: RMDSZ CD-ROM/Dokumentumok
A csíkszeredai kongresszus által elfogadott Program, In.: RMDSZ CD-ROM/Dokumentumok

A 2003-as VII „kongresszus” és annak előjátékai

Tökés László: Üzenet Erdély, Bánság Kőrösvidék és Máramaros magyarságához, Erdélyi Napló, 2003/1

Törésvonalak

Szilágyi N. Sándor: Ki micsoda az RMDSZ-ben?, Erdélyi Napló 1993. április 22.
Szentimrei Krisztina: Bal és jobb az erdélyi magyar politikában, Erdélyi Magyarság, 1998/2
Veress László: A sokszínűség látszategysége, Napi Magyarország, 1998. március 4.
Hány tábor van az RMDSZ-ben? az Európai Idő szerkesztősége az RNDSZ parlamentereinek hovatarozásáról, Európai idő, 1997/18
Tamás Sándor: Valahol mi is utat veszítettünk, Erdélyi Napló
Somogyi Attila: Törésvonalak az erdélyi magyar politikai életben, Kapu, 1999/9
Bárdi Nándor: Törésvonalak keresése, In.: Útkeresés és integráció
Harrach Gábor: Kompromisszum vagy radikalizmus? Erdélyi Magyarság, 1999/3
Nagy László: Az RMDSZ úgynevezett mérsékeltjeiről, Uo.
Molnár Gusztáv: Az erdélyi kérdés, In.: Magyar Kisebbség, 1997/3-4
Molnár Gusztáv: A konzociációs demokrácia esélyei Erdélyben, Provincia 2000/6
Molnár Gusztáv: Még egyszer az erdélyi kérdéstről, In.: Magyar Kisebbség, 1999/2-3
Borbély Zsolt Attila: Összmagyarság és erdélyiség, In.: Provincia, 2000/8

Platformok, pártok, belső szervezetek

(MISZSZ - Reform Tömörülés)

A MISZSZ „Prekongresszusa” által 1990. február 17-18-án Sepsiszentgyörgyön elfogadott szándéknyilatkozat, TLA Közép-Európa Intézet Könyvtára, 97/1981

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának 1990. március 30-i üzenete a MISZSZ-Kongresszushoz, Romániai Magyar Szó 1990. április 4.

A Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetségének 1990. márciusi vásárhelyi és csíkszeredai kongresszusairól készült tájékoztató, Uo.

A Reform Tömörülés szándéknyilatkozata, Tömérdek, RT kiadvány, 1995. május

Borbély Zsolt Attila: A Reform Tömörülés ideológiai alapvetése, Tömérdek

A Reform Tömörülés állásfoglalása az oktatási törvény elfogadása utáni helyzetről, 1999. augusztus 3., Erdélyi Magyarság, 1999/3

Gazda Árpád: A kormányzás zsákutcái, interjú Toró T. Tiborral, a Reform Tömörülés elnökével, Erdélyi Napló 1998/20

Román Győző: Az RMDSZ peremén, interjú Szilágyi Zsolttal, a Reform Tömörülés parlamenti képviselőjével, Erdélyi Napló, 1997/42

A Reform Tömörülés 12 pontja, Európai Idő, 1999/7

Gazda Árpád: Dávid legyőzi Góliátot, kongresszus előtti beszélgetés Toró T. Tiborral, a Reform Tömörülés elnökével, Erdélyi Napló, 2000/9

Dénes László: Körbe kell ülni a tárgyalóasztalt, interjú Toró T. Tiborral, a Reform Tömörülés elnökével, Erdélyi Napló, 2000/29

(A Szabadelvű Kör)

Fábián Ernő: A szabadelvűség és a nemzet, In.: Szövetség 1994/9, "Szabadelvű gondolatok" (A Szabadelvű Körnek felajánlott szám)

Magyari Nándor László: Szabad gondolatok a Szabadelvű Körről Uo.

Eckstein Kovács Péter: Platformok és szabadelvűség, uo.

Kolumbán Gábor: A magyaromán paradoxon, Uo.

Bíró Béla: Benniszülöttek és idegenek, Uo

Eckstein Kovács Péter: Felhívás egy szabad keringőre, a Szabad futár (a Szabadelvű Kör havi híradója) beköszöntője, Szabad Futár, 1994. május

Egyed Péter: Liberalizmus és kultúra, Szabad Futár, 1994. július-augusztus

(Erdélyi Magyar Kezdeményezés)

Katona Ádám: Scrisoare deschisa domnului Gabriel Andreescu (Nyílt levél Gabriel Andreescu úrnak), 22, 1998. augusztus 17.

A székelyföldi autonómia nem vágyálom, Görgényi Péter interjúja Katona Ádámmal, Magyar Nemzet, 1997. szeptember 16.

(Egységnyilatkozat)

25 RMDSZ-képviselő és –szenátor 1992. március 10-i felhívása az egységre, Romániai Magyar Szó, 1992. március 11.

(Pártok)

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának nyilatkozata, melyben elhatárolja magát a Független Magyar Párt elnökének kijelentéseitől, kolozsvári Szabadság 1990. február 15-i számában

Hormonzavaros politikai helyzetben, Lokodi Imre beszámolója a Romániai Magyar Szabaddemokrata Párt országos értekezletéről, Romániai Magyar Szó, 1996. július 17.

Fodor Sándor: Diverzió, Szabadság, 1996. November 27

A Romániai Magyar Szabad-Demokrata Párt nyilatkozata a Neptun ügyről, Népújság, 1993. augusztus 18.

Szentgyörgyi László: Kölcsönös bizalom nélkül nem megy, interjú Kiss Kálmánnal az RMSZDP elnökével, Erdélyi Napló, 1998/15

Szentgyörgyi László: A párttörvény megváltoztatására törekszenek, Interjú Kelemen Kálmánnal a Romániai Magyar Kereszténydemokrata Párt elnökével, 1998/10